

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 30 (69) № 4 2019

Частина 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2019

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, в.о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Сеітяг'яєва Таміла Решатівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 4 від 20.12.2019 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Соціальні комунікації» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15711-4182Р від 28.09.2009 року)

*Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з філологічних наук
відповідно Наказу Міністерства освіти і науки України від 04.04.2018 № 326 (додаток 9)*

*Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)*

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

ISSN 2663-6069 (Print)
ISSN 2663-6077 (Online)

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2019

ЗМІСТ

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

Авдєєнко І. М.

ВІДОБРАЖЕННЯ СЕКСИСТСЬКИХ ФОРМ МОВЛЕННЯ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ) 1

Аносова А. В.

КАТЕГОРІЯ ЛОКАТИВНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ
ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....6

Бехта І. А.

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ
В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ..... 11

Бехта Т. О.

ТЕКСТ І ДИСКУРС У НОВІТНІХ ПАРАДИГМАХ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАНЬ.....18

Буренко Т. М.

НЕПРЯМІ МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБАЧЕННЯ..... 23

Гречухина І. Д., Сахно І. П.

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПУТЕВОДИТЕЛЬ: УНИВЕРСАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНО
СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ЛЕКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА САМОПРЕЗЕНТАЦИИ..... 27

Humeniuk N. H.

STORYTELLING TECHNIQUE IN THE BORIS JOHNSONS'
FIRST SPEECH AS A PRIME MINISTER, 07. 24. 19..... 32

Devitska A. I.

AR/VR/AI IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION..... 36

Дудок А. Р.

СЛОВОТВІРНА СЕМАНТИКА ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ -ТЕРМІНІВ
ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ..... 41

Дудок Х. Р.

ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ АНГЛОМОВНОГО ТЕРМІНА
«МОБІЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК»: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС..... 46

Карпова Д. М.

АНГЛІЙСЬКА МОВА В УЕЛЬСІ (ПРОСОДИЧНИЙ АСПЕКТ).....51

Кобякова І. К., Несторенко Д. В.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРЕКСИТ-ДИСКУРСУ..... 56

Лесінська О. М., Микитюк І. М.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЕТИМОЛОГІЧНО-КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ
АНАЛІЗ ОНОМАСТИКОНУ ТВОРІВ В. С. МОЕМА ТА К. МЕНСФІЛД..... 61

Lyubymova S. A.

POPULAR TERMS OF AMERICAN MEDIA DISCOURSE.
THE CASE OF CALIFORNICATION..... 66

Матковська М. В.

ЛІНГВО-КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОГО МОВЛЕННЯ
У ТВОРІ В. ВУЛФ «НА МАЯК».....73

Медвідь О. М., Андріяш О. Г. АНГЛІЙСЬКИЙ СЛЕНГ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	78
Мельник Н. І. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «PRESCHOOL EDUCATION» У ВИМІРІ ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	86
Mykhaulyenko V. V. THE CONTEXTUAL SHIFTS OF “NOW”	91
Молгамова Л. О. КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ ІМЕНІ КОНЦЕПТУ DEATH (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ).....	97
Панченко В. Б. ПЕРЕДАЧА ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АФРОАМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г. БІЧЕР-СТОУ «ХАТИНА ДЯДЬКА ТОМА».....	102
Пефтієва О. Ф., Романюк С. Г., Різуненко Д. С. ІДІОСИНКРАТИЧНІ РИСИ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ СТВЕНА ФРАЯ У РОМАНІ «БАЙКАР» ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ	107
П'ятничка Т. В. СЕМАНТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕПЕРІШНОСТІ ДІЄСЛІВНИМИ СТРУКТУРАМИ.....	113
Ріба-Гринишин О. М., Кривда С. Р. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ.....	118
Романенко Н. В., Юрків А. П. АНГЛІЙСЬКІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ МЕТАФОРИ НАФТОГАЗОВОЇ СФЕРИ: СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ, КОГНІТИВНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ.....	122
Смаглій В. М. РЕАЛІЗАЦІЯ ЯДЕРНОГО КОНЦЕПТУ WORD У НАУКОВІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....	128
Стерлікова М. С. ОПОЗИЦІЯ БУДИНОК / ШЛЯХ В КОНТРАКУЛЬТУРНІЙ РОК-ЛІРИЦІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ 1990-Х РР.....	134
Ступіна С. П., Єгорова О. І. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО РІЗНОВИДУ KIEZDEUTSCH В РАМКАХ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ДИСКУРСУ.....	141
Черемисіна Г. О. ШЛЯХИ, СПОСОБИ ТА ЗАСОБИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ WEALTH В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	146
Шугасєв А. В. ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	151
Шундель Т. О. СИНКРЕТИЧНИЙ ХАРАКТЕР СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ПІДРЯДНОЮ ЧАСТИНОЮ ПЕРЕХІДНОГО ХАРАКТЕРУ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКУ.....	157

Янишин О. К., Зуєва Х. О. АСТРОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП	163
РОМАНСЬКІ МОВИ	
Бондар Л. В., Школяр Л. В., Шумченко Т. І. СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ФРАНКОМОВНИХ ТЕКСТАХ ГАЛУЗІ ІНФОРМАТИКИ.....	168
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	
Джолос О. В. ІНФОРМАЦІЙНА ТА МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	173
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ	
Бут К. О., Любченко Ю. В. ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОЇ РОЗСЛІДУВАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ.....	178
Ятчук О. М., Кодацька Н. О. АУДИТОРІЯ ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ ВІДНОСИН.....	183
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ	
Цимбал Н. А., Савчук Н. М. ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ ЗМІСТУ ЦИФРОВОГО НОСІЯ.....	188
РЕЦЕНЗІЇ	
Мазур О. В. ЛІТЕРАТУРНИЙ ЕТНОГЕНЕЗ УКРАЇНЦІВ У ДІАЛОЗІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ. РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ШМІГЕРА ТАРАСА ВОЛОДИМИРОВИЧА «ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ – ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ: ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА СУЧАСНИМИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ».....	194
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	196

CONTENTS

GERMANIC LANGUAGES

Avdieienko I. M.

THE REFLECTIONS OF SEXIST SPEECH FORMS
(ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH-LANGUAGE) 1

Anosova A. V.

THE LOCATIVE CATEGORY IN THE MEDIEVAL ENGLISH WORLD VIEW 6

Bekhta I. A.

INNER SPEECH IN CONTEMPORARY ENGLISH FICTION 11

Bekhta T. O.

TEXT AND DISCOURSE IN THE CONTEMPORARY PARADIGMS
OF LINGUISTIC KNOWLEDGE 18

Burenko T. M.

INDIRECT LANGUAGE MEANS OF APOLOGY REALIZATION 23

Grechukhina I. D., Sachno I. P.

TOURIST GUIDE: UNIVERSAL AND CULTURALLY
SPECIFIC LEXICAL PRESENTATION MEANS 27

Humeniuk N. H.

STORYTELLING TECHNIQUE IN THE BORIS JOHNSONS'
FIRST SPEECH AS A PRIME MINISTER, 07. 24. 19..... 32

Devitska A. I.

AR/VR/AI IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION..... 36

Dudok A. R.

WORDFORMATION SEMANTICS OF THE PREFIXAL VERBS - THE TERMS OF THE
HUMANITARIAN SPHERE: ATHEORETICAL ASPECT 41

Dudok K. R.

THEORETICAL CONCEPTS OF THE ENGLISH TERM MOBILE COMMUNICATION:
EVOLUTION AND A HISTORICAL EXCURSUS..... 46

Karpova D. M.

ENGLISH IN WALES (PROSODIC ASPECT)..... 51

Kobyakova I. K., Nestorenko D. V.

STYLISTIC PECULIARITIES OF BREXIT-DISCOURSE 56

Lesinska O. M., Mykytiuk I. M.

COMPARATIVE ETYMOLOGICAL AND CONTEXTUAL ANALYSIS
OF ONOMASTICON IN W. S. MAUGHAM'S AND K. MANSFIELD'S WORKS..... 61

Lyubymova S. A.

POPULAR TERMS OF AMERICAN MEDIA DISCOURSE.
THE CASE OF CALIFORNICATION..... 66

Matkovska M. V.

LINGUISTIC AND COGNITIVE PECULIARITIES OF FEMALE SPEECH BASED
ON V. WOOLF'S "TO THE LIGHTHOUSE" 73

Medvid O. M., Andriyash O. H.

ENGLISH SLANG IN UKRAINIAN LANGUAGE 78

Melnyk N. I. THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF THE TRANSLATION OF THE CONCEPT «PRESCHOOL EDUCATION» IN THE DIMENSION OF THE NATIONAL SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL SPACE	86
Mykhaylenko V. V. THE CONTEXTUAL SHIFTS OF “NOW”	91
Molhamova L. O. COMPONENT ANALYSIS OF THE NAME OF THE CONCEPT “DEATH” (ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH LEXICOGRAPHIC SOURCES).....	97
Panchenko V. B. RENDERING OF GRAMMATICAL PECULIARITIES OF AFRICAN AMERICAN ENGLISH IN TRANSLATION AS EXEMPLIFIED IN H. BEECHER STOWE’S NOVEL “UNCLE TOM’S CABIN”	102
Peftiieva O. F.; Romaniuk S. G., Rizunenko D. S. THE IDIOSINCRATIC FEATURES PECULIAR TO STEPHEN FRY'S STYLE IN THE NOVEL "LIAR" AND THEIR REPRESENTATION IN TRANSLATION.....	107
P’yatnychka T. V. SEMANTIC REALIZATION OF PRESENCE WITH VERB STRUCTURES.....	113
Riba-Hrynyshyn O. M., Kryvda S. R. FUNCTIONAL AND SEMANTIC ASPECT OF PHRASEOLOGY RESEARCH IN THE ENGLISH BUSINESS DISCOURSE	118
Romanenko N. V., Yurkiv A. P. ENGLISH TERMINOLOGICAL METAPHORS OF THE OIL-AND-GAS SECTOR: STRUCTURAL, MORPHOLOGICAL, COGNITIVE AND TRANSLATION ASPECTS.....	122
Smaglii V. M. THE REALISATION OF THE WORD NUCLEAR CONCEPT IN THE SCIENTIFIC WORLDVIEW.....	128
Sterlikova M. S. OPPOSITION HOUSE / WAY IN THE COUNTER-CULTURAL BRITISH ROCK LYRICS OF THE 1990’s	134
Stupina S.P. FEATURES OF KIEZDEUTSCH LANGUAGE IN GERMAN-SPEAKING DISCOURSE	141
Cheremysina G. O. WAYS, TYPES AND MEANS OF INNOVATIVE ACTUALIZATION OF THE CONCEPT OF WEALTH IN AMERICAN JOURNALISTIC DISCOURSE.....	146
Shuhaiev A. V. A PHENOMENON OF INFORMATION WARFARE.....	151
Shundel T. O. SYNCRETIC CHARACTER OF COMPLEX SENTENCES WITH A SUBORDINATE PART OF CAUSES AND RESULT OF THE TRANSITIONAL CHARACTER	157
Yanyshyn O. K., Zuieva Kh. O. ASTRONOMY TERMS IN THE POPULAR SCIENCE BOOKS FOR READERS OF DIFFERENT AGE GROUPS	163

ROMANIC LANGUAGES

Bondar L. V., Shkolyar L. V., Shumchenko T. I. STRUCTURE, SEMANTICS AND FUNCTIONAL FEATURES OF WORD-COMBINATIONS IN FRENCH COMPUTER SCIENCE TEXTS	168
--	-----

SOCIAL COMMUNICATIONS: THEORY AND HISTORY OF SOCIAL COMMUNICATIONS

Dzholos O. V. MEDIA AND INFORMATION LITERACY IS THE KEY TO THE SUCCESS OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINE	173
---	-----

THEORY AND HISTORY OF JOURNALISM

But K. O., Lubchenko Yu. V. THE ELEMENTS OF INSTRUMENTATION OF MODERN INVESTIGATIVE JOURNALISM: CLASSIFICATION AND VIEWS OF EXPERTS.....	178
---	-----

Yatchuk O. M., Kodatska N. O. THE AUDIENCE OF TELEVISION AS A FACTOR FOR THE FORMATION OF SOCIAL-COMMUNICATIVE RELATIONS	183
---	-----

THEORY AND HISTORY OF PUBLISHING AND EDITING

Tsybal N. A., Savchuk N. M. DIGITAL MEDIA CONTENT EDITING FEATURES	188
--	-----

REVIEWS

Mazur O.V. REVIEW OF SHMIHER TARAS VOLODYMYROVYCH'S MONOGRAPH "TRANSLATION ANALYSIS – THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS: ANCIENT UKRAINIAN LITERATURE IN MODERN UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES".....	194
--	-----

INFORMATION ABOUT AUTHORS	196
--	------------

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.111'276.3-055.1/.2:305

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/01>**Авдєєнко І. М.**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ВІДОБРАЖЕННЯ СЕКСИСТСЬКИХ ФОРМ МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Стаття присвячена мовному сексизму, відображенням сексистських форм мовлення та теоріям появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови). Виходячи з положення про прямий зв'язок мови і суспільства, представники феміністського руху в закордонній лінгвістиці вбачають у багатьох англійських лексичних одиниць не тільки пряме відображення нерівності статей у буржуазному суспільстві, але і свого роду засіб підтримки і збільшення соціальної несправедливості. Наявність у мові таких одиниць називають «мовним сексизмом» [3; 4]. Сексизм – це гноблення за статевою ознакою [6]. Під сексизмом розуміють упереджене ставлення до людини за статевою або гендерною ознакою, це ідеологія, яка культивує патріархат і пригнічення жінки [10]. Сексизм розділяє людей на чоловіків і жінок, протиставляючи їх один одному. Дана ідея виправдовує панування чоловіків і підкорення їм жінок. Це ідеологія, яка затверджує нерівне положення і різні права чоловіків і жінок [7]. Якщо управляють чоловіки – це патріархат, а якщо жінки – матріархат. В даний час всі відомі суспільства в світі – патріархальні, отже, сексистські. З'ясовано, що мова сексизму, подібно мові расизму, приводить до замкнутості нашого мислення і поведіння. Визначено, що мова сексизму впливає на наше поведіння і відношення до реальності, які, у свою чергу, впливають на мову. У статті були докладно розглянуті відображення в агентній лексиці сексизму щодо професійної приналежності чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови) та детально проаналізовано теорії появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок. Результати дослідження показали, що усе, що стосується сексизму представляється дуже важливим для сучасних феміністів лінгвістів. Виявлено, що феміністи вбачають історичну основу того, що мова стала засобом гноблення жінок у сучасному буржуазному суспільстві, і є саме засобом закріплення і збільшення цієї нерівності, а не простим його відображенням. Тому вважаю, що мова, у такому виді в якому вона існує зараз, недосконала, і вся мовна система вимагає змін.

Ключові слова: гноблення, жінка, мова, поведінка, розходження, сексизм, суспільство, чоловік.

Постановка проблеми. Протягом століть жінки знаходяться у прямій залежності від чоловіків, і відносини між статями мисляться як ієрархічні, засновані на пануванні однієї статі над іншою. Сексизм (або дискримінація жінок) – це ідеологія, яка затверджує нерівне положення і різні права чоловіків і жінок; зосередження уваги на інтелектуальних, фізичних, творчих та інших перевагах однієї частини людства над іншою [4, с. 121], саме тому **актуальність статті** не викликає сумнівів, адже наслідки сексизму спостерігаємо в усьому світі. Також **актуальність роботи** обумовлена її антропоцентричною спрямованістю, що відповідає загальній тенденції

сучасного мовознавства до вивчення мовлення як складника людської діяльності та полягає в тому, що забезпечує комунікативний підхід до вивчення мови, тобто комплексне дослідження мовних явищ з урахуванням їх соціолінгвістичних, прагматичних і психолінгвістичних характеристик, це і забезпечує найбільш повний опис мовної структури, та власне, невеликою кількістю робіт, які б вивчали дану тематику [6; 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження останніх років ясно показали як користуються мовою чоловіки і жінки в різних ситуаціях, це яскраво можна побачити в роботах Бендас Т.В., Cameron D., Goffman E., Michel A.

та Smith F.M. [1; 3; 6; 8; 10]. Але, у цих роботах майже не приділялася увага соціальним, психологічним і лінгвістичним процесам, що лежать в основі мовних розходжень пов'язаних з маскуліністю і фемінністю.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок у відображенні соціально-психологічних стереотипів мовного поводження. Для досягнення поставленої мети в статті розв'язуються конкретні завдання: описуються відображення в агентній лексиці сексизму щодо професійної приналежності чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови) та аналізуються теорії появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок.

Виклад основного матеріалу.

Сексизм – це упереджене ставлення та дискримінація групи людей через їхню стать або гендерну ідентичність [6, с. 38]. Підстави такого порядку речей треба шукати в історії: раніше було вигідно, щоб чоловік займався справами, які не стосуються домашнього клопіту, а жінка сиділа на місці з дітьми. Це ділення було практичне і ґрунтувалося на фізичних відмінностях статей (чоловік сильніший, тільки жінка може народжувати). На ці відмінності посилаються і зараз деякі сексистки. Вони стверджують, що відмовлятися від такого розділення ролей протиприродно, навіть якщо зараз фізичні відмінності вже не грають такої важливої ролі, як раніше [2, с. 59]. Інші сексистки теж виправдовують свої погляди біологією, але ще більш безпосередньо: вони вважають, що жінки за своєю природою менш раціональні, менш логічні, ніж чоловіки, і тому заслуговують на нижче положення [1, с. 211].

Як би це не пояснювали, виправдання сексизму звучить надумано. Проблема має явно соціальну основу, і це можна довести хоч би тим фактом, що вже далеко не всі згодні з не рівноправ'ям статей, менше стає тих, хто б хотів добровільно піддаватися дискримінації. Міцніше за всіх за сексистський режим тримаються, звичайно, ті, кому це вигідно. Але зміни залежать від кожного з нас.

Сексистські стереотипи чоловіків і жінок мають тенденцію заперечувати гідність жінок і переоцінювати важливість чоловіків. Більш того, помітна певна неінформованість у змалюванні характеристик чоловіка і жінки, що спричиняє певний бар'єр між цими двома групами й критику однієї людини іншою. Іншими словами, прославляння чоловіка неминує означає деградацію жінки. Сексистська стереотипізація поведінки

чоловіка й жінки, підтримуючи чоловіка на шкоду жінці, на сьогоднішній день присутня практично у всіх суспільствах.

Отже, розглядаючи відображення в агентній лексиці сексизму щодо професійної приналежності чоловіків і жінок (на матеріалі англійської мови), можна побачити, що люди часто звертаються один до одного, використовуючи так звані агентні іменники, наприклад: *author, actor, professor, plumber, jeweler, minister, etc.*

Зараз сексистські тенденції спостерігаються майже в усіх аспектах мови [9; 10]. В англійській мові найменування більшості професій взагалі не передбачають жіночого варіанту. Для того, щоб позначити жінку в професії, необхідно вдаватися до різних допоміжних слів: *lady-professor, medicine woman*.

В англійській мові для позначення різних професій, посад, звань існують агентивні іменники, наприклад: *fisher of souls* – «проповідник, місіонер». Гендерний статус таких слів обумовлений історичною традицією й нормами англійської мови. Суворо андроцентричний характер мають слова, у складі яких є агентивні іменники, що відносяться саме до церкви, релігії. В складі англійських слів можна побачити агентивні лексеми: *soldier, pilot, warrior, seaman, preacher, fisher*.

Очевидним є застосування при словотворенні агентивних афіксів латинського походження *-ant, -or*: *commandant, aspirant, immigrant, director, commentator, constructor, dictator*. Афікс *-ist* грецького походження, за допомогою якого демонструється особа, що існує в політичній, суспільній діяльності, а також утворює агентивний іменник (із зазначенням роду занять, спеціальності): *marxist, monarchist capitalist, machinist, journalist, artist*. Крім того, агентивні суфікси в словах, які називають рід занять або професій, в англійській мові також представлені: *-ape, -aster, -azzi/-azzo, -ee, -eer, -er, -ess, -eur, -nik*. Але цікавим є той факт, що суфікс *-ess* потенційно може супроводжуватися прихованою іронією в словах, що денотативно називають професії жінок, як наприклад: *seamstress, hostess, mistress, waitress*.

Дослідники також звертають увагу на те, що зазвичай назви «жіночих» сфер занять – це діяльність, не пов'язана із певною освітою чи кваліфікацією, а ось «чоловічі» навпаки: *foreman, chairman, businessman* [9, с. 86].

Таким чином, із зростанням кількості жінок, які почали опановувати традиційно чоловічі професії, виникла необхідність перейменування тих агентивів, що містять сексистські елементи.

Для того, щоб хоч якось «відрізнити» статі у назвах професій і звернути увагу спільноти на те, що сьогодні практично немає чіткої межі між «жіночими» та «чоловічими» професіями та посадами, пропонується уникати назв, де складовою частиною є *-man*, як застарілу форму і таку, що не відповідає соціальним змінам.

Не зважаючи на такі «успіхи», все ж таки сьогодні існують неоднозначні ставлення до певних мовних трансформацій. Так, окремі фахівці зауважують на тому, що відмова від таких сексистських форм мовлення як звертання з урахуванням шлюбного стану, вживання гендерно-специфічних суфіксів *-ette*, *-ess*, *-ene*, з одного боку є позитивним результатом феміністської мовної реформи, але заміна афіксів *-woman*, *-man* на нейтральне *person* є свідченням байдужості до жінки [3, с. 125].

Отже, в сучасній феміністській критиці мови немає єдиного підходу до розробки критеріїв перетворень, а також загальних параметрів оцінки важливості та необхідності тих чи інших змін у словнику мови, або у словотвірному арсеналі.

В свою чергу, теорії, що висувалися і висувуються соціологами, психологами і лінгвістами для пояснення появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок можна розділити на дві групи: психологічно-біологічні і психологічно-соціальні.

Одною з найвідоміших теорій є «теорія Свола» – типово феміністська теорія. Відповідно до цієї теорії, мова – утвір чоловіків тієї пори, коли чоловіки були єдиними і безроздільними хазяїнами в суспільстві. Чоловіки створили таку мову, що дозволяє їм зберігати контроль над суспільством. Таким чином, жінкам дісталася підлегла роль у всіх сферах соціального життя і ця роль зберігається донині. Як і усі феміністські теорії, «теорія Свола» ґрунтується на трьох постулатах: лінгвістичному детермінізмі, контролі чоловіків над мовою і, отже, над світом реальності і влади чоловіків у суспільстві [5, с. 97].

На думку прихильників цієї теорії, кожна соціальна група генерує свої власні ідеї про реальність на глибинному рівні, але не всяка група може виразити ці ідеї на більш поверхневому рівні, оскільки всі засоби вираження знаходяться в руках однієї, що домінує групи [5, с. 99].

Жінки генерують свій власний тип реальності, але не мають можливості її лінгвістичного вираження. Тому вони змушені здійснювати щось подібне до перекладу своєї реальності в чоловічий код вираження. При цьому «мовчазна» група

зовсім не зобов'язана в буквальному значенні зберігати мовчання. Її члени можуть говорити дуже багато, але не в змозі сказати те, що вони хочуть.

Ця модель – не єдина модель мови, запропонована феміністсько-орієнтованими дослідниками. Ще однією такою моделлю є модель, автор якої – Дейл Спендер. За теорією Д. Спендера, чоловіки нав'язують жінкам своє розуміння світу через контроль над значенням мовних одиниць. У результаті цього жінки або приймають правила чоловіків, або зберігають мовчання. Ця модель містить у собі три постулати – лінгвістичний детермінізм, контроль чоловіків над мовою і влада чоловіків у суспільстві. Значення мовних одиниць не існують самі по собі. Вони придумані носіями мови. Однак, кожне нове покоління засвоює вже сформовану систему значень. За Д. Спендером, носій не створює значення, а «входить» у нього в процесі соціалізації. А оскільки система значень уособлює уявлення чоловіків про світ, то це уявлення стає пануючим. Д. Спендер вважає, що чоловіки встановлюють значення мовних одиниць і контролюють його. Чоловіки вносять у мову не тільки своє уявлення про світ, але і закріплюють у ньому свою перевагу над жінками [9, с. 64].

Усі приведені теорії і моделі мови, фактично, виходять з того, що мова – замкнута система, не взаємодіюча із суспільством і функціонуюча окремо. Такий підхід часто називають лінгвістичним. Однак, досягнення прагматики, соціолінгвістики показують, що мову не можна розглядати як сукупність знаків. Мова функціонує у взаємодії із соціальним середовищем, піддається її впливу і сама впливає на неї [7, с. 83].

Розходження в мовленнєвій поведінці статей в багатьох випадках обумовлюються тим соціальним середовищем, у якому відбувається соціалізація кожного індивіда. Будь-яке суспільство категоризує соціальні явища. Суспільство поділяє людей на класи і соціальні групи. Стать є двоякою категорією: біофізичною, соціальною.

Ознака статі супроводжує людину із самого народження і, природно, багато в чому визначає те, як людина пізнає дійсність і соціалізується. Різні типи суспільства розвивають свої власні поняття про те, що є «чоловіче» і що є «жіноче». Приналежність до однієї чи іншої статі є однією з найважливіших і впливових категорій у суспільстві. У процесі соціалізації кожен індивід формує стереотипи, якими він згодом буде керуватися при спілкуванні з іншими членами суспільства.

Сукупність представлень людини про те, як варто поводитися в суспільстві прийнято називати

вати «соціальною компетенцією». Аналогічно, правильне уявлення про те, які мовні засоби повинні застосовуватися в якій комунікативній ситуації можна назвати «лінгвістичною компетенцією». Останнім часом, велику популярність одержала теорія, що намагається пояснити природу розходжень у мовному поведженні статей, заснована на припущенні про те, що кожна стаття має свою власну соціальну і, як наслідок, лінгвістичну компетенцію [10, с. 125]. Мова йде про теорію лінгвістичних субкультур. Говорячи про субкультуру статі, Ф.М. Сміт зауважує, що субкультура – сукупність понять і ознак, що існують у суспільстві і дозволяють зараховувати кожного члена до однієї із статей [10, с. 129]. Природно, тут мова йде не про біологічні ознаки. В свою чергу, Е. Гофман уточнює таке визначення, говорячи, що самою елементарною функцією субкультури є забезпечення людей поняттями про те, що є чоловіче, а що є жіноче і надання їм можливості розрізнити дві статі між собою [6, с. 46].

Теорія мовних субкультур стверджує, що розходження, утім, як використовують мову чоловіки і жінки, визначаються соціальними умовами, у яких вони діють як члени суспільства. Оскільки, кожен член суспільства постійно вирішує соціальні задачі і, оскільки, мова є засобом рішення цих задач, кожен індивід найкраще розвиває ті мовні жанри і залишає ті засоби, що сприяють вирішенню цих задач. Чоловіки і жінки частіше діють у різних соціальних контекстах, вирішують різні задачі і тому освоюють різні реєстри мови. Такий підхід до вивчення проблеми в соціолінгвістиці називають функціональним. Він, у першу чергу, спрямований на установлення взаємозв'язку мови і зовнішніх факторів – соціальних, демографічних і ін..

Таким чином, майже всі теорії розглядають дихотомію чоловічого і жіночого мовного поведження як норму і відхилення. Мова чоловіків розглядається як норма, а мова жінок – як відхилення.

Висновки і пропозиції.

Отже, всі теорії, що висувалися і висувуються соціологами, психологами і лінгвістами для пояснення появи і функціонування розходжень у мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок можна об'єднати у дві групи: психологічно-біологічні і психологічно-соціальні. Основним положенням першої групи є те, що розходження в стилі мовного поведження закладаються при народженні дитини раз і назавжди. Вважається, що мова була створена чоловіками для контролю над суспільством, а жінка змушена виконувати підрядну роль. Це, так звані, теорії лінгвістичного детермінізму, що виходять з того, що мова – замкнута система, яка не взаємодіє із суспільством і функціонує окремо. Однак соціолінгвісти доводять, що мова функціонує у взаємодії із соціальним середовищем, піддається його впливу і сама впливає на нього. Психологічно-соціальна група теорій ґрунтується на тому, що розходження в мовленнєвій поведінці статей багато в чому обумовлюється тим соціальним середовищем, у якому відбувається соціалізація кожного індивіда. Особливий інтерес, у цьому зв'язку представляє теорія лінгвістичних субкультур, що пояснює розходження в тому, як використовують мову чоловіки і жінки тими соціальними умовами, у яких вони діють як члени суспільства. Цікаво те, що ця теорія пояснює не тільки стереотипи мовленнєвої і соціальної поведінки різних груп суспільства (у тому числі і статей), але і відхилення від цих стереотипів.

В свою чергу соціологічне значення одержує свій зміст завдяки спостереженням які показують, що ні в психологічному, ні в біологічному змісті не зустрічається чистої чоловічності чи жіночності. У кожній особистості окремо спостерігається суміш її біологічних статевих ознак з біологічними рисами іншої статі і з'єднання активності і пасивності, оскільки ці психічні риси залежать як від біологічних, так і соціальних, психологічних і культурних чинників.

Перспективою подальшого дослідження послужить детальний аналіз мовного сексизму у феміністській інтерпретації.

Список літератури:

1. Бендас Т.В. Гендерная психология. Учебное пособие. Санкт-Петербург, 2006. 431 с.
2. Кон И.С. Психология половых различий. Москва, 1982. 168 с.
3. Cameron D. Feminism and Linguistic Theory. New York, 1992. 247 p.
4. Eakins B. Sex Differences in Human Communication. Boston, 1978. 203 p.
5. Friedan B. Feminine Mystique. New York, 1963. 215 p.
6. Goffman E. The arrangement between the sexes. London, 1977. 136 p.
7. Jespersen O. Language: Its Nature, Development and Origin. London, 1922. 150 p.
8. Michel A. Down with stereotypes. Eliminating sexism from children's literature and school textbooks. London, 1986. 105 p.
9. Poynton C. Language and Gender: Making the Difference. Oxford, 1990. 135 p.
10. Smith F.M. Language, The Sexes and Society. Oxford, 1988. 211 p.

**Avdieienko I. M. THE REFLECTIONS OF SEXIST SPEECH FORMS
(ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH-LANGUAGE).**

The article deals with linguistic sexism, reflections of sexist speech forms and theories of the appearance and functioning of the differences in the speech behavior of men and women (on the material of the English-language). Based on the direct link between language and society, representatives of feminist movements in foreign linguistics see in many English lexical units not only a direct reflection of the gender inequality in a bourgeois society, but also so to say a way of maintaining and increasing social injustice. The existence of such units in the language is called «linguistic sexism» [3; 4]. Sexism is a sexual oppression [6]. Sexism means prejudiced treatment of a person by sex or gender, this is an ideology that cultivates patriarchy and oppression of a woman [10]. Sexism divides people into men and women, contrasting them with one another. This idea justifies the men's domination and the women's submission to them. It is an ideology that asserts unequal status and different rights of men and women [7]. If men rule, it is a patriarchy, and if women – a matriarchy. Currently, all known societies in the world are the patriarchal, therefore, sexist. It is clear up, that the language of sexism, like the language of racism, causes our thinking and behavior to be closed. It is fixed, that the language of sexism affects our behavior and attitudes to reality, which in their turn affects the language. The reflections in the agent vocabulary of sexism regarding the professional affiliation of men and women (on the material of the English-language) were examined in the article minutely and analyzed in detail the theories of the appearance and functioning of the differences in the speech behavior of men and women. The results of the research showed that everything related to sexism is very important to modern feminist linguists. It is revealed that feminists see the historical basis of the fact that the language has become a mean of oppression of women in today's bourgeois society, and is a mean of fixing and increasing this inequality, rather than a simply reflection. Therefore, I think the language as it exists now is imperfect, and the entire linguistic system requires change.

Key words: *oppression, woman, language, behavior, differences, sexism, society, man.*

Аносова А. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

КАТЕГОРІЯ ЛОКАТИВНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Картина світу є набором знань про світ, що містяться у свідомості людини. Коли ці знання експлікуються в мові, формується мовна картина світу. Особливе місце в картині світу займає категорія локативності, яка хоч і є універсальною для всіх народів, однак представлена в різних мовах за допомогою різних засобів. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених концептуальній і мовній картині світу різних народів, а також місця в них категорії локативності, категорія локативності в англійській мовній картині світу доби Середньовіччя досліджувалась лише дотично.

Метою статті є розглянути співвідношення концептуальної і мовної картини світу, висвітлити місце категорії локативності в картині світу Середньовіччя, а також дослідити, яким способом категорія локативності експлікується в англійській мовній картині світу цього періоду.

У статті розглядаються підходи до проблеми співвідношення мови й культури, надаються визначення термінам концептуальна та мовна картина світу, а також робиться висновок про вторинність мовної картини світу щодо концептуальної. Картина світу в добу Середньовіччя була теоцентричною, що зумовило центральне положення вертикальності (ієрархічного устрою) в житті людини. Однак до кінця цього періоду все більшого значення набувало горизонтальне членування світу, яке представлене опозицією «свій» – «чужий». Одним із параметрів членування світу за горизонталлю є етнокультурне самовизначення, яке передбачає протиставлення «свого» «чужому» шляхом виділення характерних рис. При цьому «своє» має позитивну конотацію, а «чуже» – негативну. Особливості уявлень людини Середньовіччя про простір зумовили важливість і символізм ідеї подорожі як паломництва на шляху самовдосконалення. Розуміння ідеального та матеріального світів як однаково реальних обумовлює можливість знайти символічне значення будь-якого явища.

Дана стаття відкриває перспективу подальших досліджень категорії локативності як важливого компонента мовної картини світу, зокрема на матеріалі середньоанглійської мови, і досліджень просторових опозицій «верх-низ», «свій-чужий».

Ключові слова: категорія локативності, концептуальна картина світу, мовна картина світу, простір, середньоанглійська мова, картина світу Середньовіччя.

Постановка проблеми. Простір – це категорія, яка позначає «основні форми буття матерії» [11, с. 529]. Категорія локативності (простору) посідає особливе місце в світосприйнятті людини й мовній картині світу, в якій фіксується концептуальний світ носія мови. Хоча категорія локативності є універсальною, засоби її експлікації відрізняються в різних культурах і мовах. Звичайно, як змінюються з часом мови, так і мовні картини світу носіїв цих мов набувають змін. **Актуальність** даної статті зумовлена інтересом сучасної лінгвістики до виявлення національної специфіки світосприйняття, що відображена в мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість наукових праць, в яких розглядається питання категорії локативності та засобів її експлікації в різних мовах. У функціональ-

ному аспекті категорію локативності розглядали О. Б. Бачишина, О. В. Виноградова І. Р. Вихованець, В. Г. Гак, А. П. Загнітко, Т. Лундскер-Нільсен тощо. Однак для нашої статті актуальними є роботи таких вчених як А. Я. Гуревич, І. В. Козлик, Ю. М. Лотман, В. А. Маслова, О. Н. Обухова, Дж. Родрігез тощо, які досліджували проблему картини світу взагалі, її співвідношення з мовною картиною світу, та місце категорії локативності в мовній картині світу Середньовіччя. Однак категорія локативності в англійській мовній картині світу доби Середньовіччя не була предметом спеціального дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення особливостей вираження категорії локативності в англійській мовній картині світу доби Середньовіччя, що зумовило необхідність розв'язання наступних завдань:

1) розглянути співвідношення концептуальної і мовної картин світу;

2) описати просторовий аспект картини світу європейських народів доби Середньовіччя, зокрема англійців;

3) проаналізувати мовні одиниці середньоанглійської мови, в яких втілюються уявлення англійців доби Середньовіччя про простір.

Виклад основного матеріалу. Однією з фундаментальних проблем у лінгвістиці вважається проблема співвідношення мови та культури. Виділяють три підходи до розгляду цього питання [5]. Перший підхід постулює, що мова – це лише відображення культури. Другий підхід – гіпотеза лінгвістичної відносності, яка ґрунтується на твердженні, що спосіб мислення народу зумовлюється його мовою, як і спосіб пізнання дійсності залежить від того, якою мовою говорять суб'єкти пізнання. Однак ця гіпотеза зазнає критики й оцінюється неоднозначно. Третій підхід, який розробила В. А. Маслова, стверджує, що мова є фактом культури, оскільки вона є частиною культури, основним інструментом засвоєння культури, а також найважливішим явищем культури. Інакше кажучи, стверджується, що мовні знаки здатні виконувати функцію знаків культури.

У свідомості світ являється нам скрізь так звану картину світу, яка забезпечує взаємозв'язок свідомості та мови [8]. При цьому кожна мова має власну картину світу. Однак в науці існують різні визначення терміну «картина світу».

У філософії картина світу (або, як її ще називають, концептуальна картина світу) – це «одна з форм світоглядного подання об'єктивної реальності в суспільній свідомості, що являє собою образ освоєної в практиці дійсності, компонент світогляду; цілісна картина дійсності, насамперед узагальнений образ соціального середовища, що становить вихідну умову людського буття, створюється в процесі практичної діяльності людей» [11, с. 271]. У лінгвістиці картина світу «являє собою сформований у свідомості образ цілісного світу, в якому опосередковано через знакові семіотичні системи (зокрема, в мові) відображаються уявлення про дійсність, а також засоби сприйняття світу» (тут і далі переклад наш – А.В.) [7, с. 22-23]. Це «синтетичне панорамне уявлення, глобальний образ світу, який є основою світогляду людини та результатом її духовної активності» [2, с. 141]. Картини світу є динамічними, тобто вони проходять процес становлення, період стабільного існування, а потім руйнуються [6, с. 112]. В основі концептуальної системи зна-

ходиться чуттєва, пізнавальна діяльність людини (емоції, враження, почуття). В картині світу зміст міститься в поняттях.

Коли картина світу есплікується мовними знаками, виникає мовна картина світу [2]. Мовна картина світу – це «вербалізований образ світу, це картина світу, відбита в основних своїх фрагментах у мові (мовних одиницях, словах, значеннях, текстах та ін.)» [8]. Мовна картина світу є простіша за концептуальну, і одночасно є її частиною. При цьому не вся інформація, яку сприймає людина, відображається за допомогою мови. В мовній картині світу «знання містяться в семантичних категоріях, семантичних полях, які складаються з окремих слів та словосполучень» [6, с. 113]. Наприклад, знання про навколишній простір в рамках мовної картини світу містяться в семантичній категорії локативності або функціонально-семантичному полі локативності.

Основними параметрами картини світу є просторові (верх/низ, правий/лівий, схід/захід), часові (день/ніч, зима/літо), кількісні, етичні та ін.. Проте можна стверджувати, що просторові параметри займають особливе місце, оскільки культура «співвіднесена з мовою через концепт простору» [5, с. 63]. Простір не лише існує об'єктивно, а й суб'єктивно сприймається, при чому сприймається по-різному різними суспільствами на різних етапах суспільного розвитку. А оскільки мовна картина світу має антропоцентричний характер, це «позначається на семантиці одиниць із локативною семантикою» [9, с.109].

А. Я. Гуревич запропонував виразити уявлення людини Середньовіччя в поняттях мікрокосм (людина) і макрокосм (світ), з яких перший є частиною і зменшеною копією другого [1]. Таким чином людина уявляється поєднанням елементів, які утворюють світ, і як кінцева мета всесвіту. «Елементи людського організму ідентичні складовим всесвіту (плоть людська – із землі, кров – із води, дихання – з повітря, тепло – з вогню), а кожна частина людського тіла відповідає частині всесвіту (голова – небесам, груди – повітрю, живіт – морю, ноги – землі, кістки – камінню, жили – гілкам, волосся – травам, почуття – тваринам)» [3, с. 49]. У часи Середньовіччя людина ще не уявляє себе окремо від природи, а тому для неї цілком зрозумілим є вимірювання простору, спираючись на власне тіло. Так виникають одиниці вимірювання на кшталт *finger* (для вимірювання ширини, товщини або довжини), *foot* (довжина й відстань), *palme* (розмір). Не зважаючи на взаємозв'язок людини й природи, у літературі

природа якщо і зображувалась, то стереотипно й канонічно, за допомогою кліше, тобто вона не мала самостійної цінності.

Хоча людина займає важливе місце в організації простору, картина світу в добу Середньовіччя є теоцентричною [3; 7]. «Бог – центр світу, розташованого в залежності від Бога і навколо Нього» [3, с. 50]. Певною мірою саме завдяки релігії концепт вертикальності поширився на світське життя і допоміг структурувати, зокрема, моральні чесноти, соціальні класи, а також родинні стосунки [16]. Інакше кажучи, «середньовічний тип мислення був обумовлений смислороджуючою і аксіологічною вертикаллю “верх” – “низ”» [7, с. 49]. «Верх/низ» є однією з найважливіших опозицій у просторі. Вона виходить із архаїчного уявлення про «верхній» і «нижній» світи в міфологічній картині світу. Християнський світогляд зумовив розподіл світу на «добро/зло» та «боже-ственне/диявольське/земне», що є одним з проявів ієрархічного світового порядку, властивого людині Середньовіччя.

На думку О. М. Обухової, ключовими для побудови структури когнітивної моделі простору Середньовіччя є бінарні опозиції «сакральний світ» – «земний світ», «інфернальний світ» – «земний світ», «верх» – «низ», «свій» – «чужий». Дослідниця зауважує, що дихотомія «сакральний світ» – «земний світ» представлена такими номінаціями [7]: сер.-англ. *space* ‘небо’, *heavenliche* ‘Град Небесний’, *world* ‘земний світ’, *londe* ‘країна’, *grounde* ‘земля’, *kyngdom of God* ‘Царство Господа’, *fairye* ‘країна фейрі’, *God* ‘Бог’; а також інкорпорує частотні мовні одиниці, які співвідносяться з денотатами «земного світу»: *forest* ‘ліс’, *feld* ‘поле’ та ін. Для категорії «інфернальний світ» домінантним є слово *helle* ‘пекло’. Дихотомія «верх» – «низ» представлена наступними мовними одиницями: *skye* ‘небо’, *holi place* ‘святе місце’, *helle* ‘пекло’, *(a)down(e)* ‘вниз’. А дихотомія «свій» – «чужий» включає: *hom(e)* ‘дім’, *mi kingdom* ‘моє королівство’, *uncouth thede* ‘невідомі землі, чужі країни’, *hethenisse* ‘язичницький’.

О. М. Обухова також звертає увагу на те, що «все, що пов’язане з категорією «верх» («небо», «сакральний простір») має позитивно марковане значення», натомість, номінації, що виражають категорію «низ», «інкорпорують ознаки «чужий», «ворожий», «небезпечний для життя» та характеризуються негативно-оціночним значенням» [7, с. 70]. Водночас категорія «земний світ» має проміжний статус, зайнявши місце над «низом»

(«інфернальний світ»), і разом під «верхом» («сакральний світ»).

Окрім вертикального членування світу, в когнітивній моделі простору існує горизонтальне членування світу, яке представлено егоцентричною схемою «мікросвіт» («свій простір») – «макросвіт» («чужий простір»). Релевантною для категоризації простору в горизонтальній площині О. М. Обухова називає біном «близький» – «далекий», номінації якого мають конотацію «свій» – «чужий» [7]. Іншим параметром категоризації простору на «свій простір» – «чужий простір», є етнокультурне самовизначення, яке передбачає ідентифікацію себе й своєї етно- та соціограми через протиставлення іншим етно- та соціогрупам, а також визначення специфічних рис і властивостей «свого» й «чужого». Протиставлення соціальних груп можемо побачити в наступному прикладі з оповіді купця Чосера: *As custume is unto this nobles alle*, мова йдеться про звичай аристократів, а не соціограми, до якої належить купець, який це говорить, – неналежність мовця, інакшість згаданої соціограми підкреслені мовним оточенням словоформи *nobles*, яку супроводжують словоформи *thise* й *alle*. Протиставлення етногруп знаходимо, наприклад: *the Frensshemen which be the grettest and auncien adversaries of this ream*, де *the Frensshemen* (французи) називаються *adversaries* (ворогами) *of this ream* (цього королівства, тобто країни, до якої належить етногрупа англійців).

Як уже було згадано, опозиція «свій» – «чужий» сприймається як варіант опозицій «хороше/погане» й «праведне/грішне». Підтвердження співвідношення опозицій «свій» – «чужий» і «хороше/погане» знаходимо, наприклад, у наступному реченні: *What is a fissue out of the see.. But ded anoon*, яке буквально перекладається як ‘риба не в морі – одразу мертва’, такий собі прообраз фразеологізму *fish out of water*. Це речення можна інтерпретувати як неминучість шкідливих наслідків (*ded* – «погане») через знаходження не в своєму просторі (*fissue out of the see* – «чужий»). А співвідношення біномів «свій» – «чужий» і «праведне/грішне» яскраво втілені в лексиці, яка позначає чужинців: *An alien folk that is not of the sones of Yrael*, де *alien folk* означає «інший народ»; *Nabugodhonosor, from oure faythe alyene*, де *faythe alyene* означає іншу віру, при чому мається на увазі, що віра ця не істинна, оскільки бог цієї віри фальшивий – *Do ze awey alien goddis fro the myddil of zou, and bowe zoure hertis to the Lord God of Yrael*. ‘Покиньте чужих богів, що серед вас, і прихиліть своє серце до Господа, Бога Ізраїлевого’.

О. М. Обухова виділяє наступні групи лексики, що відносяться до горизонтального членування світу [7]: 1) група «найближче оточення» – а) родина (сер.-англ. *fader* ‘отець’, *moder* ‘матір’, *dohter* ‘донька’ та ін.), б) домочадці, хто проживає на території земельних володінь (*lede* ‘васал’, *swein* ‘слуга’ та ін.), в) друзі та прибічники (*frend* ‘друг’ та ін.), г) васально-сеньйорні відносини (*whyl I byde in yeowre borghe, be bayn to yeowre hest*. ‘поки я залишаюся в вашому замку, я підкоряюся вашій волі’); 2) «образ ворога» або «вони-група» (*patrounes bicome welneze of al þe wele in þe west iles* ‘став володарем усіх багатств західних островів’).

Варто зазначити, що за Ю. М. Лотманом людина Середньовіччя «розглядала географічну подорож як пересування «мапою» релігійно-моральних систем: ті чи інші країни мислились як еретичні, язичницькі або святі» [4, с. 241]. Чим довша подорож, тим більш святою стає людина. Розрив з гріхом також мислився як просторове переміщення. Наприклад, ухід у монастир мав значення переміщення з грішного місця в місце святе; свого роду паломництво. На те, що моральне самовдосконалення приймало форму топографічного пересування, звертає увагу й А. Я. Гуревич [1]. Підтвердження такої думки знаходимо у Дж. Лідгейта: *Al this Iourne they went on foote bare, lik as they hadde gon on pylgrymage*. ‘Усю подорож вони йшли пішки, ніби відправилися в паломництво’. Місцезнаходження людини мало відповідати його моральному статусу (святий попадає в рай, а грішник у пекло). При цьому людина Середньовіччя була переконана, що всякому ступеню святості відповідає власний клімат: «рай – це місце з особливо благодатним, пристосованим для життя людини в земному сенсі кліматом, а пекло є для нього в цьому сенсі протилежністю» [4, с. 243]. Однак рай і пекло могли сприйматися не лише як фізичні, реальні простори, куди людина потрапляє після смерті, а як ситуація в земному житті, яка супроводжується певним ментальним та емоційним станом людини. Так, рай означає сприятливі умови життя, щасливе життя, повне веселощів, і відсутність страждань: *I shal have myn hevene in erthe heere*. ‘Я рай свій на землі знайду’, хоча потрапити в реальний (справжній) рай після смерті можна лише витримавши страждання в земному житті – *For sith that verryay hevene is boght so deere.. With tribulacion and greet penaunce* ‘Оскільки раю справжнього так складно досягнути, через страждання та покуту’; Пекло, в свою чергу, навпаки означає стан нещастя, горя,

страждань: *Allas that day that I was born!.. Now is me shape eternally to dwelle Noght in purgatorie, but in helle*. ‘О горе, що я народився!.. Тепер приречений я вічно жити не в чистилищі, а в пеклі’.

У когнітивній моделі людини Середньовіччя духовний і фізичний плани змішувалися й розумілися як однаково реальні, що зумовлює невизначеність відстані, принаймні в художньому просторі, оскільки «в практичному житті люди не могли не усвідомлювати різниці в об’ємі та розмірі тіл, розташованих близько та далеко від ока» [1, с. 42]. Людина Середньовіччя припускає, що може, наприклад, за двадцять чотири години подолати відстань від Англії до Риму й назад. На підставі сприйняття ідеального світу та матеріального як однаково об’єктивних, для будь-якого явища було можливо знайти окрім буквального, фактичного значення, значення символічне, містичне.

Дж. Родрігез, аналізуючи ідеї Ж. Ле Гоффа й П. Строма, доходить висновку, що поступово в середньовічному суспільстві все більш важливе місце займала горизонтальність [16]. Дослідник звертає увагу на те, що в творчості Чосера горизонтальна (гільдії і конфрерії) та вертикальна (феодалізм) соціальні парадигми конкурують одна з одною, однак перша не витісняє другу. Через зникнення багатьох феодальних класових структур і зростання важливості середнього класу, класові розбіжності почали зменшуватися, а бар’єри між класами стали менш помітними.

Висновки. Розрізняють концептуальну та мовну картини світу. Концептуальна картина світу – це уявлення (знання) людини, що містяться у свідомості, про світ, який вона сприймає; а мовна картина світу – це засіб експлікації цих уявлень. Домінуючим у добу Середньовіччя є ієрархічне (вертикальне) членування простору, згідно якого образ світу поділяється на «сакральний», «земний» та «інфернальний», а в центрі знаходиться Бог. За вертикаллю побудовані соціальні й родинні відносини. Однак поступово більшого значення набуває горизонтальне членування простору, яке ставить у центр системи координат людину. Горизонтальне членування світу пов’язане з розподілом світу на «свій простір» і «чужий простір», які містять конотації «хороший/поганий» і ґрунтуються на етнокультурному визначенні людини, тобто є специфічним для різних народів. Водночас пересування в просторі (по горизонталі) сприймалося як паломництво на шляху морального самовдосконалення. Такий символізм розуміння будь-якого явища зумовлений сприйняттям ідеального та фізичного світів як однаково реальних

і об'єктивних в картині світу людини Середньовіччя. Ми вважаємо перспективними подальші дослідження англійської мовної картини світу

доби Середньовіччя, зокрема щодо репрезентації категоріальних опозицій простору та авто- й гетеростереотипів у середньоанглійській мові.

Список літератури:

1. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры. М.: Искусство, 1984. 350 с.
2. Дзюбенко О. М. До питання про співвідношення і співіснування різновидів картини світу в науковому просторі / О. М. Дзюбенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). 2015. Вип. 21. С. 141-145. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2015_21_30
3. Козлик І. В. Світова література доби Середньовіччя та епохи Відродження. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 344 с.
4. Лотман, Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Ю. М. Лотман. М.: 1999. 448 с.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
6. Новосадська О. Б. Співвідношення мовної та концептуальної картини світу / О. Б. Новосадська. // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер.: Філологічна. 2013. №33. С. 112–113.
7. Обухова О. Н. Языковая репрезентация когнитивной модели пространства в художественной картине мира Средневековья : дис. канд. філ. наук : 10.02.19 / Обухова Ольга Николаевна – Ижевск, 2015. 203 с.
8. Позднякова Е. Ю. Языковая картина мира и языковое пространство во взаимосвязи "язык-культура" [Электронный ресурс] / Е. Ю. Позднякова // Филология и человек. 2010. Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovaya-kartina-mira-i-yazykovoe-prostranstvo-vo-vzaimosvyazi-yazyk-kultura>
9. Федосеева Л. Н. Категория локативности в современном русском языке: автореф. дис. на соискание уч. степени докт. фил. наук: спец. 10.02.01 "русский язык" / Федосеева Л. Н. Тамбов. 2013. 43 с.
10. Філософський енциклопедичний словник / [Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов, А. Т. Ішмуратов та ін.]; під ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
11. Harper D. Online Etymology Dictionary [Электронный ресурс] / Douglas Harper. 2001. Режим доступу до ресурсу: <https://www.etymonline.com/search?q=place>.
12. Middle English Compendium [Электронный ресурс] // University of Michigan Digital Library Production Service. Режим доступу до ресурсу: <https://quod.lib.umich.edu/m/middle-english-dictionary>.
13. Rodriguez J. Rise and fall: tropes of verticality in Middle English literature / J. P. Rodriguez. University of Iowa, 2012. 184 p.

Anosova A. V. THE LOCATIVE CATEGORY IN THE MEDIEVAL ENGLISH WORLD VIEW

World view is a set of knowledge about the world that is contained in the consciousness of a person. When this knowledge is explicated in language, a linguistic world view is formed. A special place in world view is occupied by the locative category that, despite being universal for all peoples, is represented through different means in different languages. In spite of a large number of works dedicated to the conceptual and language world views of different peoples as well as the place, which the locative category occupies in them, the locative category in the Medieval English world view has only been briefly touched upon in research.

The aim of the article is to consider the correlation of cognitive and linguistic world view, to examine the place that the locative category occupies in the Medieval world view, as well as to analyse how the locative category is explicated in the Medieval English linguistic world view.

The article reviews approaches to the issue of correlation of language and culture, defines conceptual and linguistic world view, and concludes that the linguistic world view is secondary to the conceptual world view. The Medieval world view was theocentric, which conditioned the central place of verticality (hierarchy) in people's life. However, by the end of the medieval period horizontality, represented by the opposition 'own' – 'alien', was gaining more and more importance. One of the parameters of the horizontal division of the world is ethnocultural identification, which provides for contrasting your 'own' and 'alien' by discerning characteristic features. Moreover, 'own' has positive connotation, while 'alien' has negative connotation. The features of the medieval conceptions on space conditioned the importance and symbolism of the idea of travel as pilgrimage towards self-improvement. Perception of ideal and material worlds as equally real conditions the ability to find a symbolic meaning of any phenomenon.

The article raises the prospect of further research of locative category as an important part of the linguistic world view, in Middle English in particular, and that of spatial oppositions 'up-down' and 'own-alien'.

Key words: locative category, conceptual world view, linguistic world view, space, Middle English, Medieval world view.

Бехта І. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

У статті йдеться про внутрішнє мовлення (ВнМ) – складне, багатопланове явище, що спонукає до багатоаспектних гуманітарних студій на матеріалі текстів англійськомовної художньої прози: психологічних (як виду психічної діяльності), психолінгвістичних (як форми мовленнєвої діяльності), філологічних (лінгвістичних – як форми художнього зображення ВнМ й літературознавчих – як художнього засобу розкриття внутрішнього світу персонажів). Прийняте лінгвістичне трактування опису ВнМ ґрунтується на тому, що у мові сучасного англійськомовного художнього тексту цей вид психологічної художньої оповіді розвинутий на ґрунті експансії форми репродукції персонажного ВнМ, суміжного зі способами зовнішнього (екзофазного) вияву прямого мовлення, непрямого мовлення, та екзофазними формами невластне-прямого мовлення. Тобто, він розгорнутий у спосіб їхньої реалізації в сучасному англійськомовному художньому тексті у різних мовленнєвих ситуаціях, що мають відмітну комунікативну мету і часткову реалізацію. Насущності набуває теоретичне напрацювання типологічних видів художнього зображення ВнМ через його видову еволюцію, багатоманітність форм, різновидів і модифікацій, їх різним прагматистичним ефектом у новітній літературі. ВнМ текстових антропоморфів – персонажів та першоособового наратора розглядаємо як факт художнього пізнання закономірностей формування і побудови психологічної натури, і як частину мовної картини світу, поданої в художньому текстовпросторі. Семантично й синтаксично воно (ВнМ) репрезентоване як мовлення-роздум, спогаданка, думка у думці, емоційна рефлексія на подію, де, зазвичай, у досліджених текстах переважає негативна або іронічна оцінка ситуації минулого. Воно стриманіше в плані вираження емоцій, що засвідчують дієслівні або іменні репрезентуючі компоненти зі значенням інтелектуальної діяльності. Сам факт існування взаємодії різних іпостасей текстової особистості в межах її свідомості неминуче веде до спілкування індивідуума з самим собою. А художній прозовий текст, творимий автором, змальовує рух думки, будує внутрішній світ, в якому відображається її динаміка.

Ключові слова: форми ендофазного мовлення, внутрішнє мовлення, способи мовлення, англійськомовна художня проза.

Постановка проблеми. Внутрішнє мовлення (ВнМ) тісно зв'язане з мисленням і мовою людини. Проблематику ВнМ у теперішньому вигляді окреслили у ХХ столітті Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, М.І. Жинкін, О.О. Леонтьєв, О.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, О.М. Соколов, І.В. Страхов, на думку котрих ВнМ є складним явищем, що відбиває процес породження думки і мовлення, тісний взаємозв'язок і діалектичну єдність мислення і мови. У функційній палітрі гуманітарних наук: психології [1; 4; 11; 19; 20; 26; 27; 28], психолінгвістиці [13; 14; 15; 19; 24; 25; 31], психонаратології [22; 36], лінгвістиці [10; 12; 23; 27], літературознавстві [6; 7; 9; 29], внутрішнє мовлення за своєю суттю є принципово монологічною формою, котра виражає процес думки. Це – мовлення для себе, а не для інших, тому його суттєвими ознаками є звернення до себе і некомунікативність, тобто непризначеність для

спілкування. Як наслідок, поняття ВнМ у науковій системі координат є мінливим й багатозначним. Наприкінці ХХ століття і дотепер, з появою антропоорієнтованих досліджень, з'явилися багатоаспектні студії ВнМ у текстовпросторі художнього дискурсу на матеріалі різних мов у філологічному ключі (І.В. Артющков 2004, М.В. Архипова 2003, Н.А. Балякова 2005, І.А. Бехта 2003, О.А. Гончарова 1980, В.А. Зименкова 1989, К.Я. Кусько 1980, А.В. Логінов 1991, М.М. Федорчук 1990, Г.Г. Ярмоленко 1982, R. Andrews 2012, R.H. Clines 1988, М.Е. Konurbaev 2016, К. Nayebpour 2017, V. Sotirova 2013, V. Tumanov 1997), які враховували суттєві ознаки позначуваного явища. Відтак нині внутрішнє мовлення (ВнМ) у філологічному ключі – це засіб (канал і код) внутрішнього й особистісного спілкування у текстовпросторі різножанрового художнього дискурсу.

У текстовому просторі художнього дискурсу вивчення ВнМ містить характеристику художньої форми відтворення внутрішнього світу персонажів й, звісно, не розраховане на участь у комунікативному акті (воно некомунікативне) [11, с. 91–103], а має самонаправлений характер і виконує внутрішні психологічні функції – роботи думки, планування, підготовки спілкування, регуляції поведінки. Зауважуючи, що у назві „внутрішнє мовлення” дослідники вбачають далеко не однаковий зміст, Л.С. Виготський (у психології) вважав, що потрібно закріпити цей термін за вербальною основою розумового процесу, за субстратом мислення: „ внутрішнє мовлення являє собою зовсім особливу, самостійну, автономну і самобутню функцію мовлення. Перед нами дійсно мовлення, яке цілком і повністю відрізняється від зовнішнього мовлення. Тому маємо право розглядати його як особливий внутрішній план мовленнєвого мислення, який опосереднює динамічний зв'язок між думкою і словом” [11, с. 261]. І на підсилення процитованому вчений стверджує, що “внутрішнє мовлення є все ж мовленням, тобто думкою, пов'язаною зі словом. Але якщо думка втілюється в слові у зовнішньому мовленні, то слово вмирає у внутрішньому мовленні, формуючи думку. Внутрішнє мовлення є значною мірою мисленням чистими значеннями” [11, с. 262] Звідси (у трансляції процитованих думок Л. С. Виготського, як засновника культурно-історичної школи в психології, і накладанні їх на літературні процеси) й впливають його (ВнМ) мінливі літературно-художні риси, а лінгвальні засоби його (ВнМ) вияву у художньому прозовому тексті повсякчас потребують ретельного наукового вивчення з боку дослідників різножанрових художніх текстів. Текстовий простір сучасної англійськомовної художньої прози не є винятком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері філологічних студій внутрішнє мовлення у лінгвістичному вимірі є формою його художнього зображення, а літературознавчому – художній засіб розкриття внутрішнього світу персонажів. Це художній засіб, а також прийом творення типажів, портретів персонажів. Предметом аналізу утім є не саме ВнМ у всій палітрі його модифікаційних форм та різних способів: прямого мовлення персонажа, непрямого мовлення, невластне-прямого мовлення, у формі першоособової авторської оповіді. При аналізі цих форм дослідників цікавлять способи і прийоми художнього втілення ВнМ як от, види цих модифікаційних форм, особливості змісту та їхні функції

у художньому прозовому тексті [34; 35; 37; 39; 40; 41; 44; 46; 48]. Для ВнМ властиві формально редуковані, зате семантично об'ємні еквіваленти слів: „У внутрішньому мовленні слово більше навантажене смислом, аніж у зовнішньому. Воно є концентрованим згустком смислу” [11, с. 260]. Існують смислові пласти поняття ‘внутрішнє мовлення’, серед яких важливими є: планування і контроль мовленнєвих дій (що зближує ВнМ з мисленням); внутрішнє промовляння (латентні артикуляції); етап здумування висловлення. Ці смислові пласти ВнМ є наслідком інтеріоризації зовнішнього мовлення, або внутрішнього слова, яке „вбирає у себе смисл попередніх і наступних слів, розширюючи, майже безмежно, рамки свого значення” [11, с. 260].

У такому випадку правильніше було б сказати, що слів у ВнМ взагалі немає, а є розумові одиниці, концепти які матеріалізуються у збудженні нервових клітин кори головного мозку [4, с. 12]. Втім якщо систематизувати наукові міркування висловлення щодо цієї проблеми, то у них окреслено два суперечливі аспекти ВнМ: з одного боку, мислення людини має вербальну природу (мова виступає як онотологічний субстрат думки), а з іншого, – ментальні одиниці є розумовими, психічними ресурсами нашої свідомості а, отже, не можуть бути ототоженені з лінгвальними одиницями, словами також.

Формування мети статті. Мета статті – описати внутрішнє мовлення у руслі філологічних студій на матеріалі англійськомовного художнього прозового тексту. З одного боку, цей опис є лінгвістичний за характером, задля з'ясування форми художнього зображення ВнМ; а з іншого боку, він є літературознавчим за характером, задля вияву ВнМ як художнього засобу розкриття внутрішнього світу персонажів, їхніх характерів, типажів, портретів. Засоби експлікації ВнМ проштудійовано в *художньому текстовому просторі* (далі – ХТП) романів Зеді Сміт, Ієна Макюена під яким, у проєкції реляційної концепції простору Аристотеля-Ляйбніца, розуміємо форми існування текстових об'єктів, арену їхнього співіснування. Він (ХТП) є формою буття авторської матерії, що визначає її протяжність, структурність, взаємодію різних видів зв'язків – зв'язків простору, часу, причинності, де кожен з них має власний індекс модальності, указуючи всередині якого функційного і смислового взаємозв'язку його треба розглядати.

Виклад основного матеріалу. „Згустки смислу”, про які говорив Л.С. Виготський, не мають суворих словесних відповідників і водно-

час несуть у собі риси конкретного (образного, предметного) мислення. Показова у цьому плані ситуація, коли мовець знає, що він хоче сказати, але не може знайти слів, аби висловити думку. Подібне виникає через порушення словесної пам'яті та інколи через відсутність сформульованого поняття. Результатом може бути обрив висловлення, заповнення паузи субституціями, перебудова фрази й інші явища хезитації, властиві спонтанному мовленню, як от (1, 2):

1) It was vanity, surely, to assume that he had been singled out for something special, for the rare tumour, the under-researched virus. **Vanity! Why would it be anything more?** For a year after the encounter **this clever doctor told himself** it was nothing, he behaved like any one of his stupid patients. No tests, continuous pain, muddling on. **Even though, somewhere in him, he knew. He always knew** [50, p.7]. 2) **But Alex wants to know. Why not? Why wouldn't somebody sell something worth three thousand pounds? Like, unless they were crazy?** [50, p.18]. В обидвох прикладах фіксуємо яскраві взірці психологізації нарративу (які оформлені окличними, риторичними, еліптичними, короткими „рваними” реченнями) завдяки комбінованим формам репродукції ВнМ у художньому тексті: думки у думці, внутрішнім рефлексіям.

Будова ВнМ глибоко своєрідна. Вона докорінно відрізняється від будови зовнішнього мовлення. Тому і перехід від однієї з них до іншої – це „не просте приєднання звукової сторони до мовчазного мовлення, а переструктурування мовлення, перетворення цілком самобутнього синтаксису, смислового і звукового ладу внутрішнього мовлення в інші структурні форми, властиві зовнішньому мовленню” [11, с. 353]. Утім, якщо розглядати кореляцію понять внутрішнього / endophasy та зовнішнього/ exophasy мовлення в плані синхронії, обмежуючись часовими рамками мовлення, то ймовірно, вторинною похідною треба визнати не внутрішнє, а зовнішнє мовлення: для мовця утворення думки передує творенню тексту (і воно (ВнМ) супроводжує його, але аж ніяк не йде за ним). Якщо врахувати, що адресат, який очікує звертання до себе, також виходить з уявної думки, прагнучи її передбачити, то логічно сказати те, що „внутрішнє мовлення в обох випадках треба вважати таким, що передує зовнішньому як у процесі спілкування, так, можливо, й генетично” [14, с. 144].

Вийти з цієї очевидної суперечки можна одним способом: визнати ендофазне і екзофазне мов-

лення двома взаємозумовленими формами мовленнєвої діяльності, які прогнозують одна одну, і протікають одночасно. Саме як форми мовленнєвої діяльності внутрішнє та зовнішнє мовлення переходять одне в інше [5], формуючи проміжні випадки (як от у розлого поданому пасажі (3): з одного боку, промовляння тексту про себе, а з іншого, – „мислення вслух”, з рухом губами, жестикуляцією та іншими ознаками мовленнєвого акту). Подибуємо також випадки „обриву зв'язку”, коли ендофазне і екзофазне мовлення текстових антропоморфів протікає хоча й одночасно, проте незалежно одне від одного.

3) **She nodded to herself** three times as if agreeing to somebody's unspoken question. She left the room. Something gave way in Alex's stomach, something like a trap-door. Love, the withdrawal of love. **Was this it? Now? The changeover?** That day when the two-soldier fight, the war against plastic armrests and hypocrites and pseudos and television and food shaped in towers and triplelayered plastic packaging and consumer surveys and love songs and all organized religions – **when this fight becomes singular? When you have to do it all solo?** It had been threatening to come these last few years. Sometimes he wanted it to. The rest of the time **the thought scared him half to death**. On this occasion he made it to the stairs on adrenalin only and put himself between her and another step. **He asked her. Loudly. Repeatedly. Is this it? Is this it? The End?** [50, p.217].

Між двома трактуваннями терміна „внутрішнє мовлення” немає нездоланної прірви. Хоча інколи ці два явища протиставляють одне одному як опозицію мета ↔ засіб, міркуємо, що ці функційні відмітності нейтралізуються суспільною практикою людського пізнання. Монологічне ВнМ перетворюється у внутрішній діалог, а діалогічне зовнішнє мовлення легко набуває спорадичних монологічних рис, таких, як риторичні (квазі) запитання [21], як от у наведеному прикладі (4) з роману Ієна Мак'юена:

4) But my heart was always with my first love, Aleksandr. The forehead that rose like an Orthodox dome, the hillbilly pastor's wedge of beard, the grim, gulag-conferred authority, his stubborn immunity to politicians. Even his religious convictions could not deter me. I forgave him when he said that men had forgotten God. He was God. **Who could match him? Who could deny him his Nobel Prize?** Gazing at his photograph, I wanted to be his lover. I would have served him as my mother did my father. **Box his socks?** I would have knelt to wash his feet. With my tongue! [49, p. 11].

Кожен рівень мовної системи можна розглядати у динамічному плані – з позиції мовленнєвої діяльності людини, статус якої потребує звернення до проблеми ВнМ. Справа в тому, що при всій своїй миттєвості, симультанності, процес творення художнього прозового тексту складається з декількох стадій. Очевидним є протиставлення етапів зовнішнього мовлення персонажа, чи першособового наратора, поданого текстом, і внутрішнього, дословесного, стосовно якого вжиток терміну „діяльність” виявляється не таким беззастережним. Для чіткої фіксації способи та модифікаційні форми репродукції ВнМ текстових антропоморфів (як факт їхнього вияву й аналізу) в англійськомовному художньому прозовому тексті наводимо на рис. 1.

Художнє зображення ВнМ і розгляд його у філологічному ключі охоплює два різних погляди. З одного боку, це лінгвістичний аналіз феномену, а з іншого – літературознавчий погляд на його тлумачення. В лінгвістиці тексту ВнМ розглядають як задум, як один з прийомів (поряд з першоособовою авторською оповіддю і невластиво-прямим мовленням) творення багатоголосся і різнобарвності зображуваного світу. У такому контексті ВнМ можна назвати композиційно-стилістичним прийомом з опертям на відомі концепції М.М. Бахтіна, В.В. Виноградова, Б.А. Успенського. Словом, ВнМ залучають в художні твори як прийом творення образності, зображення людської психіки:

5) I was convinced that he wasn't properly fulfilled. **I thought I heard** it in the tightness of his voice, his nervous pace. In days of lovemaking he had

not been blessed with a single orgasm. I wanted to help him, and I was genuinely curious. **I was also troubled by the thought** that I might be failing him. I aroused him, that much was clear, but perhaps he didn't quite desire me sufficiently [49, p. 12].

Призначення ВнМ, як у наведеному пасажі (5), через внутрішню монологізацію наративу передати думки, почуття, тривоги персонажа. Тому ВнМ як композиційний елемент художнього прозового тексту стає складовою сучасної англійськомовної художньої прози, яка глибоко психологізована. Тому при дослідженні системи форм мовленнєвого висловлення такої прози, ВнМ можна вважати окремим випадком повідомлення персонажа самому собі. ВнМ – це потік свідомості з її відступами від синтаксичного структурування, це створення структур, які уможливають описувати і те, що конкретно лексичним способом у тексті не позначено і те, що у лінгвістиці тексту маркуємо підтекстом. У всіх видах передачі ВнМ в художньому прозовому тексті спостерігаємо вияв двох головних схем його відтворення в ході мовленнєвих ситуацій. Перший випадок – коли відтворюється внутрішнє мовлення персонажа тексту, а інший – коли відтворюється внутрішнє мовлення автора-наратора тексту.

Словом, ВнМ є важливим засобом зображення текстової особистості (антропоморфа) в англійськомовній художній літературі, що уможливує достовірне змалювання суперечливого внутрішнього світу текстових антропоморфів. Під час психологізації сучасної прози ВнМ віддалилося від авторського наративу і набуло влас-

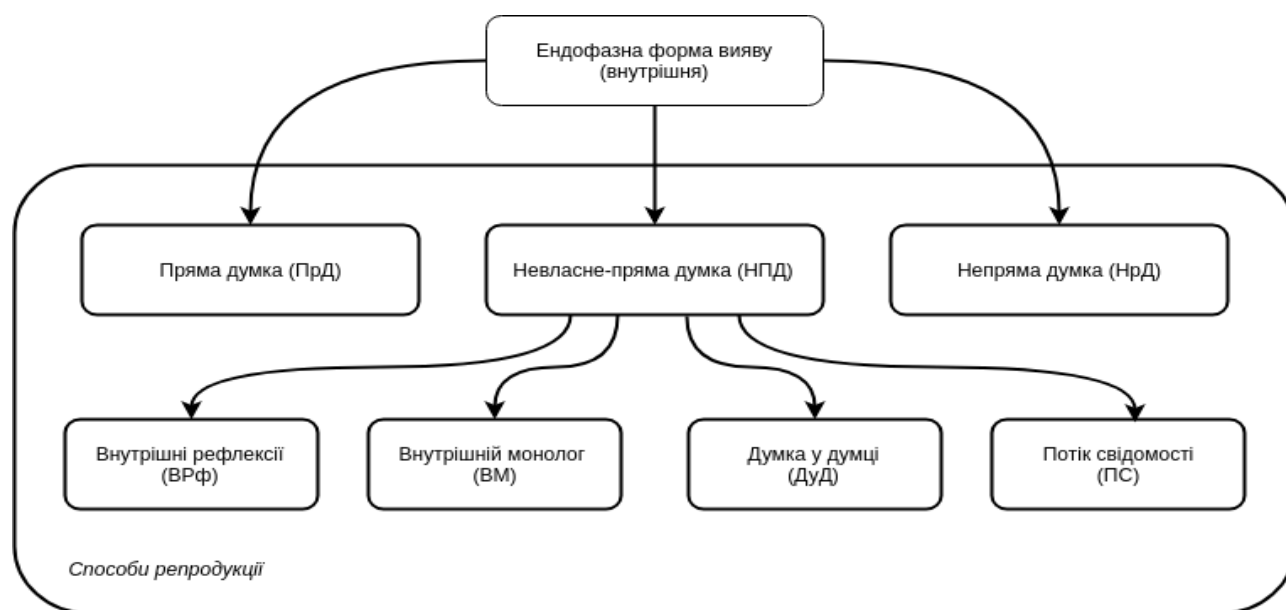

Рис. 1. Способи репродукції внутрішнього мовлення в англійськомовному художньому прозовому тексті

ної мовленнєвої цноти. І як справедливо зауважує В.М. Зименкова, „внутрішнє мовлення – це не просто механізм мислення: в ньому задіяні всі сторони людської психіки – інтелект, воля, емоції, не тільки світлі зони пізнання, а й підсвідоме психічне” [16, с. 5].

Попри те, що зображення ВнМ в англійсько-мовному художньому прозовому тексті є досить умовним і ця умовність може мати відкритий характер або бути латентною, фіксуємо два випадки його (ВнМ) репродукції у текст:

а) у першому випадку, художня репродукція ВнМ можлива без використання спеціальної мовної техніки, при цьому ВнМ персонажів не відрізняється за своїм ладом від його зовнішньої форми;

б) у другому випадку, у ВнМ персонажів включаються мовні сигнали, які інформують читача, що текстові мовці думають як у реальному житті.

До слова, умовність зображення ВнМ в художньому тексті фіксуємо в його репродукції, котра здійснюється через способи передачі мовлення і мислення: прямий, непрямий, невластне-прямий. Тобто, в основі зовнішнього і внутрішнього мовлення текстових співбесідників лежать стандартні моделі одних і тих же контекстуальних прийомів відтворення текстової реальності.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому напрямку зводяться до різножанрового каркасу художніх прозових текстів різноматематичного спрямування. Це приведе до з'ясування основних ознак ВнМ як способу передачі думок, і як важливого прийому зображення внутрішнього світу персонажа в художньому тексті. Саме ці характеристики ВнМ привертають увагу дослідників: опис ВнМ як форми мовного спілкування текстового індивідуума, з одного боку, і як художнього прийому, вжитого автором художнього тексту, – з іншого. Однак очевидним треба визнати той факт, що зображення ВнМ в художній літературі є також і дзеркальним відображенням умовності відтворення ВнМ в художньому тексті, який сам є особистісною інтерпретацією подій, зокрема й подій внутрішнього говоріння. Сам характер мовлення про себе, для себе, представлення свідомості персонажа наштовхує автора на з'єднання форм прямого, непрямого і невластне-прямого мовлення, що властиво для англійських художніх прозових текстів сучасності. Завдяки цьому прийому, на наш погляд, досягається найбільша вірогідність і точність змалювання внутрішнього світу текстових співбесідників, хоча фотографічно точна передача ВнМ практично неможлива.

Список літератури:

1. Ананьев Б.Г. К теории внутренней речи в психологии Текст. / Б.Г. Ананьев // Учен. зап. Ленингр. пед. ин-та. Л., 1946. С. 155–173.
2. Артюшков И.В. Внутренняя речь и ее изображение в художественной литературе (на материале романов Ф.М. Достоевского и Л.Н. Толстого) Текст. : дис. . д-ра филол. наук : 10.02.01 / И.В. Артюшков. М., 2004. 511 с.
3. Архипова М.В. Репликация как средство экстерииоризации внутренней речи в художественном дискурсе (на материале американского короткого рассказа) Текст. : дис... канд. филол. наук : 10.02.19 / М.В. Архипова. Челябинск, 2003. 165 с.
4. Баев Б. Ф. Психология внутренней речи: Автореф. докт... дис. Л., 1967. 48 с.
5. Балякова Н.А. Чужое слово во внешней и внутренней речи (на материале англоязычного художественного текста) Текст. : дис... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н.А. Балякова. СПб., 2005. 164 с.
6. Бахтин, М.М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет [Текст] / М.М. Бахтин. М. : Художественная литература, 1975. 500 с.
7. Бахтин, М.М. Эстетика словесного творчества [Текст] / М.М. Бахтин. М. : Искусство, 1979. 421 с.
8. Белянин В.П. Психоллингвистика: Учеб. пособие / В.П. Белянин. М.: МПСИ, 2003. 323 с.
9. Бехта І. А. Внутрішнє мовлення персонажів у структурі тексту / І. А. Бехта // Сер. Філологічні науки. Черкаси, 2003. Вип. 46. С. 91–103.
10. Блох М. Я., Сергеева Ю. М. Внутренняя речь в структуре художественного текста: Монография. М.: МПГУ, 2011. 180 с.
11. Выготский Л. С. Мышление и речь : [собр. соч.] / Л. С. Выготский. М. : Педагогика, 1982. Т. 2. 361с.
12. Гончарова Е.А. Способы стилистической организации внутренней речи персонажей в немецком романе воспитания Текст. / Е.А. Гончарова // Стилистика художественной речи : межвуз. сб. науч. тр. Л. : ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1980. С. 24–32.
13. Горелов И.П. Основы психоллингвистики / И.П. Горелов, К.Ф. Седов. М.: Лабиринт, 2001. 320 с.
14. Жинкин, Н.И. Психоллингвистика: Избр. тр. / Н.И. Жинкин. М.: Лабиринт, 2009. 288 с.
15. Залевская А. А. Введение в психоллингвистику: Учеб. пособие / А.А. Залевская. М., 1999. 350 с.

16. Зименкова В.А. Способы выражения внутренней речи персонажей в художественном тексте (на материале современной прозы ГДР, ФРГ и Австрии) Текст. : дис... канд. филол. наук : 10.02.19 / В.А. Зименкова. Л., 1989. 182 с.
17. Кусько Е.Я. Проблема языка современной художественной литературы. Несобственно-прямая речь в литературе ГДР Текст. / Е.Я. Кусько. Львов : Вища шк, 1980. 208 с.
18. Леонтьев А.А. Внутренняя речь и процесс грамматического порождения высказывания Текст. / А.А. Леонтьев // Вопросы порождения речи и обучения языку. М. : Изд-во МГУ, 1967. С. 6–16.
19. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность : учебное пособие / А.Н. Леонтьев. – Москва : Смысл : Академия, 2004. – 352 с.
20. Логинов А.В. Вопросительное предложение и вопросо-ответный комплекс во внутренней речи персонажа художественного реалистического произведения Текст. : дис.. канд. филол. наук : 10.02.19 / А.В. Логинов. СПб, 1991. 189 с.
21. Лурия А.Р. Язык и сознание. Ростов-на-Дону, Феникс, 1998. 416 с.
22. Лозинская Е.В. Литература как мышление: Когнитивное литературоведение на рубеже XX–XXI веков: Аналитический обзор / РАН. ИНИОН. Центр гуманит. научн.-информ. исслед. Отд. литературоведения. М., 2007. 160 с.
23. Погребняк Ю.В. Характеристики интериоризованного дискурса: моногр. Волгоград : Изд-во ВГСПУ «Перемена», 2012. 262 с. (16,5 п.л.).
24. Потемня А. А. Мысль и язык. Издательство: К. : СИНТО, 1993 г. 192 с.
25. Психолингвистические проблемы семантики / Отв. ред. А.А. Леонтьев и А.М. Шахнарович . М.: Наука, 1983. 285 с.
26. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М., 1940, С. 515–516.
27. Соколов А.Н. Внутренняя речь и мышление Текст. / А.Н. Соколов. М. : Просвещение, 1968. – 248 с.
28. Страхов И.В. Психология внутренней речи Текст. / И.В. Страхов. Саратов : Сарат. гос. пед. ин-т, 1969. 54 с.
29. Тодров Цветан. Введение в фантастическую литературу. Перев. с франц. Б. Нарумова. М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. 144 с.
30. Федорчук М.М. Лингвистическая структура и стилистическое функционирование внутреннего монолога (на материале прозы США) Текст. : автореф. дис. . канд. филол. наук / М.М. Федорчук. Львов, 1990. 18 с.
31. Фрумкина, В.М. Психолингвистика: учеб. пособие / В.М. Фрумкина. М.: Академия, 2006. 320 с
32. Ярмоленко Г.Г. Типы и функции изображенной внутренней речи в современной англоязычной прозе Текст. : дис... канд. филол. наук / Г.Г. Ярмоленко. Одесса, 1982. 208 с.
33. Andrews R. *Rebirth of Rhetoric. Essays in Language, Culture and Education*. L.: Routledge, 2012. 239 p.
34. Bloor Anthony. *A Multidisciplinary Study of Fiction Writing*. Edwin Mellen Press, 2003. 357 p.
35. Bluemel Kristin. *Experimenting on the Borders of Modernism: Dorothy Richardson's Pilgrimage*. University of Georgia Press, 1997. 209 p.
36. Bortolussi M., Dixon P. *Psychonarratology: Foundations for the empirical study of literary response*. N.Y.: Routledge, 2003. XIII, 304 p.
37. Caracciolo Marco. *The Experientiality of Narrative. An Enactivist Approach*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2014. 239 p.
38. Clines R. H. *A Descriptive Analysis of Dialogue and Inner Speech in Selected Works of Fiction*. University of Rhode Island, 1988. 526 p.
39. Duncan Robert. *Fictive certainties: essays*. The University of California: New Directions Pub. Corp., 1985. 234 p.
40. Fletcher Angus. *Colors of the Mind: Conjectures on Thinking in Literature*. the University of Michigan, Harvard University Press, 1991. 310 p.
41. Gavin Alice. *Literature and Film, Dispositioned: Thought, Location, World*. Springer, 2014. 180 p.
42. Konurbaev M. E. *The Style and Timbre of English Speech and Literature*. L.: Palgrave, MacMillan (Springer), 2016. 203 p.
43. Nayeypour K. *Mind Presentation in Ian McEwan's Fiction: Consciousness and the Presentation of Character in Amsterdam, Atonement, and On Chesil Beach*. Columbia University Press, 2017. 320 p.
44. Ross Stephen M. *Fiction's Inexhaustible Voice: Speech and Writing in Faulkner*. University of Georgia Press, 1991. 286 p.
45. Sotirova V. *Consciousness in Modernist Fiction: A Stylistic Study*. Palgrave, MacMillan (Springer), 2013. 216 p.
46. Tannen Deborah. *Talking Voices: Repetition, Dialogue and Imagery in Conversational Discourse*. Cambridge University Press, 1989. 240 p.

47. Tumanov V. *Mind Reading: Unframed Interior Monologue in European Fiction*. Amsterdam, Atlanta: Rodopi, 1997. 142 p.
48. Verdonk Peter, Weber Jean Jacques. *Twentieth-century Fiction: From Text to Context*. L.: Routledge, Psychology Press, 1995. 269 p.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

49. McEwan. *Sweet Tooth*. Waterville: Thorndike Press, 2012. 493 p.
50. Zadie Smith. *The Autograph Man*. N.Y., Vintage Books, 2003. 347 p.

Bekhta I. A. INNER SPEECH IN CONTEMPORARY ENGLISH FICTION

The article deals with inner speech – a complex, multifaceted phenomenon that leads to multidimensional humanities studies based on the texts of English fiction: psychological (as a type of mental activity), psycholinguistic (as forms of speech activity), philological (as forms linguistic depiction of inner speech and literary studies – as an artistic means of revealing the inner world of characters). Accepted linguistic interpretation of the depiction of inner speech is based on the fact that in the language of contemporary English fictional text, this type of psychological artistic narrative has been developed on the basis of the expansion of the form of reproduction of character inner speech, adjacent to the ways of external (exophase) expression of direct speech, indirect speech, free indirect speech. That is, as they are implemented in contemporary English fictional text in different speech situations, with distinctive communicative purpose and partial realization required in connection with a particular pragmatics. The theoretical development of the typological problems of the literary depiction of inner speech through its evolution, the variety of forms, varieties and modifications, their different pragmatic effect in the literature of postmodernism becomes relevant. The inner speech of textual anthropomorphs should be considered as a fact of artistic knowledge of the laws of formation and construction of psychological nature, and therefore as part of the linguistic picture of the world represented in fictional text space. In semantic and syntactic terms, inner speech in English fictional texts can be represented as speech-reflection, memoir, thought in thought, emotional reflection on an event where, in most of the texts studied, the negative or ironic assessment of the past is usually predominant. In English texts, inner speech is more restrained in expressing emotions that evince verbal or noun representational components, predominantly with the value of intellectual activity.

Key words: *endophase speech forms, inner speech, speech modes, contemporary English fiction.*

Бехта Т. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕКСТ І ДИСКУРС У НОВІТНІХ ПАРАДИГМАХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАТЬ

Текст і дискурс є об'єктами міждисциплінарного вивчення. Вони, як терміни, займають особливу позицію в метамові сучасного гуманітарного знання. Їхня поява, їхня історія, їхнє становлення і формування основних концепцій відображають зрушення у науковій парадигмі, які пов'язані з переходом від внутрішньої (лінгвістики для себе) до зовнішньої лінгвістики (лінгвістики тексту і контексту). Тобто, з'ява новітніх концепцій тлумачення фундаментальних гуманітарних понять сьогодення пов'язана із зростаючою цікавістю до студій функціонування мови через текст і дискурс у соціальних, міжкультурних, культурних, комунікативних контекстах її вжитку та у різних сферах мовної спільноти. Наявні декілька основних напрямів, під впливом яких сформовані новітні уявлення про текст і дискурс: а) напрям когнітивно-прагматичної парадигми гуманітарного знання і б) напрям комунікативно-прагматичної парадигми гуманітарного знання. З позиції першого напрямку, текст і дискурс – категорії, які слугують осмисленню мисленнєво-мовленнєвої діяльності соціуму як продукту і як процесу. Складниками такої діяльності є адресант-творець тексту/ дискурсу, сам створений текст/ творимий дискурс, і адресат/одержувач тексту/ дискурсу у їхній усній чи писемній/ друкованій/ комп'ютеризованій іпостасях. Відтак текст і дискурс у розумінні когнітивно-прагматичної парадигми уявляємо базовими смисловими поняттями (концептами) для когнітивно-комунікативної наслідкової/результативної події (у формі тексту) і у формі підсумкової/ результуючої події (у формі дискурсу). Обидва поняття перебувають у синергетичному взаємозв'язку й взаємній залежності одне від одного. Зате у розумінні комунікативно-прагматичної парадигми текст і дискурс як категорії гуманітарної сфери репрезентують розуміння комунікативно-прагматичної події з логіко-прагматичними і функційно-прагматичними ознаками. Адже обидва поняття сприймаємо як складні комунікативно-контекстуалізовані події у їхньому логіко-функційному висвітленні. Словом, без штудерації мовної й мовленнєвої основи понять текст і дискурс, чимало сучасних концепцій їхньої інтерпретації, висунутих в рамках антропоорієнтованих студій лінгвістики втрачають ґрунт опертя.

Ключові слова: текст, дискурс, когнітивно-прагматична парадигма, комунікативно-прагматична парадигма, комунікативна подія, результативна подія, результуюча подія.

Наслідком принципів зрушень у мовознавстві другої половини ХХ ст. стало становлення неофілологічних дисциплін: когнітивної лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, варіантів функціональної граматики, граматики тексту, лінгвістики тексту, лінгвістичної прагматики, прагматистики, дискурсної стилістики, когнітивної стилістики, наратології, що сформувались у два провідні напрями лінгвістичних досліджень – когнітивний та дискурсивний (комунікативний) [2, 8, 14, 17, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32, 33].

Виникнення когнітивної лінгвістики було спричинене зародженням когнітивної науки в середині 50-х р. ХХ ст. Когнітивна лінгвістика, вивчаючи мову на підставі загального когнітивного механізму як інструменту набуття мовних

та позамовних знань, їх опрацювання та використання у мовленні, розвиває два підходи: антропоцентричний (від мовця) та мовоцентричний (від мови до когніції). Термін когнітивний вживається як синонімічний до термінів ментальний, розумовий [12, с. 91]. Когнітивна наука розвивалась на міждисциплінарному підході із залученням психології, лінгвістики, соціології, математики, теорії інформації та моделювання штучного інтелекту як „наука про загальні принципи, що керують усіма ментальними операціями в голові людини, усі одиниці, що беруть у них участь, усі здатності, пов'язані із здійсненням подібних процесів” [13, с. 92].

З появою комунікативної лінгвістики, яка припадає на 70-і роки ХХ ст., виникла потреба розглядати мову як засіб комунікативного впливу, що здійсню-

ється у широкому суспільно-психологічному контексті. З цієї причини розширився предмет вивчення мовознавства, доповнюючи „лінгвістику мови” „лінгвістикою мовлення” [11, с. 7] та емпірична база лінгвістичних досліджень і напрацювання моделей, що адекватно відображають важливість суспільних та психологічних чинників у процесах мовного функціонування. Комунікативні властивості мови вивчаються у поєднанні з ситуацією комунікації, включаючи її учасників, враховуючи культурно-історичні особливості та стереотипи.

Комунікативна лінгвістика склалася шляхом екстраполяції власного об'єкта – дискурсу – на різні сфери знань у межах теорії комунікації, утворюючи нові мовознавчі дисципліни та їхні суміжні галузі – прагмалінгвістику, психолінгвістику. Нова лінгвістична парадигма переносить акценти з вивчення мови як системи знаків на вивчення мовленнєвої діяльності та її результатів. У контексті когнітивно-дискурсної парадигми художній текст у широкому розумінні виступає єдиною мовною реальністю, цілісним продуктом мовної реальності та розглядається у сукупності з екстралінгвальними чинниками як вербальний та знаково зафіксований продукт мовомислення, головна одиниця дискурсу. Фокус лінгвістичних досліджень переноситься на вивчення механізмів творення смислу (розуміння тексту), а не творення тексту (розуміння дійсності) [21, с. 449].

У теперішніх лінгвістичних теоретико-критичних студіях з'ясовано, що текст/дискурс є найбільш складним та суперечливим рівнем мовної системи, адже саме в ньому сходяться і взаємодіють усі інші рівні цієї системи, мобілізуються й актуалізуються всі основні функції мови – насамперед гносеологічна (когнітивна) та комунікативна (дискурсна) [3, с. 7 – 13].

У лінгвістичній літературі поняття текст є вихідним. На сучасному етапі когнітивних досліджень текстом вважається будь-яка осмислена і граматично правильна словесна послідовність на рівні речення [див. 9]. Лінгвістика тексту при визначенні об'єкту свого дослідження – тексту – розглядає його як вищу одиницю в самій системі мови (фонема – морфема – слово – речення – текст) [1; 4; 15]. І.Р. Гальперін розуміє під текстом „повідомлення, об'єктивоване у вигляді письмового документу, літературно опрацьоване відповідно до типу цього документу, яке складається з низки особливих єдностей, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного і логічного зв'язку, та яке має певний модальний характер і відповідне прагматичне спрямування” [5, с. 18].

Текст володіє особливими властивостями, завдяки яким вибудовується його логіко-семантична структура, що у лінгвістичній літературі отримали назву текстових категорій. Встановлення різновидів текстотвірних категорій у різних авторів відбувається залежно від стратегій визначення тексту (концепт тексту, семантична і логічна побудова, комунікативний і естетичний вплив) [12, с. 135]. Це ж дослідження ґрунтується навколо текстових категорій, виокремлених у концепції текстуальності Р. де Богранда і В. Дресслера. Під текстуальністю у цьому випадку розуміється сукупність властивостей (рис, ознак) тексту: когезія, когерентність, інтенціональність, сприйнятність, інформативність, ситуативність та інтертекстуальність [22, с. 3].

Вивченню дискурсу – субстанції, яка не має чітких контурів і перебуває у постійному русі, присвячена велика кількість праць, автори яких тлумачать його в настільки різних наукових системах, що саме це поняття стало вже ширше від поняття „мова” [30]. У сучасній лінгвістиці визначення дискурсу характеризується своєю багатозначністю. За концепцією, що сягає досліджень Е. Бенвеніста, „дискурс – це такий емпіричний об'єкт, з яким стикається лінгвіст, коли він відкриває сліди суб'єкта акту висловлювання, формальні елементи (особові займенники, прислівники місця та часу, дієслівні часи та ін.), що вказують на присвоєння мови суб'єктом мовлення” [10, с. 124]. На основі такого визначення у лінгвістиці розвинулося два підходи до дискурсу. Дотримуючись думки, що Е. Бенвеніст протиставляв терміни мова та дискурс, треба вважати, що для першого терміну цариною лінгвістики є вивчення „мови як знакової системи”, а для другого – „функціонування мови у живому спілкуванні”. Цей напрям орієнтується на типологічну мету: опис ознак і типів функціонування дискурсу та їх зв'язку з конкретними суб'єктами, з особливостями ситуацій, визначення різних типів дискурсу. Формальний підхід до мови ставить дослідника перед проблемою виявлення суб'єкта акту висловлювання, слідів взаємозв'язку з контекстом. Друге значення терміна дозволяє лінгвістові вивчати не просто речення, а дискурсні побудови та явища, що виникають у міжфразових зв'язках [10, с. 125].

М.Я. Димарський розуміє дискурс як „подію, в якій центральне становище займає словесний компонент; комунікативний акт, взятий не лише у повноті своєї структури, але і в своїй повній часовій тривалості, що включає, в тому числі, і різноманітні його оцінки учасниками і спостерігачами,

і навіть прогнозовані та дійсні наслідки” [7, с. 40]. За такого підходу дискурсом виступають як монолози (лекції, публічні виступи), так і діалоги та полілози, взяті у сукупності всіх аспектів комунікативної ситуації. Дискурсом вважається зв’язний відрізок тексту або мовлення більшого за речення чи незалежний фрагмент речення [31, с. 122].

Стосовно нашого дослідження доречно навести визначення дискурсу як „мисленнево-комунікативної діяльності, яка є сукупністю процесу й результату” [6, с. 17], „ментального утворення”, що виникає у свідомості читача під час сприйняття художнього тексту та існує впродовж його сприйняття та розуміння. Важливою є думка про те, що дискурс існує в межах реального часу, в якому він відбувається. Якщо „минуле” тексту можна повернути, перечитавши його, то інформація, яку не запам’ятали з дискурсу – втрачена назавжди [7, с. 38-40].

У розумінні понять “дискурс” та “текст” використовуємо модель **дискурс ~ текст**, у якій ці явища співвіднесені між собою у процесуально-результуючий спосіб: дискурс постає як явище діяльнісне, динамічне, пов’язане з продукуванням реального мовлення, – а текст як продукт мовлення, що має завершену й зафіксовану форму [16, с. 600]. При цьому вони виявляються пов’язаними між собою відношенням реалізації: дискурс матеріалізується у тексті/текстах, а текст постає як будівельний матеріал дискурсу.

Дискурсу, як об’єктові дослідження комунікативної лінгвістики, властиві такі ознаки як ком-

поненти комунікативної ситуації. Залежно від позиції дослідника, вони виступають як „об’єкт, суб’єкт, адресат, субстанція, що сприяє або перешкоджає процесу, просторовий та часовий конкретизатори”, або „мовець, отримувач інформації, форма повідомлення, канал зв’язку, код, контекст” [цит. за: 19, с. 139-140].

Ієрархічна структура дискурсу складається з таких одиниць: дискурс, мовленнєва подія, транзакція, крок, обмін, хід, мовленнєвий акт [6, с.112]. Дискурс виступає як складне мовленнєве утворення, в якому взаємодіють три основні чинники його конститування – середовище, модус (режим) і стиль спілкування [18, с. 12]. Структура дискурсу має двояку природу. У ньому поєднується змістова (content side) та формальна сторони (formal side). На рівні змісту існує когеренція між усіма підтемами, темами, що складають його макроструктури (macrostructures) [28, с. 198]. Формально також існують зв’язки між структурними зразками певних дискурсних типів – суперструктури.

Отже, у новітніх лінгвістичних студіях поняття *текст* визначаємо як носій певної інформації, що має вигляд складного ієрархічно вибудованого завершеного знакового утворення, котре слугує для збереження й передачі смислів і виступає у якості сполучуваної ланки в акті вербальної й невербальної комунікації, тоді як *дискурс* – це комунікативна подія, процес текстотворення, що виник завдяки тексту і навколо нього й обумовлений, окрім мовних, позамовними чинниками.

Список літератури:

1. Бархударов Л. С. Текст как единица языка и единица перевода / Л. С. Бархударов // Лингвистика текста : материалы науч. конф. – М., 1974. – Ч. 1. – С. 40-41.
2. Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття / Іван Бехта. – Львів : ПАІС, 2013. – 268 с.
3. Бехта І. А. Аспекти дискурсного аналізу художнього твору / І. А. Бехта // Слов’янський вісник : 36 наук. праць. – Рівне : РІСКСУ, 2006. – Вип. 6. – С. 7-13.
4. Гальперин І. Р. О понятии – “текст” / Ілья Гальперин // Лингвистика текста. Материали науочної конференції. – М. : МГПІЯ ім. М. Тореза. Ч. I, 1974. – С. 67-72.
5. Гальперин І. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Ілья Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 135 с.
6. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія / [під загальн. ред. Ірини Семенівни Шевченко]. – Харків : Константа, 2005. – 356 с.
7. Дымарский М.Я. Проблемы текстообразования и художественный текст (на материале русской прозы XIX-XX вв.) : монографія / М. Я. Дымарский. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Едиториал УРСС, 2001. – 328 с.
8. Залевская А. А. Текст и его понимание / А.А. Залевская. – Тверь: Тверской гос. ун-т., 2001. – 177 с.
9. Золотова Г.А. Коммуникативная грамматика русского языка / Г. В. Золотова, Н. К. Онипенко, М. Ю. Сидорова. – М. : Филологический факультет МГУ им. Ломоносова, 1998. – 528 с.
10. Квадратура смысла : французская школа анализа дискурса ; [пер. с фр. и португ. / [общ. ред. и вступ. ст. П. Серио ; предисл. Ю. С. Степанова]. – М. : Прогресс, 2002. – 416 с.

11. Комиссаров В. Н. Некоторые методологические аспекты коммуникативной лингвистики / В. Н. Комиссаров. // Функционирование языковых единиц в коммуникативных актах. – М., 1986. – Вып. 272. – С. 5-12.
12. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / Виктория Красных. – М.: ИТДГК Гнозис, 2003. – 375 с.
13. Кубрякова Е. С. Еще раз о значении термина „когнитивный” // Коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста / Е. С. Кубрякова : сб. ст., посвященный юбилею Г. Н. Золотовой. – М.: Едиториал УРСС, 2002 – С. 90-100.
14. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Пер. с англ. И. Б. Шатуновского. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.
15. Москальская О. И. Грамматика текста / О. И. Москальская. – М.: Высшая школа, 1981. – 183 с.
16. Олянич А. В. Презентационная теория дискурса / А. В. Олянич. – Волгоград: Перемена; Политехник, 2004. – 600 с.
17. Пищальникова В. А. Психопэтика / В. А. Пищальникова. – Барнаул: Изд-во Барнаул. гос. ун-та, 1999 – 238 с.
18. Романенко О. В. Сильові доміанти німецького романтичного дискурсу та їх мовна об'єктивація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / О. В. Романенко; Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Карабіна. – Харків, 2007. – 20 с.
19. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / Олена Селіванова. – К.: Вид-во українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148 с.
20. Тураева З. Я. Лингвистика текста. (Текст: структура и семантика). – [2-е изд., испр. и доп.] / З. Я. Тураева. – М.: Либроком, 2009. – 144 с.
21. Чернейко Л. О. Смысловая структура художественного текста и принципы ее моделирования // Коммуникативно-смысловые параметры грамматики текста: сб. ст., посвященный юбилею Г. А. Золотовой. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 449-460.
22. Beaugrande R. de, Dresler W. Introduction to Text Linguistics. – L., & N.Y.: Longman, 1981 – XVI. – 270 p.
23. Bekhta N. Reading experimental literature: unreadability, discomfort and reading strategies // Reading Today. Ed. Heta Pyrhönen, Janna Kantola. – L.: University College London Press, 2018. – P. 15-30.
24. Couturier M. Textual Communication. A Print-Based Theory of the Novel. – L. & N. Y.: Routledge, 1991. – 251 p.
25. Locher M.A., Jucker A.H. Pragmatics of Fiction. – Berlin, N.Y.: Mouton de Gruyter 2017. – 616 p.
26. Locher M. A., Graham S. L. Interpersonal Pragmatics. – Berlin, N.Y.: De Gruyter Mouton, 2010. – 509 p.
27. Methods in Cognitive Linguistics. Ed. by M. Gonzalez-Marquez, I. Mittelberg, S. Coulson, M. J. Spivey. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007. – 452 p.
28. Renkema J. Discourse Studies. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1993. – 224 p.
29. Schmid H. J. Cognitive pragmatics. – Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 2012. – 648 p.
30. Slembrouck S. What is meant by Discourse Analysis? // [Електронний ресурс] <http://bank.ru/g.ac.be/da/da/htm> 2002
31. Sidner C. Discourse and Reference Components of PAL // Metzger D. Frame Conception and Text Understanding. – Berlin & N.Y.: Walter de Gruyter, 1980. – P. 120-133.
32. Stockwell P. Cognitive Poetics. An introduction. – New York: Routledge, 2002. – 193 p.
33. Verdonk Peter, Weber Jean Jacques. Twentieth-century Fiction: From Text to Context. – L.: Routledge, Psychology Press, 1995. – 269 p.

Bekhta T. O. TEXT AND DISCOURSE IN THE CONTEMPORARY PARADIGMS OF LINGUISTIC KNOWLEDGE

The article aims at an overview of the concepts text and discourse as the product and the process of textual communicative activity. Text and discourse are subjects of interdisciplinary study. They, as terms, occupy a special position in the metalanguage of modern humanitarian knowledge. Their emergence, their history, their formation and the formation of basic concepts reflect the shifts in the scientific paradigms that are associated with the transition from internal (linguistics for itself) to external linguistics (linguistics of text and context). That is, the emergence of new terms of interpretation of fundamental humanitarian notions of today is associated with the increased interest in the studies of the functioning of language through text and discourse in the social, intercultural, cultural, communicative contexts of its use and in diverse spheres of the linguistic community. There are several basic directions under the influence of which the latest ideas about text and

discourse are formed: a) the direction of the cognitive-pragmatic paradigm of humanitarian knowledge and b) the direction of the communicative-pragmatic paradigm of humanitarian knowledge. From the point of view of the first direction, text and discourse are categories that serve to comprehend the thinking and speech activity of the society as a product and as a process. The components of such activity are the addresser-creator of the text / discourse, the text / discourse created, and the addressee / recipient of the text / discourse in their oral or poetic / printed / computerized forms. Thus, text and discourse in understanding the cognitive-pragmatic paradigm are represented by basic semantic concepts (concepts) for the cognitive-communicative consequence / resultative event (in the form of text) and in the form of the resulting event (in the form of discourse). Both concepts are synergistically interconnected and interdependent. Meanwhile in understanding the text and discourse as categories of the humanitarian sphere within the communicative-pragmatic paradigm, both conceptual notions represent the understanding of the communicative-pragmatic event with logical-pragmatic and functional-pragmatic features. After all, both conceptual notions are perceived as complex communicative-contextualized events in their logical and functional coverage. In short, without the teaching of the language and speech basis of the conceptual notions of text and discourse, many modern theories of their interpretation, put forward in the framework of anthropo-oriented studies of linguistics, lose ground.

Key words: *text, discourse, cognitive-pragmatic paradigm, communicative-pragmatic paradigm, communicative event, resultative event, resulting event.*

Буренко Т. М.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

НЕПРЯМІ МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБАЧЕННЯ

У статті проаналізовано мовні засоби реалізації непрямого вибачення в англомовному дискурсі. Зокрема, увагу зосереджено на моделюванні мовленнєвого акту вибачення у вигляді прагматичного поля, організованого за критерієм іллокутивної сили та формою її реалізації:

- *домінанта поля формується прямо поданими моноіллокутивними мовленнєвими актами з іллокуцією вибачення, що є провідною та єдиною;*
- *центр поля утворюють непрямі полііллокутивні мовленнєві акти вибачення, подані розповідними або питальними реченнями зі словами із семою вибачення. Такі мовленнєві акти є конвенціональними, тобто контекстно незалежними;*
- *периферію поля створюють мовленнєві акти, що не містять іллокутивних слів або мовленнєвих стереотипів та реалізують інтенцію вибачення залежно від контексту. Серед них констатація-визнання своєї провини, негативна оцінка мовцем своїх дій, запевнення у тому, що небажана дія більше не повториться тощо.*

*У результаті засвідчено, що в умовах комунікації дієслова, які реалізують іллокутивну мету прохання про вибачення, а саме перлокутивне дієслово *apologize* та мовленнєвоактові дієслова із семою вибачення, вживані неперформативно у висловленнях імперативної форми, проявляють мінімальну залежність від комунікативно-прагматичного контексту і є однозначним, неконтекстуальним показником інтенції вибачення. Інші засоби, такі як питальні речення або твердження зі складовою лексею вибачення, а також прохання та твердження, до складу яких не входить експліцитна формула вибачення (в них висловлення жалю та прохання про вибачення лише мають на увазі та можуть бути зрозумілими адресату тільки з контексту), свідчать про реалізацію мовленнєвого акту вибачення у непрямий спосіб.*

Непрямо реалізовані експліцитні мовленнєві акти вибачення подані розповідними й питальними реченнями з лексемами вибачення, імпліцитні мовленнєві акти вибачення не містять лексем вибачення; їх прагматичний смисл виводиться лише з контексту й ситуації.

Ключові слова: мовленнєвий акт вибачення, непряме вибачення, прагматичне поле вибачення, пряме вибачення.

Постановка проблеми. Актуальність роботи пояснюється антропоцентричною спрямованістю сучасної науки, зокрема, прагмалінгвістики, пафос якої полягає в тому, щоб взяти за основу діяльність спілкування, яке здійснюється людиною «в певних соціальних умовах з певними мотивами і цілями» [9; 3-12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасна лінгвістика зорієнтована на комплексне системне дослідження мовленнєвої взаємодії, досягнення мети якої значною мірою залежить від збереження позитивного налаштування мовців. У прагматиці спроби опису мовленнєвого акту вибачення базуються на різних теоретичних засадах. Спеціальні дослідження прагматики вибачення в англійській [12] та російській [4] мовах дозволяють установити окремі характеристики вибачення у синхронії та діахронії: виділити семантико-функціональні типи вибачень та описати конвенціональні та неконвенціональні вибачення у діахронічному

аспекті. Міжкультурний ракурс досліджень вибачення надає змогу виявити його специфіку в англомовному, російському, німецькому, дискурсах [2; 5; 6; 7; 8; 12; 11; 3].

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення та системний опис мовних засобів реалізації непрямого вибачення в англомовному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєвий акт (МА) вибачення реалізується у непрямий спосіб у тих випадках, коли «іллокутивний акт здійснюється опосередковано», тобто висловлення стосуються умов успішності МА, які непрямо здійснюються при вимовлянні таких речень [8, с. 196]. Інтерпретація висловлення як МА, реалізованого у непрямий спосіб, залежить від «взаємодії між лінгвістичною структурою і приписаним їй у системі мови значенням <...> та певними параметрами ситуації» [5]. Для реалізації МА вибачення у непрямий спосіб використовують:

1) питальні або розповідні речення, складовою яких є лексема вибачення / жалю;

2) розповідні речення-висловлення, до складу яких не входять лексеми вибачення / жалю.

1. Номінації запиту про вибачення включають словосполучення – дієсловні фрази, де сема вибачення входить до їх іменної частини: *'mercy'* (іменник), *'sorry'* (прикметник). Лексема *'mercy'* за семантичною навантаженістю близька до дієслова *'forgive'*. Слід зазначити, що *'mercy'* зустрічається тільки у XVI та XVII ст. Наприклад, Волторе вибачається перед Моска:

Voltore. I cry thee mercy, Mosca. (B. Jonson, *Volpone*)

В англійському мовленні в МА вибачення використовується скорочена форма *'I'm sorry'* та її еліптичний варіант *'sorry'*. Іntenція вибачення в таких випадках розпізнається тільки завдяки контексту. Комунікативна функція цих МА – жалкування з приводу того, що мовець зробив або зробіть щось неправильно. Наприклад:

- охоронець клініки вибачається перед містером Ліфі за те, що не зможе покликати містера Мюррея:

'I'm sorry, sah. Senior Staff clinic is at twelve o'clock'. (W. Boyd, *A Good Man in Africa*);

- містер Такль приносить вибачення Уеллеру:

'Sorry to keep the fire off you, Weller', said Mr. Tuckle, with a familiar nod. (Ch. Dickens, *The Posthumous Papers of Pickwick Club*)

В останньому випадку спостерігається еліпсис – явище синтаксичної деривації, що базується на процесі скорочення / усічення матеріальних компонентів речення і пов'язане із прагненням мовної особистості до гармонізації своїх мовленнєвих дій шляхом їх розукрупнення. «Еліптичне речення є симбіозом процесу і результату. Процесуальною його стороною є когнітивно-семантичні засади породження думки, результативною – її компактне аранжування в умовах вербального спілкування» [2, с. 16].

Іншим засобом непрямого втілення вибачення в англійському дискурсі є питальні речення з дієсловами *can, will*, що містять лексеми вибачення і слугують запитом про можливість або намір слухача надати вибачення. Наприклад:

Emily, if I have done wrong, will you forgive me? (W. Collins, *Law and the Lady*)

Can you forgive me? (O. Wilde, *The Importance of Being Honest*)

За своєю структурою такі речення є типовими запитаннями. Однак намір, з якими вони реалізуються в певному контексті, та присутність лек-

семи вибачення *'excuse'* не викликають сумніву в їхній комунікативній спрямованості на вибачення. Категоричність прохання в такому МА пом'якшується використанням питальної форми.

2. До непрямих засобів реалізації відносимо МА імпліцитного вираження вибачення, в яких висловлення жалю та прохання про вибачення лише мають на увазі і можуть бути зрозумілими адресату тільки з контексту та ситуації. Серед них – вибачення як компенсація шкоди обличчю у ситуації перепитування, де повною схемою мовленнєвої поведінки є «вибачення + запитання», наприклад:

Sorry? he said frowning. I can have what? (W. Boyd, *A Good Man in Africa*)

Відповідна компресована схема стереотипної мовленнєвої поведінки: «вибачення мовця за наступне запитання (запитання щодо незрозумілої інформації)», де саме запитання не висловлюється, реалізується у такі способи:

- структурно-розповідними реченнями з питальною інтонацією, поданою пунктуаційно: Хенчард робить вигляд, що не почув привітання:

I beg your pardon, ma'am? – said Henchard, as if he had not heard. (Th. Hardy, *The Life and Death of the Mayor of Casterbridge*);

- перепитування:

'Pardon?' Murray looked round in surprise. (W. Boyd, *A Good Man in Africa*)

Розповідними за формою є мовленнєві стереотипи вибачення, які конвенціоналізувались у мовленні (*It's my fault, I meant no harm, I'm guilty, I am to blame* тощо). Наприклад, Містер Бамбл вибачається перед незнайомцем за ненавмисну образу:

'I meant no harm, young man', observed Mr. Bumble, majestically. (Ch. Dickens, *Oliver Twist*)

У нашому корпусі прикладів характерним є поєднання в одному мовленнєвому ході МА вибачень, реалізованих у прямий та непрямий спосіб. Як правило, це кластери непрямих реалізацій у формі розповідних речень та прямо поданих імперативними реченнями МА вибачень з лексемами вибачення / жалю. Наприклад, міс Сільвестер вибачається перед містером Брінквортом:

I am to blame for it. Try and forgive me, Mr. Brinkworth. I am sincerely sorry. I wish with all my heart I could comfort you! (W. Collins, *Man and Wife*)

Проведений аналіз засобів і способів реалізації МА вибачення дозволяє моделювати засоби реалізації цього МА у вигляді прагматичного поля, організованого за критерієм іллокутивної сили. Польовий підхід в лінгвістиці, який є «надзви-

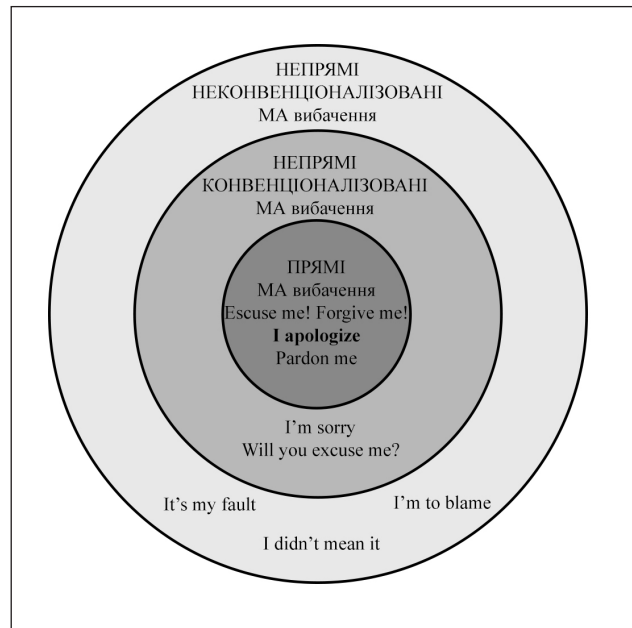

чайно ефективним інструментом класифікації та систематизації мовного матеріалу» [10, с. 35], здебільш використовують для структурування лексичних та граматичних явищ [1, с. 22]. Під полем розуміють таку форму подання досліджуваних одиниць, які об'єднані за провідною ознакою, тобто розглядаються не ізольовано, а як система [13, с. 13]. Це дає можливість застосувати підходи до вивчення мови «від змісту до форми» і «від форми до змісту» у їхньому синтезі [10, с. 30].

Досліджуючи вибачення, ми звертаємось до функціонально-прагматичного польового моделювання. Поле – єдність планів, рівнів та рангів – демонструє співвідношення головної та супровідної іллокутивних сил, а також різні способи реалізації супровідної іллокуції [6, с. 101]. Згідно теорії поля, його конституенти – ядро, домінанта та периферія – характеризуються різним ступенем представленості базового критерію, при чому між окремими компонентами відсутні чіткі межі, тобто поле є «розмитою множиною» (пор.: за В.М. Телія, у системі мови, що історично розвивається, не може бути чітко окреслених меж її підсистем [11, с. 56]). У прагматичному полі таким розпізнавальним критерієм є характер та спосіб мовної реалізації іллокутивної сили МА. Отже, домінанта поля формується прямо поданими моноіллокутивними МА з однойменною іллокуцією що є провідною та єдиною; центр – прямими та непрямыми полііллокутивними МА; периферія – МА, де однойменна іллокуція є супровідною [7, с. 11–12].

Прагматичне поле вибачення охоплює сукупність МА, поєднаних спільним іллокутивним значенням вибачення (вираження психологічного стану мовця та спонукання до вибачення). Їхня іллокутивна сила втілюється прямим та непрямым способами, що зумовлює наявність конвенціоналізованих та неконвенціоналізованих комунікативно-функціональних одиниць – МА. Різноманітні одиниці – МА вибачення можуть бути згруповані за провідним критерієм іллокутивної сили та змодельовані у вигляді іллокутивного поля, що має домінанту, центр, периферію. При цьому зберігається провідний принцип поля: максимальна концентрація базових ознак феномена, що моделюється, у центрі та їх неповний набір або варіанти на периферії [3, с. 201]. На рис. 1 подано прагматичне поле вибачення у складі домінанти, центру й периферії.

Домінанта прагматичного поля вибачення утворена прямими МА (такими, що містять перформативне дієслово *apologize* або імперативні

Рис. 1. Прагматичне поле вибачення
де ● – домінанта, ● – центр, ● – периферія

речення з іллокутивними дієсловами із семою вибачення) та мають іллокуцію вибачення як провідну.

До центру поля входять МА вибачення, подані розповідними або питальними реченнями зі словами та словосполученнями із семою вибачення. Реалізовані непрямо, такі МА є конвенціоналізованими, тобто здатні передавати іллокуцію вибачення незалежно від контексту; ця іллокутивна сила є провідною та може супроводжуватись іллокутивними силами інших типів.

Периферію прагматичного поля вибачення створюють МА, що не містять іллокутивних слів або вищеназваних словосполучень та реалізують інтенцію вибачення опосередковано; серед них констатація-визнання своєї провини, негативна оцінка мовцем своїх дій, запевнення у тому, що небажана дія більше не повториться тощо. Такі МА є непрямыми неконвенціоналізованими вибаченнями.

Висновки і пропозиції. Отже, в умовах комунікації дієслова, які реалізують іллокутивну мету прохання про вибачення, а саме перлокутивне дієслово *apologize* та мовленневоактові дієслова із семою вибачення, вживані неперформативно у висловленнях імперативної форми, свідчать про пряму реалізацію МА вибачення, тому що вони проявляють мінімальну залежність від комунікативно-прагматичного контексту і є однозначним, неконтекстуальним показником інтенції вибачення. Інші засоби,

такі як питальні речення або твердження зі складовою лексемою вибачення, а також прохання та твердження, до складу яких не входить експліцитна формула вибачення (в них вислов-

лення жалю та прохання про вибачення лише маються на увазі та можуть бути зрозумілими адресату тільки з контексту), свідчать про реалізацію МА вибачення у непрямий спосіб.

Список літератури:

1. Адмони В. Г. Строй современного немецкого языка. Москва: Просвещение, 1986. 336 с.
2. Александрова В. Г. Когнітивно-комунікативний потенціал еліптичного речення в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2008. 20 с.
3. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. Харків: Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2007. 332 с.
4. Бергельсон М. Б. Прагматическая и социокультурная мотивированность языковой формы: автореф. дис. ... док. філол. наук: 10.02.19. Москва, 2005. 45 с.
5. Конрад Р. Вопросительные предложения как косвенные речевые акты [пер. с нем. В. А. Плунгяна]. Новое в зарубежной лингвистике. 1985. Вып. 16. С. 349–384.
6. Матюхина Ю. В. Развитие системы фатической метакоммуникации в английском дискурсе XVI–XX вв.: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харьков, 2004. 227 с.
7. Михайлова Л. В. Эволюция директивных речевых актов в английском языке: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харьков, 2002. 194 с.
8. Серль Дж. Р. Косвенные речевые акты. Новое в зарубежной лингвистике. 1986. Вып. 17. С. 195–222.
9. Сусов И. П. Коммуникативно-прагматическая лингвистика и ее единицы. Прагматика и семантика синтаксических единиц. Калинин, 1984. С. 3–12.
10. Тарасова Е. В. Языковое поле как единица дидактической типологии. Киев: УМК ВО, 1991. 109 с.
11. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. 288 с.
12. Цюра С. В. Коммуникативно-семантические особенности высказываний-извинений (на материале английского языка IV–XX вв.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Киев, 1990. 191 с.
13. Trier J. Altes und Neues vom sprachlichen Feld. Mannheim: Bibliographisches Institut, 1968. 20 s.

Burenko T. M. INDIRECT LANGUAGE MEANS OF APOLOGY REALIZATION

The language means of indirect apology realization in English discourse are analysed in the article. In particular, the focus is on modeling the SA of apology in the form of a pragmatic field organized according to the criterion of illocutionary force and the form of its realization:

- *the dominant of the field is formed by directly submitted monoillocutionary SAs with the illocution of apology being the leading and exclusive one;*
- *the center of the field is formed by indirect polyillocutionary SAs of apology presented by narrative or interrogative sentences with the words having the seme of apology. Such SAs are conventional, i.e. contextually independent;*
- *the periphery of the field is created by SAs that do not contain illocutionary words or speech stereotypes and realize an apology depending on the context. An admission of his guilt, a negative assessment of his actions by the speaker, a reassurance that the undesirable action will no longer be repeated, etc. are among them.*

As a result it is revealed that in communication circumstances the verbs that realize the illocutionary purpose of the apology request, namely the perlocutionary verb apologize and speech act verbs with the apology seme are used nonperformatively in the imperative utterances and exhibit minimal contextual dependence. Other means such as interrogative statements or statements with the lexeme of apology, as well as requests and statements, which do not include an explicit apology formula (expressing regret and apology is only in the context), indicate the implementation of the SA of apology in an indirect way.

Indirect explicit speech acts of apology are realized by narrative and interrogative sentences with apology lexemes; implicit speech acts of apology do not contain such lexemes. Their pragmatic meaning is deduced only from the context and situation.

Key words: *speech act of apology, indirect apology, pragmatic field of apology, direct apology.*

УДК 811.111`373+811.112.2`373
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/06>

Гречухина И. Д.

Университет имени Альфреда Нобеля

Сахно И. П.

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПУТЕВОДИТЕЛЬ: УНИВЕРСАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНО СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ЛЕКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА САМОПРЕЗЕНТАЦИИ

У статті проаналізовано в порівняльному плані засоби самопрезентації в сучасних путівниках по Великобританії і Німеччині. Об'єктом вивчення став зокрема концепт «архітектурні споруди» в туристичних путівниках, предметом дослідження - універсальні та культурно специфічні лексичні засоби презентації даного концепту в кожній з мов. Матеріал дослідження складають близько 50 іменників в англійській та німецькій мовах, зафіксовані в туристичних путівниках і прикметники, які з ними вживаються. Використано описовий, порівняльний та структурний методи. В результаті дослідження була уточнена жанрова специфіка та комунікативне навантаження туристичних путівників, визначено склад груп іменників, що виражають досліджуваний концепт, виявлені типові прикметники з дескриптивною і оцінною семантикою, які використовуються при описі архітектурних споруд. Засвідчено, що для сучасних путівників характерні структурна і концептуальна схожість, що обумовлено спорідненістю мов, близькістю культур і національних картин світу, спільним культурно-історичним європейським минулим Великобританії і Німеччини, а також тенденцією до глобалізації сфери туризму. Велика кількість джерел інформації, конкуренція традиційних і новітніх засобів комунікації, прагнення до максимально позитивної самопрезентації висувають на перший план рекламну функцію путівників, що сприяє активному використанню лексичних засобів з експліцитною та імпліцитною оцінною семантикою. Рекламна функція путівників чітко простежується при аналізі прикметників, які характеризують найменування архітектурних споруд. Значну кількість таких прикметників можна вважати конститuentом туристичного дискурсу. Порівняльний аналіз свідчить про структурні та семантичні відмінності в засобах вираження категорії атрибутивності в кожній з мов. Практичне застосування отриманих результатів можливо в практиці складання туристичних путівників і проспектів, у процесі викладання англійської та німецької мов.

Ключові слова: туристичний дискурс, путівник, концепт, архітектурний об'єкт, самопрезентація.

Постановка проблеми. В данной статье рассматриваются в сопоставительном плане концептуальные особенности презентации ряда туристических объектов в путеводителе как жанре туристического дискурса. Подобный анализ представляет интерес в нескольких аспектах.

Во-первых, туристический дискурс является в наши дни предметом многочисленных лингвистических исследований. Особое внимание уделяется таким проблемам, как лингвистический статус туристического дискурса [2], его жанровое разнообразие [9], лингвостилистические характеристики туристической литературы в аспекте культурологии, концептологии, прагматики [5; 1].

Во-вторых, в самом отборе туристических объектов (т.е. природных, исторических или современных рукотворных объектов, используемых в целях туризма и отдыха), в выделении их наиболее существенных деталей, в оценке их значимости для адресатов находят свое отражение особенности восприятия мира. Именно восприятие мира как перманентная деятельность сознания порождает картины мира в разных социальных, профессиональных сферах, в разнообразных жанровых формах, у отдельных людей или целых объединений, различающихся друг от друга количественно, по социальному или политическому статусу, по принципам объединения и структурно. Процесс концепту-

ализации как деятельности сознания выделяет смыслы, которые рождаются посредством общей технологии корреляции и в дальнейшем проверяются гносеологической и коммуникативной практикой неоднократно [10, с. 137 – 138].

В третьих, путеводитель ориентирован, как правило, на широкий круг потребителей. То, как соответствующая страна представляет свои туристические объекты, в какой последовательности и какие из них оказываются в центре внимания, можно рассматривать как проявление акта самопрезентации. Путеводители, изданные в наше время на разных языках, несмотря на близкие или идентичные объекты описания, отражают национально языковую специфику грамматической структуры, лексики, стилистических приемов в представлении материала и т. д. Выбор определенных языковых средств направлен на создание у потенциальных туристов благоприятного впечатления о культурном и историческом потенциале туристической дестинации.

Анализ последних исследований и публикаций. Наиболее популярными жанрами массовых печатных изданий с туристической тематикой являются сегодня брошюра, проспект, буклет, каталог, справочник, статья, а также путеводитель (англ. *travel guide*, нем. *Reiseführer*). Как отмечают исследователи, дискурсивные жанры туристических проспектов, брошюр и путеводителей являются наиболее распространенными, а, следовательно, востребованными печатными неперIODическими информационно-справочными изданиями, используемыми в туристическом бизнесе [3, с. 36].

Особенностям изучения путеводителя как жанра посвящены исследования отечественных и зарубежных лингвистов. Отмечается, что путеводитель – важнейший источник информации о природных, экономических и культурно-бытовых особенностях страны, визитная карточка народа, которая обеспечивает связь между представителями разных стран в культурном пространстве [8, с. 3]. Своеобразная «функциональность», ориентация на определенный слой читателей, на их запросы – характерная черта путеводителей [7, с. 282].

Постановка заданий исследования. *Целью* настоящей статьи является сопоставление лексических средств выражения концепта «сооружения архитектуры» в современных путеводителях по Великобритании и Германии, изданных соответственно на английском и немецком языках, как формы самопрезентации [11; 13].

Для достижения этой цели были поставлены следующие *задачи*: 1) уточнить жанровую специфику и коммуникативную нагрузку туристических путеводителей; 2) выделить типичные и культурно специфические вербализаторы концепта «архитектурные сооружения»; 3) проанализировать семантику и частеречную принадлежность компонентов данных номинаций. В частности, анализируются типичные и культурно специфические имена прилагательные, применяемые при описании европейских туристических объектов.

Изложение основного материала. Текст путеводителя сочетает черты таких публицистических жанров, как очерк и журнальная статья, а именно: активное использование имен собственных, географических названий и топонимов, эмотивных слов и словосочетаний с позитивной коннотацией, узуальных метафор и сравнений. В силу стремления донести до читателя детальную информацию, расширить его фоновые знания, путеводителю присущи элементы научно-популярного стиля (логичность, последовательность, монологичный стиль изложения, сочетание общеупотребительной лексики и слов-терминов) [4, с. 248].

Рассматривая путеводитель в лингвокультурологическом и переводоведческом аспекте, В. В. Гизер подчеркивает, что структура и стилистика путеводителя должны соответствовать типологическим ожиданиям той культурной среды, той аудитории, которой он адресован. Соответственно, сопоставительный (кросс-культурный) анализ позволяет выявить дифференциальные признаки, обусловленные различиями в лингвокультурной традиции [1, с. 8].

Четко прослеживаются следующие коммуникативные установки: проинформировать потенциальных туристов о возможностях отдыха (включая справочную информацию об отелях, ресторанах и т.п.); наглядно презентовать достопримечательности описываемых объектов (этому способствует в частности и обилие фотоматериалов); мотивировать к приобретению тура (как детально разработанных туристических маршрутов, так и альтернативных предложений для так называемых «бэкпекеров» или самостоятельных туристов).

Путеводитель является жанром, в котором сочетается объективность изложения со стремлением создать у потенциального туриста максимально благоприятный имидж описываемого туристического объекта. В настоящее время законы отдельных европейских отдельных государств и Евросоюза в целом требуют подлин-

ности информации, содержащейся в туристической литературе. Это приводит к некоторой «холодности» манеры изложения, стремлению к точности изложения фактов. С другой стороны, законы рыночной конкуренции стимулируют появление текстов, создающих у адресата положительное впечатление о туристической дестинации в целом и ее отдельных объектах.

Общим средством наглядности в проанализированных источниках является подробное описание уникальных и других, представляющих интерес, объектов. Особое внимание уделяется прежде всего презентации архитектурных сооружений. Отобранные для анализа в каждом языке существительные разнородны по своей семантике: это названия зданий и сооружений, интересных для туристов с функциональной точки зрения (отели, магазины, рестораны, кафе, пабы) или с культурно-исторической точки зрения (дворцы, резиденции, музеи, театры, культовые сооружения, картинные галереи). Чаще всего используются следующие имена существительные: англ. *hotel* – нем. *Hotel*, англ. *building* – нем. *Bau/Bauwerk*, англ. *house* – нем. *Haus*, англ. *restaurant* – нем. *Restaurant*, англ. *museum* – нем. *Museum*, англ. *church* – нем. *Kirche*, англ. *cathedral* – нем. *Kathedrale*, англ. *palace* – нем. *Palast*. В путеводителях часто упоминаются также части и детали архитектурных сооружений, для Великобритании это *window, tower, ceiling*, для Германии – *Fenster, Turm, Treppe*. Многократное использование и этимологическое родство многих из указанных слов вызваны не только универсализацией туристической отрасли и предпочтений современных туристов, но и общим культурно-историческим европейским прошлым Великобритании и Германии. Частое упоминание перечисленных сооружений призвано не только проинформировать читателя о богатой и насыщенной событиями истории, но и привлечь его возможностями развитой современной инфраструктуры.

Рекламная функция путеводителей четко прослеживается при анализе имен прилагательных, характеризующих наименования архитектурных сооружений. Прилагательные – это слова, способные конденсировать в одной лексеме функции оценки, описания и классификации [15]. Они наделены яркими экспрессивными свойствами и способствуют увеличению информативной и прагматической ценности текста. Совершенно естественно, что прилагательные в дискурсе туризма неоднократно привлекали внимание линг-

вистов. Исследования англоязычного туристического дискурса показали, что он содержит больше прилагательных, чем общеупотребительный язык, а следовательно, обилие прилагательных является конститuentом туристического дискурса. Исследователями изучалась роль прилагательных в отзывах клиентов как важного фактора формирования имиджа ведущих отелей [15], особенности употребления прилагательных в дискурсе приключенческого туризма [12] и в американских туристических брошюрах [12]. Особый интерес для нас представляют сопоставительные исследования. В частности, отметим анализ классифицирующих прилагательных в британском и итальянском агротуризме, исследование дескриптивных прилагательных в британских, американских и канадских туристических брошюрах [12;14;15].

Априори можно предположить, что доля дескриптивных прилагательных при описании архитектурных сооружений будет довольно высокой и окажется вполне сопоставимой с долей оценочных прилагательных (в отличие от туристических текстов чисто рекламного характера, в которых оценочные прилагательные являются ключевой частью лексико-семантической характеристики туристического объекта [12]). Однако анализ собранного материала, как в английском, так и в немецком языке, свидетельствует об обратном: оценочные прилагательные преобладают и в этом жанре туристического дискурса, хотя они нередко сочетаются с описательными прилагательными, образуя цепочку определений.

Оценочность прилагательных может быть очевидной и входить в их семантическую структуру (ср.: англ. *superior hotel, no ordinary hotel, unusual hotel, important buildings*, нем. *herausragende Sportbauten, dieses schmucke Restaurant, Münchens renommiertes Opern- und Ballett- und Haus, das weltberühmte Ensemble, reizvolle Einkaufspassagen*). В немецком языке позитивная оценка особенно часто подчеркивается использованием прилагательных в превосходной степени (нем. *in Münchens größtem Biergarten, der älteste und einer der schönsten Biergärten, die schönsten Biergärten, Deutschlands größtes Stadtschloss*). В английском языке наряду с этим часто наблюдаются также сочетания нескольких имен прилагательных или интенсификатора с прилагательным: *this ultimate smart town hotel, very attractive, chic and stylish hotel, smart and well-kept hotel*. Помимо этого, многочисленные указания на историческую принадлежность сооружений повышают их привлекательность и ста-

тус, выступая в дополнительной функции имплицитной оценки, например: англ. *late Victorian hotel, elegant Edwardian-style hotel, idiosyncratic Victorian hotel, grand 19-th century hotel*, нем. *altes holländisches Jugendstilzelt, die Königliche Kunstsammlung, der neobarocke Bau, Museum Ägyptischer Kunst, die barocke Schlossanlage*.

Характеризуя семантику дескриптивных прилагательных, используемых для описания архитектурных сооружений, отметим немногочисленность параметрических прилагательных (англ. *large houses, vast building, multistory shops* – нем. *das über tausendjährige Felsenkloster, zahlreiche Cafés, Restaurants, die 23 m hohe begehbare Glaskuppel*). То же можно сказать и о прилагательных, обозначающих материал (англ. *marbled rooms* – нем. *in den marmornen Hallen von Münchens ältestem Feinkostgeschäft*), геометрическую форму сооружений (англ. *octagonal room* – нем. *der frei stehende moderne Kubus*). Несколько многочисленнее прилагательные, обозначающие архитектурный стиль (англ. *neoclassical building, art deco hotel* – нем. *in einem klassizistischen Palais, das gotische Kunstwerk*). При характеристике отелей подчеркивается их комфортабельность (англ. *very comfortable* – нем. *sehr bequem*), ценовая доступность (англ. *affordable* – нем. *günstig*), физическое состояние (англ. *well-kept hotel* – нем. *komfortable und geräumige Zimmer*). При описании ресторанов отмечается их статусность, профиль (англ. *Michelin-starred restaurant, exotically themed restaurant* – нем. *reich an kulinarischen Spezialitäten, Spitzenrestaurant*).

В силу специфики словообразовательных систем каждого из языков наблюдаем структурные отличия в средствах выражения категории атрибутивности. Например, среди английских описаний особенностей архитектурных сооружений часто встречаются написания через дефис (*cathedral-like building, old-fashioned hotel*). Для немецкого языка характерны композиты с атрибутивной функцией первого компонента, выступающие с аналогичной семантической нагрузкой (*Kirchenbauten, Zeltdachkonstruktion*).

Необходимо отметить, что в немецких путеводителях акцентируется тема интернациональности при упоминании функциональной или культурно-исторической принадлежности тех или иных сооружений, ср.: *Chinesischer Turm, im Englischen Garten*. Также достаточно часто подчеркивается соседство нового и старого: *alte Stadtpaläste treffen auf moderne Architektur,*

der Kontrast zwischen der alten Bausubstanz und den Bauten der klassischen Ost-Moderne. Это особенно характерно для путеводителей по Берлину, в котором все архитектурные атрибуты современного мегаполиса соседствуют с многочисленными памятниками недавней истории разделенного города.

Следы многовековых культурных контактов и взаимовлияний находим и в английских путеводителях: *Moorish-style arches, striking Norman structure, Roman amphitheatre*. Наряду с этим, следует подчеркнуть очень частое использование прилагательных, обозначающих эпоху царствования того или иного монарха (нередко в сочетании с оценочным прилагательным): *lovely Georgian house, imposing Victorian house, grand Edwardian building*. Подобные прилагательные можно рассматривать как гипонимы к высокочастотному прилагательному *Royal*. Его упоминание в официальных названиях или в указаниях на принадлежность к королевской семье неслучайно. Это воспринимается как отличительная и узнаваемая черта Великобритании, которая также служит привлечению туристов.

Выводы. Исследование показало, что для современных путеводителей, изданных на английском и немецком языках и представляющих соответствующие страны, характерно структурное и концептуальное сходство, что обусловлено как близостью языков, культур и национальных картин мира, так и тенденцией к глобализации сферы туризма. Обилие источников информации, конкуренция традиционных и новейших средств коммуникации выдвигает на первый план рекламную функцию путеводителей. В связи с этим, например, чисто информационные параметрические прилагательные, сопровождающие наименования архитектурных сооружений, количественно уступают оценочным единицам и структурам. Вместе с тем, грамматические различия языков влекут за собой и определенные специфические черты в структуре номинаций, а взгляд на собственную историю и современность определяет выбор лексики для самопрезентации.

Перспективы дальнейших исследований: детальное сопоставительное изучение концептуализации действительности в отдельных туристических жанрах, анализ вербальных и невербальных возможностей презентации туристических объектов в современных креолизованных медийных текстах.

Список литературы:

1. Гизер В. В. Лингвокультурологический и переводоведческий анализ путеводителя как типа текста. *Научный вестник Херсонского государственного университета: сб. науч. работ*. Херсон, 2009. С. 21-25.
2. Панченко Е. И. К вопросу о лингвистическом статусе туристического дискурса. *Лингвистика. Лингвокультурология*. Т. 7. Днепропетровск, 2014. С. 66-72.
3. Погодаева С.А. Языковые средства аргументации во французском туристическом дискурсе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05. Иркутск, 2008. 20 с.
4. Прима В. В. Лингвістичні особливості англійських путівників по Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. С. 248 – 250.
5. Протченко А. В. Типологические и функционально-стилистические характеристики англоязычного путеводителя: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Самара, 2006. 20 с.
6. Пузанова Ю. С.. Параметрические прилагательные русского языка в онтогенезе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Санкт-Петербург, 2012. 25 с.
7. Розанова Ю. Н. Путеводитель как жанр туристического дискурса: диахронический аспект. *Историческая и социально-образовательная мысль*. № 5 (27). 2014.– С. 281- 285.
8. Третьякова И.В. Грамматические особенности немецкоязычного путеводителя как жанра туристического дискурса. http://dnevniknauki.ru/images/publications/2018/5/philology/Tretyakova_Tokareva.pdf (дата обращения: 09.09.19).
9. Филатова Н.В. Жанровое пространство туристического дискурса. *Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Филологические науки*. 2012. № 2. С. 76-82.
10. Шарикова, Л. А. Восприятие мира как поиск смыслов. *Вопросы филологии – спецвыпуск: тезисы докладов VI Международной научной конференции «Язык, культура, общество» (22 – 25 сентября 2011 г.)*. Москва, 2011. С. 137 – 138.
11. Ameropa Kataloge 2019 - Ameropa-Reisen. <https://www.ameropa.de/service/reisefuehrer> (дата обращения: 09.09.19).
12. Durán-Muñoz Isabel. Adjectives and their Keyness: A Corpus-based Analysis of Tourism Discourse in English Analysis on Tourism Discourse in English. https://www.academia.edu/7125812/Adjectives_and_their_Keyness_A_Corpus-based_Analysis_on_Tourism_Discourse_in_English (дата обращения: 09.09.19).
13. Europe: Eyewitness Travel Guides. London, 2004. 800 p.
14. Olli-Pekka Maasalmi. On the Use of Adjectives in Travel Brochures: A Comparative Study of American, Canadian and British Travel Brochures with a Special Focus on Descriptive Adjectives http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130509/urn_nbn_fi_uef-20130509.pdf (дата обращения: 09.09.19).
15. Nuriá Edo Marza. The Formation of the Image of Top-Ranked Hotels through Real Online Customer Reviews: A Corpus-Based Study of Evaluative Adjectives as Image- Formers/Providers https://www.semanticscholar.org/paper/The-Formation-of-the-Image-of-Top-Ranked-Hotels-A-Marz%C3%A1/fc9c95f1901d338e8c371cd30994550d7d158297_ (дата обращения: 09.09.19).

Grechukhina I. D., Sachno I. P. TOURIST GUIDE: UNIVERSAL AND CULTURALLY SPECIFIC LEXICAL PRESENTATION MEANS

The purpose of the study is to compare the means of self-presentation in modern tourist guides in the UK and Germany. The object of the study is the concept of architectural structures in tourist guides, the subject is universal and culturally specific lexical means of presenting this concept in English and German. The research material is about 50 nouns in each of the languages, recorded in travel guides and adjectives combined with them. Descriptive, comparative and structural methods are used. As a result of the study, the genre specificity and the communicative value of travel guides were clarified, the composition of noun groups expressing the concept under study was determined, typical adjectives with descriptive and evaluative semantics used to describe architectural structures were identified. It is stated that modern guidebooks are characterized by structural and conceptual similarity, due to the affinity of the languages, the closeness of cultures and national pictures of the world, the common cultural and historical European past of Great Britain and Germany, as well as the tendency towards globalization of the sphere of tourism. A large number of sources of information, competition of traditional and newest means of communication, striving for the most positive self-presentation highlight the advertising function of the guides, which promotes the active use of lexical means with explicit and implicit evaluation semantics. The advertising function of the guides is clearly traced in the analysis of the adjectives that characterize the names of the architectural structures. A considerable number of such adjectives can be regarded as constituent of the tourist discourse. The comparative analysis shows the structural and semantic differences in the means of expressing the attributive category in each of the languages.

Key words: tourism discourse, guidebook, concept, architectural object, self-presentation.

Humeniuk N. H.

Borys Grinchenko Kyiv University

STORYTELLING TECHNIQUE IN THE BORIS JOHNSONS' FIRST SPEECH AS A PRIME MINISTER, 07. 24. 19

The following work is devoted to the problem of storytelling technique within the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK, 07.24.19. It is stated that the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK is a political, institutional, ideological, media and mass-communicative discourse with the focus on the idea of Brexit, or withdrawal from the EU, as the most relevant idea for the UK community. It is pointed out that Boris Johnsons' speech has the features of narrative. It is underlined that Boris Johnsons' message has the narrative structure: introduction, main body and end. It is stated that Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK contains the theme and the idea of it, where the theme is Boris Johnsons' appointment as a Prime Minister and future plans of the UK development as realization of his Cabinet policy, and the idea of it is the necessity to implement Brexit as the only way for better life in the UK. It is stressed that the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK contains the division into enemies and heroes. The opponents of Brexit are shown as enemies in Boris Johnsons' speech and his team with the UK population is shown as heroes struggling with the enemies for their values – Brexit. Heroes are known to have their potential, as well as certain plan to win enemies. It is stressed in Boris Johnsons' speech that the condition of their victory against enemy is their being ready for Brexit and their being united. The end of the Boris Johnsons' story is optimistic, as enemies will not succeed. It is stated that Boris Johnsons' story resembles fairy-tale with its happy end. It is underlined that storytelling technique as part of manipulative one is used to influence addressee for the pragmatic purposes of speaker. It is stressed that storytelling technique of the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK is focused on the problem of addressee acceptance of Brexit. It is stated that storytelling technique in Boris Johnsons' speech is grounded on speaker's depiction of real facts issued for real facts, is based on hero/enemy separation, on enemy imaging, on enemy fighting and imminent victory over enemy.

Key words: *storytelling, ideological discourse, narrative, pragmatic purpose, addressee*

Problem statement.

Narrative as one the most investigated problem is also one of the most contradictive item in linguistics. In our work we use term storytelling to show narrative as a process of introducing information in a form of a certain story with emphasis on the pragmatic purposes of its creator, as a certain technique to influence addressee for the addressor's intentions.

Literature review

The problem of narrative shows the different approaches to it, changes in the system of civilization knowledge is reflected in system of narrative understanding [1; 2; 3; 8; 9; 10; 11; 12].

In our work we define narrative as: 1) a way of reality reflection with the emphasis on its time and place occurrence, or its space and time location; 2) a way of introducing, coding information in a form of a story as the most suitable form of its perception; 3) a form of storing knowledge from generation to generation with emphasis on its cultural, religious, regional, group, community identity; 4) a certain

type of text not discourse; 5) a genre of literary work. Storytelling, in this case, is defined in our work as a means to introduce information in a form of a story to realize its creator purposes to influence addressee.

The aim of the paper is to investigate storytelling technique of the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK, 07.24.19, as the way to realize his pragma-communicative purposes.

The material of the article

The first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is considered to be the political, institutional discourse as 1) it is produced by the representative of the political elite - by Prime Minister, or it has statute-role characteristics; 2) it contains the aim of communication to influence the addressee – the UK population; 3) it has typical place of its realization – the Prime Minister's Office, 10, Downing Street [5,39; 4, 44] and 4) it has certain norms of language usage within the given type of discourse.

The first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is defined in our work as ideological discourse

[7,18–19], which contains an idea of Brexit, or withdrawal from the EU, as the most relevant to the community of the UK for better life in the country.

In accordance to the number of communicators the first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is known to be mass-communicative discourse [6, 135-136] and its realization through the mass media makes it media discourse.

The first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is considered to have the informative and pragmatic component. The informative component of it is based on the information about the policy line of his Cabinet in the external and internal politics, which is centered on the idea of Brexit as the most relevant way to develop the UK society.

As for its pragmatic component, its aim is to influence addressee to accept the idea of Brexit as the most relevant and the only one way for better life in the UK.

The first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is pointed out in our work as monologue in its form addressed to the certain addressee, which is transformed in a dialogue without any chances to be replied or be answered, without any speech act from the addressee, whom this discourse is addressed.

In his speech Boris Johnsons uses addresses for the citizens of the UK, non-citizens of the UK working and living in it and his opponents for the idea of Brexit.

To realize his purpose - to influence addressee - he uses certain techniques, tactics, among which is storytelling technique as part of the manipulative one.

It is stated in our work that the first speech of Boris Johnson as a Prime Minister has all the features of narrative.

The theme of the first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is his appointment to this position and future plans of the UK development in the form of withdrawal from the EU:

I have just been to see Her Majesty the Queen who has invited me to form a government and I have accepted. .... we are going to restore trust in our democracy and we are going to fulfil the repeated promises of parliament to the people and come out of the EU on October 31....

Consequently, the main idea of his speech is the necessity to implement Brexit:

...we will do a new deal, a better deal that will maximise the opportunities of Brexit while allowing us to develop a new and exciting partnership with the rest of Europe based on free trade and mutual support.

We can also state that Boris Johnsons appeals to much more ambitious idea to restore glorious global nature of the UK:

...it is time to change the record to recover our natural and historic role as an enterprising, outward-looking and truly global Britain, generous in temper and engaged with the world.

The type of narration the Boris Johnson's first speech as a Prime Minister is subjectivized, or given from the first person singular (*I*) or plural (*we*):

1. *And so I am standing before you today to tell you the British people that those critics are wrong.*

2. *My job is to make your streets safer – and we are going to begin with another 20,000 police on the streets and we start recruiting forthwith.*

Narration from the first person plural within the political, ideological discourse is a specific feature to show team responsibility for the described events.

The given speech of Boris Johnsons has the narrative structure: the introduction, the main body and the end.

The introduction contains the information about Teresa May resign and Boris Johnsons' appointment of a Prime Minister. The main body is focused on the problem of Brexit. The end of narrative is optimistic.

We can state, that, the first speech of Boris Johnson as a Prime Minister is a story of conflict, which contains the main protagonists: heroes and enemies.

According to Boris Johnsons' vision, his nation with his team and himself are the main heroes of his story struggling with the Brexit opponents, who fulfil the role of enemies in his story, for their democratic values:

...there are pessimists at home and abroad who think that after three years of indecision that this country has become a prisoner to the old arguments of 2016. ...And so I am standing before you today to tell you the British people that those critics are wrong The doubters, the doomsters, the gloomsters – they are going to get it wrong again. The people who bet against Britain are going to lose their shirts.

Heroes have the great potential to fight their enemies:

....we know the enormous strengths of this economy in life sciences, in tech, in academia, in music, the arts, culture, financial services. It is here in Britain that we are using gene therapy, for the first time, to treat the most common form of blindness here in Britain that we are leading the world in the battery technology that will help cut CO2 and tackle climate change and produce green jobs for the next generation.

Heroes also have a certain plan to fight the enemies, to realize the idea of Brexit, which is introduced in Boris Johnsons' speech as series of calls to act:

1. *Let us begin work now to create free ports that will drive growth and thousands of high-skilled jobs in left behind areas.*

2. *Let's start now to liberate the UK's extraordinary bioscience sector from anti genetic modification rules.*

3. *Let's develop the blight-resistant crops that will feed the world.*

4. *Let's get going now on our own position navigation and timing satellite and earth observation systems – UK assets orbiting in space with all the long term strategic and commercial benefits for this country*

5. *Let's change the tax rules to provide extra incentives to invest in capital and research.*

6. *Let's promote the welfare of animals that has always been so close to the hearts of the British people and yes, let's start now on those free trade deals.*

The heroes of the Boris Johnsons story need some conditions to realize their plan: being united and being ready:

...under any circumstances we will need to get ready at some point in the near future to come out of the EU customs union.. with high hearts and growing confidence we will now accelerate the work of getting ready and the ports will be ready and the banks will be ready and the factories will be ready and business will be ready and the hospitals will be ready and our amazing food and farming sector will be ready...

The end of this story is hopeful in future perspective, it resembles happy end of fairy tale, as enemies will not succeed:

No one in the last few centuries has succeeded in betting against the pluck and nerve and ambition of this country. They will not succeed today.

So, the plot of the Boris Johnsons story may be compressed to the given model: *We, the UK nation and my team with me, try to make our life better*

implementing the idea of Brexit as the most relevant for the UK community. On our way for it we have some enemies – opponents for Brexit. We can fight them and we'll win them, they will not succeed.

We can state that the story telling technique within the Boris Johnsons speech is a part of manipulative technique, when the vision of the addressor of information is given as some kind of truth, as real facts. The separation into enemies and heroes is doubtful, because opponents to somebody's position don't mean enemy to the whole nation, and it is questionable, whose role in the history of the country is more harmful and more useful. Moreover, opponents are a necessary factor to move ahead, to see strong and weak points, to find the best ways of problem solution.

Conclusions

Summing up the material, we'd like to state that the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK, 07.24.19, has the features of narrative: the main idea, theme, the main characters, the structure of narrative. Moreover, it resembles fair-tale with its optimistic end.

We'd like also to state that the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister of the UK, as a political, institutional, ideological, media and mass-communicative discourse includes storytelling technique to influence addressee. This technique is based on introducing speaker's vision of real facts as real facts, as some truth and also is based on hero/enemy separation, on enemy imaging, on enemy fighting and victory over enemy.

It's rater prospective to investigate idiolect and idiostyle of Boris Johnsons as a Prime Minister, to investigate manipulative component of his speeches.

References:

1. Брокмейер И., Харре Р. Нарратив проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы. *Вопросы философии*. 2000. №3 . С. 29 – 42.
2. Верменич Я. В. Локально-регіональні рівні вітчизняного нарративу. *Український історичний журнал*. 2013. № 5. С. 4 –23.
3. Дьяковська Г. Наратив як складова дискурсивної реальності. *Схід*. № 5 (151). Філософські науки. 2017. С. 70 –73.
4. Карасик В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса. *Этнокультурная специфика речевой деятельности*. Сб. обзоров. М.: ИНИОН РАН , 2000. С. 37 – 64.
5. Рябоконт Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет публікацій дебатів Британського парламенту : дис. ...канд. філол. наук : 10.01.08. Нац. ун-т «Київо-Могилянська академія». К., 2009. 276 с.
6. Селіванова О. О. Опозиція свій – чужий в етносвідомості (на матеріалі українській перемій). *Мовознавство*. К., 2005. №1. С. 26 –34.
7. Тхоровська С. В. Ідеологічний дискурс англосмовної преси (лінгвокогнітивні аспекти) : дисс ...канд. філол. наук: 10.02.04. Львівський національний університет імені І. Франка. Львів, 2010. 230 с.
8. Фуко М. Археологія знання : пер. з фр. Шовкун В. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 328 с.
9. Carr D. Narrative and the Real World : an argument for Continuity. *History and Theory*. 1988. Vol. 25. N 2. 117 –131.

10. Estaban-Guitart M. Towards a Multimethodological Approach to Identification of Funds of Identity, Small Stories and Master Narratives. *Narrative Inquiry* 22:1. John Benjamins Publishing Company, 2012. P. 174 –180.
11. Mink L. O. Narrative Form as a Cognitive Instrument. *Writing of History, Literary Form and Historical Understanding* : ed. by R. H. Canary and H. Cozik . Madison, 1978. 129 – 149.
12. Torfing J. Discourse Theory: Achievements, Arguments and Challenges. *Discourse Theory in European Politics, Identity, Policy and Governance*. Palgrave Macmilan, 2005. 349 p.

Гуменюк Н. Г. ТЕХНІКА СТОРІТЕЛІНГУ У ПЕРШІЙ ПРОМОВІ БОРИСА ДЖОНСОНА ЯК ПРЕМ'ЄР МІНІСТРА ОБ'ЄДНАНОГО КОРОЛІВСТВА ВІД 24.07.19

Подана робота присвячена розгляду техніки сторітелінгу у першій промові Бориса Джонсона у якості Прем'єр міністра Об'єднаного Королівства від 24.07.19. як політичного, інституційного, ідеологічного, медійного, масово-комунікативного дискурсу з фокусуванням на ідеї Брекзиту, або виходу з ЄС, як найбільш релевантній ідеї для спільноти Об'єднаного Королівства. Підкреслюється, що промова Бориса Джонсона має всі ознаки нарративу. Визначається, що послання Бориса Джонсона має структуру нарратива: введення, головна частина, закінчення. Стверджується, що перша промова Бориса Джонсона як Прем'єр міністра Об'єднаного Королівства містить в собі тему та ідею, де тема пов'язана з призначенням Бориса Джонсона Прем'єр міністром Об'єднаного Королівства та подальшими планами розвитку країни як реалізація політики його Кабінету, а ідея його промови визначається як необхідність здійснення Брекзиту як єдиного способу покращити життя в Об'єднаному Королівстві. Підкреслюється, що перша промова Бориса Джонсона як Прем'єр міністра Об'єднаного Королівства містить розподіл на героїв та ворогів. Опоненти до Брекзиту постають як вороги у першій промові Бориса Джонсона, його команда разом з населенням Об'єднаного Королівства постають як герої у їхній боротьбі за свої цінності – за Брекзит. Як відомо, герої мають певний потенціал та план перемогти ворога. У першій промові Бориса Джонсона підкреслюється, що необхідні певні умови для перемоги над ворогом: бути єдиними та готовими до здійснення Брекзиту. Кінцівка розповіді Бориса Джонсона оптимістична, так як вороги не матимуть успіху. Стверджується, що розповідь Бориса Джонсона нагадує казку зі щасливим її завершенням. Підкреслюється, що техніка сторітелінгу як частина маніпулятивної техніки використовується для впливу на адресата з прагматичними намірами промовця. Зауважується, що техніка сторітелінгу у першій промові Бориса Джонсона як Прем'єр міністра Об'єднаного Королівства сфокусована на проблемі прийняття адресатом ідеї Брекзита. Стверджується, що техніка сторітелінгу у промові Бориса Джонсона базується на зображенні автором фактів, які видається за реальність, на розподілі на ворогів та героїв, на складанні образу ворога, необхідності боротьби з ним та неодмінній перемоги над ним.

Key words: сторітелінг, ідеологічний дискурс, нарратив, прагматична мета, адресат.

Devitska A. I.

Uzhhorod National University

AR/VR/AI IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION

The present study explores the ways of using Virtual and Augmented Reality applications in the process of second language acquisition. In the article the concept of the second language acquisition in a broad sense refers to the learning of a nonnative language after the first language (that is the native language) has been learned, either in a naturalistic setting or in a formal classroom setting. The paper has argued that the most interesting way of using Virtual Reality programs is to imitate the socio-cultural reality of the language being studied, allowing the students to become participants in linguistic, cultural, socio-cultural or communicative situations. The paper depicts various Artificial Intelligence tools that have a significant impact not only on audio and visual perception, but also provide interaction, that results in more effective second language and culture acquisition. The article also analyzes the virtual presence in an interactive immediate situation, which allows the user to feel the reality of both the moment and the environment. Emotional Intelligence within the study is perceived as a kind of social intelligence that involves the power to observe one's own and others' emotions, to discriminate among them, and to use the data to guide one's thinking and actions, whereas the scope of Emotional Intelligence includes the verbal and nonverbal appraisal and expression of emotion, the regulation of emotion within the self and others, and therefore the utilization of emotional content in problem-solving.

The review also observes possible ways to succeed in acquiring the second language by means of Virtual and Augmented Reality as well as to implement socio-cultural and linguistic competences in students' future professional and personal communicative situations.

Key words: *Virtual Reality, Augmented Reality, Artificial Intelligence, Second Language Acquisition, Emotional Intelligence, Language Cognition.*

Statement of a scientific problem and its significance. Modern learners now were born during the globalized digital technologies era. Actually, the way they gain knowledge is very much technology-based and oriented, compared to previous generations of learners. Obviously, they cannot be impressed by the appearance of something new in today's world market as they easily absorb and adopt technologies such as cloud technologies, powerful smartphones, iGadgets, high-speed wireless internet 4 and 5G, Virtual and Augmented Reality games, Artificial Intelligence applications as well as 3D printing. "Generation Z" (young people born between 1995 to 2015) and "Generation Alpha" (children born between 2011, now, and into 2025) [8, p. 48] definitely need both updated interactive and immersive educational techniques in order to satisfy their real needs and wants in terms of educational process.

Most of the students today are those who use all existing technologies and they make an integral part of youth lives. Besides, young learners are always in the flow of all kinds of audio and video clip information that is freely available. Nowadays they watch a video or listen to audio sources instead of reading a book, as well as it is popular now rather have virtual

communication than the real one by means of social networks. Therefore, the era of unprecedented technological advancements has totally changed the students' reality into Virtual and Augmented. Thus, we may say, that gadgets and applications also influence language formation, as computer slang is obviously transferred in everyday life and promotes the formation of memes, as well as the vocabulary expansion, for example, *LOL* ("laughing out loud"), *IMHO* ("in my humble opinion" or "in my honest opinion"), *ASAP* ("as soon as possible"), *BTW* ("by the way"), *G2G* ("got to go", which is mostly used in chat rooms), *GG* ("good going" or "good game", mostly used in online games such as trivia, Counter-Strike, etc.), *GJ* ("good job" or "well done"), *NT* ("No Text", used on Internet forums), *OOC* ("out-of-character", used in role-playing games), *RL* ("real life", used in application settings), *NOYB* ("none of your business"), etc. The current process of second language acquisition has been transformed recently and it requires now various immersive language learning techniques, which can engage the students (both children and adults) in a realistic, embodied, perception and action rich context.

Analysis of studies of this problem. Virtual Reality, Augmented Reality, Artificial Intelligence

and its impact on second language acquisition have been studied by many linguists recently. The linguists emphasize the *effectiveness of second language acquisition* with the help of special platforms with simulated action videos and online computer-based virtual environments (K. Jeong, R. Hyeonjeong, M. Sugiura, Y. Sassa, K. Wakusawa, K. Horie, S. Sato, A. Gonzalez-Pardo, D. Camacho, M. Ibáñez, M. Blanca, J. J. García, S. Galán, D. Maroto, D. Morillo Chen). Besides, the researches Chao, Zhenhua, and Yao have defined *360-degree video streaming* as a new generation of technology, which provides bigger acceptance or “immersiveness” compared to the standard, traditional video streams and thus can result in better second language perception and acquisition. M. Fischer, H. Martin, A. Zwaan study how representation is based on *visual, spatial, auditory, and other modality-specific experiences* from Virtual and Augmented Reality environment by means of *cognitive psychology*. The focus of current scholars is mainly on *emotional intelligence* as second language acquisition is emotionally driven (P. MacIntyre, S. MacKinnon, R. Clement, Y. Imai). However, little is known about the specifics of Virtual and Augmented Reality immersive contexts that contribute to the second language acquisition. The generalisability of much published research on this issue is rather problematic.

The purpose of the article is to study the ways and means of using Virtual and Augmented Reality applications in the process of second language acquisition as well as their impact on developing communicative skills, socio-cultural and cross-cultural competence in the process of acquiring a second language. The **object** of our investigation are updated applications, educational platforms and software of Virtual and Augmented Reality as well as Artificial Intelligence.

The presentation of the main material and the justification of the results of the study. Linguists are currently concerned with the XXI century system for second language acquisition. Nowadays, students show no interest in traditional classes, which appear to be boring for them. Moreover, they go home to immerse themselves in this unreal experience while playing games and it makes a big difference in being them interested in the subject. However, Virtual and Augmented Reality tools for second language acquisition are not always accessible to every student, since many do not have the resources or time to immerse themselves or use properly the software or applications.

The empirical nature of Virtual and Augmented Reality applications and software appears from three

sources: *immersion, interactivity and multi-touch feedback*. From the linguistic point of view “immersion” is an approach in second language pedagogy (second language acquisition, natural approach), where academic subjects are taught exclusively in the target language [1, p. 540]. In terms of our research second language acquisition in a broad sense refers to the learning of a nonnative language after the first language (that is the native language) has been learned, either in a naturalistic setting or in a formal classroom setting [1, p.1034].

Naturally, the advantage of immersion is that it provides the sensation of the presence or the feeling that a person is indeed in the depicted world [3]. Interactivity is the ability to control events in modeling using those body movements that are in your own the queue initiates responses in the simulation. Another significant aspect and purpose of Virtual Reality is to replace the real world with the virtual one and allow the user to act, think, perform and behave as if they were in the real world.

Virtual Reality (VR) – immersion into a digital reality environment. This means you can be present in two places at once, and it is enjoyed by so many students around the world as they play *Minecraft, the Second Life*, etc. Students share knowledge inside their group and analyze it together, which develops better cooperation skills.

Artificial Intelligence (AI) is the theory and development of computer systems able to perform tasks that normally require human intelligence, such as visual perception, speech recognition, decision-making, as well as translation between languages. *Google, Siri, Apple* actually foresight hole in the education, as those technologies may replace the teachers.

Augmented Reality (AR) overlays virtual projects on the real-world environment, often by using the camera on a smartphone. Generally, it makes a feeling of staying in students’ reality, but they do something to augment it and make it more realistic. Thus, the students add some virtual sense to their reality (for example, they are following a virtual fashion) and the process can be endless. Another significant aspect of immersive Virtual Reality is that it offers a versatile platform to simulate an immersive learning situation, enabling the linguists to have tight experimental management for stimulant delivery and student interaction with real and virtual environment.

CoSpaces application, for example, helps to create AR and VR in the class, which comprises the unity for education platform for creating a VR world for better work in high school. *Tour Builder*, for instance, enables students to create their own virtual world trip

(it also can be used as a *Google Earth* system). Thus, one can insert his own tags, add some videos, including discussion points, as well as put essays. Such activities can be useful for developing speaking and listening skills in second language acquisition.

In the age of modern technology, the representatives of “Generation Z” and “Generation Alpha” feel strongly the responsibility to make sure that they will be successful in the future. Projecting and experiencing Virtual and Augmented Reality, Artificial Intelligence applications allows the learners to succeed in acquiring second language as well as to implement socio-cultural and linguistic competences in their future professional and personal communicative situations. Artificial intelligence software helps learners to adapt to the future, as well as to become good lifetime learners, the future inventors, space travelers, innovators in space construction, to properly use their imagination and creativity in acquiring the second language. Therefore, AI helps to creative thinking during the process of second language acquisition at no cost or failure, as one can reuse the application as many times as one wants.

Pic. 1. Screenshot of VR platform Mondly

Mondly platform, launched VR and AR (experience by ATi studios), represents an immersive experience, as it takes the students' avatar through a series of exciting scenarios they would expect to experience as tourists in another country. Practicing communicative skills becomes more interesting, while chatting in a taxi cab, transactional speech at a restaurant and asking for help using public transport all that provides the real tourist experience.

Another specific feature of VR and AR applications is that they are user-friendly. For instance, *Zappar* helps to create even larger Augmented Reality, including zone tags, creating your own 3D projects. While acquiring the second language, the students also need to translate from a foreign language into their native. Thus, *Google Translator* allows students to translate a text from one language into another, by taking a picture or sample in a foreign language.

Afterward, it will appear on the screen in the correct language in reality, which is a version of AR. This application can be useful for bilingual students as well, as it helps to codeswitch more quickly by giving appropriate definitions. Younger students may be immersed into *Cleverbook* that enables to learn about different kinds of animals (appear on an interactive map), provides detailed information concerning geography, and finally, brings all objects to realistic environment.

Flipgrid AR helps to acquire second language through conversational practice skills, allowing the students to voice their videos. Moreover, the application develops perceptive, visual and tactile experiences, concerned within the learner's integral illustration of ideas, objects, and action. This comprises all bodily sensation with perception of the input features, which, when used, would recruit neural regions accountable for perception and sensor (motor) actions. Thus, the cognitive abilities in the process of second language learning may be expanded by the following activities in *Flipgrid AR*:

- book reviews (printed out), including teasers on book videos; stories about the author (students make their own books); artwork or projects (can be made individually or within a group); key chains or Keepsakes (writing stories like *Why I love my...*, including audio files); making presents, bookmarks with QR code with audio comment recorded by a student;
- special cards (audio and video messages) to be scanned with Flipgrade app; classroom ARientation Guide (includes instructions explaining the rules for the group, how the things work in the class) – made by students to students;
- creating a Virtual Tour (telling stories about past events, practicing Past tenses); dedications and donations; various “How to” videos (3D printers are to be used); presentation for celebrations; yearbook (expressing and sharing students' ambitions, memories, achievements); gift tags with voiced video messages; Student Business card or Trading card;
- worksheets, digital presentations, teacher supporting video, translation support, audio recording, with sign language interpreter option included; certificates and positives; enhanced Newsletters; Edcamp Session Board (including 30 sec video from teachers introducing the course); memory to treasure interview (Student interviewing a person special to him or her, which makes priceless memories);
- EntreprenAR (Selling and advertising different things, actions, events in order to raise money, attaching the video presenting the producer or entrepreneur

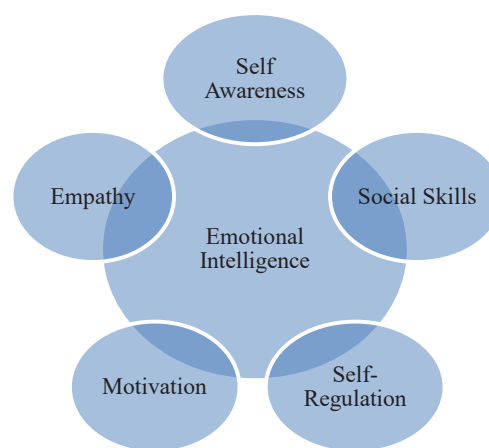
as well as any project); pre-presentation Greeting (telling about the event, its agenda, testimonials), etc.

Remarkably, with the help of the *QLONE application*, the students can take pictures and turn them down to an AR object. The most interesting feature of the application is that students can create the artifacts on their own, which gives them an exceptional feeling of immersion into AR, problem-solving concepts, creating 3D artifacts. The importance of feeling being the creators themselves is unique as well as developing digitalized skills, kinesthetic experience, interaction, etc. Putting VR goggles or helmets on, students immerse themselves in the atmosphere of a simulator, game, training program together with the teacher, discussing the virtual reality process, they learn. Afterward, students can discuss and share their emotions and feelings they experienced while traveling in VR, AR.

In addition, it is important to argue, that the most interesting ways of using Virtual Reality programs is to imitate the socio-cultural reality of the language being studied, allowing the student to become a participant in the linguistic, cultural, socio-cultural or communicative situation. Virtual reality tools have a significant impact not only on audio and visual perception, but also provide interaction, which results in more effective second language and culture acquisition [7]. For example, students can practice communicative situations in particular topics, like “Travelling”, “EU Countries”, “English-speaking Countries”, “Kinds of Transport”, using VR/AR programs and education platforms. Such virtual presence in an interactive immediate situation allows the user to feel the reality of both the moment and the environment, enables him to learn how to react, explain and perform his particular role in the group, etc.

Consequently, the process of acquiring the second language by means of Virtual and Augmented Reality appears to be much more efficient than the one in a traditional study room. As a result, modern educational establishments use Virtual and Augmented Reality tools to conduct lectures, practical classes, educational excursions, cross-linguistic studies during second language acquisition classes. Educational direction includes such applications of Virtual Reality tools as the organization of study tours, conducting lectures, seminars, practical and laboratory classes. Obviously, such Virtual and Augmented Reality technologies can also be used in the process of self-education while acquiring a second language. Besides, the use of Virtual Reality tools would change the methods of gaining knowledge and diversifying the learning process.

Particular attention should be paid to *Emotional Intelligence* and its competences in the process of second language acquisition. According to P. Salovey and J. Mayer “Emotional Intelligence” refers to a type of social intelligence that involves the ability to monitor one's own and others' emotions, to discriminate among them, and to use the information to guide one's thinking and actions [6, p. 187; 7]. The scope of Emotional Intelligence includes the verbal and nonverbal appraisal and expression of emotion, the regulation of emotion in the self and others, and the utilization of emotional content in problem-solving. Besides, both positive and negative emotions can affect students' replies and the possibility to negotiate their social and cultural environment.

Pic. 2. Emotional intelligence and its competences

D. Goleman identified five skills and competencies that might be subsumed under the term “Emotional Intelligence”: 1) Self-Awareness; 2) Self-Regulation; 3) Motivation; 4) Empathy; 5) Social Skills [2, p. 34]. In this regard, Self-Awareness is the ability to understand one's own emotions and their effect on others, whereas Self-Regulation is the ability to control or redirect disruptive impulses. Motivation is a passion to work with energy and persistence, as it means being driven, goal-oriented as well as optimistic [4; 6]. Finally, Empathy is the ability to understand the emotional needs of others and to treat them accordingly and Social Skill is proficiency, managing relationships, developing networks, and finding common ground. Due to D. Goleman, it is possible to develop one's own level of Emotional Intelligence by means of special training which helps to activate the brain's limbic system, and as a result, may govern our feelings and impulses [2, p. 35]. Cultivating emotions while acquiring a second language enables students to beat issues of demotivation resulted by fear or anger which can potentially endanger foreign language learning mastering.

Conclusions. Virtual and Augmented Reality applications and environments have a high level of immersion and can be effective for second language acquisition. Artificial Intelligence provides effective learning and flexible platforms for designing learning environments that can vary in crucial characteristics, leading students

to learning success. In future studies, we hope to include a more systematic analysis of Virtual and Augmented Reality software as well as Artificial Intelligence programs in order to understand the complex impact of highly immersive and interactive virtual environments on second language acquisition by bilinguals.

References:

1. Bussmann H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics. London and New York: Routledge. 2006. 1335 p.
2. Goleman D. Leadership: The Power of Emotional Intelligence, Northhampton MA: More Than Sound. 2011. 116 p.
3. Legault J., Zhao J., Chi Y., Chen W., Klippel A., Li P. Immersive Virtual Reality as an Effective Tool for Second Language Vocabulary Learning. *Languages*. 2019, Volume 4. doi:10.3390/languages4010013
4. Mayer, J.D., Geher, G. Emotional intelligence and the identification of emotion. *Intelligence*. 1996. Volume 22. P. 89–113.
5. Ruiqin M. Second Language Acquisition: An Introduction. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*. 2015. P. 360–367.
6. Salovey P., Mayer J. D. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*. 1990. Volume 9. P. 185-211. doi:0.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG
7. Shuttes N.S., Schuetplez E., Malouff J.M. Emotional intelligence and task performance. *Imagination, Cognition and Personality*. 2011. Volume 20. P. 347–354.
8. Strauss W, Howe N. Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow and Company Inc. 1991. 538 p.

Девіцька А. І. ВІРТУАЛЬНА/ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДРУГОЇ МОВИ

У статті проаналізовано методи використання програм/освітніх платформ віртуальної та доповненої реальності в процесі оволодіння другою мовою. У статті поняття засвоєння другої мови використовується в ширшому розумінні та позначає процес вивчення нерідної мови після засвоєння рідної у природному або штучному середовищі. Водночас наголошується, що найдієвішим способом використання програм/освітніх платформ віртуальної та доповненої реальності є імітація соціокультурної реальності мови, яка вивчається, що дозволяє студентам відчувати себе учасниками мовних, культурних, соціокультурних, комунікативних ситуацій чи подій.

Проаналізовано інструментарій освітніх платформ віртуальної та доповненої реальності, визначено його вплив не тільки на слухове, візуальне та інтерактивне сприйняття інформації, а також на ефективно засвоєння іноземної культури. Схарактеризовано момент віртуальної присутності в безпосередній комунікативній ситуації, зокрема, наголошено на важливості відчуття реальності миті та середовища, його контролю та взаємодії, що дозволяє студентам опанувати реакції та емоції, виконуючи певну роль.

Емоційний інтелект у дослідженні розглядається як різновид соціального інтелекту, який передбачає контроль над власними та чужими емоціями, їх розрізнення, правильне використання відповідно до думок та дій. Підкреслено, що інструментарій емоційного інтелекту включає вербальну та невербальну оцінку, вираження емоцій, їх відповідну регуляцію, а отже, використання емоційного компонента для вирішення проблем.

У статті також окреслено можливі способи застосування програм/освітніх платформ віртуальної та доповненої реальності для ефективного вивчення другої мови, реалізації соціокультурних та мовних компетенцій у майбутніх професійних та особистих комунікативних ситуаціях студентів.

Ключові слова: віртуальна реальність, доповнена реальність, штучний інтелект, засвоєння другої мови, емоційний інтелект, мовна когніція.

Дудок А. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

СЛОВОТВІРНА СЕМАНТИКА ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ -ТЕРМІНІВ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті подається характеристика продуктивних префіксальних словотворчих одиниць, описується методологічна база дослідження. Префіксація аналізується як один із способів слово - та термінотворення, визначається інвентар дієслівних префіксів, які є словотворчими засобами сучасної англійської гуманітарної термінології. Досліджується структурна, семантична, прагматична і функціональна організація основ англійських префіксальних дієслів з германськими та романськими дієслівними префіксами, визначаються напрямки реалізації їх словотворчих потенцій, розглядаються словотвірні ланцюжки, що містять основи англійських префіксальних дієслів. Аналізуються особливості основ англійських префіксальних дієслів з дієслівними префіксами, досліджуються словотворчі потенції їх основ, розглядається склад словотвірних ланцюжків, компонентами яких вони є, описується структура й семантика вихідних ланок словотвірних ланцюжків. Висвітлено шляхи формування сучасної англомовної гуманітарної терміносистеми, котра утворена на основі дієслівної лексики германського та романського походження, на її словотворчі потенції, продуктивні способи та засоби її реалізації. Домінантною словотворчою одиницею вважається основа дієслова, яка традиційно визначається як обов'язкова, постійна структурна частина. Кожне префіксальне дієслово наповнює англійський гуманітарний термін своїми особливими системо набутими властивостями для позначення спеціального поняття і входження в систему термінів. Більшість виявлених англійських префіксальних дієслів з германськими та романськими дієслівними префіксами відноситься до префіксальних дериватів, які утворюються за словотвірними префіксальними моделями безпосередньо для позначення спеціальних понять гуманітарної сфери. Англійські префіксальні дієслова у функції гуманітарних термінів характеризуються семантичними явищами полісемії, синонімії й антонімії, Процеси утворення гуманітарних термінів структурно та семантично мотивовані твірними основами кореневих дієслів германського походження. Перспективний напрямок подальших студій вбачається у комплексному дослідженні основ термінів шляхом поєднання словотвірного аналізу й синтезу.

Ключові слова: термін, словотворення, префікс, словотворча потенція, словотворча валентність, продуктивність, словотвірна модель.

Постановка проблеми. Обрання префіксального дієслова у функції гуманітарного терміна як об'єкта дослідження зумовлено тим, що ця частина мови є невід'ємним компонентом забезпечення повноцінного функціонування гуманітарної термінології. Виявлення комплексу словотвірних, структурно-семантичних та функціональних чинників, засвідчують їх вплив на формування сучасної англомовної гуманітарної терміносистеми, котра утворена на основі дієслівної лексики германського та романського походження, на її словотворчі потенції, продуктивні способи та засоби її реалізації.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження основ англійських префіксальних дієслів, які виконують функції гуманітарних термінів, базується на поєднанні морфологічного, ономасіо-

логічного та семасіологічного підходів з урахуванням етимологічної класифікації префіксів, відповідно до якої виділяються германські й романські дієслівні префікси. Головною словотворчою одиницею вважається основа слова, яка традиційно визначається як обов'язкова, постійна структурна частина, що штучно виділяється зі слова як певного цілого або матеріально збігається зі словом, є засобом вираження його лексичного значення та входить до складу всіх його слівформ (Ю.А.Зацний ,О.О. Земська, В.К. Зернова, В.Г. Костенко, О.С. Кубрякова, К.А. Левковська). Словотвірний аналіз і синтез супроводжуються моделюванням, кінцевим завданням якого є виявлення продуктивності моделей префіксальних дієслів і співвідносних з ними похідних термінів у сучасній англомовній терміносистемі. Продуктив-

ність визначається загальною кількістю дериватів, які виникли за певною моделлю протягом її функціонування у мові (П. М. Карашук, О.Д. Мешков., А.Б.Павлюк, В.І.Пушкар, Ch. Hockett).

Формулювання цілей статті. Завдання полягає у тому, щоб визначити основний корпус префіксальних дієслів для поповнення термінів у відповідній галузі гуманітарних знань, описати закономірності їх утворення і функціонування і відповідній фаховій підмові. Наукова новизна статті полягає у системному підході до дослідження префіксального дієслова, що позначають систему гуманітарних понять. Кожне префіксальне дієслово наповнює гуманітарний термін своїми особливими системо набутими властивостями для позначення спеціального поняття і входження в систему термінів.

У статті розвивається ідея пізнання основних тенденцій у творенні нових термінів за допомогою потенцій префіксального дієслова щодо систематизації і стандартизації гуманітарних термінів. Акцент зроблено, по перше на визначення закономірностей можливого їх варіювання у процесі функціонування у підмові гуманітарної галузі знань, по-друге необхідністю розкриття механізму співвідношення одного мовного знака із різними спеціальними поняттями у відповідно різних галузях науки. По-третє можливістю і необхідністю використання префіксальних дієслів у творенні термінів і терміносполучень у гуманітарних науках.

З огляду на поставлену мету дослідження, доцільним є окреслити розв'язання таких ключових завдань:

- визначити основний корпус дієслів-термінів відповідної гуманітарної підмови.
- виявити основні концептуальні групи дієслів термінів і встановити співвідношення між ними у гуманітарній підмові.
- встановити особливості утворення і функціонування термінів у кожній концептуальній групі.
- описати семантичні процеси зміни змісту префіксального дієслова у процесі включення його в одну або у послідовно різні гуманітарні терміносистеми.

Виклад основного матеріалу. Одним із способів морфологічного термінотворення в сучасній англійській терміносистемі є префіксація. Префікс визначається як препозитивна спільна службова частина серії слів, що виконує словотворчу функцію в одному з актів деривації, змінює свою смислову структуру в процесі мовного розвитку та бере участь у формуванні цілого ряду

ономасіологічних категорій [1]. У нашому дослідженні розрізняються *префіксальні утворення* та *префіксальні деривати*, оскільки характеристика основ префіксальних дієслів не буде повною без вивчення всіх дериваційно-виокремлених префіксів, які входять у різні структури. Префіксальне утворення розглядається як словотвірна структура з префіксом, що приєднався в будь-якому акті деривації, наприклад: *to overcool* – *різко сповільнювати темпи розвитку* ← *to overcool* – *переохолоджувати* ← *over-* + *to cool*; *to submerge* – *обтяжувати боргами* ← *to submerge* – *заноплювати* ← *sub-* + *to merge*; *mismanagement* ← *to mismanage* + *-ment* ← *mis-* + *to manage*; *denationalization* ← *to denationalize* + *-ation* ← *de-* + *to nationalize*; *overspending* ← *to overspend* + *-ing* ← *over-* + *to spend* [8].

Можемо стверджувати, що термін це актуалізоване слово, яке володіє особливим системо набутими властивостями позначати одне і тільки одне спеціальне поняття і диференціювати його від інших понять тої самої системи понять. Як елементи комунікативної системи мови, слова використовують системо набуті властивості – знакові значення в якості системотвірних для позначення і утворення відповідної системи термінів.

Різниця між словом і відповідним терміном визначаються різноплановими системо набутими властивостями. Слово актуалізується у мовленні для породження різних смислів свого вживання. Термін утворюється у мовленнєво - мисленнєвому процесі шляхом послідовного поєднання твірного інваріантного значення слова з різними спеціальними поняттями, які володіють тотожною диференційною ознакою у межах однієї системи.

Саме системність терміна виключає можливість протиставлення різно системних понять, позначених тотожним словом. Адже таке протиставлення

(1) веде до штучного розпаду слова на омонімічні терміни у кожній окремій системі термінів для номінації тим самим словом іншого поняття.

(2) ігнорує узагальнене інваріантне знакове значення слова та його можливість послідовно позначати різні спеціальні поняття за загальною ознакою і входить у відповідно різні терміносистеми.

(3) ототожнює і змінює два різнопланові системо набуті властивості слова-терміна його знакове значення із системи мови і змісту позначуваного поняття із екстралінгвістичної системи понять. Розмежування цих властивостей дає можливість визначити термін як актуалізоване

слово яке позначає одне і тільки одне спеціальне поняття і диференціює його від решта понять у межах однієї системи понять і відповідних термінів [2]. Місце елементів в даній системі визначається його системо твірними властивостями і внутрішньою організацією системи, яка наповнює його системо набутими властивостями.

Чітке і послідовне розмежування двох систем однієї спільної комунікативної системи мови і відкритої кількості різних екстралінгвістичних систем спеціальних понять дає можливість уточнити деякі спірні поняття в термінології. Місце слова в лексико-семантичній системі мови визначається його узагальненим знаковим значенням, що визначає його зв'язки з іншими словами в системі мови по лінії синонімії, антонімії тощо, а місце спеціального поняття в системі – його змістом і рівнем розвитку науки.

(1) комунікативна система мови наповнює форму префіксального дієслова одно-однозначним зв'язком з одним узагальненим знаковим значенням і на його основі диференційними зв'язками і відношеннями з іншими дієсловами в лексико-семантичній системі – синонімами, антонімами, омонімами.

(2) система термінів наповнює тотожне дієслово - термін тісним зв'язком з одним спеціальним поняттям і (на його основі) диференційними зв'язками і відношеннями з іншими термінами – поняттями у межах однієї гуманітарної терміносистеми.

(3) префіксальне дієслово-термін є актуалізоване слово, яке володіє особливим системо набутими властивостями – позначати одне і тільки одне поняття і диференціювати його від інших понять на тій самій системі понять[3].

Узагальненість значення слова в системі мови уможливує послідовно позначати різні спеціальні поняття, які володіють тотожними диференційними ознаками у межах однієї системи і входить у відповідні терміносистеми в якості їх елемента. Кожна окрема система понять наповнює слово-термін одним і тільки одним системо набутих елементом.

Різні системні поняття які володіють спільною тотожною, диференційною ознакою і позначені одним тотожним словом у різні одиниці своєї актуалізації не утворюють системи, оскільки між ними в реальній дійсності немає жодних структурних зв'язків. Спільна ознака номінації різних екстралінгвістичних понять не може служити основою для об'єднання їх у певну семантичну структуру терміна. Семантична структура тер-

міна – потужний системо твірний зв'язок семантики слова із змістом спеціального поняття в даній системі. Системотвірний зв'язок проявляється у тому, що під час зміни елементів системи і або змісту позначеного ним поняття, зв'язки між ними і відношення диференціації у межах однієї системи залишаються стабільними, інваріантними [4].

У сучасній англійській гуманітарній терміносистемі виявлено велику кількість префіксальних дієслів з германськими дієслівними префіксами *be-, fore-, mis-, out-, over-, un-, under-, up-*, які виражають спеціальні поняття різних сфер. Найчастіше функції гуманітарних термінів виконують однозначні префіксальні дієслова з германськими дієслівними префіксами. Полісемантична структура багатозначних дієслів-термінів є наслідком таких процесів: 1) семантичної деривації: *un - + to load –вантажити → to unload –розвантажувати → to unload –розпродавати (цінні папери); under- + to write –писати → to underwrite –підписувати (документ) → to underwrite –підписувати поліс морського страхування [8].;*

Таким чином, більшість виявлених англійських префіксальних дієслів з германськими дієслівними префіксами відноситься до *префіксальних дериватів*, які утворюються за словотвірними префіксальними моделями безпосередньо для позначення спеціальних понять гуманітарної сфери. Використання продуктивних моделей для творення англійських префіксальних дієслів у функції термінів зумовлює їх структурно-семантичну визначеність, простоту сприйняття та комунікативну релевантність [5, С.60-69].

У сучасній англійській гуманітарній терміносистемі виявлено значну кількість префіксальних дієслів з романськими дієслівними префіксами *circum-, co- (col-, com-, con-, cor-), counter-, de-, dis-, em-/en-, inter-, pre-, re-, retro-, sub-, super-, trans-* як однозначних так і багатозначних, які позначають спеціальні поняття таких сфер. Романські дієслівні префікси беруть участь в утворенні негібридних і гібридних гуманітарних термінів, демонструючи широкі валентні зв'язки при поєднанні з дієслівними та іменними термінологічними одиницями різної словотвірної структури. У сучасній англійській терміносистемі виявлено структурні типи основ префіксальних дієслів з романськими дієслівними префіксами. На відміну від германських, романські дієслівні префікси тяжіють до комбінування з генетично спорідненими термінологічними одиницями латинського й французького походження [6, С.263-269].

Більшість основ дієслів з префіксами *contra-*, *circum-*, *sub-*, *super-*, *trans-* характеризується умовним, або дефектним членуванням (*to contra-vene*, *to circum-vent*, *to sub-stitute*, *to trans-act*) [8], яке свідчить про зменшення ролі згаданих словотворчих засобів у дієслівному слово - та термінотворенні сучасної англійської мови.

Результатом зменшення продуктивності романських дієслівних префіксів є виявлені абсолютні семантичні дублети з германськими й романськими дієслівними префіксами *super-* та *over-*, *under-* та *sub-*: *to superabound* = *to overabound* – *бути в дуже великій кількості*; *to sublease* = *to underlease* – *здавати в суборенду*; *to supervise* = *to oversee* – *контролювати* [8]. Їх існування є виявом мовної надлишковості, котра сприяє пошуку та вибору оптимального терміна й витісненню менш продуктивних словотворчих засобів на периферію мови [7].

У статті розглянуто особливості творення основ англійських префіксальних дієслів у функції термінів, шляхом визначення їх структурної, семантичної, прагматичної і функціональної організації. Комплексне вивчення основ префіксальних дієслів у напрямку від вихідних ланок словотвірних ланцюжків, які їх містять, до співвідносних з ними за структурою й семантикою похідних основ термінів дає можливість установити певні мовні та позамовні чинники розвитку й функціонування сучасної англомовної гуманітарної термінної лексики. Префіксальні дієслова з германськими дієслівними префіксами *be-*, *fore-*, *mis-*, *out-*, *over-*, *un-*, *under-*, *up-* та романськими дієслівними префіксами *circum-*, *co-*, *contra-*, *de-*, *dis-*, *em-/en-*, *inter-*, *pre-*, *re-*, *retro-*, *sub-*, *super-*, *trans-* використовуються для позначення спеціальних понять різних сфер.

Англійські префіксальні дієслова у функції гуманітарних термінів характеризуються семантичними явищами полісемії, синонімії й антонімії, які зумовлюються специфікою англомовної терміносистеми та стиранням у сучасній англійській мові чіткої межі між загальнолітературною лексикою і лексикою спеціального використання.

У сучасній англомовній терміносистемі спостерігається тенденція до зменшення ролі романських і зростання питомої ваги германських дієслівних префіксів. Свідченням цьому є виявлені непохідні основи дієслів з романськими дієслівними префіксами, що характеризуються умовним або дефектним членуванням. Спрощення словотвірної структури похідних основ префіксальних дієслів з романськими дієслівними префіксами є

результатом втрати романськими дієслівними префіксами (найчастіше префіксами *contra-*, *circum-*, *sub-*, *super-*, *trans-*) можливості маркувати дериваційний процес у семантичному та структурному відношенні.

Генетичний фактор не відіграє значної ролі у процесі утворення основ англійських префіксальних дієслів: майже половина основ префіксальних дієслів мають гібридну структуру. На відміну від германських, романські дієслівні префікси прагнуть до комбінування з генетично спорідненими основами латинського й французького походження, використання яких є відображенням історії розвитку англомовної термінологіки та багатвікових традицій використання латини у сфері наук [9].

Основи англійських префіксальних дієслів у функції гуманітарних термінів утворюються за префіксальними словотвірними моделями відповідно до норм загальнолітературної англійської мови.

Отже, префіксальні дієслова германського та романського походження, що виконують функції у гуманітарному термінотворенні реалізують свої словотвірні продуктивні можливості. Процеси утворення гуманітарних термінів структурно та семантично мотивовані твірними основами кореневих дієслів германського походження. Проведений структурно-семантичний аналіз гуманітарних термінів засвідчив відсутність принципових відмінностей як у плані структури. Так і у плані змісту між похідними основами термінів.

Висновки з дослідження вбачаються такими:

(1) комунікативна система мови наповнює форму префіксального дієслова одно-однозначним зв'язком з одним узагальненим знаковим значенням і на його основі диференційними зв'язками і відношеннями з іншими дієсловами в лексико-семантичній системі – синонімами, антонімами, омонімами.

(2) система термінів наповнює тотожне дієслово - термін тісним зв'язком з одним спеціальним поняттям і (на його основі) диференційними зв'язками і відношеннями з іншими термінами – поняттями у межах однієї гуманітарної терміносистеми.

(3) префіксальне дієслово-термін це актуалізоване слово, яке володіє особливим системо набутими властивостями – позначати одне і тільки одне поняття і диференціювати його від інших понять у тій самій системі понять.

(4) словотвірні потенції основ термінів визначаються їх семантичною та словотвірною струк-

турою, характером і походженням словотворчих компонентів, наявністю відповідних лексичних і семантичних ніш у терміносистемі, низкою словотворчих засобів конкретної мови та загально-мовними тенденціями.

(5) перспективний напрямок подальших студій вбачається у комплексному дослідженні

основ термінів шляхом поєднання словотвір-ного аналізу й синтезу, а також установлення концептуальних структур, що визначають специфіку словотворчих процесів в англійських термінологічних системах, та порівняння ресурсів і засобів термінотворення в інших германських мовах.

Список літератури:

1. Зацний Ю.А. Развитие словарного состава английской лексики в 80-90 - е годы XX столетия: дис. на звання доктора філол. наук: спец. 10.02.04. Київ, 1999. 409 с.
2. Земская Е.А. Как делаются слова. Москва, 1963. 59с.
3. Каращук П.М. Словообразование английского языка. Москва, 1977. 303 с.
4. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. Москва, 1985. 187 с.
5. Павлюк А.Б. Типи слів за морфемною будовою в сучасній англійській Науковий вісник. ВНУ. 2002. №5. С.60 - 69.
6. Пушкар В.І. Словотворча структура та словотворчі функції твірних основ префіксальних дієслів (на матеріалі економічної лексики) Гуманітарний вісник. Серія „Іноземна філологія”. Черкаси. 2000. Число 4. С. 263 – 269.
7. Смирницкий А.И. Морфология английского языка. Москва. 1959. 440 с.
8. Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/>
9. Meyer Ch. F. Introducing English linguistics. Cambridge: Cambridge University Press. 2009. 259 p.

Dudok A. R. WORDFORMATION SEMANTICS OF THE PREFIXAL VERBS - THE TERMS OF THE HUMANITARIAN SPHERE: ATHEORETICAL ASPECT

The article describes the characteristic of productive prefixed word-forming units, describes the methodological basis of the study. Prefixation is analyzed as one of the ways of word - and term formation, determined by the inventory of verb prefixes, which are the word-forming means of modern English humanitarian terminology. The structural, semantic, pragmatic and functional organization of the basics of English prefix verbs with Germanic and Roman verbal prefixes is investigated, the directions of realization of their word-forming potentials are determined, the word-forming chains containing the basics of English prefix verbs are considered. The peculiarities of the basics of English prefixed verbs with verb prefixes are analyzed, the word-forming potentials of their bases are examined, the composition of word-forming chains, their components are considered, the structure and semantics of the initial links of word-forming chains are described. The ways of formation of the modern English-language humanitarian term system, which is formed on the basis of verbal vocabulary of Germanic and Roman origin, on its word-forming potentials, productive ways and means of its realization are elucidated. The dominant word-forming unit is the base of the verb, traditionally defined as a compulsory, permanent structural part. Each prefix verb fills the English humanitarian term with its own peculiar system-acquired properties to denote a special term and to enter a system of terms. Most of the identified English prefix verbs with Germanic and Roman verbal prefixes refer to prefix derivatives, which are formed by word-forming prefixal models directly to refer to specific concepts of the humanities. English prefixed verbs in the function of humanitarian terms are characterized by semantic phenomena of polysemy, synonymy and antonymy. The processes of formation of humanitarian terms are structurally and semantically motivated by the generic bases of the root verbs of German origin. A promising direction for further studies is seen in the comprehensive study of the basics of terms by combining word-formation analysis and synthesis.

Key words: term, word formation, prefix, word-forming potency, word-forming valence, productivity, word-forming model.

Дудок Х. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ АНГЛОМОВНОГО ТЕРМІНА «МОБІЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК»: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Термінологічна система галузі мобільного зв'язку належить до наймолодших систем, оскільки виникла наприкінці ХХ сторіччя разом із виникненням і розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій. Розвиток сучасного мобільного зв'язку залежить від новітніх інформаційних технологій, використання яких дає операторам мобільного зв'язку можливість надавати нові та більші якісні послуги. Процес утворення нових слів відображає у мові потреби суспільства у вираженні нових понять, які є своєрідним продуктом розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо. Однак, навіть у фундаментальних дослідженнях відсутній структурний та лексико семантичний аналіз терміна сфери технологій мобільного зв'язку. Нагальною є потреба дослідити цей напрямок, адже саме це дасть змогу надалі визначити перспективи розвитку цієї терміносистеми в сучасних умовах. У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій відбувається процес збагачення словникового складу усіх мов, і англійської зокрема, новими лексичними одиницями на позначення понять сфери мобільного зв'язку. Понятійно-термінологічна система «Мобільний зв'язок» як сфера сучасних технологій, характеризується низкою особливостей: масове вживання понять і термінів, пов'язаних із сферою мобільного зв'язку, інтенсивне поповнення цього апарату внаслідок інтенсифікації розвитку цієї терміносистеми. Головне завдання дослідження полягає у тому щоб з'ясувати яким чином термін із властивим йому інваріантним компонентом може набувати різних контекстуальних смислів, виявити іманентні ознаки, які є комунікативно-релевантними, що забезпечують функційні можливості терміна у фаховій реалізації, тобто простежити семну структуру терміна у лексикографічних джерелах і наносити мисли у спеціальних текстах та науковому мовленні. Оскільки лідерами розвитку галузі мобільного зв'язку є англійські країни, природно що первинна номінація нових розробок відбувається англійською мовою. Проблема наповнення адекватною термінологією безпосередньо пов'язана з безперервним процесом формування та розвитку термінології сфери мобільного зв'язку, системний аналіз якої представляє суттєвий інтерес для сучасного галузевого термінознавства.

***Ключові слова** мобільний зв'язок, словниковий склад, конверсія, лексико семантичний аналіз, структурні та лексичні параметри, морфологічна структура, термінологічні сполучення, значення та смисли.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день мобільний зв'язок забезпечує активізацію процесів інформатизації суспільства, як найважливішої передумови інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство. Стрімкий темп життя і висока ділова активність населення неможливі без швидкого й гарантованого доступу до інформації, одним із засобів отримання якої є мобільний зв'язок, а водночас і розповсюдження нових лексичних одиниць, що закономірно потрапляють у сучасну англійську мову. Використання різноманітного лексичного наповнення зазначеної термінології окреслилось в понятійно-термінологічну систему «Мобільний зв'язок», яка динамічно розвивається, а тому вимагає постійної уваги дослідників термінологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термінознавство, як повноцінна наука, виникло в першій половині ХХ століття, коли ще О. Вюстер, очолив Віденську школу термінознавства та став її засновником. Доречно тут згадати, що його справу продовжив Х. Фельбер, автор першого міжнародного навчального посібника з термінології «Terminology Manual». Зазначимо, що лінгвістичні дослідження того часу були доволі плідними, зокрема відокремлено спеціальні лексичні одиниці, терміноїди, передтерміни, квазітерміни, професіоналізми, номени); ряд різновидів власне термінів (загальнонаукові та спеціальні, власні та запозичені, терміни мови та терміни мовлення) У кінці ХХ століття домінуючим напрямком дослідження стає стан-

дартний структурно-семантичний опис особливостей конкретних термінологій. Нагадаємо, що у цей період сформувалася школа професора О.С. Ахманової до якої належить Н.Б. Гвишиані, С.В. Гринев та інші. Наступна школа, яка, також, активно розвивалася – Празька школа, заснована на ідеях Празького Лінгвістичного гуртка. Л.Дродз – найвідоміший представник школи, займався структурним і функціональним описом спеціальних терміносистем. Надалі школа займалася стандартизацією спеціальних мов і термінологій. Вже у наші часи, дослідженням термінології у сфері високих технологій займалися С. Пиркало, С. Чемерикін, А. Силка, В. Гордієнко, Ю. Мосенкіс, О. Фурса, М. Федорів; В. Коломієць, Н. Шаруненко, Т. Ілік, О. Стишов, Н. Клименко, Є. Карпіловська. Українські вчені, такі як Е.Ф. Скороходько, Т.Р. Кияк, Ф.А. Циткіна, Є.А. Лобач, Л.О. Симоненко, А.В. Крижанівська, Т.І. Панько зробили грандіозний внесок у розвиток термінознавчої науки того часу, тож можна сказати, що українське термінознавство після прийняття незалежності почало активно розвиватись.

Формулювання цілей статті. Стаття присвячена проблемам дослідження англomовного терміна у мовній системі та фаховій мовленнєвій реалізації. На ґрунті попереднього мовознавчого досвіду здійснено спробу пояснити як термін із властивим йому інваріантним значенням може набувати смислової варіативності у фаховій текстовій реалізації, що свідчить про її складність, дискусійність, багатогранність. Настав час не лише опису й інвентаризації готового фактичного матеріалу, а й відповіді на запитання появи численних смислів та їх імпліцитного наповнення.

Аналіз структурних компонентів значення терміна мобільного зв'язку уможливує пізнання потенціалу його імпліцитно прихованих смислів. Смысл слова виникає у результаті творчого акту мислення – поєднання двох різнопланових семантичних компонентів, а саме змінного члена семантичної опозиції у мовленні і стабільного семантичного інваріанта у мові.

Формулюючи засадничі цілі статті, суттєвим є з'ясувати в основі відношень між семантичним інваріантом і його змінними компонентами процеси узагальнення та диференціації, що призводить до семантичної варіативності терміна. Важливим є обґрунтувати тезу, що слово-термін володіє інваріантним стрижнем, який є незмінним, іманентним у численних мовленнєвих актах. У статті висуваємо та підтверджуємо гіпотезу про

те, що елементарні смислові компоненти є вродженими (іманентними), які формують генетичний мовний код людини.

Виклад основного матеріалу. Розвиток термінології сучасного мобільного зв'язку безпосередньо залежить від розвитку новітніх інформаційних технологій, використання яких дає операторам мобільного зв'язку можливість надавати нові та більш якісні послуги. Принциповим завданням окресленої статті, є розкрити суть понятійно-термінологічної системи «Мобільний зв'язок» як сфери сучасних технологій, що характеризується низкою особливостей: масове вживання англomовних понять і термінів, пов'язаних із сферою мобільного зв'язку, інтенсивне поповнення цього апарату внаслідок інтенсифікації мобільного зв'язку. Резонно, що значна частина понятійно-термінологічного апарату мобільного зв'язку становлять поняття й терміни запозичені із технічних наук: фізики, економіки, телекомунікаційна сфера, прикладна математика, інформатика, як от: *GSM- Global System Mobile Communications*; *WAP – Wireless Application Protocol*; *3G – Hard generation – технологія зв'язку третього покоління* [7].

Термінологічна система сфери технологій мобільного зв'язку належить до наймолодших систем, оскільки виникла наприкінці ХХ сторіччя разом із виникненням і розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій. Оскільки лідерами розвитку мобільного зв'язку є англomовні країни, природно що первинна номінація нових розробок відбувається англійською мовою.

З розвитком технологій мобільного зв'язку з'являються англomовні терміни на позначення нових видів обладнання, процесів, явищ тощо. Тож, виникає перманентна потреба у їх найменуванні, що супроводжується створенням нових слів, які поповнюють словниковий склад сучасної англійської мови. Оновлення лексичного складу будь-якої мови є безперервним процесом. Часто поява нової лексики пов'язана з інноваціями у сфері інформаційних технологій, зокрема у сфері мобільного зв'язку. Певний час ця галузь залишалася мало дослідженою і недостатньо систематизованою, тож потребує фундаментального лінгвістичного аналізу.

Безперечно, що розвиток мови зумовлений розвитком її системи, становленням нових словотвірних моделей, зміною наявних, збільшенням або зменшенням їхньої продуктивності та багатьма іншими чинниками. Процес утворення нових слів відображає у мові потреби суспільства у вира-

женні нових понять, які є своєрідним продуктом розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо [1]. Однак, навіть у сучасних численних фундаментальних дослідженнях відсутній системний структурний та лексико-семантичний аналіз сфери технологій мобільного зв'язку.

Отже, актуальність такого дослідження не викликає сумніву, вона зумовлена необхідністю аналізу широкого поповнення новою лексикою сфери технологій мобільного зв'язку її важливістю та специфікою. У зв'язку з цим виникає потреба дослідити цей напрям, адже саме це дасть змогу надалі визначити перспективи розвитку англійської терміносистеми мобільного зв'язку в сучасних умовах. У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій відбувається процес збагачення словникового складу усіх мов, і англійської зокрема, новими лексичними одиницями на позначення термінів та понять новітніх технологій [4].

Нові слова сфери мобільних технологій, що з'являються у результаті дії внутрішніх чинників мовного розвитку, також пов'язані з дією внутрішніх законів мови – закону аналогії, закону мовної економії, тенденції до однотипності.(...) Для адекватного розуміння та перекладу новоствореного необхідно знати його морфологічну будову, семантичні особливості, що відрізняють його від загальноживаних слів та особливості контекстуального функціонування. За своєю морфологічною будовою новостворення сфери технологій мобільного зв'язку поділяються на: 1) прості непохідні: англ. *device* – *девайс, пристрій*; *yenta* – *пліткарка, яка багато базикає по телефону*, *Mobile Statue* – *людина, що різко завмерла в середині людського руху (поток)* [5].

Навіть побіжний огляд термінології сфери мобільного зв'язку засвідчує, що в її основі натрапляємо на складені новоутворення, переважна більшість яких представлена двокомпонентними іменниковими словосполученнями: *child supervision* – *діяльність технічно грамотних дітей, які допомагають літнім людям опанувати сучасні гаджети*; *digital detox* – *час, який людина присвячує реальному, а не віртуальному світу, намагається не користуватися гаджетами*. Наприклад, *phone peck* – *біль у шиї, викликана притисканням телефону плечем до вуха протягом тривалого періоду* [6].

Яскравими прикладами морфологічного способу творення термінних префіксальних одиниць у складі аналізованого матеріалу дослідження є: *defriend* – *вилучити кого-небудь зі списку кон-*

тактів; to mistext – *помилково надіслати повідомлення іншій людині*; *teleshopping* – *здійснювати покупки по телефону, побачивши товар по телевізору чи у комп'ютері* [5]. Помічено, що у процесі утворення складного терміна сфери мобільного зв'язку «лексичні значення обох компонентів зливаються та утворюють нову семантичну одиницю з новим значенням, яке домінує над індивідуальними значеннями основ і характеризується додатковим семантичним компонентом, якого немає в жодній з основ [3]. Скажімо, одна з найпоширеніших версій свідчить, що термін «спам» увійшов до вжитку після скетчу «Монті Пайтона», де хор вікінгів безперестанку виспівує хвалебну пісню м'ясним консервам (*SPAM- spicedham, гостра шинка, м'ясні консерви компанії HormelFoods*) [8].

Дослідження, у плані вираження термінологічної одиниці сфери технологій мобільного зв'язку відображають як структурні, так і лексико-семантичні особливості англійської мови. На наш погляд, увага до питань мови взагалі, і мови мобільних технологій зокрема, допоможе підвищити рівень комунікативної компетенції в суспільстві. Саме динамічність, необхідність постійного вдосконалення мови мобільних технологій робить необхідним подальше поглиблене дослідження у цій царині.

Безперечно, що популяризація технологій мобільного зв'язку вимагає поповнення та збагачення словникового складу англійської мови для задоволення потреб мовлення серед її учасників. Виняткове значення має дослідження термінотвірних формантів мобільного зв'язку, їх усебічний аналіз на рівні парадигматики мови та синтагматики мовлення. Простеження динаміки семантичних та функціональних процесів, що виникають у сфері термінології мобільного зв'язку, особливо у площині її внутрішньомовної мобільності та міжмовних впливів - важливий чинник еволюції галузевого терміна.

У сучасній англійській мові такі слова як, наприклад, *browser* – *браузер; навігатор*, що є, з одного боку, семантично актуальним неологізмом, однак з іншого, що ширше й інтенсивніше він входить у процеси мовної комунікації то швидше втрачає свою новизну [9]. Семантична сфера через свою дифузність ніколи цілком не розкривається, її концепти-сенси є прототипними та складають частину генетичного мовного коду комуні канта. Що семантично актуальнішим є неологізм, то ширше й інтенсивніше він входить в процеси мовної комунікації і швидше втрачає свою новизну.

Термінологія це той лексичний пласт, у якому найвиразніше виявлені результати міжмовних впливів. За нашими спостереженнями, семантичний вектор розвитку терміна еволюціонує від лексикографічних джерел (у статичі) до його реалізації у динаміці (спеціальних текстах). Важко визначити межу, коли неологізм втрачає конотацію новизни і стає загальноживаною лексичною одиницею. Очевидно, якщо предмет, явище входить в життя людини, то й саме слово, що є його найменуванням, перестає бути неологізмом. У сучасній англійській мові, для прикладу, такі слова як *speakerphone* – гучномовець; *spacecraft* – космічний корабель, давно не є неологізмами [10]. Тут можемо стверджувати, що семантично актуальнішим є неологізм, то ширше й інтенсивніше він входить в процеси мовної комунікації і швидше втрачає свою новизну.

Значення терміна як квант спеціальної інформації есплікується низкою диференційних ознак, оскільки воно зберігає інтегральний компонент у різних контекстах і мовленнєвих реалізаціях [2].. Наші міркування зводяться до того, щоб поповнити науковий термінологічний глосарій поняттям *наноаналіз*, який полягає у подальшій декомпозиції смислу на дрібніші фрагменти думки *наносмисли*. На нашу думку, такі *наночастини* передають додаткове смислове навантаження, оточене особливим конотативним ореолом. Серед теоретичних понять *наноаналіз* є одним із ключових методів дослідження терміна, який власне доповнює компонентний аналіз шляхом декомпозиції смислу.

Сам термін *наноаналіз* у певній мірі є метафоричним, проте його метод можна вважати як логічною подальшою стадією компонентного аналізу. Порівняємо, у фізиці атом довгий час вважався кінцевою елементарною одиницею матерії, що далі не поділялася, (його етимонне значення),

але вчені довели, що атом поділяється на ще дрібніші елементарні складові *наночастини*.

Із вище викладеного напрошується попередній висновок, що в основі відносин між семантичним інваріантом і його змінними компонентами діють процеси узагальнення та диференціації, що призводить до семантичної варіативності терміна сфери мобільного зв'язку. Тому, цілком обґрунтовуємо на користь цієї ідеї тезу, що слово-термін володіє інваріантним стрижнем, який є незмінним, іманентним у численних мовленнєвих актах та спеціальних текстах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як висновок, можемо стверджувати, що навіть поверхневий аналіз англійської термінології технологій мобільного зв'язку засвідчив, що найчисленнішими і найпродуктивнішими способами її утворення є процеси смислорозмежування та смислорозмежування в ментальному континуумі комуні канта, де виявляються наносмислові нюанси. Одним з пріоритетних напрямів дослідження вважаємо когнітивний напрямок термінознавства, що розкриває нове розуміння терміна як динамічного та еволюційного утворення. Сучасний етап розвитку англійської термінології мобільного зв'язку тісно пов'язаний із всезростаючою зацікавленістю до дослідження системних зв'язків і відношень, що об'єктивно існують у спеціальній лексиці. Системний аналіз структурних та лінгво-прагматичних параметрів термінологічних одиниць сфери мобільних технологій може бути перспективою подальших досліджень. Також перспективним та необхідним видається укладення глосарію «Понятійно-термінологічна система «Мобільний зв'язок»», який стане у пригоді іншим фахівцям високих технологій під час аналізу стану та визначення перспектив розвитку англійської термінології мобільного зв'язку.

Список літератури:

1. Дингес С.И. Мобильная связь: технология. *Солон Пресс*, 2003. 272 с.
2. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. Москва, 1968. 156 с.
3. Akyildiz, McNair, et al. Mobility management in next-generation wireless systems. *Proceedings of the IEEE*. August, 1999.
4. Baker M.A. Wireless Glossary of terms. http://files.ctia.org/pdf/Telecom_Glossary_of_Terms.pdf
5. GSM data knowledge site. <http://www.mobiledata.com>.
6. Holley K., Costello T. The evolution of GSM towards UMTS. http://www.gsmdata.com/today_papers.htm.
7. Zeng, Annamalai, et al. Recent advances in cellular wireless communications. *IEEE Communications*, September 1999.
8. European Telecommunications Standards Institute. <http://www.wapforum.com>.
9. Encyclopedia of Language and Linguistics [2nd edition]: <http://www.sciencedirect.com>. (Elsevier, November 2005).
10. GSM World. Glossary of Terms. www.gsmworld.com/technology/glossary.shtml Copyright Association, 2007.

Dudok K. R. THEORETICAL CONCEPTS OF THE ENGLISH TERM MOBILE COMMUNICATION: EVOLUTION AND A HISTORICAL EXCURSUS

The terminology of the mobile communication industry belongs to the youngest systems since it emerged in the late twentieth century with the emergence and development of computer and information technologies. The development of modern mobile communication depends on the latest information technology, the use of which gives mobile operators the opportunity to provide new and better services. The process of forming new words reflects in the language the needs of society in expressing new concepts, which are a kind of product of the development of science, technology, culture, social relations, etc. However, even in basic research, there is no structural and lexical semantic analysis of the term mobile communications technology. There is an urgent need to investigate this area, since it will enable us to further determine the prospects for the development of this term system under current conditions. Due to the rapid development of information and communication technologies, the process of enriching the vocabulary of all languages, and English in particular, with new lexical units is used to denote the concepts of the sphere of mobile communication. The concept of the mobile communication system as a sphere of modern technologies is characterized by a number of features: the mass use of concepts and terms related to the sphere of mobile communication, intensive replenishment of this device due to the intensification of the development of this term system. The main task of the study is to find out how a term with its inherent invariant component can acquire different contextual meanings, to identify immanent features that are communicatively relevant, providing the functionality of the term in professional implementation, that is, to trace the seminal structure of the sources in terms and the application of thought in special texts and scientific speech. As the leaders of the mobile communications industry are English-speaking countries, it is natural that the initial nomination for new developments is in English. The problem of filling with adequate terminology is directly related to the continuous process of formation and development of terminology of the sphere of mobile communications, the systematic analysis of which is of great interest for the modern branch of terminology.

Key words: *mobile communication, vocabulary, conversion, lexical semantic analysis, structural and lexical parameters, morphological structure, terminological conjunctions, meanings and senses.*

Карнова Д. М.

Національний університет «Одеська морська академія»

АНГЛІЙСЬКА МОВА В УЕЛЬСІ (ПРОСОДИЧНИЙ АСПЕКТ)

Мовна ситуація в Уельсі має низку особливостей, які є загальними для кельтських регіонів Британських островів. Ці особливості пов'язані, по-перше, з історією захоплення Англією кельтських територій і з поступовим поширенням англійської мови і культури серед споконвічно кельтського населення; по-друге, зі зміною останнім часом настроїв у суспільстві й боротьбою жителів регіонів за визнання їх національної ідентичності, що у свою чергу, виражається у відродженні кельтських мов. З точки зору лінгвістики, історичні події, як уже раніше було відзначено, на мовному рівні виражаються в тенденції до підвищеної нормативності, а також в інтерференції з кельтським субстратом.

Валлійська мова у своєму історичному розвитку зазнала мінімальних змін, незважаючи на безпосередню близькість густонаселених міст Англії. Валлійська мова перебуває в унікальному становищі, будучи наразі найстаршим розмовним діалектом в Об'єднаному Королівстві й, таким чином, прикладом рідної мови Великої Британії, яка належить періоду доримського, германського або норманського вторгнень.

Відповідно до мети та завдань дослідження було проведено аналіз частотності використання основних видів шкал та термінальних тонів в мовленні мешканців Уельсу. Під час дослідження було встановлено превалювання спадної ступінчастої, рівної, однонаголошеної та змінної видів шкал. Найбільший відсоток уживання спадної та рівної шкал характеризує мовлення чоловічої групи інформантів, а найбільший відсоток змінної шкали – мовлення жіночої групи.

Ключові слова: Уельс, кельтський, національна ідентичність, валлійська, шкала, термінальний тон.

Постановка проблеми.

Вивчення соціолінгвістичної ситуації в Уельсі показує, що вимовна норма зберігає свій престижний над діалектний статус, але використовує регіональні варіанти мови й місцеві акценти.

Як відмічають дослідники [6; 7], мовна ситуація в Уельсі має низку особливостей, які пов'язані як з історичними подіями на території Уельсу, що привели до розповсюдження англійської мови і культури серед кельтського населення, так і з підйомом національної самосвідомості та боротьбою за національну ідентичність, що посилилась останнім часом. На лінгвістичному рівні ці події виражаються в тенденції до підвищення нормативності й інтерференції з кельтськими мовами, зокрема з валлійською [4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Валлійська мова у своєму історичному розвитку зазнала мінімальних змін, незважаючи на безпосередню близькість густонаселених міст Англії. Валлійська мова перебуває в унікальному становищі, будучи наразі найстаршим розмовним діалектом в Об'єднаному Королівстві й, таким чином, прикладом рідної мови Великої Британії, яка належить періоду доримського, германського або норманського вторгнень [2].

За даними перепису 2011 року, 583 000 людей, або 20 % населення Уельсу, володіють валлійською (порівняно з 20,8% в 2001-у); при цьому перепис свідчить, що 25% мешканців Уельсу народилися за його межами. Чисельність носіїв валлійської мови в інших частинах Великої Британії точно не відома, але їх кількість порівняно більша в основних містах і уздовж кордону Англії з Уельсом.

Офіційно Уельс став частиною Англійського королівства, а валлійці перейшли в розряд британських підданих, англійська мова стала поступово поширюватись по всьому регіону. Двомовність, однак, була в значній мірі обмежена рамками великих прикордонних міст і прибережних сіл, де у сфері торгівлі та адміністративного керування існували економічні контакти з англійцями. Вивчення англійської поступово стало необхідністю для населення південно-східного Уельсу, оскільки володіння англійською мовою сприяло досягненню більш високого становища в суспільстві. Валлійська мова поступово замішувалась англійською. Англія проводила тверду політику щодо викорінення споконвічної мови Уельсу [3].

Зменшення кількості носіїв валлійської мови у ХХ ст. було викликано поширенням британських ЗМІ, введенням обов'язкової освіти англійською мовою, будівництвом автошляхів і залізниць, що зв'язали південні валлійські міста з великими англійськими центрами, а також із припливом післявоєнної імміграції. Популярність валлійської мови почала зменшуватись на користь більш комерційно життєздатної англійської мови. Мовна і культурна відокремленість сільських регіонів північного Уельсу, однак, зберігалася протягом тривалого часу [3].

Однак, валлійська мова, перебуваючи у стані загального спаду, залишається невід'ємною частиною суспільного життя і, як наслідок, проявляється в мовленні мешканців Уельсу і її вплив на англійську мову (особливо на її фонетичну систему) дуже великий [автореф. карповой].

Метою пропонованого дослідження є аналіз мелодійної складової просодичного портрету мешканців Уельсу.

Основне **завдання** полягає у виявленні частотності шкал та термінальних тонів, які варіюють під впливом гендерного та регіонального факторів.

Як перша мова валлійська є найпоширенішою переважно на сільській півночі Уельсу, передусім в Гуїнеті, Денбіширі, острові Англесі, Жоліхері, Північному Пембрукширі, людей, які гарно говорять валлійською, можна зустріти по всьому Уельсу. При цьому вона майже не використовується у великих містах на півдні, де мешканці визначають себе як валлійці, але не говорять валлійською.

Матеріалом дослідження слугували фрагменти квазіспонтанного монологічного мовлення інфор-

мантів, які мешкають на півночі Уельсу (зокрема на острові Англесі, в містечку Холіхед). В цих регіонах англійська мова перебуває під впливом валлійської, отже дослідити цей вплив на мелодійному рівні просодичної системи і є нашим завданням.

Виклад основного матеріалу.

На першому етапі аналізу визначався напрямок руху термінального тону, а також основні види шкал і частотність їх використання в мовленні мешканців зазначеного регіону Уельсу. Отримані результати аналізувалися з урахуванням гендерної приналежності мовців.

Наведені нижче дані демонструють, що в цілому номенклатура шкал у мовленні мешканців острова Англесі та міста Холіхед збігається з базовими видами шкал, зафіксованими в мовленні британців, а саме: спадна, рівна, змінна, однонаголошена.

Результати дослідження довели, що в мовленні мешканців Уельсу можна виявити як загальноанглійські мелодійні характеристики оформлення передтермінальної частини інтонаційного контуру, так і специфічні характеристики, що є маркерами регіональної належності.

Розглянемо частотність уживання основних видів шкал, а саме спадної, рівної, змінної та однонаголошеної, враховуючи гендерну належність мовців (рис. 1).

Наведені результати аналізу вказують на перевагу спадної і рівної шкал у порівнянні з іншими її видами (середні показники – 30,5 % і 34,5 % відповідно). Високий відсоток їх використання пояснюється дуже нейтральним емоційним забарвленням і монологічним характером досліджуваних мовленнєвих відрізків. Змінна шкала

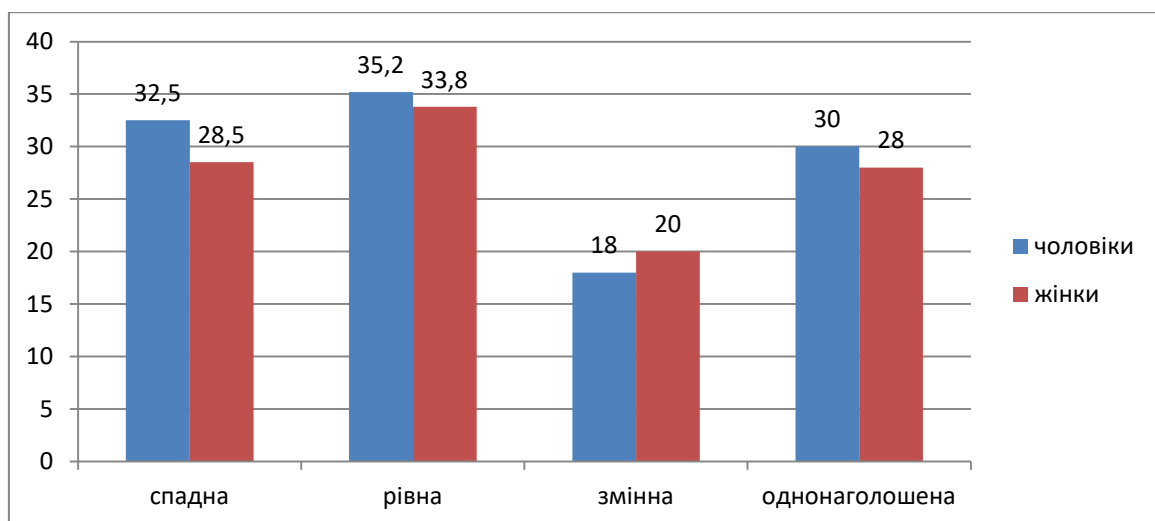

Рис. 1. Частотність вживання основних видів шкал. Гендерна диференціація

посідає четверте місце за частотністю використання (19%). Третє місце займає одно наголошена шкала (середній відсоток вживання 29%).

Наведена гістограма також демонструє гендерну диференціацію в мовленні мешканців північного Уельсу. Так, мовлення чоловіків і жінок відрізняється найбільшим відсотком вживання рівної шкали (32,5% і 33,8% відповідно). Найбільш уживаними є змінна шкала як в жіночому (20%), так і в чоловічому мовленні (18%), та одно наголошена (30% і 28%). Наведемо приклад використання однаголошеної шкали в мовленні мешканця острова Англесі.

Односинтагмена шкала вказує на дуже переривчастий, емоційно нейтральний характер мовлення.

Результати аналізу перед термінальної частини фрази показали, що в мовленні мешканців північ-

них регіонів Уельсу емоційно забарвлені шкали менш розповсюджені і загальний відсоток їхнього вживання складає 3,5%.

Зіставлення результатів вживання спадної, рівної, одно наголошеної та змінної шкал в мовленні інформантів з двох північних місцевостей Уельсу не виявило розбіжностей. У мовленні мешканців з острова Англесі відсоток вживання одно наголошеної і спадної шкал на 5% частотніший, ніж в мовленні інформантів з Холіхеда.

Наведемо інтонограму (рис. 3), яка відображує тональні зміни у фразі мешканки острова Англесі, яка розповідає про своє життя в дитинстві.

Наведена фраза складається з трьох синтагм: 1) перша синтагма складається з високого передтакту, рівної шкали та рівного термінального тону; 2) друга синтагма характеризується високим першим наголошеним складом і спадним терміналь-

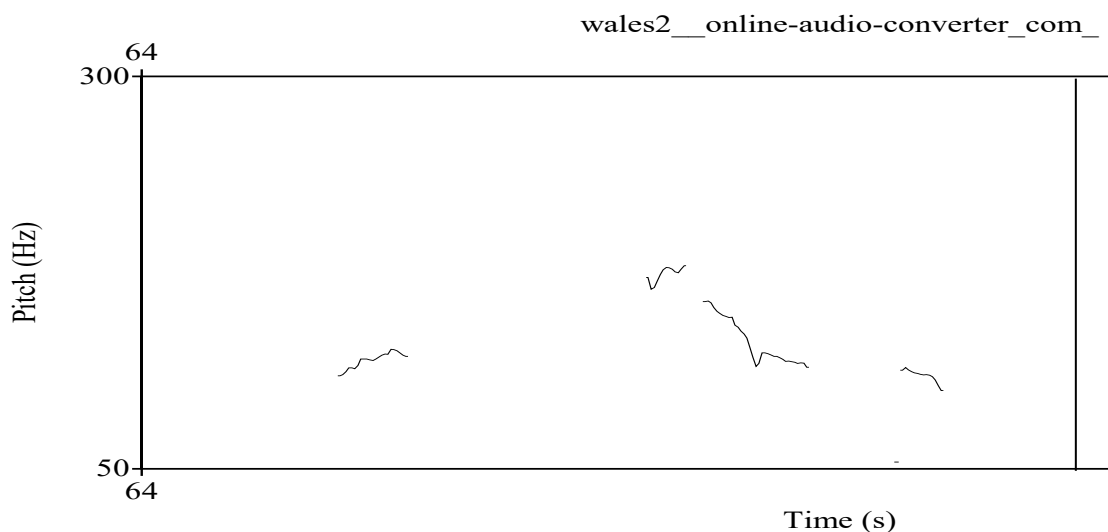

Рис. 2. Інтонограма фрази: *Mm...that was the most strange thing that....* (чоловік, 33 роки)

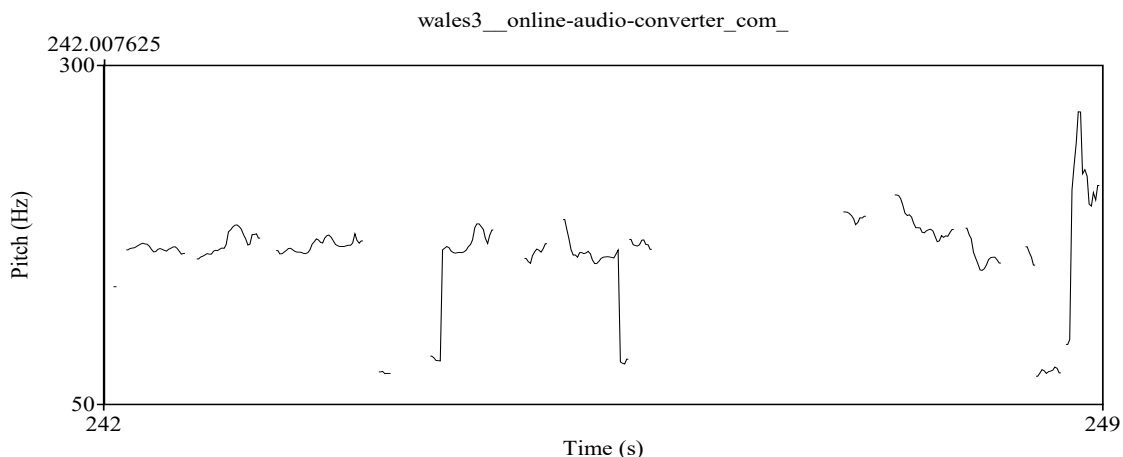

Рис. 3. Інтонограма фрази *I've lived here all my life, was born here, and will die here.*

ним тоном; 3) третя синтагма становить собою спадну східчасту шкалу та високий висхідно-спадний термінальний тон. Комбінація скандентної та спадної шкал є рекурентною у мовленні мешканців півночі Уельсу, а отже, є загальноваллійською мелодійною характеристикою [1].

Наступним етапом було проведення аналізу частотності використання простих та складних термінальних тонів.

До основних термінальних тонів, представлених у мовленні мешканців північних регіонів Уельсу, належать: прості термінальні тони (спадний, висхідний, рівний) та складні термінальні тони (спадно-висхідний, висхідно-спадний). Отримані результати наведені на рисунку 4.

Аналізуючи отримані результати можна констатувати, що висхідний та висхідно-спадний термінальні тони є найбільш рекурентними в мовленні інформантів з півночі Уельсу (середньо групове значення – 26% та 24,5%). Третє місце займає спадний термінальний тон (20,5%). Рівний та спадно-висхідний термінальні тони є найменш рекурентними.

Наявність великої кількості висхідних та висхідно-спадних термінальних тонів у мовленні всіх інформантів свідчить насамперед про те, що ця тенденція є загальноваллійською, оскільки в наших попередніх дослідженнях ми вже отримували подібні результати [1]. Висока частотність вживання висхідного та висхідно-спадного тонів свідчить про емоційну забарвленість мовлення досліджуваних інформантів.

Цю особливість валлійської інтонації було відзначено ранніми британськими вченими, що займалися дослідженням інтонації на Британських островах. Так, Р. Уолтерс пояснює рекурентність висхідного тону впливом валлійського ритму, а також більшою інтенсивністю і висотним рівнем фінальних складів.

Дж. Уеллс відзначає частотність використання висхідно-спадного тону в тих випадках, коли в Received Pronunciation (RP) уживання спадного тону є більш звичним [8, с. 392]. На думку дослідника це створює враження «throwing into inexplicable prominence» на наступний за ядровий склад. Алан Краттенден, аналізуючи частотність уживання висхідно-спадних і висхідно-рівних тонів, пояснює цю особливість історичними фактами, а саме кельтським впливом на вимовну та інтонаційну систему валлійської англійської [5, с. 141].

Аналіз гендерної диференціації вживання термінальних тонів свідчить про те, що в жіночому мовленні превалюють висхідний та висхідно-спадний термінальні тони (27,0% та 25,9% відповідно). У чоловічому мовленні відсоток вживання цих шкал складає 25% та 23,2%.

За кількістю вживання рівного та спадно-висхідного тонів домінує чоловіче мовлення (14,5% та 9,6% відповідно). Отже жіноче мовлення більш емоційно забарвлено, ніж чоловіче.

Висновки.

Мелодика, як один із промінантних інтонаційних засобів, які беруть участь у просодичному

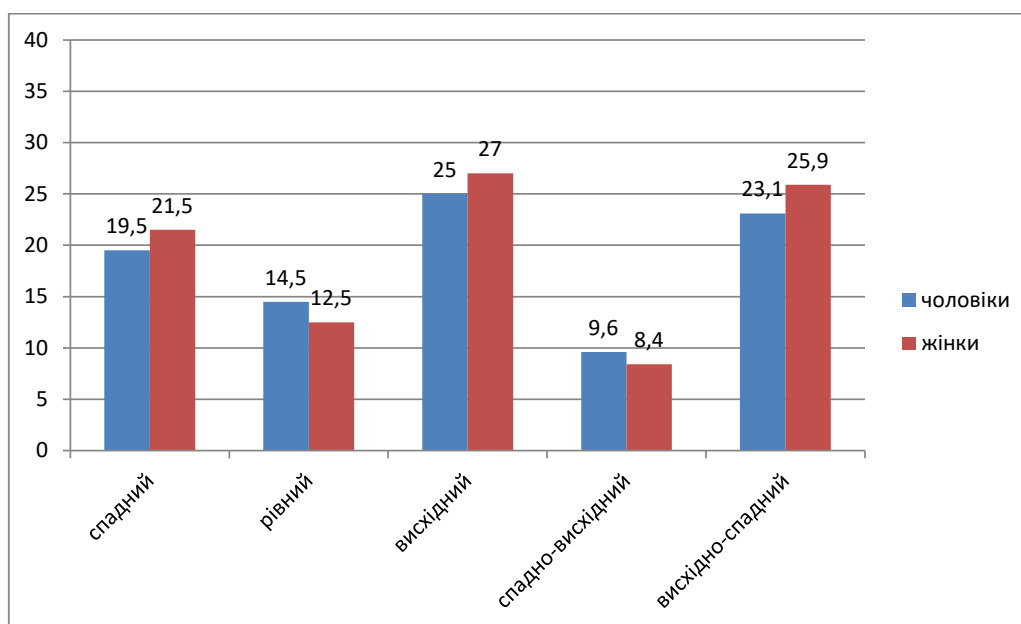

Рис. 4. Частотність вживання термінальних тонів.

оформленні валлійського варіанта англійської мови, досліджувалася на предмет виявлення відмінностей у функціонуванні передтермінальної частини інтонаційного контуру (шкали) і ядрового тону.

Під час дослідження було встановлено превалювання *спадної ступінчатої, рівної, однонаголошеної та змінної* видів шкал. Найбільший відсоток уживання спадної та рівної шкал характеризує мовлення чоловічої групи інформантів, а найбільший відсоток змінної шкали – мовлення жіночої групи (20%).

Найбільш яскравою рисою мовленнєвого портрету валлійців є висока частотність уживання висхідного та висхідно-спадного термінальних тонів, відсоток використання яких перевищує кількість спадних тонів. Третю позицію за частотністю вживання посідають спадні термінальні тони, що локалізуються як у фінальних, так і нефінальних синтагмах. Подібна дистрибуція ядерних тонів пов'язана з факторами історичного характеру, а саме: кельтським впливом на інтонаційну систему валлійського варіанта англійської мови.

Список літератури:

1. Карпова Д. М. Фонетичні характеристики регіонального мовлення носіїв валлійського варіанта англійської мови (інструментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2017. 25 с.
2. Федорова Л. Л. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения. *Вопросы языкознания*. 1991. №6.
3. Федотова М. В. Мелодическая структура восходяще-нисходящего тона как маркер валлийского акцента в английском языке. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. Серия "Социофонетика звучащей речи". М., 2011. Вып. 1 (607). С. 233-244.
4. Шевченко Т. И. Коммуникативные функции социальной вариативности интонации (экспериментально-теоретическое исследование на материале английского языка) : автореф. дисс. ... докт. філол. наук : 10.02.04. М., 1990. – 48 с.
5. Cruttenden A. *Gimson's Pronunciation of English*. 7th ed. London: Hodder Education, 2008. 362 p.
6. Kachru B. B. Standards, Codification and Sociolinguistic Realism: The English Language in the Outer Circle. *English in the World*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. P. 11-36.
7. Stewart W. An outline of linguistic typology for describing multilingualism. *Study of the role of second language in Asia, Africa and Latin America*. – Washington, 1962.
8. Wells J. C. *Accents of English*. Part 1, 2. Cambridge, London, New York: Cambridge University Press, 1982. 465 p.

Karpova D. M. ENGLISH IN WALES (PROSODIC ASPECT)

Language situation in wales is characterized by some peculiarities, which are general for Celtic regions of the British Isles (first of all Scotland and Ireland)/ These peculiarities are connected firstly with the history of Englands' invasion of Celtic territories and gradual expansion of English language and culture among Celtic population, since ancient times; secondly, with the recent change in the moods of the society and struggle of its citizens for the acknowledgment of their national identity, which in its turn is expressed in rebirth of Celtic languages. From the point of view of linguistics, as it was already stated, on the language level historical events are expressed in the tendency to rising normativity and also in interference with Celtic' substraite.

The Welsh language in its historical development has overcome minimal changes, in spite of being spread close to highly populated cities of England. The Welsh language occupies a unique position, being the oldest spoken dialect in the United Kingdom and thus, an example of native language of Great Britain, which belongs to preromantic, germanic or norman invasion.

According to the aim and task of investigation there was conducted an analysis of the frequent use of main Heads and terminal tones in speech behavior of the Welsh informants. During the investigation it was proved that Descending Stepping, Level Heads, High Head and Wavy Head.

The highest frequency of Stepping and Level Heads mark men speech informants, which wavy Head more common for female speech. The brightest feature of speech portrait of the Welsh population is high frequency of Rising and Rising-Falling terminal tones usage, the percentage of which exceed the use of falling tones. Falling tones thus occupy the third position and localize in final and non final sense groups. Such distribution of nuclear tones is connected with the factors of historical development, that is with Celtic influence of the intonational system the Welsh variant of English language.

Key words: *Welsh, Celtic', national identity, Wales, Head, terminal tone.*

Кобякова І. К.

Сумський державний університет

Несторенко Д. В.

Сумський державний університет

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРЕКСИТ-ДИСКУРСУ

У статті розглядаються стилістичні особливості Брексит-дискурсу на матеріалах газети «Вашингтон пост». Автори подають визначення Брексит-дискурсу як зв'язного тексту, узятото в аспекті події виходу Великої Британії з Євросоюзу, у сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними) чинниками. Зазначений дискурс розглядається як кризовий медіаполітичний дискурс, який висвітлює політичні обставини, що супроводжують процеси Брекситу, та омовлює кризу в житті британського суспільства. Описані ознаки медіаполітичного дискурсу. Виявлено стилістичні маркери, що привертають увагу адресата до проблеми, переконують його в правильності поглядів автора, формують ставлення до події. Дослідження охоплює переважно лексико-семантичні та експресивні засоби та стилістичні прийоми: епітети, метафори, порівняння, метонімію, антитезу, градацію тощо, виокремлені з дискурсивних фрагментів. Предметом окремого аналізу в статті є використання іронії у медіаполітичному дискурсі задля привернення уваги аудиторії, зниження напруженості, демонстрації впевненості, нав'язування своєї думки, її популяризації, перетягування читачів на свій бік. У медійних текстах англomовного дискурсу ідентифіковано одиниці, що свідчать про асоціативний зв'язок Брекситу у свідомості людини зі страхом, невпевненістю, драмою, збитками, крахом, болем, безладом, катастрофою, поляризацією суспільства. Продемонстровано, що експресивне забарвлення одиниць є засобом номінації стану безладу, протистояння, посилення емоційної напруженості в ситуації навколо Брексит-процесів у європейському та світовому суспільстві. У результаті засвідчено переважання суб'єктивно-оцінної образності й негативних конотацій у стилістично маркованих одиницях, що передають американські погляди («Вашингтон пост») на вихід Великої Британії з Європейського Союзу.

Ключові слова: Брексит, медіаполітичний дискурс, стилістичний прийом, експресивний засіб, дискурсивний фрагмент, криза.

Постановка проблеми. Протягом останніх років увагу світової та європейської громадськості привертає питання про вихід Великої Британії з Європейського Союзу, відоме під назвою Брексит (Brexit). У засобах масової інформації, науковій періодиці подаються різноманітні сценарії фінансово-економічних, торговельних, політичних, правових і навіть наукових наслідків для Британії, Європи та всієї земної кулі [4; 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду смислової структури концепту БРЕКСИТ праці зарубіжних (І. І. Каштанова, О. А. Бірюкова, О. О. Давидова [5], П. І. Сергієнко [9]) та вітчизняних дослідників (О. В. Попова [7]), які зосереджували студії на медіаполітичному дискурсі Великої Британії. Проте поза увагою лінгвістів залишився дискурс, що поширюється в медіапросторі інших англomовних країн, зокрема, Сполучених Штатів Америки.

Постановка завдання. Зважаючи на посилення уваги до дослідження форми, завдань та змісту дискурсів, що вживаються в ситуаціях, пов'язаних із рефлексією суспільно-політичних подій, та переорієнтацію сучасних мовознавчих студій на дискурсивний аналіз (Ф. С. Бацевич [1], І. С. Шевченко, О. І. Морозова [11], А. П. Мартинюк [6]), метою даної статті є з'ясування ролі стилістичних прийомів та експресивних засобів Brexit-дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Основне інформативне джерело суспільно-політичної діяльності – це тексти медіаполітичного дискурсу [8, с. 159]. Медіаполітичний дискурс – дискурс, представлений газетними повідомленнями. Вони пов'язані за змістом з політичною проблематикою, об'єднані комунікативно-функціональними та прагматичними відношеннями, дають оцінку актуальним економічним подіям та соціально

значущим явищем з метою формування думки масового адресата.

Особливість політичного дискурсу (як і економічного) полягає в тому, що тексти ЗМІ одночасно є результатом і метою його функціонування [10, с. 181]. Орієнтованість на адресата, пошук доступу до його уваги та свідомості, прагнення змінити його політичні переконання – головні риси матеріалів, опублікованих ЗМІ [3, с. 7].

Брексит-дискурс визначаємо як текст, занурений у суспільно-політичну ситуацію, характерними ознаками якої є комунікативні наміри адресантів (авторів медіатекстів) вплинути на сприйняття і розуміння події реципієнтами, негативно-критична тональність викладу, наявність певних моделей вербалізації понять.

Об'єктом Брексит-дискурсу як медіаполітичного дискурсу в досліджуваних матеріалах є криза в суспільно-політичному житті Великої Британії, тому він виступає прикладом кризового дискурсу. Його основна мета – вплинути на адресата за допомогою мовлення: не лише привернути його увагу до проблеми, а й переконати в правильності поглядів автора, сформувані ставлення до певної події. Досягнення мети здійснюється різними засобами, значне місце серед яких посідають стилістичні ресурси мови та мовлення.

У наступному дискурсивному фрагменті через порівняння *looking like a banana republic* автор робить акцент на нерозсудливості рішення Великої Британії про вихід, що може призвести до фінансової та політичної нестабільності. Це стає ще очевиднішим на фоні протиставлення, вербалізованого позитивно маркованими словами *its prudence, propriety and punctuality* та іронічним *self-imposed deadline*. Пор.: *Britain, famous for its prudence, propriety and punctuality, is suddenly looking like a banana republic as it makes reckless decisions, misrepresents reality and now wants to change its own self-imposed deadline* [26].

Використання гумору, іронії та сарказму у медіаполітичному дискурсі є способом привернути увагу аудиторії, розслабити її, знизити напруженість, продемонструвати впевненість у правильності своїх поглядів, нав'язати свою думку, зробивши її популярною, перетягнути читачів на свій бік. Як діючі засоби прагматичного впливу на адресата вони спрямовані проти партій (1), особистостей (2), рішень (3). Наприклад: (1) *The latest outburst of (metaphorical) fisticuffs came on Thursday when a caucus of May's pro-Brexit Conservative backbenchers announced a bid to oust her from the party's leadership* [18].

(2) *May, who tepidly opposed Brexit before the referendum, has found it nearly impossible to navigate around both the demands of Brexit cheerleaders and the vastly superior negotiating position of the E.U.* [23].

(3) *Coupled with a sense that their country — much like themselves — has been disrespected and buffeted by ominous forces, the temptation is to indulge in conspiracy theories, blame outsiders and resort to political nihilism. Soon leaders don't lead, hucksters emerge to play on fear and instantaneous social media intensifies public mood swings and propagates all sorts of myths.* (Foreigners are stealing our jobs! Free trade is bad!) [22]. У дискурсивному фрагменті висміюється рішення більшої частини старшого покоління Великої Британії, прийняте ними на референдумі 2016 року, вийти з ЄС.

Завдяки іронії адресант може приховати глузування та насмішку за похвалою, розвеселити, підкреслити всю трагічність певної ситуації чи її серйозність і важливість. Сарказм являє собою в'їдливу, дошкульну насмішку для того, щоб зачепити почуття людини, покритикувати щось в гумористичному ключі [12]. Пор.: *Now the government has published a draft exit treaty. It is as long as a Dickens novel and far more confusing* [19].

Необдуманість рішень уряду Великої Британії, його некомпетентність підкреслюються й епітетами, наприклад: *British policy toward the E.U. would be schizophrenic, even destructive* [17].

Учасники Брекситу на рівні урядів мають метонімічні номінації, як-от: *Slowly and painfully, Ms. May is attempting to structure a compromise that would retain Britain's place in the interdependent global economy of the 21st century and its place of influence in international affairs while returning some authorities from Brussels to London* [24].

ЗМІ вербалізують довготривалі процеси Брекситу метафорою *Brexit saga*, що підкреслює затяжний характер політичної кризи, суперечності в королівстві. Наприклад: *They want the whole Brexit saga to end* [17].

У медійному дискурсі «Вашингтон пост» вживається антономазія. Так, британські євроскептики вважають ЄС невпинною силою, що змітає все на своєму шляху, позначаючи його антономас-тичним *juggernaut* (Джаггернаут – суперрозбійник, персонаж коміксів компанії Marvel Comics). Пор.: *To me, the best evidence of this is that Britain's Euroskeptics generally want to leave the E.U. because they see it as a statist juggernaut. In virtually every other member country, Euroskeptics dislike the E.U. because they see it as a free-market juggernaut* [26].

У Брексит-дискурсі зустрічаємо приклади антитези, яка ґрунтується на гострому протиставленні понять, пов'язаних між собою загальним змістом. У наступному фрагменті присутнє явище конвергенції: антитеза поєднана з іронією. Ідеться про Брексит у контексті подій в Україні, для якої вступ до Євросоюзу – це один із пріоритетів. Пор.: *Those who amassed on the Maidan in fall 2013 were demanding the very thing that British voters rejected – closer ties to the European Union. The ideas of these pro-European voices inside Ukraine now will face increasing scrutiny from E.U. skeptics, who will ask why Ukraine should seek to join a club that others are leaving. This same debate will play out in other countries contemplating E.U. membership* [20].

Завдяки перифразі явища, предмети, особи називаються шляхом опису їхніх характерних рис, як от у прикладі: *Meanwhile, the mother of Parliaments has gone mad, the governing Conservative Party shows contempt for business, and its Labour rival has been taken over by lovers of Karl Marx* [16]. Автор саркастично називає парламент Великої Британії, який завжди вважався взірцевим, перифрастичним зворотом *the mother of Parliaments*, який «з'їхав з глузду» (*has gone mad*) через неузгодженість, а іноді неправомочність його дій. Перифраз *lovers of Karl Marx* називає прибічників Джеремі Корбіна, лідера лейбористської партії, відомого лівими поглядами, який не погоджується з угодами Терези Мей та Бориса Джонсона і вважає необхідністю дати можливість британцям висловити свою позицію щодо виходу з ЄС шляхом голосування. Особливість сарказму полягає в тому, що він має експліцитний характер.

Сам вихід Великої Британії з ЄС вербалізується метафоричними лексемами *divorce*, *crash out of the E.U.* та нейтральною *withdrawal*. Наприклад: *BRITAIN IS in an uproar over Prime Minister Theresa May's proposed agreement with the European Union, which would enable her country to make the least disruptive Brexit divorce from Brussels* [25]. Метафора є найпоширенішим експресивним засобом, що образно віддзеркалює реальність.

«Розлучення» описується не лише традиційними одиницями «*hard*» та «*soft*», а й стилістично маркованим «*scrambled*», пор.: *Brits don't know*

whether their split from the European Union will be "hard," "soft" or "scrambled," or even what their leaders are asking for in the divorce [21].

У медійних текстах англomовного дискурсу ідентифіковано одиниці, що свідчать про асоціативний зв'язок Брекситу у свідомості людини зі страхом, невпевненістю, драмою, збитками, крахом, болем, безладом, катастрофою, поляризацією.

Оскільки дослідження фокусується на образі Брекситу, що сформувався в американському ЗМІ, та складові дискурсивного контексту мають відношення до мовців [2, с. 73], в аналізованому дискурсі прогнозується вплив політичної події на американське суспільство, зокрема, на його президента Дональда Трампа. Пор.: *But which is the more noxious: Brexit or President Trump?* [16].

Однак, негативний вплив Брекситу на світову ситуацію простежується не завжди. Поширена метафора в наступному прикладі свідчить про прагнення і можливість для Франції посісти вагоме місце в структурі ЄС після виходу з нього Великої Британії. Пор.: *And French officials are licking their lips. Or, to use their own preferred, Cameron-inspired metaphor: They are rolling out the "blue-white-red carpet"* [21].

Стан безладу, протистояння посилення емоційної напруженості ситуації, що вирує навколо Брексит-процесів у суспільстві, вербалізуються прийомом висхідної градації, наприклад: *The Brexit debates in London are full of confrontation, confusion and collapse* [15].

Висновки і пропозиції. У Брексит-дискурсі вплив на адресата досягається шляхом використання різноманітних експресивних засобів та стилістичних прийомів: епітетів, метафор, порівнянь, метонімії, антитези, градації, іронії тощо. Їхня образність є переважно оцінною, зважаючи на взаємну зрівноваженість логізації викладу з емоційно-експресивним забарвленням у публіцистичному стилі. Переважання негативних конотацій передає настрої американського суспільства, що стосуються питань долі Великобританії та Європейського Союзу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі ефективності маніпулятивних стратегій та тактик, що застосовуються в Брексит-дискурсі.

Список літератури:

1. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
2. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.
3. Бондаренко А.С., Попова О.В. Дискурс ЗМІ Великобританії як коригуюча стратегія нівелювання євроінтеграційних. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства*: матеріали V Всеу-

країнської наук. конф. студ., аспір., викл. та співробітників (Суми, 20-21 квітня 2017 р.). Суми: СумДУ, 2017. С. 7-8.

4. Бондарчук В.В. Brexit: наслідки для торговельних відносин між ЄС та Великою Британією. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 19-25.

5. Каштанова И.И., Бирюкова О.А., Давыдова Е.А. Концепт Brexit в современном англоязычном медиадискурсе. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2018. № 10(88). Ч. 2. С. 295-299. DOI:10.30853/filnauki.2018-10-2.16.

6. Мартинюк А.П. Гендер як конструктор дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія / за ред. І.С. Шевченко*. Харків : Константа, 2005. С. 295-318.

7. Попова О.В., Бондаренко А.С. Впливова функція дискурсу ЗМІ Великої Британії в процесі BREXIT. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія «Філологічна»*. 2017. Вип. 64. Ч. 2. С. 40-47.

8. Прокопенко А.В., Рева Н.С. Актуалізація адресатності у тексті поліінтерв'ю. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2015. Вип. 13. Ужгород: ПП «Аутодор-Шарк». С. 159-169.

9. Сергиенко П.И. Репрезентативные особенности концептуализированной области Brexit на материале политических неологизмов. *Вестник Московского университета. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2017. № 1. С. 168-177. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/reprezentativnye-osobennosti-kontseptualizirovannoy-oblasti-brexit-na-materiale-politicheskikh-neologizmov> (дата звернення: 5.10.2019).

10. Стець І. В. Про співвідношення понять «дискурс засобів масової інформації» та «економічний дискурс» в сучасній лінгвістиці. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2011. Вип. 23. С. 177-192.

11. Шевченко І.С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків: Константа, 2005. С. 21-28.

12. Cambridge Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. URL : <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 19.11.2019).

13. Chovancova V., Slobodnik P. The impact of Brexit on country risk of Great Britain in investing at stock market. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 2. С. 23-30. – DOI: 10.21272/mmi.2018.2-02.

14. Applebaum A. Theresa May's Brexit deal gives everyone something to hate. *The Washington Post*. 2018. November 15. – URL: https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2018/11/15/theresa-mays-brexit-deal-gives-everyone-something-to-hate/?utm_term=.b5c7d0f60c43 (дата звернення: 19.03.2019).

15. Bildt C. A second referendum could help avoid Brexit meltdown. *The Washington Post*. 2018. December 19. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/2018/12/19/second-referendum-could-help-avoid-brexit-meltdown/?utm_term=.9f7fdcb6539 (дата звернення: 19.03.2019).

16. Birrell I. Trump is terrible, but the sabotage of Brexit will outlast him // *The Washington Post*. 2019. February 18. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/trump-is-terrible-but-the-sabotage-of-brexit-will-outlast-him/2019/02/18/51ef7fb0-3082-11e9-8ad3-9a5b113ecd3c_story.html?utm_term=.913f4d36d084 (дата звернення: 25.03.2019).

17. Dempsey J. Europe needs to show Britain the door. *The Washington Post*. 2019. January 30. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/01/30/europe-needs-show-britain-door/?utm_term=.ab799f40185d (дата звернення: 19.03.2019).

18. Letts Q. The political inertness of Brexit, the deal no one seems to like // *The Washington Post*. 2018. November 16. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/the-political-inertness-of-brexit-the-deal-no-one-seems-to-like/2018/11/16/37f2e9c6-e9ec-11e8-bbdb-72fdbf9d4fed_story.html?utm_term=.bbddd95c4b63 (дата звернення: 25.03.2019).

19. Mallaby S. Britain has reached a new worst-case scenario on Brexit. *The Washington Post*. 2018. November 15. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/britain-has-reached-a-new-worst-case-scenario-on-brexit/2018/11/15/634d0aa6-e8f8-11e8-b8dc-66cca409c180_story.html?utm_term=.1ca47a5366f2 (дата звернення: 19.03.2019).

20. McFaul M. How Brexit is a win for Putin. *The Washington Post*. 2016. June 25. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/how-brexit-is-a-win-for-putin/2016/06/25/800e4d3c-3b06-11e6-8f7c-d4c723a2becb_story.html?utm_term=.9cbb76ec5b5c (дата звернення: 19.03.2019).

21. Rampell C. How France could win the post-Brexit beauty contest. *The Washington Post*. 2017. June 22. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/how-france-could-win-the-post-brexit-beauty-contest/2017/06/22/69ea482e-5777-11e7-ba90-f5875b7d1876_story.html?utm_term=.b60b64b3832b (дата звернення: 25.03.2019).

22. Rubin J. Brexit: Same phenomenon, different country. *The Washington Post*. 2016. June 24. URL: <https://www.washingtonpost.com/blogs/right-turn/wp/2016/06/24/brexit-same-phenomenon-different-country/> (дата звернення: 25.03.2019).

23. Tharoor I. It's crunch time for Brexit. *The Washington Post*. 2018. November 15. URL: https://www.washingtonpost.com/world/2018/11/15/its-crunch-time-brexit/?utm_term=.b38cee566a0a (дата звернення: 19.03.2019).

24. The Post's View: America should support Theresa May's 'soft' Brexit / Editorial Board. *The Washington Post*. 2018. July 10. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/america-should-support-theresa-mays-soft-brexit/2018/07/10/e2d399fc-8458-11e8-8553-a3ce89036c78_story.html?utm_term=.13f55039ecdd (дата звернення: 19.03.2019).

25. The unfolding Brexit drama is not Britain's finest hour / Editorial Board. *The Washington Post*. 2018. November 15. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/the-unfolding-brexit-drama-shows-how-dishonest-the-brexiteer-promises-had-been/2018/11/15/0a27d592-e8ed-11e8-a939-9469f1166f9d_story.html?utm_term=.61e58a5d5f77 (дата звернення: 25.03.2019).

26. Zakaria F. Brexit will mark the end of Britain's role as a great power. *The Washington Post*. 2019. March 14. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/brexit-will-mark-the-end-of-britains-role-as-a-great-power/2019/03/14/5df139fa-468c-11e9-8aab-95b8d80a1e4f_story.html?tid=pm_pop&noredirect=on (дата звернення: 19.03.2019).

Kobyakova I. K., Nestorenko D. V. STYLISTIC PECULIARITIES OF BREXIT-DISOURSE

The article deals with the stylistic peculiarities of the Brexit discourse on the materials of the newspaper "The Washington Post". The authors give the definition of the Brexit discourse as a coherent text viewed with regard to the event of Britain's exit from the European Union together with the extralinguistic (pragmatic, sociocultural, psychological) factors. This discourse is considered the crisis mediapolitical discourse which throws light on the political circumstances that accompany Brexit and verbalizes the crisis in the life of the British society. The features of the mediapolitical discourse are described. The stylistic markers that attract the addressee's attention to the problem, convince him / her in the correctness of the author's views and form the attitude to the event are revealed. The research comprises mainly lexico-semantic expressive means and stylistic devices: epithets, metaphors, similes, metonymy, antithesis, gradation and so on identified in the discourse fragments. The specific topic of the analysis in the article is the use of irony in the mediapolitical discourse to attract the attention of the audience, to relax tension, to display confidence, to impose the opinion, to make it popular, to make the readers share it. In the English discourse media texts the units are distinguished that prove the associative relation of Brexit in person's mind to anger, uncertainty, drama, damage, crackup, pain, turmoil, disaster, polarization in society. It is shown that expressively coloured units are a means to nominate disorder, confrontation, growing emotional tension in situation concerning Brexit processes in the European and world community. As a result, it is concluded that subjective-evaluative imagery and negative connotations prevail in the stylistically marked units that express the American opinions ("The Washington Post") on Britain's exit from the European Union.

Key words: Brexit, mediapolitical discourse, stylistic device, expressive means, discourse fragment, crisis.

Лесінська О. М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Микитюк І. М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЕТИМОЛОГІЧНО-КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОНОМАСТИКОНУ ТВОРІВ В. С. МОЕМА ТА К. МЕНСФІЛД

Статтю присвячено етимологічному, семантичному та контекстуальному аналізу власних назв творів «малої прози» з метою встановлення ймовірного зв'язку між гіпотетичним значенням власної назви та її роллю у реалізації авторської інтенції. У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до проблем ономастики, тобто до вивчення власних назв. Прадавня історія існування та широкий діапазон функціонування власних назв уможливають їхнє всебічне дослідження, зокрема в аспекті вивчення процесів номінації та виявлення їхнього функціонально-прагматичного навантаження.

Хоча специфіка власних назв уже значною мірою усвідомлена, залишаються не повністю дослідженими окремі аспекти, пов'язані з особливостями їхнього значення, а відтак комунікативними та функціональними характеристиками. Запропоноване дослідження присвячене вивченню етимології, семантики та функціонування власних назв у англійськомовних художніх текстах. У фокусі дослідження перебуває проблема визначення статусу, семантичних та функціональних особливостей власних назв.

У дослідженні запропоновано поділ власних назв на групи за критерієм етимологічного походження. У текстах творів В. С. Моєма власні назви походять з: латинської мови: *Thomas, Violet, Emily*; давньогрецької мови: *Daphne*; давньоєврейської мови: *Eva, Mary*; давньоверхньонімецької мови: *Gerrard, Gilbert, Henry*; давньоанглійської мови: *Albert, Edward, Edgar*; валійської мови: *Owen*; іспанської мови: *Alphonsine*. У текстах творів К. Менсфілд власні назви походять з: латинської мови: *Laura, Lucile, Constantia, Basil*; давньоєврейської мови: *Nappu, Moira (Mary)*; давньогрецької мови: *Cyril, Ellen*; давньоверхньонімецької мови: *Maudie, William*; давньоанглійської мови: *Robert, Ethel, Harold, Harry*; давньофранцузької мови: *Alice, Leonard*; ірландської мови: *Fenella*; сучасної англійської мови: *Myrtle, Rose*; іспанської мови: *Lola*; кельтської мови: *Muriel*.

Здійснений контекстуальний аналіз дозволяє стверджувати про наявність зв'язку між значенням власної назви та характеристикою персонажа, що підтверджується наданим автором описом дій та подій, поведінки або характеру героя твору.

Ключові слова: власна назва, етимологічний аналіз, контекстуальний аналіз, семантика, авторська інтенція.

Постановка проблеми. Як зазначає О. Єсперсен: «Власна назва конотує найбільшу кількість ознак ..., її значення буде більш спеціальним, ніж значення загальної назви. Кількість ознак зростає разом зі зростанням наших знань про суб'єкт, який має певне ім'я» [4, с. 386].

Серед особливостей функціонування власних назв помітна відмінність у способах вираження конотативних значень – велика кількість емоційно-стилістичних варіантів, що передають, у першу чергу, різноманітний конотативний зміст власних назв. Наприклад, у «Словаре англійських личних імен» А. І. Рибакіна зафіксовано близько 50 дериватів імені *Elizabeth* і більше 30 – імені

Margaret [6]. Таким чином, вбачаємо доцільним дослідження власних назв з етимологічної, семантичної та контекстуальної точок зору, оскільки поєднання таких методів дозволить наблизитися до встановлення зв'язку між вибором автором власної назви для героя та реалізацією його авторської інтенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власні назви досліджувалися багатьма науковцями, які висували різноманітні теорії стосовно значення імені та його функціонування у мові, мовленні, мовленнєвому контексті та комунікативній ситуації. Серед праць науковців, які займалися цим питанням, особливу увагу привертають нау-

кові розвідки О. О. Реформатського, С. Ульмана, А. А. Уфимцевої, О. Єсперсена, Г. Суїта, П. Крістоферсона, Л. Єльмслева та ін.

Теоретичним підґрунтям нашого дослідження власних назв слугують праці О. В. Суперанської [10], Н. Д. Арутюнової [1], Ю. О. Карпенка [6]. Широкий спектр застосування власних назв зумовлює різнобічність їхнього дослідження. Власні назви досліджуються з точки зору їхніх семантичних та функціональних характеристик [3], а також вони аналізуються у комунікативно-когнітивній площині [5; 9]. Власні назви досліджуються у художньому тексті [6], зокрема в казках та дитячій прозі [14]. Переклад власних назв відіграє чи не найважливішу роль у сприйнятті читачем авторської інтенції іншомовного перекладеного твору. Так, аналізу перекладацьких трансформацій та деформацій при перекладі власних назв українською на матеріалі роману жанру фентезі присвячена робота Галини Єнчевої та Єлизавети Фірсової [11]. Класифікація антропонімів у фентезійних творах подана у роботі О.В. Марчук [7]. М.В. Бережна досліджує функції, а також аналізує структуру та виокремлює види власних назв у творах жанру фентезі [2]. З'являються нові праці, присвячені теорії імен, ключовим питанням ролі імен у мові з акцентом на граматиці, значенні та дискурсі, а також міждисциплінарній природі дослідження імен. Варті уваги нові праці з соціо-ономастики та риторики імен та назв [12; 13; 15; 16].

Постановка завдання. Мета статті полягає у виявленні етимології та встановленні семантичних, парадигматичних і синтагматичних характеристик англійських власних назв у художньому тексті. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: дослідити власні назви з позицій етимологічного походження та тієї ролі, яку вони виконують у тексті, встановити структурно-семантичні особливості власних назв, а також проаналізувати їхні комунікативно-функціональні характеристики в авторському дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Нами були проаналізовані власні назви з творів С. Моема та К. Менсфілд. Розглянемо етимологію та семантику власних назв та проаналізуємо контекст, що уможливило виокремлення характеристики персонажа, яка зумовлена значенням імені.

Для створення образної експресії, в оповіданні "Jane" С. Моем обрав для головної героїні промовисте прізвище *Mrs. Tower*. Наведемо уривки з тексту оповідання, які засвідчують цю характеристику: *Mrs. Tower kept her face bravely* [18, с. 392]; *Mrs. Tower's face was wonderful to behold. I saw*

then to admiration how bravely good breeding and social usage could combat the instincts of the natural woman. For the astonishment and then the dismay that for an instant she could not conceal were quickly driven away, and her face assumed an expression of affable welcome [18, с. 394–395]; *but Mrs. Tower was almost at the end of her tether and I was afraid that unless relief came she would for pence forget that she was a woman of the world* [18, с. 396]. Наведені авторські коментарі викликають у свідомості читача асоціації із «вежею» (*Tower*), яка височіє над усім навколишнім, і, яка, так само як «вежа», вирізняється серед оточуючих. Неприступність характеру персонажа *Mrs. Tower*, яка порівнюється з «вежею», підтверджують такі фрагменти тексту: *"Why not?" asked Mrs. Tower in a tone that no effort of will could prevent from being icy* [18, с. 396]; *"She is very well", said Mrs. Tower with a certain dryness* [18, с. 401]; *... but Mrs. Tower withdrew herself with icy dignity*. Таким чином, прізвище *Mrs. Tower* є промовистою назвою, з експліцитно вираженою функцією характеристики.

В оповіданні "The Virtue" опис головного героя *Charlie Bishop* є антонімічним етимологічному та словниковому значенню імені та прізвища. Ім'я *Charlie* є дериватом імені *Charles*, яке походить від давньоверхньонімецького *karl*, що означає «чоловік», а у переносному значенні означає «мужній, сильний» [8, с. 58]. У творі він описується як: *... a thin fellow with sandy hair and blunt features; he had fine eyes, dark and gleaming, but he wore spectacles. He had a round, merry, red face. He was very fond of the girls. I suppose he had a way with him, for, with no money and no looks, he managed to pick up a succession of young persons who gratified his roving desires. Now, half-way through the fifties, he was inclined to be stout and he was very bald...* [18, с. 178]. Як бачимо, його характеристика виявилася антонімічною до значення його імені та прізвища *Bishop*, що корелює з високим церковним саном. За сюжетом твору він також не виявив мужності та сили волі, коли покінчив життя самогубством через те, що його дружина через шістнадцять років щасливого подружнього життя зрадила та покинула його. Він не міг цього пережити, оскільки протягом усього сумісного життя вони звикли завжди й усюди бути разом: *It was a very successful marriage. I had never known a more devoted couple* [18, с. 181]. Отже, автор обрав персонажу ім'я, яке є повною протилежністю його характеристиці у творі. Ім'я *Charlie* є загально-вживаним та виконує характеризувальну функцію через етимологічну вмотивованість, а прізвище

Bishop є промовистим іменем, яке виконує характеризувальну функцію експліцитно.

Ім'я дружини *Charlie, Margery*, походить від латинського *Margarita*, що означає «перлина», що відповідає авторському опису: *She was a lady. She was not beautiful, but comely, with fine dark hair and fine eyes, a good color and a look of health. She had a pleasant frankness and an air of candour that were very taking. She looked honest, simple, and dependable* [18, с. 180]. За описом, вона справді схожа на просту, скромну перлину, але в цій простоті приховується краса та витонченість. Ім'я *Margery* є також загальноживаним іменем, яке виконує характеризувальну функцію імпліцитно.

У творі “The Colonel’s Lady” головна героїня носить подвійне ім'я *Eva Katherine Hamilton*. Ім'я *Eva* походить від пізньолатинського *Eve*, яке є біблійним, походить від давньоєврейського *Hawwah, Havvah*, що буквально означає «життя» [8, с. 86]; ім'я *Katherine* є варіантом від латинського *Catharina, Katerina* та давньогрецького *Aikaterine, Aikaterina*, яке походить від грецького *katharos*, що означає «чистий» [8, с. 56]. С. Моем описує її так: *...she was a lady, and she had a bit of money of her own; she managed the house uncommonly well and she was a good hostess. The village people adored her. She had been a pretty little thing when he married her; with a creamy skin, light brown hair, and a trim figure, healthy too, and not a bad tennis player...* [18, с. 249]. Впродовж дії твору героїня жила ніби сама по собі у своєму вигаданому світі, видала збірку віршів потайки від свого чоловіка, в якій описувалося її позасімейне життя, в якому вона була щаслива та кохана; можливо це було не її життя, а вигадана історія, яку вона хотіла би пережити. Все-таки її життя було закритим для чоловіка. Вона була гарною господинею та дружиною, але подумки вона жила окремим життям. Вона була повністю добродісною на відміну від свого чоловіка, який мав подругу в Лондоні. Про неї важко було сказати щось погане, окрім книги, яка закрала сумніви в думки її чоловіка, оскільки він вже не міг відрізнити справжню *Evie* від тієї жінки, яка написала такі відверті вірші. Єва була дійсно порядною по відношенню до свого чоловіка, але вона нічим не ділилася з ним, оскільки він не намагався її зрозуміти. Її чоловік носить ім'я *George Peregrine*. *George* походить від давньогрецького *Georgios>georgos*, що означає «землероб» [8, с. 93]. Прізвище *Peregrine* у перекладі з англійської означає «сапсан – хижий птах, сокіл». Він був полковником у відставці, який дуже пишався своїм незвичним прізви-

щем: *He was a friendly man, affable to his inferiors, considerate with his tenants, and popular with the neighbouring gentry. ...tall, with grey curly hair, only just beginning to grow thin on the crown, frank blue eyes, good features and a high colour. During the season he rode to hounds two days a week. He was a good shot, a golfer. He could describe himself with propriety as an all-round sportsman* [18, с. 248-249]. Полковник був статним, спортивним та сильним чоловіком. Його прізвище теж є промовистим іменем, яке викликає у свідомості образ сильного та фізично витривалого птаха. Імена персонажів у цьому оповіданні є загальноживаними та виконують характеризувальну функцію, яка виражена імпліцитно.

У своїх творах С. Моем використовує менше імен і більше прізвищ та імен разом із прізвищами, а також він використовує подвійні імена, наприклад: *Albert Edward Foreman* [17], *Eva Katherine Hamilton* [17]. На нашу думку, така тенденція автора свідчить про його намір підкреслити більш високий соціальний статус персонажів. У творах С. Моема також є прізвища, які походять від імен, наприклад: *Owen Griffith, Eva Katherine Hamilton*. Є складні за структурою прізвища: *Mountdrago, Dashwood, Ormskirk*.

За походженням власні назви у творах С. Моема поділяються на імена, які походять з: латинської мови: *Thomas, Violet, Peter, Jane, Margery, Margaret, Carmen, George, Katherine, Emily*; давньогрецької мови: *Daphne*; давньоєврейської мови: *Eva, Mary, Evie*; давньоверхньонімецької мови: *Gerrard, Gilbert, Reginald, Charles, Gerald, Henry*; давньоанглійської мови: *Albert, Edward, Edgar, Harry, Harold*; валлійської мови: *Owen* іспанської мови: *Alphonsine*.

У творах К. Менсфілд прослідковуємо тенденцію до використання імен без зазначення прізвищ. Серед проаналізованих творів ми не зафіксували жодного використання авторкою подвійних імен. Є випадки використання складних прізвищ: *Henry Davenport, Mr. Penreddy*, та прізвищ, які походять від імен, наприклад: *Nurse Andrews*.

За походженням ми виділили імена, які походять з: латинської мови: *Laura, Paddy, Dennis, Lucile, Constantia, Basil, Monica, Kate, Theodore, Benny, Benedict, Florence, Frank*; давньоєврейської мови: *Nanny, John, Isabel, Jose, Jim, James, Moira (Mary), Marion, Josephine*; давньогрецької мови: *Cyril, Ellen*; давньоверхньонімецької мови: *Maudie, Mathilda, William, Henry, Bertha*; давньоанглійської мови: *Robert, Ethel, Harold, Harry*; давньофранцузької мови: *Alice, Leonard*; ірланд-

ської мови: *Fenella*; сучасної англійської мови: *Myrtle, Rose*; іспанської мови: *Lola*; кельтської мови: *Muriel*.

В оповіданні “Bank Holiday” авторка використовує лише одну власну назву один раз у кінці оповідання – *Professor Leonard*. Ім’я *Leonard* походить від давньофранцузького *Leonard, Lienard* <герм. (давньо-верхньонімецьке *lewo* – лев + *hart* – сильний) [8, с. 129]. Він приїхав з Лондона, щоб передбачати долю: *And he stands, smiling encouragement, like a clumsy dentist. When the big man, romping and swearing a moment before, hand across their sixpence, and stand before him, they are suddenly serious, dumb, timid, almost blushing as the Professor’s quick hand notches the printed card* [17]. Люди відчувають певний страх перед професором, їх переповнює відчуття залежності долі від його слів, вони почуваються як тваринки, які завмирають від страху перед левом, його величчю та силою. Ім’я *Leonard* у цьому творі є загально-вживаним ім’ям, яке виконує характеризувальну функцію імпліцитно.

В оповіданні “Marriage a la Mode” авторка використовує загально-вживані імена у пестливій формі: *Paddy, Johnny, Nanny*. Ці імена використовуються у творі для репрезентації сімейних стосунків. *Paddy* та *Johnny* – це діти, і тому батько розповідає про них у пестливо-зменшувальній формі, щоб висловити свої ніжні почуття до них. Ім’я *William* походить від середньо-англійського *William, Wylyam* > давньоверхньонімецького *willo* – воля, бажання + *helm* – шолом, захист [8, с. 195]. Щоразу як він повертається з поїздки, він намагається прихопити щось у подарунок для своїх дітей, і його дуже засмучує те, що він іноді не встигає придумати щось оригінальне і приносить ту ж саму коробку цукерок, що й минулого

разу, наприклад: *Poor little chaps! It was hard lines on them. Their first words always were as they ran to greet him, “What have you got for me, daddy?” and he had nothing. He would have to buy them some sweets at the station. But that was what he had done for the past four Saturdays* [17]. Отже, у цьому творі авторка використала загально-вживані імена у пестливій формі для того, щоб показати читачеві, що йдеться про сімейні стосунки та ставлення батька до дітей.

Ім’я героїні оповідання “The Singing Lesson” – *Miss Meadows*, що в перекладі означає «лука, луг». Її характеристика створює в уяві читача образ, який співвідноситься зі словом “meadow”: *Everything about her was sweet, pale, like honey. You would not have been surprised to see a bee caught in the tangles of that yellow hair* [17]. Вона як та лука, яка приваблює бджіл до медоносних квітів. Прізвище *Meadows* є промовистим іменем з експліцитно вираженою характеризувальною функцією.

Висновки. К. Менсфілд використовує у своїх оповіданнях більшість імен без зазначення прізвищ, оскільки розповідає про сімейні історії та дружні стосунки. Авторка робить наголос на психологічному та емоційному стані персонажів. У творах С. Моема було зафіксовано використання подвійних імен та складних прізвищ, що, на нашу думку, свідчить про намір автора підкреслити більш високий соціальний статус персонажів. Автори апелюють до читача по-своєму, використовуючи індивідуальні методи формування образу персонажа в уяві читача. Важливими факторами у створенні такого образу є етимологія та семантика імені, яка знаходить підтвердження у контексті. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у виявленні гендерної специфіки використання власних назв у художній прозі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. Москва: Языки русской культуры, 1999. 896 с.
2. Бережна М.В. Антропонімія дитячої літератури жанру фентезі. *Нова філологія: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2007. Вип. 27. С. 142–149.
3. Загирова З. Р. Лексико-семантические и функциональные параметры антропонима в составе фразеологической единицы в английском языке: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04, 10.02.20 / Башк. гос. ун-т. Уфа, 2003. 196 с.
4. Есперсен О. Философия грамматики. Москва: Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. 404 с.
5. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15 / Одеськ. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Київ, 2006. 32 с.
6. Карпенко Ю. Власні назви в художній літературі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету*. Кіровоград, 2001. Вип. 37. С. 170–172.
7. Марчук О.В. Власні назви у фентезійних творах: класифікація антропонімів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту*. Одеса, 2017. Вип. 26 (2). С. 46–47.

8. Рыбакин А. И. Словарь английских личных имен: 4000 имен. 3-е изд., испр. Москва: Астрель, АСТ, 2000. 224 с.
9. Співак С. М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний підхід: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2004. 19 с.
10. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва: Наука, 1973. 366 с.
11. Єнчева Г. Фірсова Є. Перекладацькі трансформації та деформації у художньому перекладі. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2016. Вип. 33. С. 47–57.
12. Felecan O., Bughesiu A. Onomastics in Contemporary Public Space. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2013. 617 p.
13. Hough C. The Oxford Handbook of Names and Naming. Oxford: Oxford University Press, 2016. 770 p.
14. Lvova N. L., Zamoroz T. Onomastics in Fairy Tale Discourse. *Актуальні проблеми германської філології та Болонський процес: матеріали II міжнар. наук. конф. (Чернівці, 12 трав. 2007 р.)*. Чернівці: Книги XXI, 2007. С. 177–179.
15. Socio-onomastics: The Pragmatics of Names / ed. by: T. Ainiala, J.-O. Östman. Helsinki: John Benjamins Publishing Company, 2017. 231 p.
16. Vanguri S. M. Rhetorics of Names and Naming. New York: Routledge, 2016. 225 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. Mansfield K. The Garden Party and Other Stories. Oxford: Oxford University Press, 2000. 112 p.
18. Maugham W.S. Collected Short Stories. London: Penguin Classics, 1980. 478 p.

Lesinska O. M., Mykytiuk I. M. COMPARATIVE ETYMOLOGICAL AND CONTEXTUAL ANALYSIS OF ONOMASTICON IN W. S. MAUGHAM'S AND K. MANSFIELD'S WORKS

The article is an etymological, semantic and contextual analysis of proper names in "small prose" aimed at establishing a possible link between the hypothetical meaning of proper names and their role in the realization of the author's intention. In modern linguistics there exists considerable interest in the problems of onomastics, that is, the study of proper names. Long history of existence and a wide range of functioning of proper names enable the researcher to undertake their detailed analysis, particularly in terms of nomination processes study and analysis of their functional and pragmatic load. Although the specific peculiarities of proper names are already well known, some aspects related to their specific meaning, communicative and functional characteristics are not fully explored. Therefore, our study is devoted to the study of etymology, semantics and functioning of proper names in literary works of English writers. It is the aim of this study to determine the status, semantic and functional features of proper names.

In the course of the study, several groups of proper names by their etymological origin were identified. In the works by S. Maugham proper names originate from Latin: Thomas, Violet, Emily; Ancient Greek: Daphne; Hebrew: Eva, Mary; Ancient German: Gerrard, Gilbert, Henry; Old English: Albert, Edward, Edgar; Welsh: Owen and Spanish: Alphonsine. In the works by K. Mansfield, proper names originate from Latin: Laura, Lucile, Constantia, Basil; Ancient Hebrew: Nanny, Moira (Mary); Ancient Greek: Cyril, Ellen; Ancient German: Maudie, William; Ancient English: Robert, Ethel, Harold, Harry; Ancient French: Alice, Leonard; Irish: Fenella; modern English: Myrtle, Rose; Spanish: Lola and Celtic: Muriel.

The contextual analysis made it possible to confirm that there is a connection between the meaning of the proper name and the characteristics of the hero/heroine, which are confirmed by the author's description of the actions, behaviour or manner and nature of the character in a narrative piece.

Key words: proper name, etymological analysis, contextual analysis, semantics, author's intention.

UDC

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/14>

Lyubymova S. A.

Kyiv National linguistic university

POPULAR TERMS OF AMERICAN MEDIA DISCOURSE. THE CASE OF CALIFORNICATION

The work presents the analysis of semantic shifts of the term Californication that appeared in American English little more than 50 years ago. Nowadays the term is used mainly in Mass Media. Affecting public opinion largely through mass media, political discourse may adapt lexis used in different media platforms. Such is the case of the word Californication, the semantic changes of which is presented in this work. The aim of this work is to discover semantic changes of the term Californication and track the line of its appearance in political discourse. The expected spin-off from this study is gaining a better understanding of the relationship between language and ideology. The term is studied descriptively in connection with extra-linguistic factors influencing its interpretation. Various procedures, including corpus analysis, are directed at explication of semantic characteristics that facilitate the record of semantic changes of the term Californication. The article presents the history of the term that was coined by a journalist to describe social undesirables of the USA, such as the spread of negative aspects of the Californian lifestyle, pollution and consumerism. Later, the word entitled a single of a famous American rock band and the Showtime's series "Californication". Now the word is used to convey the confronting views of the major American parties and consolidation efforts of Democrats to win the next presidency. In the course of its existence in the language, the word has undergone changes of its connotative meaning. Semantic polarization, manifested by the word, reflects ideological polarization of American Democratic and the Republican Party: the pursuit of comfortable life vs "barbarian" invasion of immigrants. Immigration reduction policy contravenes ethnically and racially unbiased character of California, which is apparently the stronghold of Democrats. This polarization concerns the evaluative aspects of political process, expressed in the competition for votes, support, and the struggle for political dominance.

Key words: media discourse, cognitive approach, semantic shifts, connotations, Californication.

1. Introduction. Political Discourse in Media Space

In the age of mediatized mass democracies, political discourse in the media is an important means for ordinary people to encounter politics (Lauerbach & Fetzer, 2007). Political information is transmitted in various forms of media political debates, interviews, political advertising, talk shows, publicistic articles, and so on. Routed through mass media by interactive techniques and multimedia, political discourse acquired new characteristics, such as convergence of genres.

Political discourse is a generic term that encompasses all types of verbal interaction concerning political issues of different aspects in social life (Dontcheva-Navratilova 2012). The studies of political discourse are numerous (Campbell & Jamieson 1990, Hart 1984, Snyder & Higgins 1990, Stuckey 1989, Thompson 1987, Windt 1990, Wodak 2002). The cognitive approach to political discourse considers it a product of individual and collective mental processes (Chilton 2004). One of the first to introduce cognitive approach to the study of discourse was T.

van Dijk, who defined political discourse as a specialized discourse, created by professional politicians or hired rhetoricians. Political discourse includes various participants in political communicative event as it focuses on its audiences (van Dijk 1997: 13–14).

Political discourse is managed by macrostructures that define particular themes. Local meanings, in their turn, contribute into the meaning of macrostructures (van Dijk 1997: 23-28). On the local level, we deal with lexicon that shows public issues as object of political attention (Edelman 1977). Words as major determinants of ideational structure of discourse (Halliday 1994) convey the society's values by connotative as well as denotative meanings. The specificity of lexis used by politicians is that this vocabulary defines political priorities of the society, as well as its ideology. The lexicon used in political discourse may implement directly beliefs and values, and indirectly create emotional background to consolidate the members of society around definite political parties.

Affecting public opinion largely through mass media, political discourse may adapt lexis used in different media platforms. Such is the case of the word

Californication, which is presented in this work. The studies of lexicon of political discourse focus on the special words of politics (Edelman 1977). I dwell on the term *Californication*, which is not exactly a special word of politics, but is used in American political discourse as illustration of opposition of two major American parties. The term appeared in a newspaper article, shifted to other types of mass communication until it was acquired by political discourse. Coined by a journalist to describe social undesirables of the USA, the term *Californication* has become known through American music and the dramedy series. In the course of its existence in the language, the word has undergone changes of its connotative meaning. Now, the word *Californication* manifests semantic polarization, which reflects ideological polarization of American Democratic and the Republican Party. This polarization concerns the evaluative aspects of political process: in the competition for votes, support, and the struggle for political dominance.

The aim of this work is to discover semantic changes of the term *Californication* and track the line of its appearance in political discourse. The expected spin-off from this study is gaining a better understanding of the relationship between language and ideology.

2. Methodology

Eclectic research methodology applied to analysis of political discourse has to account for sociocultural and linguistic practices with the aim to interpret encoded ideational, interpersonal and textual meanings of the discourse (Dontcheva-Navratilova 2012: 85). The description of an atomic part of ideational structure of political discourse, namely a word, refers to elicitation of informative descriptors and pragmatic characteristics that constitute its cognitive aspects. The language representation of a political idea of *Californication* is realized through propositions and collocations.

Cognitive theoretical background of the research assumes heterogeneity of cognitive aspects represented by value judgments, conclusions, and mental sets, implied in national culture (Popova 2006, 2010). Within the frame of interpretation theory (Ricoeur 2007), the term *Californication* is studied with regard to the idea that the word is a symbol, decoded by interpreter on the base of social and historic background, cultural values, and social standards.

Interpretative technique in the study is designed to the following strategy: (1) a text or an abstract is perceived as the means to receive readers' response; (2) a descriptive element is extracted and specified through its verbal form; (3) the extracted element correlates

to the knowledge of extra-linguistic reality (Krasnyh 2001: 231-232).

Pragmatic aspect of the work concerns the study of meaning "as a function of context that is formed by speakers, hearers, speech situation, and background knowledge" (Chilton 2004: 48). Thus, emotional perception of the term exists in the form of implications and associative characteristics in discursive representation. Implemented pragmatic analysis is aimed at disclosing emotional perception of the term *Californication*. The analysis is maintained by the study of context, which is based on assertion that all language units (words, propositions, and texts) function beyond the language sphere (Arnold 1991: 46), thus social, cultural, and historic contexts form informative base of the term.

The purposive sampling procedure was applied in selection of data from official websites of newspapers and journals. The study adopts qualitative approach to analyze the shifts in the semantics of the term. Corpus analysis (Gries 2008, Glynn 2008) applied in the study enables to process samples aggregated from different sources in the definite period. Extracted material (collocations, propositions, and subjective definitions) undergo pragmatic, functional and distributive analysis (Gee 1999).

3. History of the Term

Primarily, the term *Californication* emerged in the Time's article on Hippie counterculture in 1966. Hippie's frame of mind was considered impermissibly free. Their life style was widely denounced by traditionalists. Showing apprehension of this trend, the author called Hippie "Hallucinogeneration". Bracketed with "LSD, pot, the Spirit of Berkeley, and not fighting in Viet Nam", *Californication* indicated condemnation of dissolute life of hippie and liberal spirit of California (Davies 2017).

Since 1972, *Californication* has become a popular term due to Sandra Burton, who described *Californication* as "haphazard, mindless development [of land] that has already gobbled up most of Southern California" (Burton 1972: 17). The term was widely used in idiomatic American English in the 1980s in states bordering California that strongly objected the formidable migrations of Californians and excited California-style culture.

The entry of the word in the American English lexicon was accompanied by the appearance of derivatives. In 1978, a noun *Californicator* was used to label a person involved in the process of *Californication* (Dyreson 2015: 174). It denotes a Californian, especially one who has moved to Oregon or Washington State. The word implies a negative attitude to

a newcomer from California (Routledge Dictionary 2018: 120).

There are no evident arguments as for the word origin. Popular etymology traces it from the fusion of *California* and *fornication* (Klug 2015: 175). This portmanteau emphasizes sexual connotation of the word. Implied information, or connotation, identifies the community attitude toward the phenomena. Connotations arise not only from the knowledge about its denotation or reference, but also from experiences, beliefs, and prejudices. A word with bad connotations, however, unjustifiable they may be, will suffer pejoration (Allan 2007: 1056). This happened to the word *Californication*, which acquired implication of a sleazy process of the spread and influence of the Western culture, especially that of California, across the world. *Californication* is reputed to be the number-one reason for the corruption of Eastern religion (Peckham 2005: 69).

More plausible, in my opinion, seems the origin of the word *Californication*, derived from the pattern “Noun (California) + Suffix (-ate) + Suffix (-tion)”. The verb *Californicate* means “to overdevelop the land, e.g. Don’t Californicate Montana”, or “to seduce and infect with the moral and social standards of Southern California, e.g. McKellen was, in the tradition of expatriate Englishmen, Californicated into a greater sense of individual freedom”. *Californication* is an instance of *Californicating*, e.g. Gogarty said that his task was to prevent the *Californication* of Ireland (1990s)” (Kipfer & Chapman 2007: 119). Added to a noun, suffix -ate gives the verb, which indicates a procedure or a process promoting acquisition of qualities intrinsic to a noun California from which it was derived. The idea of verbal origin of the word is maintained by other sources. In 1992, the verb *Californicate* denoted the spread of negative aspects of the Californian lifestyle, such as pollution and consumerism, especially to Oregon and Colorado (Pryde 1992: 13-14). Formed from the word denoting a verbal action in the meaning of “force to do something”, *Californication* is an abstract noun of action or condition caused by this action. Thus, California in this case is not only the US 31st state on the Pacific coast, but a medium of American culture and social standards.

Premising appearance of the word *Californication* on the suffix origin rather than the portmanteau, the frame of reference is expanded since the term *Californication* is not reduced to only sexual implication; it is much more complicated phenomenon of American social life.

4. Shifts in Semantics

The corpus analysis of News on the Web (NOW), Time Magazine, Google books, Intelligent Web-

based Corpus (iWeb), and Corpus of Contemporary American English (COCA) showed the word *Californication* has been used more frequently in recent years (Davies 2017). The tendency concerns different spheres of communication represented in the analyzed corpora.

Table1

Frequency of the word *Californication* in analyzed corpora

Corpora	Decade/Year	Occurrence in the Period	Total in time-period
Time Magazine	1960s	1	1960-2000: 494
	1970s	3	
	2000s	490	
Google books	1980s	12	1980-2000: 230
	1990s	61	
	2000s	157	
NOW Corpus	2010	39	2010-2018: 620
	2011	68	
	2012	72	
	2013	61	
	2014	79	
	2015	50	
	2016	82	
	2017	96	
iWeb	2016 - 2017	1236	

In Contemporary American English Corpus (COCA), that comprises different genres of spoken and written texts’ samples from the year of 1990 till 2017, the word *Californication* shows not frequent occurrence (42) with the tendency to grow in number.

Table2

The word *Californication* in COCA

Years	Thematic context	Quantity
1990-1995	social issues: overpopulation of California the growth of unemployment moral decay	5
1999-2007	creative activity of Red Hot Chili Peppers	12
2007-2017	Showtime’s series “Californication”	25

In the 1990s, the word *Californication* was used as the term to denote negative impact of profit-orientated administration of California that leads to overpopulation, social and environmental problems. California “gained the enmity of neighboring states, where res-

idents lump all the evils on unbridled growth". Aimless and meaningful usage of the territory, unreasoned treatment of natural resources and unsystematic development of metropolitan areas cause indignation of public leaders and activists. Commercialized culture of Hollywood is also the subject to criticism for its misleading gloss requiring rigid beauty standards of ever-lasting youth: "Everybody has become a youth-impersonator". Diverting from rewarding goals, this trend provokes ageism.

On release of the studio album "Californication", which happened in 1999, the word *Californication* is used in reference to the world-known rock group. Aired in 2007, television show of the same name has surpassed the album "Californication" in number of references in Corpus of Contemporary American English. The scandalous series has confirmed the term derogatory status that was already evident at the time of its appearance.

In collocations that represent the immediate context in other analyzed corpora, the word *Californication* shows negative implications in the main. The juxtaposition of the word *Californication* with word *haphazard* is the most frequent, constituting 0,34% of collocates. The quantity is representative for the evidence of critical perception of the phenomenon as chaotic and disordered process with unforeseeable consequences.

In later years, the "easy label" explicitly defines a disaster that is conceived in the collocation "viral affliction". Concealed danger of it is implied in the metaphor "smug sanctimony" that shows seemingly harmless falsity of merits propagated by Hollywood that undermines the real moral values. Accompanied by judgmental epithets *imminent*, *disastrous*, *expensive*, *chaotic*, *dark*, the term represents a social vice with detrimental effect on various aspects of life not only in, but also outside the state of California, bringing confusion and disorder into the social life. The world-wide scale of this trend reveals in the phrase "*Californication* of Australia, Mexico, Ireland...". The need to curb the spread of *Californication* is shown in juxtaposition with words *threat*, *attempts*, *concern*, *fighting*, *measures*, that evoke agitation for rigorous measures against it. Perceived at the turn of the century as an adverse social phenomenon, the term has become derogatory in American usage till the recent time.

The analysis of iWeb Corpus showed that the term has acquired new connotative meanings in the last years. The term is used in the context describing a new corporate culture that has become more friendly and easy-going. The cosmopolitan character

of California that demonstrates tolerance to diverse national and racial nature determines obviously positive trend: "Call it the *Californication* of corporate America with laid-back Hollywood and West Coast-based tech companies like Google and Apple setting the new kinder, gentler tone... Today, the ethos is calm voices, a supportive atmosphere, the celebration of diversity, and an optimistic outlook".

Positive connotation of the word is shown in one of the blogs represented in iWeb Corpus. A young blogger, being on "a proper holiday", depicts her "temporary state of *Californication*" as glow of happiness. Trendy look, sunshine of California, life of ease and relaxation gives the feeling of complacency conveyed by the word *Californication*.

Since 2016, the word *Californication* has been occurring in American political discourse that refers to the politics of the current American President D. Trump. The new meaning of the term arose in the context of confrontation between the major opposing parties of the USA. Often contradictory political position of the President and his anti-globalization policy of trade protectionism has given rise to severe criticism. His immigration reduction policy contravenes ethnically and racially unbiased character of California, which is apparently the stronghold of Democrats. Unlike the current government, the administration of Democrat B. Obama, emphasized the need for global coordination of economic policies to deal with the deepening crisis. Today adherents of Democrats assert: America needs its groove back, to start its upsized, cheap gas-guzzling consumer engine and drive off into a *Californication* sunset. The 2018 midterm elections in California showed that Democrats start gradually returning the power in the country. The pursuit of comfortable life associates with *Californication* that everybody needs and wants. Californians know how to guide newbys into a life of *californication*. Opposing to strong Democratic performances in various areas, the Republicans in power disputes America's *Californication* that brings to the country "the Barbarian Invasion" and expect D. Trump "hopefully will be able to stem" the tide of immigrants that supposedly cause the country's economic slump.

The results of the corpora analysis showed that the term *Californication* has been used to denote the current trends in cultural, social, and political life of the United States. The word signifies a socially important phenomenon, which, in one way or another, refers to California that governs the public opinion in the United States. Used in a wide range of contexts, the word acquired varied connotative meanings

that produce different pragmatic effects. *Californication* comprises cultural and social aspects, which are reflected in the array of associations governed by a speaker's attitude.

5. Social Aspects of *Californication*

Conveying social concerns and vital issues in politics, economics, and demographics, the term *Californication* refers to different aspects of life in California. For years, California has been fighting for clean energy, police reform and self-contained towns. The state is a hub for immigrants, a testing site for solutions to environmental crises and a front line in America's competition with China.

For decades, California, even as it grew in size and wealth, was seen as an outlier, unimposing, and superficial. Californians spawned Apple and Google, hippies and Hollywood, but were described as "surfer dudes and California girls". "In the Trump era, the state is reinventing itself as the moral and cultural center of a new America" (Kettmann 2018).

Nowadays the term *Californication* is widely used in Media to convey the confronting views of the major American parties and consolidation efforts of Democrats to win the next presidency. One or more Californian politicians could figure prominently in the 2020 presidential race, including Kamila Harris and Gavin Newsom. As reported, only 26 % of California residents approve of Mr. Trump. Democrats dominate the Legislature, statewide offices and most large city governments. However, California is not monolithic. The region around Bakersfield provides the power base for Mr. McCarthy, the House majority leader and an indefatigable defender of President Trump (Kettmann 2018). In midterm elections of 2018, Democrats have taken control of the House, while their representation in the Senate is 47 % (The Guardian Nov.6 2018).

The state tested its power as a national leader for Democrats in the election of the governor. Polls suggested two Democrats, Antonio Villaraigosa and Gavin Newsom, as leading contenders to succeed Democrat Jerry Brown, who lead the state for three terms. Gavin Newsom, the lieutenant governor and a former mayor of San Francisco won the elections with 61, 9% of votes. He has won support from power centers across the state, including Hollywood, Sacramento and his home base of San Francisco (Ramos 2018). Gavin Newsom is known mostly as a cultural pioneer, having allowed same-sex marriage as the mayor of San Francisco in 2004. He believes that government can do more for the people trying new ideas and updating old assumptions (Menez & Moore 2018).

One of the state's rising political figures, that breaks the stereotype of Californian, is the billionaire Tom Steyer, who is a hedge fund manager, philanthropist, environmentalist, a leading Democratic Party activist and fundraiser. He has spent millions of dollars on television advertisements in which he urges the need to impeach President Trump. NextGen America is Steyer's organization that focuses on developing solutions to climate change and economic inequality that resonate among the young. Promoting prosperity and protection of the fundamental rights of every American, the organization states its vision in support of alternative social and economic model opposite to "the reactionary vision of the Trump administration". The mission of California in the enterprise is to show the nation "California ingenuity and California optimism". While Mr. Trump urges the Congress to fund the border wall with Mexico, California pulls in immigrants from all over the world (NextGen Americ 2019).

Being the biggest prize in the Electoral College with 55 electoral votes, California upheld Democrats seven times in the last ten elections from 1992 to 2016. Only once the state gave birth to the American President. It was R.W. Reagan, primarily the governor of California (1967-1975) and twice the President of the US (1985-89 and 1981-85). Reagan was the next president to succeed Democrat Jimmy Carter, the 39th president of the USA. Jimmy Carter's manner of speaking during his election campaign showed he was "in touch with his feelings, willing to risk self, anxious to develop an I-Thou relationship with the listeners". His confidential and friendly verbal style is depicted as "*Californication* of language" (Hart 1984: 164). This characteristic implies *Californication* is democratization of Californian community.

It was in 2003, when Timothy Garton Ash praised America for tolerance in attitude to immigrants. In the article "God's Crucible" for the Guardian he wrote about *Californication* as "perhaps the ultimate answer to the problem of racial difference" (Ash 2003). Subtitled "Europe should learn from the US and follow the example of *Californication*", the article represents *Californication* as definitely positive phenomenon, observed in the state of California, where mixed families produce a new kind of nation – American nation. Roughly one in every four of today's Californians was born outside the US. California, where confounding of races and nations is immense, shows to the US and the whole world a good example of peaceful coexistence. This is what can be described by words of Israel Zangwill "the great Melting-Pot where all the races... are melting and reforming". California undermines all ethnic quotas and blurs racial stereotyping.

Ending his article by a slogan-like statement “What Europe needs is more *Californication*”, T.G. Ash shows California as a progressive democratic state the pattern of which is exemplary. *Californication* is a process of diverse ethnic, religious, and cultural blending yet retaining common civic culture of a free and democratic nation. Though race is still the source of the most electric tension in the US, the American society is fogging the unity out of diversity: e pluribus unum.

Conclusion

Any kind of change in social life seemingly influenced by California is named *Californication*. Sprung from the word *California*, the term *Californication* refers to different aspects of life in California that has been fighting for clean energy and self-contained towns. The state is a hub for immigrants, a testing site for solutions to environmental crises and a front line in America’s competition with China.

Primarily negative connotation of criticism and disapproval of Hippie counterculture, conveyed by the word *Californication*, has changed to positive attitude to democratic values that one of the most diverse and economically developed state of the USA manifests. At the turn of the century, *Californication* represented a social vice with detrimental effect not only in, but also outside the state of California. *Californication* referred to an undesirable phenomenon that brought confusion and disorder into the social life. Used at the turn of the century to mark negative

impact of profit-orientated administration of California that lead to overpopulation, social and environmental problems, the term *Californication* nowadays implies cosmopolitan character of California that demonstrates tolerance to diverse national and racial nature of population in the state.

Since 2016, the word *Californication* has occurred in American political discourse in reference to the politics of the President D. Trump. The new meaning of the term arose in the context of confrontation between the major opposing parties of the USA. Observed semantic polarization, manifested by the word, reflects ideological polarization of American Democratic and the Republican Party. Conveyed by Democrats idea of *Californication* as a pursuit of comfortable life contradicts the criticism of barbarian invasion of immigrants enclosed in the word by Republicans. Immigration reduction policy contravenes ethnically and racially unbiased character of California, which is apparently the stronghold of Democrats. This polarization concerns the evaluative aspects of political process, expressed in the competition for votes, support, and the struggle for political dominance.

The analysis of the term *Californication* in the context of social concerns and vital issues in politics, economics, ecology, and demographics has showed the term *Californication* signifies a new kind of Americanization, a process that is to secure democratic freedoms.

References:

- Allan, K. (2007). The pragmatics of connotation, *Journal of Pragmatics*, 39, 1047-1057, doi: 10.1016/j.pragma.2006.08.004
- Ash, T. (2003). God’s crucible. Retrieved 17 December, 2018 from <https://www.theguardian.com/world/2003/aug/14/usa.comment>
- Арнольд, И. В. (1991). Основы научных исследований в лингвистике. Высшая школа: Москва.
- Burton. S. (1972, August 21). The Great wild Californicated West. *Time* 100, 8, 17. Retrieved 15 December, 2018 from www.time.com
- Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and practice*. London, New York: Routledge.
- Collins English Dictionary – Complete & Unabridged. (2012). Retrieved 15 December, 2018 from www.dictionary.com
- Davies, M. (2017). Corpus of Contemporary American English (1990-2017). Retrieved 22 December, 2018 from <https://corpus.byu.edu/coca/>
- Davies, M. (2017). Google Books: American English (1500s-2000s). Retrieved 26 December, 2018 from <https://googlebooks.byu.edu>
- Davies, M. (2017). iWeb: The Intelligent Web-based Corpus (2017). Retrieved 3 January, 2019 from <https://corpus.byu.edu/iweb/>
- Davies, M. (2017). Time magazine corpus (2006). Retrieved 20 December, 2018 from <https://corpus.byu.edu/time/>
- Dontcheva-Navratilova O. (2012). ‘Understanding and believing: interpreting pragmatic meanings in political discourse’ In: Dontcheva-Navratilova, O. and Povolna R. (eds.) *Discourse Interpretation: Approaches and Applications*. Cambridge Scholars Publishing. 79-113.
- Dyreson, M. (2015). *Crafting patriotism for global dominance. America at the Olympics*. NY: Routledge.
- Edelman, M. (1977). ‘The language of participation and the language of resistance’. *Human Communication Research*. 159-170. doi.org/10.1111/j.1468-2958.1977.tb00514.x

Fetzer, A., Lauerbach, G. (Eds.) (2007) *Political Discourse in the Media: Cross-Cultural Perspectives*. Amsterdam: Benjamins.

Gee, J. (1999). *An introduction to discourse analysis: theory and method*. London: Routledge.

Gries, S. (2008). Behavioral profiles: corpus-based approach to cognitive semantic analysis. *Cognitive Linguistics*. Evans V. and Pourcel S. (eds). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 57–75.

Glynn, D. (2008). Usage-based cognitive semantics. A corpus-driven empirical technique for conceptual analysis. *Proceedings of International Congress in Cognitive Linguistics*, Tambov, Russia, 8–10 October, 55–58.

Halliday, M.A.K. (1994). *An Introduction to Functional grammar* (2nd edition). London: Edward Arnold.

Hart, R. (1984). *Verbal style and the presidency: a computer-based analysis*. Orlando Florida: Academic Press.

Kettmann, S. (2018). *The Californization of America*. Retrieved 12 February, 2019 from <https://www.nytimes.com/2018/06/02/opinion/sunday/california-progressive-politics.html>

Kipfer, B. & Chapman, R. *Dictionary of American Slang* (2007). NY: HarperCollins.

Klug, D. (2017). 'These kind of dreams. Dystopian depictions of California in the music video'. In K. Nowak-McNeice & A. Zarzycka(eds). *A dark California. Essays on dystopian depictions in popular culture*. North Carolina: McFarland, 174–182.

Красных, В.В. (2001). Основы психолингвистики и теории коммуникации. Гнозис: Москва.

Menez, R. & Moore, M. (2018). Track the millions flowing into California's race for governor. Retrieved 2 February, 2019 from <https://www.latimes.com/projects/la-pol-ca-california-governor-2018-money/>

Peckham, A. (2005). *Urban Dictionary*. Kansas City, Missouri: Andrews Mcmeel.

Попова, З. Д. (2006). Семантико-когнитивный анализ языка. Истоки: Воронеж.

Попова, З. Д. (2010). Когнитивная лингвистика. Восток - Запад: Москва.

Ramos, D-R. (2018). Hollywood favorite Gavin Newsom secures spot in election for California Governor. Retrieved 17 January, 2019 from <https://deadline.com/2018/06/gavin-newsom-california-primary-dianne-feinstein-governor-senate-1202404341/>

Pryde, P. (1992). 'Thirty million Californians can't be wrong: reflections on reaching a dubious milestone'. *Yearbook of the Association of Pacific Coast Geographers*, 54, 7–22, doi: 10.1353/pcg.1992.0008

Ricoeur, P. (2007). *The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics* (Studies in Phenomenology and Existential Philosophy). Northwestern University Press.

The Routledge dictionary of modern American slang and unconventional English. (2018). NY: Routledge Taylor and Francis.

van Dijk, T. A. (1997). 'What is political discourse analysis?' *Belgian Journal of Linguistics*, Volume 11, Issue 1, 11 – 52. DOI: <https://doi.org/10.1075/bjl.11.03dij>

Economic Forum. Retrieved 11 December, 2018 from www.weforum.org/agenda/2017/12/california-foreign-policy-paradiplomacy-la-china/

Любимова С. А. ПОПУЛЯРНІ ТЕРМІНИ АМЕРИКАНСЬКОГО МЕДІА-ДИСКУРСУ (НА ПРИКЛАДІ «CALIFORNICATION»)

В роботі представлено аналіз семантичних змін терміну «Californication», що з'явився в американській мовній культурі трохи більше 50-ти років. Нині термін використовується головним чином засобами масової інформації. Впливаючи на громадську думку перш за все через засоби масової інформації, політичний дискурс може адаптувати лексику, що використовується на різних медіа-платформах. Прикладом такого адаптування є термін Californianication, смислові зміни якого представлені в статті. Метою даної роботи є виявлення семантичних змін та відстеження шляху появи цього слова в політичних текстах медіа-дискурсу. Крім того, дослідження є внеском в розв'язання проблеми взаємозв'язку між мовою та ідеологією. Термін вивчається в роботі описово у зв'язку з екстралінгвістичними факторами, що впливають на його тлумачення. Різні дослідницькі процедури, включаючи корпусний аналіз, спрямовані на експлікацію смислових характеристик, що сприяють поясненню семантичних змін у слові «Californication». В статті представлена історія терміну, що вперше був використаний журналістом для опису соціальних проблем США, які пов'язані з поширенням негативних аспектів каліфорнійського способу життя, що спричиняють забруднення та розвиток споживчого суспільства. Пізніше це слово було використане як назва пісні відомої американської рок-групи та серіалу «Каліфорнікація». Тепер це слово використовується для позначення зростання конфронтації між основними американськими партіями та консолідації зусиль демократів для перемоги на наступних президентських виборах. В ході історії свого існування слово зазнало змін у конотативному компоненті значення. Семантична поляризація відображає ідеологічну поляризацію інтересів американських демократів та республіканців: прагнення до комфортного життя проти «варварського» навалу іммігрантів. Політика зменшення кількості іммігрантів суперечить етнічно та расово неупередженому характеру штату Каліфорнія, що є оплотом демократів. Поляризація антагонічних інтересів, що відображається в терміні «Californication» стосується оціночних аспектів політичного процесу, який спрямований на одержання перемоги у боротьбі за політичне домінування.

Ключові слова: медіа-дискурс, когнітивний підхід, семантичні зміни, конотації, «Каліфорнікація».

Матковська М. В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

**ЛІНГВО-КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОГО МОВЛЕННЯ
У ТВОРІ В. ВУЛФ «НА МАЯК»**

Стаття присвячена лінгво-когнітивним особливостям жіночого мовлення у творах британської письменниці Вірджинії Вулф. Увагу зосереджено на категоріях часу, пам'яті й внутрішньої свідомості людей, які лежать в основі базових ціннісних орієнтирів британців. Автор досліджує внутрішні монологи, щоб представити відношення кожного персонажа до світу, певних зовнішніх подій, часто до одного й того ж самого випадку і, звичайно, ці відношення відрізняються так само, як і в реальному житті. Психологічні ефекти досягнуті за допомогою образів, символів і метафори. Роботи В. Вулф в значній мірі віддзеркалюють її власний життєвий досвід, а її персонажі нагадують реальних людей, що оточували письменницю в реальному житті.

Окрім чітко вираженого бажання представити свідомість, помітно, що В. Вулф цікавили й інші аспекти репрезентації реального життя в літературі. Наприклад, її надзвичайно цікавило питання часу, зокрема репрезентація часу як послідовності моментів в рамках років і сторіч, а також відмінності між зовнішнім і внутрішнім часом. Зацікавлена внутрішнім життям людей, В. Вулф спробувала представити не тільки соціальні відносини персонажів, але також і їх самотність, коли вони формують відносини з речами навколо себе і саме в такі моменти люди являються безпосередньо самими собою.

В результаті аналізу висвітлено домінуючі риси комунікативної поведінки жінок-британок, особливості комунікативних імперативів й соціальних вокативів, так званих «неписаних правил», яких необхідно дотримуватись у певних комунікативних ситуаціях. Постулюється ідея, що комунікативна взаємодія жінок – носіїв британської культури передбачає приховування власних почуттів і пов'язується з нераціональністю та суб'єктивністю практично у всіх життєвих ситуаціях.

Ключові слова: семантика, прагматика, лінгвокультурологія, комунікативна поведінка, концепт, стратегія, тактика, фрейм.

Постановка проблеми. В усіх культурах світу спостерігається співіснування чоловічого і жіночого початків. Від жінки та чоловіка очікуються різні типи соціальної поведінки. Вважається, що світ чоловіка і світ жінки можуть відрізнитись один від одного певним набором понять та асоціацій. Це пов'язане з ідеєю про те, що біологічна стать виступає як фактор, що впливає на тип поведінки і на процес формування світогляду. Але будь-який індивід певної статі не може бути відокремлений від соціуму, тому варто розглядати статевий фактор у рамках соціального [1, с. 86]. Мовні конструкції, що є результатом процесу продукування людиною письмового дискурсу, співвідносяться з психологічними особливостями останньої. Гендерна ознака проявляється через соціум, тому необхідно враховувати соціальні характеристики (регіони, освіта, положення у соціумі).

Осмилення соціальних ситуацій і їх репрезентації відіграють важливу роль у формуванні

переконань та їх збереженні у пам'яті людини. Ці особливості сприйняття і розуміння ситуацій відображаються в тексті. Психологічну модель розглядають як первинний конструкт пам'яті, репрезентацію комунікативної ситуації, яка є основою створення тексту. Будь-який текст, в той же час, є репрезентацією такої моделі. Епізодичні моделі функціонують як часткові, суб'єктивні і релевантні когнітивні уявлення про стан речей в реальному світі [3, с. 91]. Вони знаходяться в епізодичній пам'яті і є інтегрованими структурами попередньо набутого досвіду людини, де відображені знання і точки зору людей щодо конкретних ситуацій або подій. Крім цього, вони є основою для формування більш загальних і абстрактних фреймів і сценаріїв [4, с. 114].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних лінгвістичних теоріях все частіше постає запитання, чи вживають чоловіки і жінки мову по-різному і чи отримує відповідна різниця

певне біологічне, суспільне і культурне трактування (А. Вежбицька, В.І. Карасик, В.А. Маслова, М. Мінський, Р. Brown & S. Levinson, Е. Goffman, А. Wierzbicka тощо). Мова – єдиний засіб, у якому можливий прояв категорій сфери різниці і подібності чоловіків і жінок. Тому актуальність мовного аналізу зумовлена тим, що дискурс на когнітивному рівні дає нам ключ до розуміння мовних процесів *male* та *female*.

Метою статті – є аналіз лінгво-когнітивних особливостей «жіночого» мовлення за допомогою концептуального аналізу, порівняння концептів та фреймів у британському варіанті сучасної англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження викликане інтересом до ментальної інформації в мовних структурах та особливостей аналізу ментального лексикону й вербальних асоціацій.

Вірджинія Вулф (1882-1941), британський романіст, есеїст і критик, що сприяла створенню сучасного роману. В її роботах часто досліджується поняття часу, пам'яті і внутрішньої свідомості людей.

Тексти В. Вулф складають певний семантичний простір, семантичний «світ» тексту: описуючи структуру такого дискурсу, необхідним є врахування того факту, що у межах дискурсу існує певна сегментація семантичного простору на семантичні поля (під поняттям семантичне поле розуміємо набір слів (лексем) у мові, в основі яких лежить одна сема, значення) [2, с. 32]. Аналіз даного семантичного простору схожий на процес виділення у тексті двох чи більше протилежних полюсів, своєрідних опозицій (процес подібний до виявлення синонімічних та антонімічних відношень) [6, с. 204]. Такий поділ у рамках дискурсу у творах В. Вулф є дуже помітним, що проявляється одразу у опозиціях образів “*male*” та “*female*” протиставленні письменницею чоловічого і жіночого ракурсів оцінки світу. Виявити такі опозиції є метою концептуального аналізу деяких її творів.

Ідіолект В. Вулф безперечно має свою специфіку як текст “жіночий”, яка обумовлена соціальними чинниками. Така «жіночість» дискурсу на певних рівнях його пов'язана зі специфікою «жіночого» мислення, із «жіночою свідомістю». Самий прояв «жіночості» мислення можливий у своєрідності концептів і інших когнітивних структур. Йдеться про наявність у текстах певної жіночої перспективи, тексти є результатом того, як письменниця-жінка оперує мовним матеріалом

і у чому виражається жіноче відношення до мови.

Гендерний фактор і фактор соціальний відіграють важливу роль у формуванні певного коду у дискурсі В. Вулф. Так, Н. Вурцбах зазначає соціальні чинники, що є джерелом формування світогляду письменниці і концептів, що є основою вивчення семантики її творів: 1) економічне і соціальне положення письменниці-жінки в англійському тогочасному суспільстві; 2) суспільна реканонізація відношень “*male-female*” у світовому суспільстві і зміна поглядів на реалію життя; 3) прагнення жінки індивідуалізувати власне «я» шляхом вироблення жіночого стилю письма [8, с. 9].

Автобіографічні мотиви у творчості В. Вулф є основою для створення образів. У романі «На Маяк» прототипом її власної сім'ї у дитинстві стала сім'я Ремзі як зразок традиційної сім'ї вікторіанської епохи.

Роман складається із трьох частин: «Вікно», «Час минає» та «До маяка». У першій частині персонаж пані Рамсей – лінза, через яку зосереджена більшість перспектив, а бажання її сина відправитись на маяк є стимулом до розвитку подій. У частині «Час минає», маяк залишається порожнім, оскільки розповідь концентрується на перебігу часу і смерті багатьох персонажів. У третій завершальній частині, пані Рамсей помирає, а сім'я, що залишається і друзі нарешті добираються до маяка, і роман стає роздумом про любов, втрату і творчий потенціал.

Містер Ремзі виступає образним втіленням її батька, а Місіс Ремзі нагадує матір. Ці два образи створюють у структурі дискурсу систему опозицій, які можна об'єднати в один концепт «Сім'я, сімейні стосунки». У романі даний концепт розкривається через аналіз тематичних фреймів. Перший фрейм можна виділити на початку твору, у першій частині, яка називається “*The Window*” («Вікно»). Цей фрейм репрезентує комунікативну ситуацію, діалог між чоловіком і жінкою – Містером і Місіс Ремзі, з якого ми бачимо їх протиріччя по відношенню до світу і речей. Діалог лежить в основі фрейма, як стверджує Л. Дойл. У даній ситуації вікно відіграє важливу роль у структурі дискурсу. Вікно будинку виступає своєрідним актантом, «пересічним пунктом», який породжує діалог між патріархальною та матріархальною традиціями. Тут відслідковується культурний підтекст. Як зазначає Л. Дойл, вікно – місце, де з'єднуються простір усередині будинку і ззовні, будинок і море, які у вікторіанській гендерній ідеології розуміються як сфери чоловіка і жінки.

Сидячи біля вікна, Місіс Ремзі не погоджується з твердженням чоловіка про погоду, її репліки «впроваджуються» у чоловічу сферу, так як і той факт, що вона наблизилась до вікна [5, с. 50].

Причиною їхньої суперечки є те, якою буде погода наступного дня, тому що сім'я планує подорож до маяка. Все це спостерігається на зовнішньому, дискурсивному рівні тексту. Але у даній ситуації яскраво виражений гендерний підтекст, для виявлення якого, тобто ідейної позиції В. Вулф, необхідно проаналізувати фрейм. Погода не відіграє тут важливу роль, інтенцією письменниці було показати роль жінки у вікторіанській сім'ї і її бажання (як і бажання В. Вулф) мати рівноправну точку зору із чоловіком. Це виражається у романі в дискусії про погоду.

У даному випадку прототипічними категоріями є ті, що відносяться до чоловічого і жіночого світу: світу чоловіка, раціонального та амбіційного, і світу жіночого, сповненого співчуття і розуміння. В. Вулф протиставляє їх, що дає можливість певним чином класифікувати (категоризувати) поняття у межах тексту, які відносяться до двох сфер.

Так, у роздумах Місіс Ремзі ми бачимо оцінку її чоловіка з її власної точки зору, вона визначає риси його характеру – ‘conceit’, ‘accuracy of judgement’, ‘selfish’, ‘vain’, ‘vanity’, ‘tyrant’, ‘his own splendour’, ‘the energies of his splendid mind’. У романі можна виділити поняття, які в житті Містера Ремзі відіграють важливу роль для досягнення успіху в науці – ‘endurance’, ‘justice’, ‘skill’, ‘foresight’, ‘devotion’. Ці риси характеру, на його думку, необхідні для досягнення слави – ‘fame’. У суспільстві він як представник чоловічої статі визначає свою роль як лідер, радник і організатор – ‘leader’, ‘guide’, ‘counsellor’. Місіс Ремзі віддає шану чоловічому розуму, говорить про здібність його і точність думки – ‘magnificence of his head’, ‘exactingness’. Все, що входить у сферу його уподобань і зайнятості – написання, читання книг і викладання. Всі вище приведені поняття можна об'єднати в один загальний концепт «Робота», що є важливим у житті чоловіка. Містер Ремзі не міг уявити своє життя без книг, бібліотек, лекцій (‘his libraries’, ‘his lectures’, ‘his books’). Коли її чоловік вів бесіду з іншими чоловіками, як згадує Місіс Ремзі, то вони говорили про відомих людей, музику, історію (‘they talked about people, music, history’) [7, p. 16]. Важливо було для нього, коли враховували його точку зору (‘his point of view’) *ibid.*

Але існує поруч інша сторона життя у сім'ї, яку уособлює представниця жіночої статі, гос-

подиня будинку. Всі, про кого турбується Місіс Ремзі, цінять та розуміють її співчуття. Тому виділяємо інший концепт – «Співчуття». У ході розвитку ситуації бачимо, як характеризують її діти і знайомі. Риси, що властиві їй, такі: ‘sympathy’, ‘simplicity of relations’, ‘gain of energy’, ‘spray of life’, ‘her strength’, ‘laugh’, ‘competence’, ‘capacity to protect’. Містер Бенкс, друг сім'ї, відзначає її плодovitість (‘fecundity’), адже в сім'ї Ремзі вісім дітей.

У процесі детального аналізу фрейма вимальовується картина англійської вікторіанської сім'ї з моральним верховенством чоловіка. У рамках фрейму виділяємо пропозиції, які моделюють його. У пропозиціях особливо яскраво проявляється різниця між чоловічою і жіночою точками зору, поведінкою і обов'язками. Діалог починається реплікою Місіс Ремзі: “Yes, of course, if it's fine tomorrow”, said Mrs. Ramsay [7, p. 9]. Мова йде про погоду, вона намагається із співчуттям підбадьорити дітей тим, що вони все ж таки поїдуть до маяка, якщо погода буде гарною. Наступною реплікою є категоричне твердження Містера Ремзі: “But, it won't be fine” [7, p. 10]. Він – людина науки, він точно знає, що погоди не буде, при цьому він приводить дані барометра. Коли він говорить це, його син Джеймс, який у даній ситуації є посередником між батьками, спостерігає за жестами батька. Містер Ремзі “was grinning sarcastically, casting ridicule upon his wife” (саркастично посміхаючись, ніби насміхаючись над дружиною) [7, p. 10]. Джеймс знає, що батько полюбить презентувати факти “He was incapable of untruth” (Він не міг обманювати); “He never tampered with a fact” (Він ніколи не сперечався із фактом) [7, p. 11]. Своїх дітей Містер Ремзі навчав тому, що життя є важким, а факти не підлягають оскарженню – “facts uncompromising” [7, p. 11].

Далі знову автор вводить репліку Місіс Ремзі: “But it may be fine – I expect it will be fine” [7, p. 11]. Після цього вона із співчуттям думає про те, що було б добре відвезти пару корисних речей людям на маяк: “... to give those poor fellows tobacco, old magazines ...” [7, p. 11]; “one must take them comforts one can” [7, p. 12]. Її гостинність проявляється у тому, що вона завжди запрошує компанію знайомих у загородний будинок – “She asked too many people to stay”; “she couldn't bear incivility to her guests”; “she had the whole of the other sex under her protection” [7, p. 13].

Її роздуми перериваються зверненням чоловіка до сина зі словами: “No going to the Lighthouse tomorrow, James” [7, p. 26]. Місіс Ремзі заперечує:

“Perhaps it will be fine tomorrow”, she said [7, p. 26]. У рамках фрейму гра реплік створює ситуацію, завдяки чому розгортається ‘потік свідомості’ героїв, у якому бачимо їх оцінку один одного.

Вільям Бенкс, друг Містера Ремзі, дивується, як останньому вдається “to feed eight children on philosophy” («годувати вісьмох дітей філософією») [7, p. 36]. Після того, як Містер Ремзі одружився, їхня «дружба втратила смак» – “the pulp had gone out of their friendship” [7, p. 35]. За цей час Містер Ремзі досягнув успіхів в науці – “... had made a definite contribution to philosophy ...” [7, p. 39]. Коли Містер Ремзі заглиблювався в свої роздуми, то для Місіс Ремзі він був ніби замкнені двері (у даному випадку автор використовує метафору) “he slammed his private door” [7, p. 42].

Наступний уривок оповіді починається реплікою Місіс Ремзі: “And even if it isn’t fine tomorrow”, said Mrs. Ramsay [7, p. 42]. Потім вона оглядає будинок – ще одне поняття, що входить у категорію жіночого світу. У романі це сфера панування жінки. Вона помічає, що за будинком потрібен кращий догляд. Вона бачить різні речі – “mats, camp beds, ghosts of chairs and tables, photographs and books” [7, p. 43]. Але раптом, коли згадує про книжки, говорить про себе: “She never had time to read them” [7, p. 43]. У цій фразі підтекстом є докір жінки у тому, що освіта у ті часи в англійському суспільстві була пріоритетом чоловіків.

Репліки знову повторюються. Містер Ремзі говорить: “There wasn’t the slightest possible chance, that they could go to the Lighthouse tomorrow”

[7, p. 50]. Місіс Ремзі відмічає про себе: “How did he know? The wind often changed” [7, p. 50]. Те, що жінка не погоджується з ним, Містер Ремзі, критикує як ірраціональність жіночого підходу і безрозсудність жіночого розуму, які його дратували – “ignominiousness of her remark”; “... the folly of women’s minds outraged him” [7, p. 50]. Фанатичність по відношенню до фактів вводить в стан розгубленості жінку і вона характеризує схильність чоловіка переслідувати правду, ігноруючи почуття інших людей – “... to pursue truth with such astonishing lack of consideration for other people’s feelings was an outrage of human decency” [7, p. 51]. Але пізніше вона признається, що оцінює його здібності як жінка належним чином: “... she revered him” [7, p. 51].

Даний фрейм має рамки і закінчується реплікою Місіс Ремзі, вона погоджується з чоловіком: “It’s going to be wet tomorrow. You won’t be able to go” [7, p. 186]. У своїй свідомості вона дає оцінку їхнім стосункам, її думки як найкраще відобра-

жають всю сутність вікторіанського ідеалу сім’ї, який з свого боку В. Вулф піддає критиці, що виражається у тексті фразою Місіс Ремзі: “He could say things – she never could” [7, p. 185]. Сім’я вікторіанської епохи – тип сім’ї, де чоловік був домінуючим. Жінці відводилася традиційна роль охоронниці домашнього вогнища і вона не повинна була домінувати у чоловічій сфері. У романі є чимало пропозицій, пов’язаних з даною темою. Містер Ремзі критикує жіночий тип мислення, але в той же час в емоційному плані йому потрібна підтримка, він залежить від співчуття жінки – “he depended on her” [7, p. 62]. Місіс Ремзі визначає їхні ролі таким чином – “... he was the more important ... and what she gave the world was negligible” [7, p. 62].

Об’єкти у творі відіграють важливу роль у створенні фреймів і відокремлюють різні фрейми один від одного у рамках структури тексту. Так, у творі є ще один фрейм, пов’язаний із образом Лілі Бріско, що моделюється через картину, яку Лілі малює. Відправляючись до будинку за містом разом із сім’єю, художниця Лілі Бріско взяла з собою свою картину. В. Вулф створює цей образ з метою вираження своїх феміністичних ідей. Актантом у даному випадку виступає ідея фемінізму, все, що визначає і характеризує дії Лілі Бріско. Навколо картини розгортається ‘потік свідомості’ Лілі, її внутрішній світ і ментальний простір. Саме простір її свідомості визначає рамки фрейму.

Даний фрейм репрезентований двома ключовими концептами – ‘творчість’ і ‘незалежність’. Прототипічними категоріями є ті, що асоціюються з вище зазначеними концептами. В основі концепту ‘творчості’ міститься пропозиція про те, що Лілі малює картину, яка важлива для неї. Вона постійно думає про картину і видіння – “her picture, her vision, her canvas” [7, p. 32]. Іншою пропозицією є та, що вона малює те, що бачить через свою перспективу: “But this is what I see; this is what I see ...” [7, p. 32]. Тут проявляється її автономність.

Одним з центральних концептів в досліджуваній роботі є концепт ‘творчості’. Творчість має різні прояви. У романі “To the Lighthouse” творчість пов’язана з живописом і є проявом індивідуальності і незалежності в особі жінки. В. Вулф турбує проблема взаєморозуміння і гармонізації стосунків між статями. Спочатку вона показує природну дисгармонію між статями, що проявляється в змісті різних концептів. У романі “To the Lighthouse” В. Вулф показує це на прото-

типі вікторіанської сім'ї Ремзі, у фреймі "Family relations". У рамках фрейму показано протиставлення соціальних ролей чоловіка і жінки, що проявляється у концептах "Work" та "Sympathy". В даному романі можна виділити концепти, які є проявом філософських поглядів письменниці на життя вцілому. У творі є дві ідеї: матеріальна і ідеальна. Матеріальна сторона життя виявляється у концепті "Death". Іншою ідеєю у В. Вулф є ідея вічності і воскресіння, яка проявляється у концептах "Ressurrection", "Eternity". Але життя має стабільний розвиток (концепт "Action"). Концепт "Life" пов'язаний з концептом "Nature" (природа як життя навколо, не тільки життя людини) і концептом "Time". Останній концепт розкриває роль часу: час як універсальний розвиток процесу життя на землі і час як формування сутності особистості і визначення сутності люд-

ської душі, де не існує чітких рамок між минулим і теперішнім.

Висновки і пропозиції. У ході нашого дослідження стало відомо, що концепт "Family" («Сім'я») у творі В. Вулф базується в основному на відносинах між чоловіком та дружиною. Було відзначено, що у семантичній структурі вказаного концепту є наявний обов'язковий компонент, такий як, 'happiness'. Поняття 'happiness' функціонує незалежно від того, що вкладається в його зміст: чи самореалізація в творчості, чи присвячення життя науці, чи самовіддача сім'ї, чи здатність збагнути своє призначення.

Отже, дана сфера дослідження може торкатися усіх когнітивних, психологічних та комунікативних сфер як жіночого, так і чоловічого мовлення а, отже, дає широке поле для подальшого дослідження, розширюючи число фреймів та концептів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание: монография. Москва : Русские словари, 1996. 416 с.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 447 с.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва : «Академия», 2001. 183 с.
4. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва : Энергия, 1978. 151 с.
5. Doyle L. These emotions of the body: Intercorporeal narrative in "To the Lighthouse" *Twentieth century literature*. Hempstead, 1994. Vol. 40, No 1. P. 42–71.
6. Wierzbicka A. Cross-cultural Pragmatics: The Semantics of Human interaction. Berlin / NY: Walter de Gruyter, 2003. 502 p.
7. Woolf V. To the Lighthouse. London : Penguin Popular Classics, 1996. 306 p.
8. Wurzbach W. Virginia Woolfs feministische Literaturtheorie im Wandel kultureller Kommunikation Anglia: *Zeitschrift der deutsche Philologie*. Tubingen, 1998. H. 1. S. 1–29.

Matkovska M. V. LINGUISTIC AND COGNITIVE PECULIARITIES OF FEMALE SPEECH BASED ON V. WOOLF'S "TO THE LIGHTHOUSE"

This paper is devoted to the linguistic and cognitive peculiarities of the female speech in V. Woolf's novel "To the Lighthouse". Attention is focused on time, memory and inner consciousness categories, which constitute the background of the basic value of British guidelines. The author examines the inner monologues so that one can imagine every personage's relation to the world, to definite external events, very often to one and the same case. Consequently these relations are different as they are different in the real world. Psychological effects have been realized with the help of images, symbols and metaphors. The stream of personal impressions, feelings and thoughts helps to reveal the personages themselves. Thus the inner life of people and common events in their lives seem to be extraordinary. To a great extent V. Woolf's works reflect her personal life experience and her characters remind the real people from the life. Except the great desire to present consciousness V. Woolf was greatly interested in depicting the aspects of time, in particular, the sequence of moments within the years and centuries and also differences between external and internal time. V. Woolf was personally involved in defining qualities inherent to woman's thought. She perceived the woman's sensitivity as intuitive one close to sense of things. Being interested in the inner world of people Woolf tried not only to depict social relations of personalities, but their state of solitude forming relations with others.

The result proved the dominant traits of communicative British-women behavior; peculiarities of communicative imperatives and social vocatives otherwise "unwritten rules", which are necessary to be followed in specified communicative situations. It is postulated the idea that the English-speaking communicative interaction of the British presupposes one's own emotions concealment, tied with inexpediency and subjectivity practically in all the vital situations.

Key words: semantics, pragmatics, linguistic culturology, communicative behavior, concept, strategy, tactics, frame.

Медвідь О. М.

Сумський державний університет

Андріяш О. Г.

Сумський державний університет

АНГЛІЙСЬКИЙ СЛЕНГ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Стаття висвітлює результати дослідження такого широко відомого соціолінгвального явища, як сленг. Сучасні лінгвісти досліджують та аналізують цей феномен дуже активно, тому що за останні роки в суспільстві відбувся своєрідний вибух жаргонної, розмовної, навіть нецензурної лексики – і не без активного впливу на українську мову англіцизмів. Наразі молодь дуже легко вдається до запозичень, зокрема англословних, утворення власного мовного середовища та використання слів і понять, які часто не притаманні її ментально-культурному простору, – не є винятком і явище «сленгу». Отже, метою дослідження є комплексний аналіз сленгу як однієї з підсистем сучасної англійської та української мов, виявлення специфіки функціонування сленгу як в мові оригіналу, так і мові перекладу, вивчення цих словотворчих процесів. Шляхи і способи утворення українського сленгу з англійської мови дуже різні, але всі вони зводяться до того, щоб адаптувати англійське слово до української дійсності і зробити його придатним для використання. Такі запозичення схильні до асиміляції. Захоплення англіцизмами стало своєрідною модою, воно обумовлене створеними в суспільстві стереотипами і ідеалами.

В роботі використаний метод суцільної вибірки емпіричного матеріалу, принципи цілісного та системного підходу до вивчення зазначеного явища, описовий метод (такі прийоми, як спостереження, порівняння, узагальнення, класифікація); словотворчий аналіз, що сприяв осмисленню формування структури сленгових одиниць; прийоми систематизації та лінгвістичної інтерпретації досліджуваного матеріалу в процесі перекладу.

Постійне змінювання лексичних значень та сфер вживання сленгу робить майже неможливим його фіксацію на паперовому носії, а також підрахування його кількісного складу. У сленговому прошарку мови існує велика кількість слів та виразів, які часто вживаються, але є незрозумілими та несприйнятними багатьма людьми. Отже, такі мовні одиниці вважаються сленгізмами не тільки завдяки їх нестандартному написанню, але й тому, що вони вживаються більш-менш вузьким, обмеженим колом людей, а також додають мові оригінального смислового забарвлення.

Ключові слова: сленг, соціолінгвальне явище, англіцизм, переклад, функціональний аспект, сучасна українська мова.

Постановка проблеми. Вміння спілкуватися є одним з найважливіших показників освіченості та ерудованості людини, її авторитету в суспільній та професійній діяльності. Звісно, що основним інструментом спілкування є мова. Мова – це специфічна форма відображення реальності, вона реагує на зміни в нашому житті, в соціо-культурних цінностях і орієнтирах.

Сленг, як невід'ємна частина мови, є однією з актуальних та суперечливих проблем сучасної лексикології, тому що сленг – це саме той прошарок вживаної лексики, який не співпадає з літературною нормою. Деякими дослідниками сленг сприймається як щось чуже для літературної мови, що не підходить для інтелігентної людини

з хорошою освітою. Тим не менше, в наш час можна спостерігати експансію сленгової лексики в усі сфери людської діяльності. Лексика, яка відноситься до сленгу може вживатися в літературних творах, на радіо і телебаченні, в Інтернеті, при усному спілкуванні людей практично всіх вікових та соціальних груп.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню сленгу як наразі дуже актуального соціолінгвального явища приділяли увагу такі вчені, як Дорда В. О. [1], Зацний Ю. А. [2], Клименко О. Л. [3], Кондратюк Т. М. [4], Радчук В. А. [6], Фурса О. С. [8], Хомяков В. О. [9], вивчення соціальних варіантів української мови на сучасному етапі ведуться зокрема Пиркалом С. В. [5],

Ставицькою Л. О. [7] та ін. Проблемаами сленгу займалися відомі зарубіжні лінгвісти: Dalzell T [10], Partridge E. [11], Simpson J. [12], Spears R. [13], Thorne T. [14] та ін.

Актуальність дослідження. У сучасному житті молодь дуже легко вдається до запозичень, зокрема англомовних, утворення власного мовного середовища та використання слів і понять, які часто не притаманні її ментально-культурному простору, – не є винятком і явище «сленгу». Сучасні суспільства мають рухливу систему, до складу якої входить велика кількість різноманітних субкультурних утворень, наприклад, територіальних, соціальних, професійних тощо. Кожне з таких утворень використовує власну систему комунікації, а також власну сленгову мову. Отже, **об'єктом дослідження** є функціонування системи англійського та українського сленгу, оскільки кількість англіцизмів в складі української лексики сьогодні зростає дуже швидко. Сучасні міжнародні мовні контакти відбуваються з високим ступенем інтенсивності, тому **мета** нашого дослідження полягає в комплексному описі сленгу як однієї з підсистем сучасної англійської та української мов, виявленні специфіки функціонування сленгу як в мові оригіналу, так і мові перекладу, вивченні цих словотворчих процесів.

Методологія дослідження. В роботі був використаний метод суцільної вибірки емпіричного матеріалу, принципи цілісного та системного підходу до вивчення зазначеного явища, описовий метод (такі прийоми, як спостереження, порівняння, узагальнення, класифікація); словотворчий аналіз, що сприяв осмисленню формування структури сленгових одиниць; прийоми систематизації та лінгвістичної інтерпретації досліджуваного матеріалу в процесі перекладу.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиліття в суспільстві відбувся своєрідний вибух жаргонної, розмовної, навіть нецензурної лексики. Зрозуміло, що вчені-лінгвісти досліджують та аналізують такі явища. У контексті сучасної української мови соціально-варіативна лексика потребує спеціального дослідження, бо сленг є органічною частиною української мови, одним із її функціональних стилів, яким користуються навіть носії мови з високим рівнем освіти [7], і немалий вплив на ці процеси має сучасна англійська мова.

Користувачі сленгу в основному вживають його, незалежно від мови, для створення характерної, особливої, незвичної конотації в процесі комунікації, що наразі яскраво прослідковується

на сторінках літературних творів, в рядках пісень відомих виконавців, а також на кіно- і телеекранах, що відтворюють нашу буденність – все це викликає питання, а для чого цей сленг.

Використання сленгових одиниць у літературних творах, піснях, художніх фільмах є досить поширеним явищем, тому викликає потребу перекладу в різних мовах світу, зокрема і в українській. Автор, письменник, співак часто створює нове слово або використовує існуюче у якомусь новому значенні, що може викликати проблеми сприйняття інформації у реципієнта будь-якої мови, іноді воно може стати елементом сленгу, а пізніше навіть отримати статус нормативної лексичної одиниці.

Серед літературних творів, що були проаналізовані в статті, такі: «Ловець у житі» Дж. Д. Селінджера [16]; «Планета з клаптиків» Енн Тайлер [17]; «Свято Рейчел» Маріана Кіза [15]. У «Ловці в житі» Селінджер пише про підлітка Холдена Кауфілда та його стосунки з батьками і друзями. Більше того, історія Холдена розповідається від імені самого Холдена, який допомагає читачеві зрозуміти, якою мовою цей персонаж користується, щоб розкрити свої думки та висловити свої почуття.

Мова Холдена характеризується унікальним розмовним стилем, що досягається використанням сленгових та розмовних виразів. Холден – дуже цікавий підліток з незвичайним способом мислення та світогляду. Іноді важко зрозуміти його, коли він використовує звичайні слова, але коли він використовує жаргонні одиниці, це викликає ще більші труднощі для розуміння його думок, хоча деякі з цих сленгових виразів уже стали. Дуже помітно, що мова Холдена сповнена епітетів, коли він оцінює щось чи когось. Ці епітети звучать дуже сильно: *phony* - «липовий» (фальшивий); *lousy* – «поганий»; *crumbyorcorny* – «беспонтовий». «*Get your lousy knees off my chest*» *I told him*. «*Go on, get off me, ya crumby bastard*». «*She kept saying these very corny, boring things, like calling the can the «little girls' room»*. «*Прибери свої паршиві коліна від моїх грудей!*» «*Забери від мене свої погані коліна!*» сказав я йому. «*Забирайся, залиш мене, паршивий ублюдок*». «*А вона все ще говорила про щось так банально, нудно, наприклад, вбирально називала «дівачою кімнаткою»(авт.)*.

Ці оціночні жаргонні епітети звучать грубо, проте вони допомагають читачеві зрозуміти середовище, в якому існує Холден, і мову його спілкування з однолітками, що відображає стиль

їх відносин. Такі жаргонні одиниці, як «*to shoot the bull*», «*to chew the rag*», «*to chew the fat*», «*to shoot the crap*», «*to shoot the breeze*», мають свої українські сленгові еквіваленти і перекладаються як «балабонити», тобто «брехати» – це значення приховано і в інших сленгових елементах: «*to snow somebody*» (забавляти, пудрити мозок), «*to chuck*» (залити, вишати лану на вуха), «*to give a lot of horse manure about...*» (втирати, дурити). До речі кажучи про «коней», можна виокремити деякі вислови із цим словом: «*to horse around*» розуміється як «дурити»: «*Sometimes I horse around just to keep from getting bored*». «Іноколи я просто дурію, щоб не було сумно» (авт.).

Якщо хтось не просто «залишає» (leave), але «*clears the hell out*» або «*beatsit*», це розуміється як «звалити або просто ніти». «*Stink*» чи «*to stink*» в різних контекстах мають різні значення: «*to stink something up*» означає «запартачити, не виконати», але «*to make a big stink*» означає «закачати скандал, розвонятися». Значення «*thing*» (як абстрактне поняття) представлено такими сленговими словами: «робота» – *job – junk – stuff – crap*, де слово «*job*» є нормою вживання, а «*crap*» – найгрубіше.

Вище згадувалося, що «*lousy*» означає щось погане і в основному використовується в грубому сенсі, але «*to be lousy with something*» означає «мати багато чого-небудь»: «*He is lousy with money*» – «у нього уйма грошей, у нього грошей кури не клюють». Якщо говорити про гроші (*money*), то це слово майже не з'являється в мовленні Холдена, він здебільшого говорить «*dough*» (бабки, капуста, лавэ).

Ще один літературний твір – «Планета з клаптиків» Енн Тайлер, написаний у ХХІ столітті. Тут простежуються «найсвіжіші» сленгові лексеми. У порівнянні з «Ловцем у житті», в якому йде розповідь від імені Холдена, підлітка, «Планета з клаптиків» – це розповідь від імені Барнабі, якому близько 30-35 років. Однак, незважаючи на вік головного героя, в його мовленні багато сленгізмів. Багато висловів зі слівм «*hang*»: «*to hang around*» тут означає «тусуватися, тинятися без діла». Таке саме значення має «*to go of around*»: «*You'd better do some more serious stuff instead of hanging and goofing around*» «Ти б краще зайнявся чимось більш серйозним, замість того, щоб бродити і тинятися без діла» (авт.). «*Hang up*» – це головний компонент у деяких сленгових виразах: «*to be hung up on somebody or something*» означає «заиклитися на когось або чомусь»; «*to hang up on somebody*» – «прийти, прилипнути до когось»,

але «*to hang up on somebody*» також означає «кинути трубку»: «*You hung up on me! Why?*» (Ти кинув слухавку! Чому?). «*Booze*», слово, яке часто використовується у «Ловці в житті», також означає тут «алкогольний напій» – «пузир» і «*to booze*» розуміється як «бухати». Люди, які люблять випивати, схильні відвідувати когось, але це звучить дуже умовно, вони не відвідують, а «*drop up to somebody*» – «завалюються до когось», що відображає відносини між представниками зазначеного у творі соціального прошарку та їхнє ставлення до когось чи чогось.

Наприклад, серед сленгових одиниць, що виражають стосунки, можна знайти такі: «*to hook up with somebody*» – «зв'язатися, спутатися з кимось»; «*to stand somebody up*» – «зраджувати, обманювати кого-небудь»; «*to pick somebody up*» – «підчепити когось». Якщо говорити про вирази, що відображають погляди, емоційний стан людей, то можна виділити «*sharp!*» («*Wow! Sharp!*») – «Круто!»; «*That's tough*» – «Так... стрьомно». Коли Барнабі говорить: «*I stashed my money but somebody swiped it*». «Я заникав свої гроші, але їх хтось стибрив» (авт.), зрозуміло, що «*to stash*» означає «сховати» – «заникати, приховати», а «*to swipe*» означає «потягнути, стибрити».

Сленгові одиниці ширшого спектру вживання простежуються у «Відпустці Рейчел» від Мар'яна Кіза. Головна героїня твору – двадцяти семирічна Рейчел Уолш – відчайдушно намагається знайти свою другу половинку, але її недоліком є те, що вона «*junkie*» (наркоманка). Тут спостерігається протиріччя між історією кохання і життям наркоманки: з одного боку, кохання – це серйозна річ, і воно не визнає такої мови, як сленг, воно потребує більш піднесеної і поетичної мови; а з іншого боку, світ наркотиків – це сфера використання сленгу (потайного жаргону): «*junkie*» – «наркоман» (наркоша), «*drugs*» в сленгу замінюється на «*hash*» – «травка».

«*Anna, who'd never had a real job, sometimes sold hash to make ends meet*». – «Анна, у якої ніколи не було нормальної роботи, іноді приторговувала травкою, щоб звести кінці з кінцями» (авт.).

«*She is not a goody-goody. Just because she's not a, a...junkie who can't get a job and whose husband leaves her...unlike some, he finished*. – «Та не така вона вже й цяця. Ну вона як раз не..., та вона просто наркоша, яка ніяк не може знайти роботу і яку кинув чоловік... не так, як дехто» – закінчив він (авт.).

«*Paul was obviously referring to Claire, who*

managed to get hitched («to hitch» означає «to abandon» (кинути)) by her husband on the same day that she gave birth to their first child». – «Пол очевидно мав на увазі Клер, яка змогла зробити так, що чоловік кинув її саме в той день, коли вона народила їх першу дитину» (авт.).

«No. She is a fine, big, tall girl. You know, strong», they said. I was always described as strong. It really pissed me off («pisses one off» – розлютити). – «Hi. Вона гарна, доросла, висока дівчина. І знаєш – сильна», говорили вони. Мене завжди описували як сильну. І це мене бісило» (авт.).

«Hey there!» – «Гей, там!» означає «Привіт!», хоча це може звучати трохи нахабно. Те саме значення має «What's up?», що слід використовувати при зверненні до дуже близької людини: «Hey there, girl!». «Yo, girl friend, what's up?» – «Йо, подруга, що там?».

«To sack» у «Відпустці Рейчел» означає «to get somebody lost» іншими словами «звільнити» («get lost» не слід сприймати тут як «nimiti геть»: «I'm so embarrassed! What will they think? They'll sack me for this, you know». – «Мені так соромно! Що вони подумують? Вони мене за це викинуть» (авт.).

Ще одне джерело функціонування сленгу – це художні фільми, де не обійдеться без розмовної англійської. Причини, чому сленг застосовується у фільмах, такі ж, як у літературі. Для аналізу було обрано наступні фільми: «Не погрожує південному централу, попиваючи сік у себе в кварталі» [18], «Тупий і ще тупіший» [19], «Кримінальне читиво» [21], «Знайти Форестера» [20]. Іноді в одному і тому ж фільмі були виявлені подібні вирази із жаргону, тому можна показати деякі приклади сленгу. Перший проаналізований фільм – «Не погрожує південному централу, попиваючи сік у себе в кварталі». Йдеться про одного афро-американського хлопця по імені Ashtray (Попільничка). Його мати приводить його до чорного кварталу до батька і хоче, щоб він став справжнім афро-американським чоловіком. Фільм важко зрозуміти через акцент у більшості чорношкірих людей, але, тим не менш, через те, що більшість з них є молодими, треба шукати семантичні варіації в одних і тих самих сленгових одиницях, типових для молодіжного узусу. «Hang out»- «зависати», що було виокремлено у «Ловцях в житті» та «Планеті з клаптиків», цього разу чуємо у фільмі: «I don't want you to hang out somewhere. I want you to be a man» - «Я не хочу, щоб ти десь тинявся. Я хочу, щоб ти став чоловіком» (авт.). «Guu», «buddy» чи «pal» можна замінити сленговим сло-

вим «dude» («парніша») який майже завжди стосується тільки осіб чоловічої статі.

«-Are you dating anyone?»- «Well...there was one dude»- «Ти з кимось зустрічаєшся? – «Да так... з одним пацаном» (авт.). Якщо «What's up?» колись означало «What's happened?», зараз це – сленгова фраза, що означає «Hi» і водночас «How are you doing?». Якщо «What's up?» використовується у привітанні, то інший сленговий вислів стосується прощання: «Take care» – «Пока, бувай» (його не слід плутати з «be careful»).

«Тупий і ще тупіший – фільм про двох хлопців, Гаррі та Ллойда, які роблять дурні речі. Це комедія, завдання якої створити картини життя через гумор і легкість сприйняття дійсності, одним із засобів чого є використання мови, якою люди зазвичай говорять у повсякденному житті, включаючи сленг, і що робить фільми ближче до глядачів. Коли Гаррі питає Ллойда : «How much dough do we have?» - «Скільки у нас грошень?» (авт.), то «dough» тут означає те, що і в «Ловцях у житті» – гроші (а не «тісто»). «A piece of cake» в даному контексті не харчовий продукт, а «an easy thing» - «легкотня». «She is gonna leave the brief case near the escalator. You make the pick up»- «Piece of cake» - «Вона залишить кейс біля ескалатора. Ти маєш його забрати. – Легкотня» (авт.). Коли Ллойд каже Гаррі «Get out of here» це не означає, що він хоче, щоб Гаррі зник. Очевидно, що він виражає невпевненість і недовіру. Цю фразу можна вжити замість «You are kidding!» – «Да ти гониш!»: «You know I talked to her»- «Get out of here!!!!» - «Знаєш, я з нею говорив. – Да ти гониш!»(авт.). «To freak out» у цьому випадку означає «to get nervous» - «психувати». «They always freak out when you leave the scene of an accident» - «Вони завжди психують, коли ти покидаєш місце аварії»(авт.).

Коли щось когось нервує, то дія, яка зводить когось з розуму, може бути описана за допомогою двох дієслів «to piss somebody off», «to chaff somebody» - «бісити», «вирубити когось». «That pisses me off. That pisses me right off» «You know what really chaffs my ass, though?» - «Це мене бісить. Це мене зовсім бісить.», «Ти знаєш, що мене справді вирубав»(авт.). Якщо хтось бісить Гаррі та Ллойда, то їм потрібно розслабитися, але не просто: «lay back», «straight out» або «flat out». Ці три дієслова можуть замінити стандартне «relax». Очевидно, що вони розслабляються «boozing» («бухаючи»). «This is a lot easier if you just lay back» - «Буде значно легше, якщо ти просто розслабишся» (авт.). «Straight out, flat out and give me the honest answer» - «Розслабся, не напружайся і просто дай мені чесну

відповідь» (авт.) «*Where is the booze? I know you've got it because I see you've been doing a bit of boozing*» - «Де бухло? Я знаю, що в тебе є, бо я бачив, що ти його готував» (авт.).

«Relax» у фільмі «Кримінальне читиво» замінюється на дієслово, яке було використано у пісні Avril Lavigne «Complicated», «*to chill out*». «*I go there once a year to chill out for a month*» - «Я хожу туди раз на рік розслабитися на місяць» (авт.). «Кримінальне читиво» – це поєднання епізодів, які фактично не пов'язані між собою. Але тут часто говорять про наркотики, і тому вживається вульгарний сленг (брудна англійська мова), це також і сленг, що стосується статевих стосунків, і ставлення до повій, і до брудних кримінальних справ. Всі подібні слова та їх похідні базуються на емоційному незадоволенні героїв фільму «Кримінальне читиво», що пов'язане з наркотиками. У цьому фільмі «*drugs*» – наркотики, можна почути як «*hash*» – скорочення від «*hashish*» – гашиш, а місце, де можна придбати «*hash*», називається «*hash-bar*». «*Ok, tell me again about the hash-bar*»- «Ок, розкажи мені ще раз про той бар з травкою» (авт.). Дівчина в «*hash-bar*» їла «*cool*» – морозиво, а потім сказала «*Yummy!!!*» - «Нямка!!!», що означало її задоволення від смаку, хоча це трохи по-дитячому. Крім того, відомо, що «*cool*» не завжди означає «холодний», часто використовується як «класний», «чудовий». «*There is no «you» and no «me». No more.*» - «*So we are cool.*» «*Yeah, we are cool*»- «Немає ніяких «ти» чи «я». Немає більше» - «Значить ми – класні». «*Так, ми класні*» (авт.). Тож, «*to be cool*» не значить тут, що хтось замерзає, із контексту зрозуміло – «ми поквиталися».

Джамал Уоллес, якому присудили стипендію в дуже популярному американському університеті, є головним героєм наступного проаналізованого фільму "Знайти Форестера". Він вмільний баскетболіст, але його таємна пристрасть – написання віршів. Випадково він зустрічає чоловіка на ім'я Вільям Форестер, який виявляється письменником, але через деякі обставини про нього всі забули. Форестер вчить Джамала, як писати, і зрештою той в свою чергу вчить Форестера цінувати дружбу. Звичайно, Форестер не навчав Джамала жаргонної мови, але це не він, хто розмовляє сленгом, це роблять друзі Джамала. Коли вони вітаються, ніколи не вимовляють «Hi!» чи «Hello!», зазвичай вони говорять «*What's up?*» «*What's up, J?*» - «*What's up, man?*» - «Як воно?», «Як справи?». Крім цього «*man*» може з'явитися в будь-якій мовленнєвій фразі і насправді не має

жодної семантичної функції: «*No problem, man?*» - «Без проблем, чувак?», «*Come on, man!*» - «Добре, чувак!», «*Are you okay, man?*» - «Все в порядку, чувак?» (авт.).

Слово «*nothing*» теж має свої жаргонні синоніми, його можна замінити на «*zip*» або «*nada*». Останнє було запозичене з іспанської мови. У фільмі "Пошук Форестера" друг Джамала скористався цими словами для стилістичного посилення: «*There is nothing, nada, zip!!!*» - «Да нічого!!!» (авт.). Напевно, друг Джамали нервував. Нервовий стан в молодіжному середовищі частіше виражений сленгом, і у знервованої людини є кілька його семантичних заміників: «*to go nuts*» означає «*to be nervous*», «*to go mad*» - «нервувати», «*сходити з розуму*», а «*psycho*» означає «божевільний, божевільна людина». «*This lady is a psycho! She's gone nuts*»- «Та леді божевільна! Вона зовсім з глузду з'їхала».

Незважаючи на те, що сленг є мовленнєвим явищем і використовується в основному в розмовній англійській мові в окремих специфічних узагальненнях, він знайшов своє місце в літературних творах, кінострічках (переважно в діалогах персонажів, що відносяться до відповідних соціальних і професійних прошарків суспільства). Пісні сучасних виконавців різних музичних трендів, зокрема поп, рок, реп та ін., що є формою вираження різноманітних субкультур, – також, з одного боку хороший засіб для поширення сленгу, а з іншого боку, хороший матеріал для вивчення сленгу.

Звичайно, більшість пісень написані про кохання, в основному тут використовується романтична і художньо піднесена лексика, і, здається, в них немає місця для сленгу. Іноді в піснях вживаються сленгові слова, оскільки вони ідеально вписуються у віршований рядок, не руйнуючи і не змінюючи значення цілого тексту, тим самим залишаючись у ритмічному темпі і римі, до того ж створюючи легку атмосферу. Іноді сленг застосовується в піснях, наслідуючи щось на зразок розмови, тобто, коли виконується дуетна пісня або коли сольний співак нагадує розмову з кимось. Іноді сленг використовується, як вважають автори, тому що він точно передає інтенції пісні, коли жодні інші засоби безсилі.

Якщо говорити про емоції, вираження негативного ставлення до чогось, або когось, то сленгові, навіть вульгарні жаргонні, одиниці є типовим явищем в текстах пісень відомих виконавців [22]. Це мовленнєвий засіб імплікації таких почуттів, як безмежна любов, ревності, заздрість, помста тощо – все, що важко виразити простими словами.

У ході роботи були проаналізовані різні сленгові компоненти, а також деякі граматичні, фонетичні та синтаксичні відхилення, які разом складають текстовий жаргонізм і привносять у текст пісні неформальний характер. Наприклад, у «Walking away» у виконанні Девіда Крейга «*coz*» використовується замість «*because*»: «*coz I saw them with tu owne yes*». – Тому що я бачив їх на власні очі (авт.). Це пояснюється тим, що потрібно просто зв'язати цей куплет з попереднім. «*Because*» не завжди замінюється на «*coz*», воно може приймати різні форми, але всі вони вимовляються однаково, і відмінності не розрізняються: «*cause*», «*cus*» і «*cuz*». «*So hold you close to set you free coz I just wanna see you smile again*» («Talk to Me» – Smash). «*There must be another way cause I believe in taking chances*». Має бути інший спосіб, оскільки я вірю в удачу (авт.) («Over protected» – Брітні Спірс). «*And if it's good let's just make something cooking cus I really wanna rock with you*» «І якщо все так добре, давай перекусимо, бо я так хочу запалувати з тобою» (авт.) («Superstar» – Джамелія). Всі ці форми зберігають римуючий та ритмічний ефект краще, ніж ціле слово «*because*».

Серед інших лінгвістичних відхилень, які зустрічаються в піснях та характеризують сленг, можна вказати на використання «*wanna*», що служить заміною «*want to*». Це виявилось дуже популярною формою у піснях. Аналогічні форми «*gonna*» (*going to*) та «*gotta*» (*have got to*) мають здатність як найкраще вписатися у віршований рядок, не змінюючи його значення, а лише сполучуючи слова. «*Some people don't wanna compromise*» – «дехто не йде на компроміс» чи «*and well I don't wanna live and lie too many sleepless nights*» – «і я не хочу стільки разів жити й помиратися безсонними ночами» (авт.) («Walking Away» – Девід Крейг).

«*Is the love I gave her in the past gonna be enough to last If tomorrow never comes?*» – «Чи та любов, яку я їй колись дав, буде ще тривати, якщо завтра ніколи не настане?» (авт.) («If Tomorrow never comes» – Ронан Кітінг).

«*You gotta tell me what you need from me So hold you close so set you free*» - «Краще скажи, що тобі треба від мене і я міцно тебе обійму, щоб відпустити» (авт.) («Talk to Me» – Smash).

«*I'm gonna wake up, yes and no I'm gonna kiss some part of I'm gonna keep this secret I'm gonna close my body now*»- «Я збираюся прокидатися, казати так чи ні, я збираюся цілувати, я збережу цей секрет і хочу закрити своє тіло» (авт.) («Die Another Day» - Мадонна).

Елемент «*ain't*» також досить своєрідне граматичне явище, що означає «*am not*», «*isn't*», «*aren't*». Мета використання «*ain't*» така сама, як і «*cos*», «*wanna*», «*gonna*», але ця форма вживається не часто. «*I ain't gonna hold out either I'ma give it all to you baby*» - «Я не буду тебе більше тримати, крихітко, я віддам тобі все» (авт.) («I know what you want» – Мерая Кері). «*My loneliness ain't killing me no more I'm stronger*» – «Моя самотність більше мене не вбиває, я – сильніша» (авт.) («Stronger» – Брітні Спірс).

Всі описані вище форми характеризуються як сленгоподібні. Їх також можна знайти у фільмах та літературі, хоча значно менше, вони популярні в піснях завдяки їх здатності зробити звучання пісні більш легким та вільним.

Іноді сленгові слова використовуються не тільки для того, щоб виконувати функцію римування, але і щоб уникнути повторення. Наприклад, «*relax*» можна замінити такими сленговими синонімами, як «*chill out*», «*lay back*» and «*laugh out*»: «*Chill out, what you are yelling for? Lay back, it's all been done before... Laugh out, when you strike a pose Take off all your preppy clothes*» - «Охолонь, чого ти волаєш? Розслабся, вже все відбулося» (авт.) («Complicated» - Avril Lavigne).

Усі ці три сленгові одиниці містять однакову кількість складів, таким чином, вони ідеально підходять до ритму вірша. Їх використання допомогло уникнути повтору дієслова «*relax*» – «розслабитися», крім того, ці дієслова мають певний неофіційний дух, доречний у розмовних ситуаціях.

Що стосується суто лексичних сленгових одиниць, то в піснях вони використовуються порівняно менше, здебільшого це брудний сленг чи вульгарний сленг, що є емоційно насиченим. Лексичні одиниці, що виражають нейтральне ставлення, рідко виникають у поп-піснях, а вульгарний сленг або брудна англійська мова, особливо превалює в реп-піснях. Велика кількість вульгарних сленгових слів у реп-піснях викликана тим, що вони дуже нагадують розмову, не відповідають правилам римування та тону, в результаті, рядки йдуть як розмова, без явної рими та великих тембрових варіацій. Найчастіше вживані вульгарні сленгові одиниці в реп-піснях Eminem, наприклад: «*shit*», «*ass*» (їх похідні). Ці слова функціонують у його піснях в різних значеннях: «*shit*» здебільшого означає «річ» як абстрактне поняття, яке може бути легко замінено на більш глибоке за значенням «суть». Наприклад: «*You know what I'm saying, cause they don't know shit about this*» -

«*Ти знаєш про що я, бо вони ні фіга про це не знають*» (авт.) («Infinite» Eminem), «*I got them open like marijuana smoke up in your nose Bucking these hoers, I got that shit down to a science*» – «*Я просто їх видихаю, як ти марихуану з носа...я витравлю цих повій, я розкладу це лайно на атоми*» (авт.) («313» Eminem). Треба зазначити, що синонімічний ряд сленгізмів в українській мові дозволяє перекладачу варіювати формами семантично відповідних одиниць, аж до евфемізмів. Коли Емінем каже «*ass*», це означає «*ти*», а якщо «*his ass*» – він, «*her ass*» – вона, «*my ass*» – я. «*This purpy is lucky I didn't blast his ass yet*» – «*Цьому цуценяті пощастило, що я його не розніс*» (авт.) («Criminal» Eminem). Не зовсім розумно пропонувати прослуховування таких пісень і підбір вульгарних сленгових слів, чи використовувати їх у мовленні, але, принаймні, перекладачеві це допомагає розпізнавати та ідентифікувати їх, адже знання будь-яких жаргонних слів має велике значення для розвитку мовної компетенції, а іноді стає корисним в неформальному спілкуванні, що пом'якшує традиційний і обмежений характер розмови.

Висновки і пропозиції. У ході аналізу матеріалу виявлено, що сленг розуміється як мова поширеного розмовного типу, нижчого за рівень від стандартної мови і складається або з нових слів, або з відомих, що використовуються в деякому особливому сенсі. Вважається, що сленг є вульгарним, оскільки він виникає в неформальній розмові, що супроводжується граматичними помилками. Але існує протилежна думка: розумне використання сленгу сприяє жвавому мовленню, воно зберігає мову свіжою та живою, враховуючи, що сленг зародився з субкультур людей певних занять та професійних груп. Підлітки, злочинці та неосвічені люди також відіграють велику роль у створенні та підтримці функціонування сленгу.

Оскільки сленг є частиною розмовної мови, він розповсюджується не тільки через усну комунікацію, але й через сучасну літературу, кіно, телебачення, Інтернет.

Загальне «вирівнювання» ієрархічного суспільства та послаблення мовних забобонів означають, що сленг може сприйматись не як щось, що по суті є нестандартним, а як варіант серед багатьох доступних мовних стилів. При цьому завжди повинен бути набір слів і фраз, які виходять за межі досяжності більшості мовців, тобто завжди «девіантні» та непрозорі. Зараз цей процес може бути більш помітним і звичним, явище перетинання лексики може відбуватися набагато швидше (зважаючи на широту використання засобів масової інформації), а незвичне і нестандартне значення самих сленгізмів може зменшитися, процес креації і використання сленгу може ризикувати замикатися на фамільярності і мовленнєвих кліше, але це навряд чи колись зупиниться.

Шляхи і способи утворення українського сленгу з англійської мови дуже різні, але всі вони зводяться до того, щоб адаптувати англійське слово до української дійсності і зробити його придатним для постійного використання.

Швидкий розвиток та використання сленгу приводить до того, що сучасні мови світу стають більш динамічними, постійно доповнюються та розширюються. Але звісно, як і у будь-якого іншого явища, популяризація сленгових одиниць має свої переваги та недоліки. З одного боку, створення нових лексичних одиниць в мові приводить до зростання динаміки та оновлення лексичного складу мови. З іншого ж боку, створення нових лексичних одиниць сленгу приводить до появи нелітературних лексичних одиниць, а інколи і нецензурної лексики, що негативно впливає на розвиток літературної мови.

Список літератури:

1. Дорда В. О. Аксиологічні аспекти студентського сленгу США / Філологічні трактати. Суми: СумДУ, 2006. №11. С. 45-53.
2. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя, 1998. 430 с.
3. Клименко О. Л. Поповнення словникового складу англійської мови з нелітературних підсистем. Харків, 2000. 20 с.
4. Кондратюк Т. М. Словник сучасного українського сленгу. Харків: Фоліо, 2006. 352 с.
5. Пиркало С. В. Сленг: ненормативно, але нормально. Київ: Накова думка, 2002. 50 с.
6. Радчук В. А. «Іншомовні слова в українському мовленні». Київ: Либідь, 1998. 150 с.
7. Ставицька Л.О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
8. Фурса О. С. Український молодіжний сленг як динамічний феномен: Стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу. Київ: Альфа друк, 2008. 52 с.
9. Хомяков В. А. Введение в изучение сленга – основного компонента английского просторечия. М, 2009. 153 с.

10. Dalzell T. Flappers 2 rappers: American Youth Slang. N. Y., 1996. 543 p.
11. Partridge E. Slang Today and Yesterday. 4th ed. London: Routledge & Kegan Paul, 1972. 476 p.
12. Simpson J. The Oxford Dictionary of Modern Slang. London, 2010. 480 p.
13. Spears R. Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. N.Y: McGraw Hill, 2000. 560 p.
14. Thorne T. Dictionary of Contemporary Slang. London: A & C Black Publishers Ltd, 2006. 250 p.

Ілюстративний матеріал

15. Keyes M. Rachel's Holiday. N. Y., 1999. 275 p.
16. Salinger J. D. The Catcher in the Rye. N. Y., 1979. 299 p.
17. Tyler A. A Patchwork Planet. New York, 2001. 304 p.
18. "Don't be a Menace South Central" West Multimedia, 1999 <https://www11.123movie.cc> > ..
19. "Dumb and Dumber" New Life Cinema. Artwork & Design, 2003 <https://www11.123movie.cc> > ..
20. "Finding Forrester" Columbia Pictures Industries, 2000 <https://www11.123movie.cc> > ..
21. "Pulp Fiction" 2002 Layout and design Columbia Tristar Video. <https://www11.123movie.cc> >
22. <https://www.music.i.ua> >

Medvid O. M., Andriyash O. H. ENGLISH SLANG IN UKRAINIAN LANGUAGE

The article covers the results of the study of such well known sociolinguistic phenomenon as slang. Linguists consider this phenomenon to be very urgent, because in recent years a peculiar usage of jargon, colloquial and even obscene vocabulary has taken place in the society, and not without active influence of English units on the Ukrainian language. Now the language of young people is open for borrowings, including English slangs, to create their own linguistic environment and to use words and concepts that are often not inherent for their mental and cultural space.

Therefore, the purpose of the study is a comprehensive slang analysis as one of the subsystems of modern English and Ukrainian, to identify the specifics of slang functioning in both the original language and the language of translation, to study these word-forming processes. The ways of rendering English slang units into Ukrainian ones are very different, but the main task is to adapt an English word to Ukrainian reality and to make it fit for continuous use. Such borrowings are prone to assimilation. The fascination with English has become a kind of fashion, it is caused by stereotypes and ideals created in the society of the globalized world.

The methodology of the study includes such methods, as: the method of sampling for the analysis of the empirical material, principles of holistic and systematic approach to the theoretical study of the phenomenon, the descriptive method (such techniques as observation, comparison, generalization, classification); word-forming analysis that contributes to the understanding of the slang units structure; methods of systematization and linguistic interpretation of the studied material in the translation process.

The constant change of semantic meaning and usage spheres of slang makes it almost impossible to fix it in dictionaries, as well as to calculate its quantity. There are a large number of words and expressions in the slang layer of the language that are often used but are misunderstandable and unacceptable by many people. Thus, such linguistic units are considered to be slang not only because of their non-standard spelling, but also because they are used by a more or less narrow, limited number of people, and also add the original colourful meaning to any language.

Key words: *slang, sociolinguistic phenomenon, Anglicism, translation, functional aspect, modern Ukrainian.*

Мельник Н. І.

Національний авіаційний університет

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «PRESCHOOL EDUCATION» У ВИМІРІ ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті актуалізовано проблему термінологічного потрактування педагогічних понять в сфері дошкільної освіти у європейському освітньому та науковому контекстах. Автором з'ясовано, що практика міжнародної термінології сфери дошкільної освіти визначається наявністю проблем, пов'язаних з відсутністю повної еквівалентності понять між різними національними системами освіти. У контексті означеного, питання лінгвістичних особливостей та важливості правильної інтерпретації англійських термінів у педагогічній галузі є важливим з огляду на те, що компаративні дослідження опираються на результати лінгвістичних розвідок та аналізу контенту понять і термінів у різних освітніх системах.

Автором виокремлено основні поняття, що характеризують та визначають зміст концепту «preschool education», серед них «early childhood education and care», «kindergarten», «young children services» тощо. У статті автором конкретизовано відмінність понять «preschool education» (дошкільна освіта) та «services for young children» (послуги для дітей молодшого/дошкільного/раннього віку); на основі зіставного контент-аналізу визначено сутнісні відмінності вживання окремих термінів для позначення концепту «preschool». Автором також визначено, що на відміну від програм дошкільної освіти (a preschool program), програми догляду за дітьми (a child care program) зорієнтовані на забезпечення фізичного благополуччя дітей. Відмінність означених програм полягає також у тому, що програми догляду за дітьми (child care programs) передбачають залучення немовлят та дітей раннього віку (toddlers). Однак, незважаючи на відмінності, термін «preschool» залишається загальним, який застосовується до цілої низки програм дошкільної освіти для дітей у віці за рік-два до вступу до «дитячого садка» (kindergarten). Результатом лінгвістично змістового та контекстуального аналізу англійських варіантів концепту «preschool education» уможливив визначення досліджуваного феномену як поняття, що позначає цілісну систему освітніх послуг у сфері дошкільної освіти завдяки якій відбувається цілеспрямований та системно організований освітній процес у різних типах та видах закладів дошкільної галузі. Практична значущість отриманих результатів аналітико-лінгвістичного дослідження визначається отриманням автентичного потрактування педагогічних термінів та понять, що описують концепт дошкільної освіти в європейській інтерпретації феномену, що слугуватиме ґрунтовним термінологічним ресурсом у контексті вітчизняних компаративних розвідок у сфері дошкільної освіти.

Ключові слова: змістовий аналіз, концепт «preschool education», функціональне значення, контекстуальне значення, поняття, термін.

Постановка проблеми. Інтеграція, взаємопроникнення і взаємообмін передового педагогічного та освітнянського досвіду в галузях науки та техніки розкриває широкі горизонти для сучасних лінгвістичних досліджень, оскільки дослідження зарубіжного досвіду цілком і повністю передбачає розгляд іншомовних термінів понять, феноменів та концептів. Особливою актуальністю визначаються лінгвістичні дослідження у контексті компаративних наукових розвідок у педагогічній сфері та в галузі дошкільної освіти зокрема. В означеному контексті йдеться про англійську термінологію сфери дошкільної освіти та її інтер-

претацію і переклад українською. Зазначимо, що численні термінознавчі дослідження переконливо довели, що фахова лексика відіграє важливу роль у розвитку науки й техніки та здатна певною мірою визначати напрям для подальшого розроблення їхніх теоретичних положень. Як основний засіб вираження, зберігання й передавання спеціальних наукових понять термінологія забезпечує формулювання проблем і наступність наукових знань [7, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У світовій термінології сфери освіти існують проблеми, пов'язані насамперед з відсутністю повної

еквівалентності понять між різними національними системами освіти. Взаємодія та інтеграція в освіті й науці, як стверджують фахівці, не можуть бути успішними без використання всіма учасниками однієї мови” комплексу понять і термінів. Проблеми лінгвістичних особливостей та важливості правильної інтерпретації англійських термінів у педагогічній галузі в українській педагогічній науці досліджувалась Н. Мельник [2], Л. Пуховською [4]. Серед нечисленних досліджень англійської освітньої термінології вітчизняними мовознавцями слід назвати дисертацію Н. Поспелової, в якій досліджується системний характер семантичних змін у лексиці на матеріалі функціонально-семантичного поля Освіта у США [3]; дослідниця Н. Стефанова розкрила особливості сучасної англійської термінології сфери освіти [5]. Як справедливо зазначає К. Корсак : «...у сфері фізики чи математики викладачі й науковці вузів України не мають жодних проблем термінологічного плану, спілкуючись з колегами-фахівцями з країн Європи та США, то наша освітянська термінологія дуже далека від світових стандартів [1, с. 377]. Відсутність «однієї мови» заважає взаєморозумінню між фахівцями, обмежує можливості обміну досвідом як в науковій, так і в прикладній сфері, приводить до практичних помилок, зокрема при перекладі спеціального тексту. Неоднозначність термінів, різне їх тлумачення і неточне вживання перешкоджають правильному розумінню суті того чи іншого процесу [6]. З означеного можна зробити висновок про те, що англійська педагогічна лексика в сфері дошкільної освіти не достатньо розкрита у сучасних вітчизняних лінгвістичних дослідженнях, а відтак потребує окремої дослідницької уваги передусім у синхронному плані, що становить **мету** даного аналітико-лінгвістичного дослідження, представленого у **статті**.

З огляду на сформульовано мету статті доцільним буде послідовне розв’язання комплексу таких **завдань**: визначити сутність концепту «preschool education» в тлумаченні провідних європейських досліджень та лінгвістичних джерел; проаналізувати особливості змістового наповнення терміну у взаємозв’язку з його функціональною сутністю та контексту в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Для європейської науково-методичної та методологічної традиції типовими англійськими варіантами, якими позначається весь спектр послуг у системі освіти та догляду за дітьми раннього дошкільного та дошкільного віку, є: preschool – дошкільна освіта

(освіта дітей дошкільного віку від 3 років до вступу до першого рівня обов’язкової освіти) [10, с. 655], prekindergarten – переддошкільна освіта (дослівно передсадочкова освіта, освіта дітей до року і старших, яка здобувається до офіційного вступу дитини до дошкільного навчального закладу, наприклад: в центрах раннього розвитку, ігрових групах тощо) [10, с. 655], early childhood education (ECE) – рання дошкільна освіта (освіта дітей раннього дошкільного віку від народження до 3-х років) [11], pre-primary education – передшкільна освіта (освіта дітей дошкільного віку від 3 років до вступу до першого рівня обов’язкової освіти) [12], ECEC – early childhood education and care (services) дошкільна освіта та догляд/виховання (послуги у сфері догляду за дітьми дошкільного віку від народження до вступу на перший рівень обов’язкової шкільної освіти) [13, с. 69]).

Найбільш вживаними є варіант «Preschool/preschool education» та «ECEC». Preschool (дошкільна освіта, дошкільня) – термін широкого значення, який може використовуватися для характеристики будь-якого виду освітньої діяльності, до якої залучені діти до вступу до шкільної формальної освіти. Термін «preschool» більше стосується освітніх програм для три- і/або чотирирічних дітей. І хоча, зазвичай, функціонально визначається «доглядом за дитиною» (child care), термін «preschool» передбачає добре регламентовану діяльність, що забезпечується високоякісними освітніми програмами, спрямованими на соціально-емоційний, фізичний, когнітивний розвиток вихованців [8].

На відміну від програм дошкільної освіти (a preschool program), програми догляду за дітьми (a child care program) зорієнтовані на забезпечення фізичного благополуччя дітей, покликані здійснювати супровід дітей, батьків, які працюють (to support parents’ employment). Також варто зазначити, що до програм догляду за дітьми (child care programs) залучені переважно немовлята та діти раннього віку (toddlers) [10, с. 655]. Незважаючи на відмінності, термін «preschool» залишається загальним, який застосовується до цілої низки програм дошкільної освіти для дітей у віці за рік-два до вступу до «дитячого садка» (kindergarten), який у більшості європейських країнах є першим етапом обов’язкової шкільної освіти [10]. Варто зазначити, що терміном «kindergarten» позначається перший етап обов’язкової шкільної освіти, і часто цей термін співвідноситься у європейській педагогічній літературі з терміном «передшкільна освіта» (pre-primary education). «Передшкільна освіта»

відповідно до офіційних документів ЮНЕСКО, а саме – Міжнародної стандартної класифікації освіти (International Standard Classification of Education) – належать до обов'язкової (compulsory), яка розпочинається з 4-х, 5-ти, 6-ти або 7-ми років (залежно від країни) [9].

ЕСЕС (early childhood education and care) – освіта та догляд за дітьми раннього/дошкільного віку, який, за визначенням в офіційних документів Європейської комісії, визначається, як системна робота будь-якого виду регульованої діяльності приватної, громадської чи державної інституції, що забезпечує освіту та догляд за дітьми від народження до старшого дошкільного віку, становить перший етап обов'язкової початкової шкільної освіти, незалежно від типу організації, фінансування, робочих годин та програмового змісту освіти, яку можуть здійснювати центри раннього розвитку та центри денного догляду за дітьми сімейного типу; дошкільне та передшкільне забезпечення освітою (pre-school and pre-primary provision) [13, с. 69].

У Європейських офіційних документах часто вживаним для позначення дошкільної освіти або послуг в сфері суспільно дошкільного виховання є словосполучення «services for young children» (послуги для дітей молодшого/дошкільного/раннього віку) [14, с. 4].

Під цим терміном, за визначенням авторитетного в європейському освітньому просторі видання «Діти в Європі», розуміється широкий спектр послуг для дітей від народження до обов'язкового шкільного віку, який коливається від 4 до 7 років в державах-членах Європейського Союзу (найчастіше 6 років). Ці послуги позначаються різними назвами в різних європейських країнах. Так, кожна назва, термін, який позначає послуги в дошкільній освіті, на кожній з європейських мов втілює в собі особливе і багате поєднання традицій, цінностей і понять – наприклад, «материнські школи» (école maternelle), «групові/колективні ясла» (crèche collectif) – у Франції, «дитячий сад» (scuola dell'infanzia) – італій, «дитячий садок» (kindergarten) – у Німеччині, «розплідник» (förskola) – у Швеції, Фінляндії, «дитячий центр» (children's centre) – у Великій Британії. Отже, як свідчать дані директивного документа «Діти дошкільного віку та послуги в дошкільній освіті», наявність широкого спектра європейських послуг у сфері дошкільної освіти спричиняє не лише велику різноманітність закладів, в яких вони надаються, але й призводять до неузгодженості, коли беруться до уваги вузькі аспекти

сфери дошкільної освіти. Наприклад «групові/колективні ясла» (crèche collectif) – у Франції не те саме, що називається «розплідником» (förskola) у Швеції, чи «дитячий центр» (children's centre) – у Великій Британії. Відтак, як зазначають автори документа, зупинилися на вживанні досить узагальненого терміна – «послуги для дітей молодшого/дошкільного віку» – який не пов'язаний з назвою будь-якої конкретної європейської країни або традицією [14, с. 4].

Вислів «послуги для дітей молодшого/дошкільного віку» у документі «Діти дошкільного віку та послуги в дошкільній освіті» передбачає послуги для груп дітей, які не досягли обов'язкового шкільного віку, що надаються офіційними організаціями, які можуть варіюватися від муніципалітету до батьківського кооперативу та до бізнесу, і, в окремих випадках, оплачуваних послуг працівників. Отже, до послуг для дітей дошкільного віку, належать: дитячі кімнати / дитячі ясла / дитячі осередки (nurseries), ясла (crèches), дитячі садки (kindergartens), не обов'язкові школи (non-compulsory schools), дитячі центри (children's centres) та організований сімейний догляд за дитиною/догляд сімейного типу (тобто, де в сім'ї вихователі працюють як наймані працівники від приватної організації, бюро чи муніципального представництва освіти) – (organised family day care). У більшості цих закладів діти проводять частину або більшу частину свого часу без батьків. Під розумінням «послуг для дітей дошкільного віку» лежить цілеспрямована освітня діяльність батьків, які залишаються зі своїми дітьми і забезпечують набуття дитиною дошкільної освіти вдома (як, наприклад, «зелені будинки» (maison vèrtes) у Франції, чи «ігрові майданчики» (spazio insieme) в Італії, коли група матерів, які не працюють, домовляються про почерговий, в окремих випадках погодинний догляд та розвиток за дітьми).

З визначень зрозуміло, що найширшим поняттям є ЕСЕС (early childhood education and care). Тож під автентичним українському поняттю «дошкільна освіта» (preschool education/early childhood education and care) європейськими науковцями розуміється комплексний та цілісний спектр послуг, що забезпечує реалізацію освітніх заходів з цілісним підходом, спрямованим на пізнавальний, фізичний, соціальний і емоційний розвиток дітей раннього, дошкільного та передшкільного віку; процес, який відбувається, як у межах приватної, громадської або державної інституції, так і поза її межами (родинне виховання й освіта,

виховання та освіта в сім'ї) та формує і розвиває навички, необхідні підготовці дітей раннього віку до соціальної адаптації в умовах дошкільних закладів та вдома, а також академічної готовності дітей дошкільного віку (від 3-6-ти років) до школи, яке використовуватиметься у започаткованому дослідженні.

Висновки. Лінгвістично контекстуальний аналіз англomовних варіантів концепту «*preschool education*» уможливив визначення досліджуваного феномену як поняття, що позначає цілісну систему освітніх послуг у сфері дошкільної освіти завдяки якій відбувається цілеспрямований та системно організований освітній процес у різних типах та видах закладів дошкільної галузі.

Особливості потлумачення концепту виявляються у контекстуально-функціональному вимірі його розуміння, оскільки сутність змісту пов'язується з основними освітніми функціями (виховна, доглядальницька, освітня чи розвивальна) та залежить від типу закладу (приватний, муніципальний чи державний сектор). Водночас, варто зауважити, що представлений у статті аналітичний аналіз концепту може піддаватися дискусії та більш ґрунтовному розгляду, позаяк не дослідженими залишаються поняття та терміни, пов'язані з концептом «*preschool education*», а саме «*preschool center*», «*kindergarten*», «*nursery*» та інші, що **становить перспективу подальших наукових розвідок** в даному напрямі.

Список літератури:

1. Корсак К.В. Про деякі перешкоди на шляху нашої інтеграції в європейський освітній простір. Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і перспективи: Зб.наук. праць. Вип.3. К.: Знання, 2000. С.377-381.
2. Мельник Н. І. Особливості перекладу аббревіатур освітніх та педагогічних організацій країн Європейського Союзу. Вісник Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2019. 3 (55). С. 363-372.
3. Поспелова Н.В. Системный характер семантических изменений в лексике: (На материале лексики функционально-семантического поля «Образование в США»): Автореф.дис. канд.филол.наук. Одесский ун-т. 1990. 16 с.
4. Пуховська Л. П. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській педагогічній освіті. Народна освіта : електрон. наук. фах. видання. 2013. Вип. 3. http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1736.
5. Стефанова Н. Англomовна термінолексика сфери освіти кінця ХХ - початку ХХІ століття Текст : монографія. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К. : НПУ, 2011. 179 с.
6. Стефанова Н. Сучасна англomовна термінолексика сфери освіти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. Одеса. 2004. 20 с.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант. 2015. 160с.
8. Bowman B. Kindergarten practices for children from low income homes. The Transition to Kindergarten / eds.: Robert C. Pianta, Martha J. Cox. Baltimore, 1999. P. 281–301.
9. Compulsory age of starting school in European countries // NFER: National Foundation for Educational Research. <https://www.nfer.ac.uk/eurydice/compulsory-age-of-starting-school.html>.
10. Early childhood education : an international encyclopedia : [4 volumes]. Vol. 1 / eds.: Rebecca Staples New, Moncrieff Cochran. Westport : Praeger Publishers, 2007. 1379 p.
11. International Standard Classification of Education (ISCED) // OECD. Glossary of Statistical Terms. Retrieved from: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1436>.
12. Pre-primary education (ISCED 0) // OECD. S. I., 2003. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5409>.
13. Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care: Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission. S. I. : s. n. 2014. 71 p. (Key principles of a Quality Framework). http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf.
14. Young children and their services: developing a European approach: Children in Europe Policy Paper: a Children in Europe Policy paper : (English version) September 2008 / Bernard van Leer Foundation, Eurochild International Step by Step Association, EECERA Utdanningsforbundet. S.I. Step by Step Association, 2008.11p. http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/children_in_europe.en.pdf.

Melnyk N. I. THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF THE TRANSLATION OF THE CONCEPT «PRESCHOOL EDUCATION» IN THE DIMENSION OF THE NATIONAL SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL SPACE

The article is dedicated to the problem of terminological interpretation of pedagogical concepts in the field of preschool education in the European educational and scientific contexts. The author has found that

the practice of international terminology in the field of pre-school education is determined by the existence of problems related to the lack of full equivalence of concepts between different national education systems. In the context of this, the issue of linguistic features and the importance of correctly interpreting English-speaking terms in the teaching field is important, given that comparative studies rely on the results of linguistic exploration and content analysis of concepts and terms in different educational systems.

The author outlines the basic concepts that characterize and define the content of the concept of "preschool education", among them "early childhood education and care", "kindergarten", "young children services" and more. The article elaborates on the difference between the concepts of "preschool education" and "services for young children" (services for young /pre-school/young children); On the basis of comparative content analysis, the essential differences of the use of separate terms to denote the concept of "preschool" are determined. The author also found that, unlike a preschool program, a child care program is aimed at ensuring the physical well-being of children. The difference between these programs is also that child care programs involve toddlers and infants. However, despite the differences, the term "preschool" remains a generic one, which applies to a number of pre-school education programs for children aged one or two years before entering kindergarten. The result of the linguistically meaningful and contextual analysis of the English-language variants of the concept of "preschool education" made it possible to define the phenomenon under study as a concept that denotes a holistic system of educational services in the field of preschool education, through which there is a purposeful and systematically organized educational process in different types and types of institutions. The practical significance of the results of the analytical-linguistic research is determined by obtaining an authentic interpretation of pedagogical terms and concepts that describe the concept of preschool education in the European interpretation of the phenomenon, which will serve as a thorough terminological resource in the context of national comparative education.

Key words: *content analysis, concept «preschool education», functional meaning, contextual meaning, concept, term.*

УДК 811,111

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/18>

Mykhaylenko V. V.
King Danylo University

THE CONTEXTUAL SHIFTS OF “NOW”

The article investigates the unit now in three types of context to differentiate its part of speech category, meaning and its sentence position in the novel “Theatre” ” by W.Somerset Maugham (p.1-100), its Russian translation by Галина А. Островская, and in the British National corpus to compare the statistics in the novel and the corpus its statistic data aimed at the common trends in the development of now as an original adverb into particle (discoursal and imperative) context. Context in philosophy is the idea that a statement or thought has meaning only in relationship to a certain setting or background. In literature context illuminates the meaning and relevance of the text, and may be something cultural, historical, social, or political. The study of meaning has become the main point in two areas of linguistics: semantics i concerned with the ways meaning is encoded in language, pragmatics -- “the study of those relations between language and context that are grammaticalized, or encoded in the structure of a language. Bateson (1979) underlines that “without context, there is no communication” and that to understand communicational aspects of a phenomenon, one must look to ever larger context units in a “hierarchy of contexts within contexts.” We are hypothesising that there is a close relationship between the position of now, its part of speech designation and its semantics, therefore we are planning to analyse the unit now in three types of context, where they take on discourse related functions as a result of what is now widely accepted to be a grammaticalization process. The core contribution of this paper lies in the investigation of now which undergoes a cross-categorical transposition of now as an original adverb → discourse particle and adverb → pragmatic particle under the influence of various types of context: The introduction of a context helps to demonstrate the dynamic behaviour of the meaning. The comparison of the data retrieved from the novel and the British National corpus point out the common features of the cross-categorical transposition of now. We believe that units like still, yet, only, just and others can demonstrate the same shifts in various contexts.

Key words: adverb, particle, context, discourse, transposition, shift, grammaticalization.

INTRODUCTION. The main objective of the paper is to reveal the components of the lexical meaning of *now* in its context. Very few people seem able to suggest that what meanings there might be beyond the ones in dictionary [1, p.324; 10, p.251-252]. When researching the unit *now* the dictionaries unanimously refer it, first, to the class of adverbs though in most contexts it does not fit that category. Context in philosophy is the idea that a statement or thought has meaning only in relationship to a certain setting or background. In literature context illuminates the meaning and relevance of the text, and may be something cultural, historical, social, or political. The study of meaning has become the main point in two areas of linguistics: semantics i concerned with the ways meaning is encoded in language, pragmatics -- “the study of those relations between language and context that are grammaticalized, or encoded in the structure of a language [13, p.9; 21, p.53].

We shall investigate the unit *now* in three types of context to differentiate its part of speech category, meaning and its sentence position in the novel “The-

atre” ” by W.Somerset Maugham (p.1-100), its Russian translation by Галина А. Островская, and in the British National corpus to compare the statistics in the novel and the corpus its statistic data aimed at the common trends in the development of *now* as an original adverb into particle (discoursal and imperative) context.

Traditionally, adverbs are one of the four major word classes, along with nouns, verbs and adjectives, though Beck defines nouns, verbs and adjectives as three major open classes and refers the adverb together with adposition to two minor lexical classes. Adverbs are generally believed in particular to be a cross-linguistically marked category than adjectives [3, p.11-12]. The most well-known study of adverb position is undertaken by Cinque [4, p.3-4]. We use adverbs as adjunct or modifiers of a verb, an adjective, another adverb, a clause or a whole sentence and, less commonly, about a noun phrase. Adverbs are classified into several categories: time, place, manner, degree, frequency, but some other grammar books distinguish some more categories, for example,

focusing, evaluative, linking, focus and viewpoint, truth, comment and directional, contrast or ambiguity, opacity, and veridicality [see 6, p.205-206; 15, p.57]. Thus adverbs do not present a unified class, in order to understand them, it is first necessary to establish the right taxonomies [19, p.285]. The options of adverb positions have been evident since Old English, and we find that authors used to employ them to express specific modes.

DISCUSSION. The word «context» is a metaphor derived from the Latin *texere*, «to weave.» It came into English in early 15c. in the meaning «a composition, a chronicle, the entire text of a writing,» from Latin *contextus* «a joining together,» originally past participle of *contexere* «to weave together,» from assimilated form of *com* «with, together» (see *con-*) + *texere* «to weave, to make» (from PIE root *teks- «to weave,» also «to fabricate»). In the 4th c.A.D. the Latin noun *contextio* described the text surrounding a given passage. In the Middle Ages, *contextio* came to mean «literary composition,» but «context,» was expressed through the term *circumstantiae*. In the 9th c. Sedulius Scotus (fl. 840–860), an Irish teacher, Latin grammarian and scriptural commentator (Encyclopaedia Britannica), suggested the rule of «seven circumstances»— person, fact, cause, time, place, mode, and *topi* which lay the foundation of the modern concept of context. Gregory Bateson's ideas are significant for how we understand communication, in different settings whether in family settings, in ecosystems, among humans, or non-humans/. argued that “without context, there is no communication” and that to understand communicational aspects of a phenomenon, one must look to ever larger context units in a “hierarchy of contexts within contexts” [2, p.5-6; 5, p.1-2] As we can see, context plays a very important role in discourse analysis [22, p. 558]. The context can eliminate ambiguity of the unit meaning in the sentence; it can indicate referents to avoid repetition, and detect conversational implicature in the terms of ‘what the speaker can imply [18, p.878]. For our investigation the first and the third functions of the context are very significant.

CORPUS ANALYSIS. We are hypothesizing that there is a close relationship between the position of *now*, its part of speech designation and its semantics, therefore we are planning to analyse the unit *now* in three types of context, where they take on discourse-related functions as a result of what is now widely accepted to be a grammaticalization process [7, p.195].

A Linguistic Context is a context defined purely in terms of what follows or what precedes a particular

segment that is undergoing a sound change. In other words, a linguistic context will not take into account the social, situational aspects, or the psychological aspects. Linguistic context refers to the context within the discourse, that is, the relationship between the words, phrases, sentences and even paragraphs. It can be also interpreted as the surroundings, circumstances, environment, background or settings that determine, specify, or clarify the meaning of an event or other occurrence. The function of the linguistic context is to help ascertain the unit meaning, primarily its lexical one. First, the structure of the lexical meaning of *now* will be in the focus of our investigation to further determine its possible shifts connected with the intercategory transposition of *now*: adverb → particle.

The lexical meaning of the adverb *now* includes the following components: (1)

at the present time or moment [Merriam Webster, Cambridge, Macmillan, Collins]; (2) in the time immediately [Merriam Webster, Cambridge, Collins];

(3) very soon [Merriam Webster; Macmillan];

(4) used with the sense of present time weakened to express command, request, or admonition [Merriam Webster, Macmillan, Collins]; (5) used with the sense of present time weakened or lost to introduce an important point or indicate a transition to a new situation or event [Merriam Webster, Cambridge]; (6)

sometimes [Merriam Webster]; (7) under the present circumstances [Merriam Webster]; (8) at the time referred to in a story [Merriam Webster, MacMillan, Collins]; (9) by this time the action is over [Merriam Webster Cambridge, Collins]; (10) used to introduce a new subject [Cambridge, Collins]; (11) as a result [Macmillan]; (11) attracting attention [Macmillan, Collins]; (12) conjunctive (*now/now that*). The componental analysis of *now* reveals “present time” as the dominant one.

Single adverbs are relatively free, but there are some positional restrictions. used to disambiguate between two possible interpretations of an adverb. For instance, adverbs of manner have internal ordering restrictions, but they are very free within a sentence and allow for recursion, which are both properties of adjuncts. [1, p.8].

Now we shall investigate the relationship of the sentence position of *now* and its semantics in the Source Language and the Target language [14, p.131]

(i) The front position of *now* in the sentence: The Initial front sentence position in the novel – 12 (100); in the British National corpus --40(100 cases). *Now* in the sentence initial position is rather a discourse marker linking the previous event with the present

than a temporal adverb specifying the present time of the event adverb [see 16, p.232]. The functions of DMs and include modalizing (e.g. conversation management or stance expression) as well as text- or discourse structuring (e.g. linking functions, i.e. the work of connectives [see 7, p.247; cf. 8, 189-190]. We use *now* as a discourse marker to signal something new, particularly when giving instructions or introducing a new idea or topic, they structure the relationships between speaker and listener. For instance, *now* links two temporal events -- *then* and *now* in discourse or two clauses of the composite sentence.

1.1. Now + S + Vlink + Predicative → сейчас:
Now his chestnut hair was very

grey, and he wore it much shorter; ... “Сейчас его каштановые волосы почти совсем поседели, и он стриг их куда короче, ...”

1.2. Now + S + Vmod + Vinf → теперь: *Now she could enjoy herself without fear.* “Теперь она может безбоязненно наслаждаться жизнью.”

1.3. *He seemed shy, ... well, that was not to be wondered at, now she was there he must be rather overcome, and she set herself to put him at his ease.* “Юноша казался робким, что ж, нечему удивляться, теперь, когда она здесь, он, естественно, смущен, очень волнуется, и Джулия решила, что ей надо его ободрить.”

1.4. Now + S + Vmod + Vin: *Now she could deal with him on equal terms.* “Теперь она будет с ним на равных.”

Naturally, *now* refers to the present, however, in the discourse both can refer the events to the three temporal planes. And the translator tries to follow this tradition, see the Russian equivalent of *now* “теперь” correlating with the present, past and future, when English *now* correlates with the past forms (narrative past)

(ii) The mid position of *now* in the sentence reveals its original dominant component of “present time” of events or actions. The frequency of *now* midposition in the novel is 14 (40): in the novel is the fragments of the BNC 68 (100). The regular position of *now* as an adverb is between the subject and the predicate, between the Vaux and the V notional, or after the predicate. This English regular function of *now* is not frequently rendered into Russian:

2.1. S + Vaux + now + Vpast participle → 0 = 0:
they could look about for a

theatre, and with the reputation Julia had now acquired it would be safe to start in management. “они начнут присматривать театр и при той репутации, которой добилась Джулия, без риска начнут собственное дело.” 2.2. S + Ved + now →

0=0: *She ... did not quite know how to deal with the predicament in which she now found herself.* “Миссис Госселин ... не знала, как себя держать в этом затруднительном положении”.

2.3. S + Ved + now → 0=0: *She undressed now and slipped between the sheets.* “Она разделась и скользнула в постель.”

2.4. S + Ved + now → 0=0: *She noticed that for long now he had come to listen complacently to her praise of his exquisite nose and beautiful eyes.* “Джулия заметила, что он уже вполне спокойно выслушивает дифирамбы своему точенному носу и прекрасным глазам.”

In illustration 2.4. *now* correlates with the Ved in the main clause ‘She noticed’ where it points the time of the action and the Vpast perfect in the subordinate clause where it underlines ‘till the time of the action mentioned in the main clause and additionally the perfection of an action. However the translator omitted *now* and its implicit component ‘perfection’ substituted by the Russian explicit ‘уже’.

Now correlating with the past forms of the verb retains its adverbial nature in English, though in the target text the translator omits it as redundant. The fact is that in the given cases *now* refers the event to the point in the past together with the past form of the verb and therefore it becomes redundant. We can suggest another explanation – *now* in 2.1, 2.2, 2.3, 2.4 undergoes so called cross-categorial transition (adverb → discourse particle), i.e. here is an example of grammaticalization

In the rest of fragments *now* in the midposition must be stressed and it retains its temporal adverbial character which is retained in the Target Discourse:

(iii) The end position of *now*. The frequency of *now* final position in the novel is 6 (40); in the fragments of the BNC is 3 (100). Linguistic context can be explored from three aspects: deictic, co-text, and collocation [18, p.876]. The adverb *now* tells us ‘when’ at the end of a sentence is a neutral position. Situational context, or context of situation (the Firthian context of situation) [see 11, p.30], relates to the environment, time and place, etc. in which the discourse occurs, and also the relationship between the participants. This theory is traditionally approached through the concept of register, which helps to clarify the interrelationship of language with context by handling it under three basic headings: field, tenor, and mode.

3.1. S + Vlink + now = сейчас: *How old are you now?* “Сколько вам сейчас?”

3.2. S + Vlink + predicative + now = теперь: *she hadn't risked it she would have looked all right in boy's*

clothes, of course it was too late now. “Разумеется, теперь уже поздно, а может, и хорошо, что она не стала рисковать.”

3.3. S + Vaux + V present participle + Vinf + now = теперь: *What are you going to do now?*» she asked quietly. “Какие у тебя теперь планы? - спокойно спросила она.»

3.4. Vaux + S + Vinf + now = сейчас (expressive): *D’you mean to say, get married now?* “Ты хочешь сказать - пожениться сейчас?”

3.5. S + Vlink + S + Predicative + now → 0 = O: *Dolly was alert now.* “Долли насторожилась”.

3.6. S + V + now → 0: *I’m beginning to feel better now. But, my God, you slut.*

“Стало немного лучше, но, клянусь богом, ты меня потрясла.”

In illustration 3.6. the author underlines the “present moment” grammatically and lexically, but the author avoids both due to the explicit context

(iv) AND + NOW. In discourse structure *now* can be used as a linking element and, evidently, its combinability with the original coordinating conjunction proves our assumption.

our assumption.

4.1. And + now + S + V → And = 0: *...he was incapable of a generous impulse,*

... and now he was prepared to stand aside so that she might have her chance. “Майкл не способен на широкий жест, и вот вам, пожалуйста, ... он готов отойти в сторону, чтобы дать ей хороший шанс.”

In illustration 4.1. the translator omits *now* as a redundant linking element

In the following illustrations the translator underlines the opposition of the two temporal planes:

4.2. And + now + S + V = сейчас: *but he wanted to be his own master and now in the last year of his articles he had broken away and taken this tiny flat.*

“но захотел быть сам себе хозяином и сейчас, в последний год учения, отделился от семьи и снял эту крошечную квартирке.”

(v) but + now. But and now show a contrast between the two items or ideas And in most cases the translator rendering the both units to underline the contrast or enumeration of temporal planes

5.1. but + now = теперь пора: *it had no; t seemed worthwhile to move while Michael was on active service, but now that a baby was coming...* “казалось, нет смысла переезжать, пока Майкл находится в действующей армии, но теперь когда появится ребенок...”

5.2. But + now + S + V = но теперь: *but now in some strange way it had left him.* “...но теперь каким-то таинственным образом Майкл утратил свое очарование.”

(vi) NOW + VIMP. The frequency of *now* + Vimpf in the novel is 5 (40); in the fragments of the BNC is 4 (100). *Now* in the socio-cultural context which can be customs, mores or norms of a society, the characters live in and how their culture can affect their behaviour and their opportunities, it also looks about where and when each text is set. See, for instance the sentence from the novel: “Julia talked very differently to herself and to other people: when she talked to herself her language was racy”. Clifford Geertz says that culture denotes an historically transmitted pattern of meanings embodied in symbols, a system of inherited conceptions expressed in symbolic forms by means of which men communicate [9, p.89]. Teun A. van Dijk argues that it is not the social situation itself that influences the structures of text and talk, but rather the

definition of the relevant properties of the communicative situation by the

discourse participant [20, Ch.2]. The social-cultural context in discourse is the manner in which interpersonal relationships influence communication: structure of relationship (family, friends, professional, etc.); nature of the relationship (roles of the individuals in the relationship). Discourse varies according to factors such as who it is for, in what situation, and what kind of activity the language is being used for. Leech, Deuchar and Hoogenraad define it as tenor which relates to the relationship between a speaker and the addressee(s) in a given situation, and is often characterized by greater or lesser formality [12, p.9]. Context of the following sentences is very important because is the background, environment, setting, framework, or surroundings of events or occurrences. Simply, context means circumstances forming a background of an event, idea or statement, in such a way as to enable readers to understand the narrative or a literary piece. It is necessary in writing to provide information, new concepts, and words to develop thoughts.

1.1. Now + Vimp (let’s) = 0: *Now let’s come down to brass tacks.* “Перехожу к сути дела.”

1.2. now + Vimp = 0: *Now listen, Roger’s coming home tomorrow.* “Послушайте, завтра возвращается Роджер.”

1.3. Intr + Vimp + now → Particle = Ну: *Oh, come e now, it’s not so bad as that.*

“Ну, полно, полно, не так уж все плохо, как кажется.”

1.4. Vimp + now → Now → 0 = Ну-ка: *Now sit down, duckie, and I’ll give you a drop of Scotch to pull you together.* “Ну-ка, сядь, цыпочка, и я дам тебе капельку виски, чтобы ты пришла в себя”

1.5. Now + Question → Particle = НУ: *Now what's all this Tosca stuff about?* “Ну, а теперь объясни, по какому поводу вся эта сцена из «Тоски?»”

Socio-cultural context refers to the culture, customs and background of epoch in language communities in which the speakers participate. Language is a social phenomenon, and it is closely tied up with the social structure and value system of society. We have investigated a case of grammaticalization of *now* into a discourse marker sharing Schwenter & Traugott's hypothesis that it can follow a “grammaticalization chain going through a fixed set of phrases: sentence adverb → epistemic adverb → discourse marker” [see 17, p. 7-8].

FINDINGS AND CONCLUSION. The core contribution of this paper lies in the investigation of *now* which undergoes a cross-categorial transposition of *now* as an original adverb → discourse particle and

adverb → pragmatic particle under the influence of various types of context: The introduction of a context helps to demonstrate the dynamic behaviour of the meaning. The comparison of the data retrieved from the novel and from the British National corpus point out the common features of the cross-categorial transposition of *now*. We believe that units like *still, yet, only, just* and others can demonstrate the same shifts in various contexts. The use of translation has proved some trends of grammaticalization of English *now* correlating with Verb (–ed) which brought its omission in Russian and the shifts of *now* into discursive particle or a pragmatic (imperative) particle. Contrastive studies lay the foundation for a further typological description of functional parts of speech. For further research, a detailed corpus study of adverbs like, *well, then, just, yet, already* we'll undertake their evolution to discourse markers.

REFERENCES:

1. Allen Virginia F. Understanding the Cultural Context. *The Modern Language Journal*. 1969. Vol. 53, No. 5. P. 324-326.
2. Bateson G. *Mind and nature. A Necessary unity*. N.Y: Bantam Books, 1979. 252p.
3. Beck David. *The Typology of Parts of Speech Systems: The Markedness of Adjectives*. New York/London: Routledge, 2002. 232p.
4. Cinque Guglielmo. *Adverbs and functional heads: a cross-linguistic perspective*. New York, NY: Oxford, 1999. xii, 275p.
5. Dohn Nina Bonderup, Stig Børsen Hansen, Klausen Hansen Søren. On the concept of context. *Educ. Sci*. 2018. Vol.8. No.111. P.1-17.
6. Eastwood John. *Oxford guide to English grammar*. Oxford: OUP, 1994. 446p.
7. Fagard Benjamin, Sarda Laure. From local adverbials to discourse markers: three case studies in the diachrony of French. *Pragmatic Approaches to Text Structuring*. HAL Id: halshs-01242141 <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01242141>. P.195-227.
8. Fraser B. Towards a theory of discourse markers / Ed. K. Fischer. *Approaches to discourse particles*. Amsterdam: Elsevier, 2006. P.189-204.
9. Geertz Clifford. *The interpretation of cultures*. N.Y: Basic Books, 1973. 470p.
10. Guile D. Learning across contexts. *Educ. Philos. Theory*. 2006. Vol.38. P. 251–268.
11. Illes Eva. *The Definition of context and its implications for language teaching*. Ph.D. Dissertation. The University of London, 2001. 254p.
12. Leech G., Deuchar M., Hoogenraad R. *English grammar for today: A new introduction*. London: Macmillan Press Ltd., 2006. 238p.
13. Levinson S. C. *Pragmatics*. Cambridge: CUP, 1983. 120p.
14. Mykhaylenko Valery V. Discourse particle in SL and TL compared. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Книга 1. P.131-136.
15. Payn Amanda. *Adverb typology: A Computational characterization*. Ph.D. Dissertation. The University of Delaware, 2018. 129p.
16. Schiffrin Deborah. *Discourse Markers*. Cambridge: CUP, 1988. 364p.
17. Schwenter Scott A., Traugott Elisabeth Cloth. Invoking scalarity. The development of *in fact*. *J. of historical pragmatics*. 2000. Vol.1(1).P.7–25.
18. Song Lichao. The Role of context in discourse analysis. *Journal of Language Teaching and Research*. 2010. Vol.1, No. 6. P. 876-879.
19. Tenny C. L. Core events and adverbial modification. /Ed. C. Tenny and J. Pustejovsky. *Events as grammatical objects*. CSLI Publications, 2000. x, 510p.
20. van Dijk Teun A. Context. *Towards a multidisciplinary theory Volume 1. Ch.2. Language, discourse and cognition*. Cambridge: CUP, 2006. P.1-45.
21. Widdowson H. G. *Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 134p.
22. Zimmermann Andreas, Lorenz Andreas, Oppermann Reinhard. An Operational definition of context. / Ed. B. Kokinov et al. (ed.): *CONTEXT 2007*. Heidelberg: Springer-Verlag Berlin, 2007. P.558-72.

Михайленко В. В. КОНТЕКСТУАЛЬНІ ПЕРЕСУВИ “NOW”

У статті досліджено одиницю *now* у трьох типах контексту, щоб вирізнити її частино-мовну приналежність, семантику та дистрибуцію у реченні на матеріалі роману «Театр» У. Сомерсет Моєма (с.1-100), його російському перекладі (перекладач -- Галина А. Островська) і в Британському національному корпусі для порівняння загальних процесів. Все це спрямовано на визначення тенденції і розвитку *now* як прислівник → частку (дискурсивну та імперативну) у межах контексту. Контекст у філософії - це думка про те, що висловлювання має значення лише у певній ситуації. У літературному контексті висвітлюється значення та актуальність тексту, який може бути культурним, історичним, соціальним чи політичним. Вивчення значення є головним завданням семантики, яка досліджує способи кодування значення у мові та прагматики, яка досліджує “вивчення відносин між мовою та контекстом, які граматикизовані або закодовані в структурі мови. Бетесон (1979) підкреслює, що «без контексту немає комунікації» А для розуміння комунікативних рис явища потрібно визначити типи контекстів, які утворюють певну ієрархію. Ми припускаємо, що існує тісний взаємозв'язок між дистрибуцією *now* та її семантикою. Відповідно, ми плануємо проаналізувати *now* у трьох типах контексту, де ця одиниця виконує функції, пов'язані зі структурою дискурсу, у результаті чого відбувається процес її граматикизації. Основний доробок даної статті полягає у дослідженні явища, що *now* зазнає міжкатегоріальну транспозицію: прислівник → «дискурсивний маркер (або частка) та прислівник → прагматична частка під впливом різних типів контексту. Введення категорії контексту допомогло продемонструвати динаміку значення *now*. Порівняння даних, одержаних з роману та Британського національного корпусу, вказує на загальні риси у мовах, що порівнюються. Ми вважаємо, що одиниці типу *now*, *only*, *still*, *yet*, *just* та інші, можуть демонструвати однакові зміни в різних контекстах. Використання перекладу свідчать про загальні тенденції граматикизації.

Ключові слова: прислівник частка, контекст, дискурс, транспозиція, пересув, граматикизація.

Молгамова Л. О.

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

КОМПОНЕНТНИЙ АНАЛІЗ ІМЕНІ КОНЦЕПТУ DEATH (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)

У статті систематизовано різні підходи до визначення «концепту» як одного із найвагоміших універсальних теософських ментальних утворень з абстрактною семантикою в концептуальному просторі різних мов. Зроблено висновок, що концепт має складну багатовимірну структуру і включає понятійну основу та соціо-психо-культурну частину. Встановлено ім'я концепту DEATH за допомогою порівняльного аналізу синонімічних рядів досліджуваної лексики death в різних синонімічних словниках з точки зору уживаності семантичного множника під час лексикографічного опису, яке співпадає з домінантою його синонімічного ряду, і постає стилістично нейтральною, семантично простою і наділеною найбільш загальним значенням лексеми death у синонімічному ряду. Проаналізовано лексикографічні визначення імені концепту DEATH за допомогою методики компонентного аналізу на матеріалі словникових дефініцій із виокремленням сем різнопланових англійських лексикографічних джерел, оскільки лексична система у різних типах словників відображає специфіку фрагменту мовної картини світу, що стоїть за іменем концепту. Виокремлено спільні (cessation, biological functions, organism) і відмінні (total, permanent, irreversible, ultimate, state, act, fact, cause, occasion, time) семи лексичного значення імені концепту DEATH; зроблено висновок, що лексикографи дають системне визначення лексеми death з мінімізацією ознак, які входять до значення слова і трактують слово death як незворотну, кінцеву, остаточну дію або стан, за яких відбувається тотальне припинення усіх життєвих функцій організму, зупинка фізичних і розумових процесів, розпад біологічної клітини, кінець життя, не існування, втрата життя за певних причин чи випадків у часі. Дано авторське визначення понятійній основі концепту DEATH як total permanent irreversible ultimate cessation of organism's biological functions due to some cause or occasion in time. Було окреслено подальші перспективи наукової розвідки, які полягають у структуризації лексико-семантичного поля імені концепту DEATH як одного з найефективніших методів сучасних семантичних досліджень лінгвокогнітивних концептів.

Ключові слова: концепт, ім'я концепту, домінанта, сема, компонентний аналіз.

Постановка проблеми. Як мовна особистість, кожний індивідуум має свою концептуальну картину світу. Ця картина не є однорідною, а складається з універсальних елементів, які залежать, насамперед, від лінгвокультурного світосприйняття особистості, що, у свою чергу, зумовлюється рівнем її виховання, соціальним станом, приналежністю до тієї або іншої культури, віросповідання та ін. З іншого боку, концептуальна картина світу індивіда залежить від тієї інформації, існування якої зумовлене суто специфічними характеристиками індивіда – особистісними якостями, настроєм, станом здоров'я [2, с. 49]. Індивідуальні особливості сприйняття світу особливо яскраво виявляються при поясненні індивідом складних для сприйняття концептів (таких, наприклад, як DEATH, LOVE, GOD), експлікація сутності яких викликає активний прояв творчого потенціалу.

Феноменом, що завжди цікавив людину, є концепт DEATH. Остання традиційно визначається нау-

ковцями як закономірна та неминуча завершальна стадія існування індивідуума. Таке визначення могло б здатися ідеальним, якби поняття не було абстрактним, а кожен індивід не розумів би концепт DEATH по-своєму та не прагнув його пояснити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвокультурний концепт DEATH завжди цікавив науковців як одне із найвагоміших універсальних теософських ментальних утворень з абстрактною семантикою в концептуальному просторі різних мов. Висвітленням наведених особливостей займалися Л.В. Гнаповська [1], Л.К. Суворова [4], Л.В. Федорюк [6]. Останні досліджують різні аспекти вербалізації концепту, які експлікують його когнітивне підґрунтя мовними засобами.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз семантики імені концепту DEATH за допомогою методики компонентного аналізу на матеріалі словникових дефініцій із виокремленням сем (компонентів значення лексеми) [5, с. 178] різнопланових

англомовних лексикографічних джерел, оскільки лексична система у різних типах словників відображає специфіку фрагменту мовної картини світу, що стоїть за іменем концепту DEATH.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання: систематизувати різні підходи до визначення «концепту»; встановити ім'я концепту DEATH; проаналізувати лексикографічні визначення імені концепту DEATH; виокремити спільні і відмінні семи лексичного значення імені концепту DEATH; дати авторське визначення понятійній основі концепту DEATH.

Об'єктом дослідження постає концепт DEATH, лексикалізований в сучасній англійській мові.

Предметом дослідження є лексико-семантичні аспекти концепту DEATH в англомовних лексикографічних джерелах.

Виклад основного матеріалу. Концепт як кардинальна одиниця концептуальної картини світу є центральним і найбільш суперечливим поняттям сучасної лінгвістики, вирізняючись неоднозначністю свого тлумачення, що свідчить про різноманіття його ознак і властивостей [5, с. 127].

У сферу сучасної гуманітарної науки термін «концепт» увів С.О. Аскольдов в 1928 році, який назвав концептом «загальні поняття» [2, с. 31]. Але лише у 80х роках ХХ ст. цей термін привернув увагу науковців у зв'язку з перекладами англомовних видань в плані співвідношення реалій різних народів.

У лінгвістиці виділено три підходи до визначення «концепту»: прихильники лінгвокультурологічного підходу (Ю.С. Степанов, В. І. Карасик, Г.Г. Слишкін, С.Г. Воркачов, В.М. Телія, О.Й. Шейгалта ін.) розглядали концепт як головний сегмент культури у ментальному просторі людини. Прихильники лінгвокогнітивного підходу (А.П. Бабушкін, О.С. Кубрякова, З.Д. Попова, І.А. Стернін, Н.Н. Болдирев, А. Вежбицька та ін.) вважали концепт результатом зіткнення значення слова з особистісним і народним досвідом людини. Прихильники логіко-лінгвістичного підходу (Н.Д. Арутюнова, Т.В. Булигіна, С.Є. Нікітіна, Г.Є. Крейдлін та ін.) розглядали семантику мовного знаку як єдиний засіб формування змісту концепту [2].

На нашу думку, такі підходи до визначення «концепту» не враховують динамічні процеси глобалізації інфосфери в умовах розвитку суспільства знань і мають суто лінгвальний характер. З цієї точки зору нам близька теорія Таценко Н.В., яка вважає, що досягнення природничих наук, побудова загальнонаукової картини світу вимагають адекватнішого погляду на онтологію концепту [5, с. 135].

Науковиця розглядає «концепт» крізь призму ідеї втіленого розуміння, ситуативної когніції, динаміцизму, в руслі репрезентаційного та діяльнісного підходів, біологічного натуралізму. Вона наголошує (і ми повністю розділяємо її точку зору), що поступово змінюється класичний когнітивний підхід до концепту як до ментальної репрезентації, підлягають перегляду навіть його глибинні філософські основи, і пропонує авторське визначення «концепту».

На її думку, концепт спонтанно функціонує в пізнавальній та комунікативній діяльності індивіда, реалізується у певному мовленнєвому акті, а отже, повинен описуватись і пояснюватись з урахуванням складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів, пов'язаних із залученням індивіда до екстралінгвального оточення та соціально-культурної взаємодії [там само].

Як бачимо, міждисциплінарний термін «концепт» отримав значну кількість різнопланових визначень, але й досі не отримав однозначного несуперечливого визначення. Одностайні науковці в одному: «концепт» має складну багатовимірну структуру і включає понятійну основу та соціо-психо-культурну частину [2, с. 36].

Таким чином, якщо розглядати концепт як «поняття, занурене у культуру» [2, с. 39], то розпочинати дослідження концепту вважаємо доцільним з аналізу лексичного значення імені концепту – мовного знаку, який найповніше і найадекватніше передає його сутність і співпадає з домінантою синонімічного ряду [5, с. 177] – оскільки, на нашу думку, інтерпретація «вузького розуміння» концепту як семантичного утворення, яке стоїть за словом, відкриває шлях до аналізу всіх можливих смислів концепту у його «широкому розумінні», а саме нашарування ціннісних конотацій на денотативне (суто логічне) значення слова [3, с. 20].

Визначення домінанти синонімічного ряду зазвичай не викликає труднощів і носить, на нашу думку, суто технічний характер: потрібно проаналізувати синонімічні ряди досліджуваної лексеми death в різних синонімічних словниках з точки зору уживаності семантичного множника під час лексикографічного опису, тобто виокремити однакові лексеми, які повторюються в усіх словниках, і виділити лексему семантично просту, стилістично нейтральну, лексично сполучувану, і, як наслідок, найбільш уживанішу.

Проаналізувавши синонімічний ряд лексем на позначення смерті, зафіксований окремо в п'яти використаних в межах дослідження словниках, ми дійшли висновку, що він майже однаковий якісно, кількісно і структурно: **Synonyms:** death, afterlife,

annihilation, bereavement, casualty, cessation, curtains, darkness, decease, demise, departure, destruction, dissolution, downfall, dying, end, ending, eradication, euthanasia, exit, expiration, extermination, extinction, fatality, finis, finish, grave, heaven, loss, mortality, necrosis, obliteration, oblivion, paradise, parting, passing, quietus, release, repose, ruin, ruination, silence, sleep, termination, tomb, eternal rest, grim reaper, passing over [17]; **Synonyms:** death, demise, doom, rest, decease, dying, curtains, fate, expiration, destruction, cessation, end, finale [16]; **Synonyms:** death, dying, demise, bereavement, end, passing, release, loss, departure, curtains, cessation, expiration, decease, quietus [8]; **Synonyms:** death, departure, demise, decease, dissolution, mortality, fall, failure, termination, cessation, expiration, release, exit [9]; **Synonyms:** decease, demise, dying, end, passing, passing away, passing on, loss of life, expiry, expiration, departure from life, final exit, eternal rest, end, finish, cessation, termination, extinction, extinguishing, collapse, ruin, ruination, destruction, extermination, eradication, annihilation, obliteration, extirpation [10].

Таким чином, нами було виокремлено однакові лексеми в кожному з синонімічних рядів і зроблено припущення про те, що узагальнений синонімічний ряд лексеми *death* має такий вигляд: **decease** (абсолютний, форм., архаїчн.), **demise** (абсолютний, форм.), **dying** (стилістичний), **cessation** (контекстуальний, форм.), **end** (контекстуальний), **expiration** (контекстуальний). Як бачимо, у синонімічному ряду є абсолютні синоніми лексеми *death* (*decease* = a person's death; *demise* = a person's death), які б могли претендувати на домінують синонімічного ряду, але формальний стиль їхньої вживаності унеможливає це. Очевидно, що домінують синонімічного ряду і водночас іменем концепту DEATH постає лексема *death* як стилістично нейтральна, семантично проста і наділена найбільш загальним значенням у синонімічному ряду.

Отже, за допомогою компонентного аналізу проаналізуємо стислий до основних ознак зміст лек-

семи *death* у різнотипних словниках англійської мови: тлумачних, енциклопедичних, синонімічних, етимологічних, тезаурусів, бо саме в словниках, на нашу думку, сконцентрована мовна специфіка вербального уявлення про концепт.

Компонентний аналіз значення лексеми *death* у різних словниках дозволяє виокремити спільні і відмінні семи лексичного значення імені концепту DEATH:

1) Old English *dea* “total cessation of life, act or fact of dying, state of being dead; cause of death”, from Proto-Germanic **dauthuz*, from verbal stem **dau-*, which is perhaps from PIE root **dheu-* “to die”, with Proto-Germanic **-thuz* suffix indicating “act, process, condition” [15];

2) the cessation of all vital functions of the body including the heartbeat, brain activity (including the brain stem), and breathing [13];

3) the permanent cessation of physical and mental processes in an organism [7];

4) the degeneration or disintegration of a biological cell [7];

5) the state of being dead (=of no longer living) [18];

6) the permanent cessation of all biological functions that sustain a living organism [19];

7) the irreversible cessation of all vital functions especially as indicated by permanent stoppage of the heart, respiration, and brain activity, the end of life [14];

8) the act of ceasing to exist [14];

9) something that is the cause of one's ultimate failure or loss of life [14];

10) an occasion when someone dies [12];

11) the time when something ends or the fact that it ends [12];

12) the end of the life of a person or animal [11];

13) a particular case when someone dies [11];

14) end of life [17].

За результатами аналізу словникових дефініцій виділено спільні та диференційні семи лексичного значення імені концепту DEATH:

Диференційні семи	Часто повторювані семи, які можна розподілити у такі синонімічні групи з подальшим виокремленням в кожній групі архісеми		
	“way of death”	“object of death”	“specific clarification of object”
total permanent irreversible ultimate	cessation (5) end (5) being dead (3) die (2) stoppage failure/loss	organism biological cell life/living one/someone person animal	biological functions vital functions heartbeat/brain activity/breathing heart/respiration/brain activity physical/mental processes
state act fact	degeneration/ disintegration		biological functions
cause occasion time	cessation	organism	

Таким чином, проведений компонентний аналіз імені досліджуваного концепту DEATH довів, що лексикографи дають системне визначення лексеми death з мінімізацією ознак, які входять до значення слова і трактують слово *death* як *незворотну, кінцеву, остаточну дію або стан, за яких відбувається тотальне припинення усіх життєвих функцій організму, зупинка фізичних і розумових процесів, розпад біологічної клітини, кінець життя, не існування, втрата життя за певних причин чи випадків у часі*. Якщо ж ще більше звизити значення слова, що ми і намагалися зробити в ході компонентного аналізу шляхом обмеження семантичних ознак лексеми *death*, то в нашому авторському трактуванні концепт DEATH має таку понятійну основу: *total permanent irreversible ultimate cessation of organism's biological functions due to some cause or occasion in time*.

Висновки і пропозиції. У ході проведеного дослідження було систематизовано різні підходи до визначення терміну «концепт»; встановлено ім'я концепту DEATH і зроблено висновок, що

воно співпадає з домінантою синонімічного ряду *death*; проаналізовано лексикографічні визначення імені концепту DEATH з виокремленням спільних (*cessation, biological functions, organism*) і відмінних (*total, permanent, irreversible, ultimate, state, act, fact, cause, occasion, time*) сем лексичного значення імені концепту DEATH; надано авторське визначення понятійній основі концепту DEATH. Під час проведення наукового дослідження ми дійшли висновку, що «бідність» семантичного об'єму лексеми *death* пов'язана з природнім острахом наділити мовний знак психолінгвістичним значенням, яке здатне відрізнитися від конкретних соціально-емоційних конотацій інших індивідів в силу того, що концептуальна картина світу кожного індивіда унікальна.

Проведене дослідження не є вичерпним. Подальшу перспективу наукової розвідки вбачаємо у структуризації лексико-семантичного поля імені концепту DEATH як одного з найефективніших методів сучасних семантичних досліджень лінгвокогнітивних концептів.

Список літератури:

1. Гнаповська Л.В. Лінгвокогнітивні ознаки англомовної метафоричної репрезентації концепту «Смерть». *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія Філологічні науки*. 2008. Вип. 75(4). С. 55-58.
2. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск, 2005. 256 с.
3. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск, 2013. 307 с.
4. Суворова Л.К. Концепт смерті в оповіданні Л. Яновської «Смерть Макарихи»: філософсько-культурологічні підтексти. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць*. 2012. Вип. 4.10. С. 183 – 186.
5. Таценко Н.В. Емпатія в сучасному англомовному дискурсі: когнітивно-синергетичний вимір: дис... доктора філологічних наук : 10.02.04. Харків, 2018. 472 с.
6. Федорюк Л. В. Епідигмальні властивості концепту СМЕРТЬ : респондентна оцінка. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім Івана Франка. Серія : «Філологічні науки»*. 2017. № 7. С. 213–218.
7. APA dictionary of psychology. URL: <https://dictionary.apa.org/death> (дата звернення 24.10.2019).
8. Collins free online dictionary and thesaurus. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus/death> (дата звернення 28.10.2019).
9. Complete Dictionary of Synonyms and Antonyms. URL: <https://www.synonyms.com/synonym/death> (дата звернення 27.10.2019).
10. Lexico oxford dictionary. URL: <https://www.lexico.com/en/synonym/death> (дата звернення 28.10.2019).
11. Longman dictionary of contemporary English online. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/death> (дата звернення 25.10.2019).
12. Macmillan dictionary (free English dictionary and thesaurus online). URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/death> (дата звернення 25.10.2019).
13. Medical dictionary. URL: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/death> (дата звернення 24.10.2019).
14. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/death> (дата звернення 26.10.2019).
15. Online etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/death> (дата звернення 27.10.2019).
16. Synonymy online: English synonym dictionary. URL: <http://www.synonymy.com/synonym.php?word=death&x=31&y> (дата звернення 28.10.2019).

17. Thesaurus.com. URL: <https://www.thesaurus.com/browse/death?s=t> (дата звернення 27.10.2019).
18. TransLegal dictionary. URL: <https://www.translegal.com/legal-english-dictionary/death> (дата звернення 25.10.2019).
19. Wikipedia, the free encyclopaedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Death> (дата звернення 25.10.2019).

**Molhamova L. O. COMPONENT ANALYSIS OF THE NAME OF THE CONCEPT “DEATH”
(ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH LEXICOGRAPHIC SOURCES)**

The article systematizes different approaches to the definition of “concept” as one of the most important universal theosophical mental entities. It has been concluded that the concept has a complex multi-dimensional structure and includes a conceptual framework and socio-psychological and cultural part. The name of the DEATH concept is established by means of comparative analysis of synonyms of the death lexemes studied in different synonymy dictionaries in terms of the use of the semantic factor in the lexicographic description, which coincides with the dominant of its synonymic series, and is stylistically neutral in semantic way. The lexicographic definitions of the name of the DEATH concept are analyzed by means of the method of component analysis on the material of dictionary definitions with the identification of seven diverse English lexicographic sources, since the lexical system in different types of dictionaries reflects the specifics of the linguistic picture of the world behind the name. Common (cessation, biological functions, organism) and distinct (total, permanent, irreversible, ultimate, state, act, fact, cause, occasion, time) semes of the name of the DEATH concept have been identified; it has been concluded that lexicographers give a systematic definition of death with minimization of features that are included in the meaning of the word and interpret the word death as irreversible, final, final action or condition, in which there is a total cessation of all vital functions of the organism, the cessation of physical and mental processes, decay biological cells, end of life, non-existence, loss of life for certain reasons or occasions in time. The author defines the conceptual basis of the DEATH concept as the total permanent irreversible ultimate cessation of organism's biological functions due to some cause or occasion in time. Further perspectives of scientific exploration have been outlined, which consist in structuring the lexico-semantic field of the name of the DEATH concept as one of the most effective methods of modern semantic research in linguocognitive concepts.

Key words: concept, concept name, dominant, seme, component analysis.

Панченко В. Б.

Сумський державний університет

ПЕРЕДАЧА ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АФРОАМЕРИКАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ Г. БІЧЕР-СТОУ «ХАТИНА ДЯДЬКА ТОМА»

*У статті висвітлено основні гіпотези походження афроамериканської англійської, включаючи гіпотезу англійського походження, неоанглійську гіпотезу і гіпотезу креольського походження, а також розглянуто найбільш поширені назви, що використовуються на позначення даного варіанту англійської мови, і особливості їх вживання і значення. У статті також розглянуто основні граматичні особливості афроамериканської англійської на матеріалі роману Г. Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» і проаналізовано характер і ефективність їх передачі українською мовою в перекладі В. Мітрофанова. В результаті аналізу у тексті оригіналу було виявлено такі характерні риси граматики афроамериканської англійської як відсутність узгодження дієслова з іменником, використання скорочення *ain't*, а також використання подвійного заперечення. Було зауважено, що наявні у тексті оригіналу нестандартні граматичні конструкції, характерні для афроамериканської англійської, грають значну роль у створенні стилістичного та емоційного забарвлення тексту, і використовуються автором для передачі емоційного стану персонажів. При порівнянні україномовного перекладу з текстом оригіналу було виявлено, що у більшості випадків у перекладі використано стратегію нейтралізації, за якої текст перекладу узгоджується з закономірностями і правилами, типовими для української мови. Також виявлено, що рідше перекладач послуговується стратегією компенсації, за якої один елемент тексту оригіналу заміщується елементом іншого порядку в іншому місці тексту перекладу. Таким чином, у тексті перекладу граматичні особливості афроамериканської англійської в основному не відтворюються, або ж відтворюються лише частково, що приводить до втрати стилістичного та емоційного забарвлення, викривлення задуму автора, а також впливає на сприйняття читачем мовлення афроамериканських персонажів.*

Ключові слова: афроамериканська англійська, художній переклад, переклад діалектів, перекладацькі стратегії, стратегія нормалізації.

Постановка проблеми. Афроамериканська англійська – це один із діалектів англійської мови, який використовується афроамериканським населенням за певних умов і обставин. Як і інші американські діалекти, афроамериканська англійська має власний набір правил, який відрізняє її від інших діалектів. Афроамериканською англійською розмовляють у різних регіонах світу: США, Нігерія, Камерун, північ Австралії, Ямайка, Велика Британія. Цей варіант англійської мови знайшов відображення у багатьох художніх творах, а також музиці та популярних фільмах.

В результаті глобалізації та розвитку медіа сфери з афроамериканською англійською все частіше стикаються представники будь-яких соціальних та етнічних груп. Це у свою чергу приводить до зростання попиту на переклад текстів, які містять прояви афроамериканської англійської, через що постає питання необхідності проведення

досліджень, присвячених проблемі перекладу даного варіанту англійської мови українською.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження афроамериканської англійської, її виникнення і характеру використання зробили такі американські науковці, як Л. Грін, У. Вольфрам та Е.Р. Томас, Д. Бо, Д. Рікфорд, С. Лейнхарт і Ж. Смізермен. Серед українських і російських дослідників даної теми можна відзначити Ю. Молоткіну, а серед російських Н. Коваленко та В. Жапова. Питання ж перекладу афроамериканської англійської в цілому, а українською мовою тим паче, і досі залишається майже недослідженим. Більшість існуючих наукових праць присвячено перекладу діалектів в цілому. Серед них варто згадати праці П.Ньюмарка і Д.Кетфорда. Серед небагатьох дослідників перекладу українською мовою можна згадати І.Струк.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Дослідження особливостей перекладу афроамериканської англійської зумовлено широким використанням афроамериканського варіанту англійської мови у художній літературі, а також незначною кількістю досліджень, присвячених проблемі перекладу афроамериканської англійської українською.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розгляді основних граматичних особливостей афроамериканської мови та характеру їх передачі українською мовою на матеріалі роману Г.Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома» в перекладі В.Мітрофанова.

Виклад основного матеріалу.

З 1960х років – періоду підвищеного інтересу до використання мови у афроамериканських спільнотах – і до наших часів використовувалася велика кількість назв для позначення афроамериканського варіанту англійської мови. Найбільш вживаними термінами на позначення цього варіанту англійської є афроамериканська англійська (African American English), афроамериканська просторічна англійська (African American Vernacular English) і чорна просторічна англійська (Black Vernacular English). Значно рідше вживається Ебоніка (Ebonics), що буквально означає «чорна мова». Цей термін був створений у 1973 р. Робертом Вільямсом, професором психології і африканських та афроамериканських досліджень Університету Вашингтона у Сент Луїсі, який був проти негативної конотації такого терміну, як нестандартна негритянська англійська (Nonstandard Negro English), який з'явився у 1960-х роках, коли почалися перші масштабні лінгвістичні дослідження мови у афроамериканських спільнотах. Спочатку цей термін використовувався для позначення мови усіх нащадків африканських рабів, якою користувалися як у Північній Америці, так і в Карибському басейні та Західній Африці. Однак, у 1996 році після публікації «Оуклендської резолюції», у якій було визнано легітимність афроамериканської англійської як африканської мови, термін «ебоніка» почали використовувати насамперед на позначення саме варіації американської англійської, якою користуються на території Північної Америки [8]. Загалом термін Ебоніка використовують для підкреслення африканського походження даного варіанту мови, а також його зв'язку з мовами, які використовують афроамериканці у інших частинах світу, наприклад, у Нігерії та на Ямайці [9].

У більшості досліджень в якості початкового етапу розвитку афроамериканської мови розглядається момент, коли африканські раби опинилися у лінгвістичній ситуації, за якої у них з'явилася необхідність вивчити англійську мову (XVI - XIX століття). Тим не менш, серед лінгвістів існують розбіжності щодо теорій виникнення афроамериканської англійської.

Гіпотеза англійського походження ("The Anglicist Hypothesis"), сформульована діалектологами Х. Куратом і Р.МакДевідом до середини 1960-х років залишалася панівною. Згідно з цією гіпотезою розвиток афроамериканської мови нічим не відрізнявся від розвитку мови у будь-якому іншому середовищі іммігрантів, адже привезені з Африки раби спочатку розмовляли власними мовами. Через постійне перебування в англломовному оточенні з часом вони були вимушені вивчити англійську, а їх рідні мови все менш і менш зберігалися у наступних поколіннях – типова ситуація серед сімей мігрантів [4, с. 29]. Таким чином, вважається, що рідні мови африканських рабів вийшли з ужитку через декілька поколінь, а на їх місце прийшли регіональні або соціальні діалекти, які їх у той час оточували.

Аналогічно до гіпотези англійського походження, неоанглійська гіпотеза (The Neo-Anglicist Hypothesis), створена наприкінці 20го століття, стверджує, що рання мова афроамериканців постколоніальних часів була досить схожа на ранні британські діалекти, привезені на Північ Америки. На відміну від гіпотези англійського походження, прихильники неоанглійської не підтримують ідею про те, що сучасні риси афроамериканської англійської простежуються до британських діалектів. Однак неоанглійська гіпотеза визнає, що з тих часів афроамериканська англійська так сильно змінилася, що тепер вона зовсім відрізняється від сучасної просторічної мови білого населення. Вважається, що в якийсь момент афроамериканська просторічна англійська віддалилася від інших діалектів і стала більш різноманітною, що зіграло роль у зміцненні та об'єднанні афроамериканської спільноти та призвело до подальших інновацій особливостей та рис, які були унікальними для афроамериканської англійської та спільноти. На основі останніх досліджень, соціолінгвістка Ш. Поплак [7, с.27] зробила висновок про те, що афроамериканська англійська зародилася як англійська мова, але в процесі зміцнення афроамериканської спільноти у цій мові з'явилися специфічні особливості, а також про те, що сучасна афроамериканська англійська є результатом еволюції за своєю унікальною, внутрішньою

логікою. Щодо історичного розвитку афроамериканської англійської У. Лабов [5, с.119] відмічає, що загальний висновок, який можна зробити з досліджень історії афроамериканської англійської, полягає у тому, що велика кількість важливих особливостей сучасного діалекту є творінням 20го століття, а не спадщиною 19го. Таким чином, основна ідея цієї теорії полягає у тому, що найбільш виразні риси афроамериканської англійської є насправді відносно недавніми інноваціями, які були роботою самих афроамериканців, а не наслідками зовнішнього впливу [10].

Одним з найбільш обговорюваних питань виникнення афроамериканської англійської є гіпотеза про її креольське походження. Ця гіпотеза свідчить про те, що афроамериканська англійська розвивалася з креольської мови, яка виникла у результаті раннього контакту між африканцями та європейцями. Прихильники цієї гіпотези вважають, що в наслідок контактів між європейцями та африканцями виникла креольська мова, яка згодом набула широкого розповсюдження по всій Південній частині США. Крім того, відзначається і те, що ця мова була схожа на вже відомі креольські мови на базі англійської, які розвивалися в африканській діаспорі. Одним із прикладів подібної африканської креольської мови на базі англійської мови, є мова Крію, якою сьогодні говорять у Сьєрра-Леоне та інших західноафриканських країнах [2]. Прихильники креольської гіпотези, однак, відзначають можливість того, що привезені з Африки та Вест-Індії раби прибули у Північну Америку вже з вкоріненими у них креольськими мовами. Так, гаянський лінгвіст Д. Рікфорд стверджує, що раби, які прибули у британські колонії у Північній Америці з Карибських колоній, більшою частиною населення яких були представники негроїдної раси, з більшою вірогідністю розмовляли саме креольською мовою, аніж нестандартними (але все ж більш наближеними до стандартної англійською) діалектами, які на територію США привезло собою біле населення з Британських островів [6, с. 38].

Незважаючи на розбіжності у думках лінгвістів щодо конкретного джерела виникнення афроамериканської англійської, очевидним залишається той факт, що, як і будь-який діалект, афроамериканська англійська має характерні особливості, передача яких при перекладі становить значні труднощі для перекладача.

Для розуміння тенденцій при перекладі афроамериканської англійської українською мовою має сенс розглянути приклади таких перекладів і про-

аналізувати використані перекладацькі стратегії і отриманий результат. З цією метою було проаналізовано декілька фрагментів з роману «Хатинка дядька Тома» американської письменниці Гаррієт Бічер-Стоу. У романі міститься значна кількість реплік темношкірих персонажів, які наочно демонструють не тільки лексичні і фонетичні, а й граматичні особливості афроамериканської англійської.

Розглянемо перший фрагмент і порівняємо текст оригіналу і текст перекладу, виконаний українським перекладачем В.Мітрофановим.

Оригінал:

– “*What’s that, you dog?*” said Legree.

– “*It’s a witch thing, Mas’r!*”

– “*A what?*”

– “*Something that niggers gets from witches. Keeps ‘em from feelin’ when they’s flogged. He had it tied round his neck, with a black string.*” [3]

Переклад:

– *Що це таке, собако? – спитав Легрі.*

– *Відьомські чари, пане!*

– *Що?*

– *Щось таке заворожене... Неграм дають його відьми. Хто має таку штуку, той ніколи не чує болю. Воно висіло в Тома на шиї, на чорному шнурку.* [1]

Серед характерних особливостей афроамериканської англійської, у даному фрагменті спостерігаємо відсутність узгодження дієслова з іменником – замість множини дієслів *get* і *be* використовується форма однини *gets* та *is*. У випадку з першим дієсловом перекладач дотримується стратегії нейтралізації і узгоджує текст перекладу з закономірностями і правилами української. По суті неузгодженість дієслова з іменником ігнорується, при цьому відбувається втрата забарвлення, наявного у тексті оригіналу, і в результаті у тексті перекладу читачеві не помітна різниця між мовою білого та темношкірого персонажа. У випадку з другим дієсловом перекладач дотримується стратегії компенсації і заміщує граматичний нюанс елементом іншого порядку в іншому місці тексту перекладу. Хоча використання слова *штука* і не передає факт того, що мовець не узгодив дієслово з підметом, воно, однак, надає репліці певне емоційне забарвлення і демонструє, що мова темношкірого персонажа все ж відрізняється від мови білого.

Розглянемо наступний фрагмент.

Оригінал:

“*Dem Lincons an’t much count, no way!*” said Aunt Chloe, contemptuously; “*I mean, set along*

side our folks. They's 'spectable folks enough in a kinder plain way; but, as to gettin' up anything in style, they don't begin to have a notion on 't. Set Mas'r Lincon, now, alongside Mas'r Shelby! Good Lor! and Missis Lincon, – can she kinder sweep it into a room like my missis, – so kinder splendid, yer know! O, go way! don't tell me nothin' of dem Lincons!" – and Aunt Chloe tossed her head as one who hoped she did know something of the world. [3]

Переклад:

Ой, дайте мені спокій з тими Лінкольнами! – зневажливо відказала тітонька Хлоя, – Де вже їм братися до наших панів! Люди вони, звісно, поважні, одначе зовсім з іншого тіста зліплені. А що вже до панського поводження, то вони про те й гадки не мають. От порівняти хоч би містера Лінкольна з містером Шелбі. Сміх, та й годі! А місіс Лінкольн – чи ж вона може так вступити до кімнати, як моя пані? Так само гарно та гордовито? Та де там! Отож і не нагадуйте мені краце про тих Лінкольнів! – І вона труснула головою з виглядом людини, що знає ціну своїм словам. [1]

Тут спостерігаємо типове для афроамериканської англійської використання скорочення *ain't*, відсутність узгодження дієслова з іменником (*they's*), а також подвійне заперечення (*don't tell me nothin'*). У всіх трьох випадках перекладач дотримується стратегії нейтралізації і перекладає речення досить літературною мовою, втрачаючи при цьому емоційну забарвленість сказаного. Різниця між емоційністю мовця у тексті оригіналу і тексті перекладу особливо помітна у реченні "*don't tell me nothin' of dem Lincons!*". Тут для англомовного читача очевидним є роздратування персонажа, яке ще сильніше підкреслюється подвійним запереченням. У тексті перекладу ж, очевидно, роздратування також відчувається, але при цьому мова

персонажа досить літературна і не відрізняється від мови інших персонажів.

У наступному фрагменті також спостерігаємо неузгодженість дієслів з іменниками, а також подвійне заперечення.

Оригінал:

"So I did," said Aunt Chloe, – "I may say dat. Good, plain, common cookin', Jinny'll do; – make a good pone o' bread, – bile her taters far, – her corn cakes isn't extra, not extra now, Jinny's corn cakes isn't, but then they's far, – but, Lor, come to de higher branches, and what can she do? Why, she makes pies – sartin she does; but what kinder crust? Can she make your real flecky paste, as melts in your mouth, and lies all up like a puff? Now, I went over thar when

Miss Mary was gwine to be married, and Jinny she jest showed me de weddin' pies. Jinny and I is good friends, ye know. I never said nothin'; but go 'long, Mas'r George! Why, I shouldn't sleep a wink for a week, if I had a batch of pies like dem ar. Why, dey wan't no 'count 't all" [3]

Переклад:

Атож, казала, – погодилася тітонька Хлоя. – І тепер можу сказати. До простого, немудрячого куховарства Джінні й справді здатна. Вона може спекти непоганий хліб, наварити картоплі, а от щодо кукурудзяних коржиків – уже не те. Коржі в Джінні не хтозна які, хоч їсти їх можна. А коли сягнути трохи вище, то тут вона й зовсім немічна. От візьміть ви хоч би й ті ж таки пироги – вона їх, звісно, пече, але ж яка на них скоринка!.. А хіба вона вміє замісити справжнє тісто, таке пухке, щоб у роті тануло, наче воно з самого повітря зроблене? Пригадую, я була в них, коли міс Мері мала виходити заміж, і Джінні показала мені пироги, що напекла до весілля. Ми з Джінні добрі приятельки, ви ж знаєте, і я їй нічого тоді не сказала. Та повірте мені, паничу Джордж, якби я напекла таких пирогів, то цілісінкрий тиждень очей не стулила б із сорому. Зовсім були негодяці. [1]

В даному випадку перекладач дотримується стратегії компенсації (*коржі в Джінні не хтозна які*), завдяки чому частково передається певна комічність манери, якою персонаж описує навички іншого персонажа. Перекладач також використовує і стратегію нейтралізації (*Ми з Джінні добрі приятельки, я їй нічого тоді не сказала*), але при цьому повністю втрачається манера персонажа у тексті оригіналу.

Розглянемо наступний фрагмент.

Оригінал:

– "Well, now, I hopes you're done," said Aunt Chloe, who had been busy in pulling out a rude box of a trundle-bed; "and now, you Mose and you Pete, get into thar; for we's goin' to have the meetin'."

– "O mother, we don't want. We wants to sit up to meetin', – meetin's is so curis. We likes 'em." [3]

Переклад:

– Ну, вгамувалися вже? – спитала тітонька Хлоя, висуваючи з під ліжка грубий приземкуватий поміст з постіллю, – А тепер, Мозе й Піте, гайда на боковеньку, бо скоро почнуть збиратися люди до молитов.

– Ой мамо, ми не хочемо спати. Дозвольте нам посидіти й подивитися. Це ж так цікаво! [1]

У даному фрагменті спостерігаємо неузгодженість дієслова з іменником (*I hopes, we's goin'*). Тут перекладач, повністю перефразовав речення

і використав достатньо літературні слова і конструкції. Звичайно, при цьому суть сказаного не змінилася, однак, як і у вищезгаданих фрагментах, було втрачено більшу частину емоційного забарвлення речень.

Таким чином, при порівнянні тексту оригіналу і перекладу, виконаного В. Мітрофановим, можна помітити, що граматичні особливості афроамериканської англійської в основному випускаються і ніяк не передаються у тексті перекладу. Лише у деяких випадках перекладач застосовує стратегію компенсації і за допомогою стилістично забарвлених лексичних одиниць частково передає комічність мовлення, або ж розуміння того, що мова

одних персонажів все ж таки відрізняється від мови інших.

Висновки і пропозиції. Отже, при перекладі афроамериканської англійської українською у більшості випадків втрачаються наявні у тексті оригіналу нестандартні граматичні конструкції, що приводить до втрати стилістичного забарвлення і впливає на сприйняття читачем мовлення афроамериканських персонажів. Це спостереження, а також незначна кількість досліджень, присвячених проблемі і стратегіям перекладу афроамериканської англійської в цілому, говорить про необхідність подальшого аналізу та дослідження цього питання.

Список літератури:

1. Бічер-Стоу І. Хатина дядька Тома. Тернопіль, 2006. 368 с.
2. Awadajin Finney M. Languages Varities: Krio. URL: <https://www.hawaii.edu/satocenter/langnet/definitions/krio.html>.
3. Beecher Stowe H. Uncle Tom's Cabin. New York, 2015. 384 p.
4. Kurath H. The Pronunciation of English in the Atlantic States. / H. Kurath, R. McDavid. – Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1961. – 182 p
5. Labov W. Coexistent systems in African-American vernacular English. London/New York, 1998. 41 p.
6. Lanehart S. The Oxford handbook of African American English. Oxford, 2015. – 903 p.
7. Poplack S. The English History of African American English. Oxford, 2000. – 298 p.
8. Resolution On The Oakland "Ebonics" Issue Unanimously Adopted at the Annual Meeting of the Linguistic Society of America. URL: <http://www-personal.umich.edu/~jlawler/ebonics.lsa.html>
9. Rickford J. What is Ebonics? URL: <https://www.linguisticsociety.org/content/what-ebonics-african-american-english>
10. Wolfram W. American English: Dialects and Variation. Malden, 2005. – 468 p.

Panchenko V. B. RENDERING OF GRAMMATICAL PECULIARITIES OF AFRICAN AMERICAN ENGLISH IN TRANSLATION AS EXEMPLIFIED IN H. BEECHER STOWE'S NOVEL "UNCLE TOM'S CABIN"

The article discloses the main hypotheses about the origin of African American English, including the Anglicist Hypothesis, the Neo-Anglicist Hypothesis and the Creolist Hypothesis, as well as considers the most widespread terms used to refer to this variety of the English language and the peculiarities of their use and meaning. The article also considers the most common grammatical peculiarities of African American English as exemplified in H. Beecher Stowe's novel "Uncle Tom's Cabin", and analyzes the means and efficiency of their rendering into Ukrainian in V. Mitrofanov's translation. The analysis of the original text revealed such typical grammatical features of African American English as the lack of grammatical agreement between the subject and the predicate, the use of contraction ain't, as well as the use of double negation. It is noted that non-standard grammatical constructions typical for African American English play a significant role in creating stylistic and emotional coloring in the text, and are used by the author to convey the emotional state of the characters. The comparison of the Ukrainian translation and the original text has revealed that the translator frequently used the neutralization strategy, whereby the target text agrees with the rules and patterns typical for Ukrainian. It is also revealed that another strategy, although less frequently used, is the compensation strategy, which implies replacing one element in the source text with an element of a different type in a different place of the target text. Thus, the majority of grammatical features of African American English were either not rendered in the translation at all, or rendered only partially, leading to a loss of stylistic nuance, misrepresentation of author's intention, as well as influencing the way the reader perceives the speech African American characters.

Key words: African American English, literary translation, dialect translation, translation strategies, normalization strategy.

УДК 811.112

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/21>**Пефтієва О. Ф.**

Маріупольський державний університет

Романюк С. Г.

Маріупольський державний університет

Різуненко Д. С.

Маріупольський державний університет

ІДІОСИНКРАТИЧНІ РИСИ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ СТІВЕНА ФРАЯ У РОМАНІ «БАЙКАР» ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

У статті проаналізовано ідіосинкратичні риси авторського стилю Стівена Фрая у романі «Байкар» та їх відображення у перекладі Різуненко Д. С. Дослідження індивідуального стилю Стівена Фрая як сучасного класика літератури допомагає виявити особливості його стилю, простежити зміни літературної норми. Серед найпродуктивніших ідіосинкратичних рис автора виявлено використання іронії, сарказма, метонімії, уподібнення, оказіоналізмів, парадоксу, алюзії та оксиморона. Як показують результати, найбільш продуктивною ідіосинкратичною рисою Стівена Фрая є використання іронії, на другому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, що ґрунтується на використанні сарказму і характеризує Стівена Фрая як представника англійської спільноти, яка з іронією та сарказмом ставиться до життя. На третьому місці використання метонімії та її відображення в авторському перекладі. Функція метонімічного перенесення вбачається у ставленні головного героя до інших людей, на четвертому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка ґрунтується на використанні уподібнення, на п'ятому місці стоїть група оказіоналізмів. Стівен Фрай вдається до використання інішомовних суфіксів, що характеризує головного героя як обізану людину. На шостому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка базується на використанні парадоксу. Роман «Байкар» Стівена Фрая рясніє парадоксальними висловлюваннями, що обумовлено не тільки національною традицією, але й відображає світовідчуття самого автора, сьоме місце займає одна з найменш продуктивних груп – алюзія, на восьмому місці - оксиморон, який Стівен Фрай використовує для того, щоб показати, що головний герой демонструє своє нетрадиційне ставлення до життя. На рівні синтаксису найбільш продуктивною ідіосинкратичною рисою Стівена Фрая є використання повторів, на другому місці - використанні паралельних конструкцій, які ведуть до створення напруги. Ідіосинкратичною рисою на рівні фонетики виступає алітерація. В цій роботі під алітерацією розуміється стилістичний прийом благозвучного повторення одного або подібних приголосних в одному висловлюванні, роблячи його мелодійним. Це гарний музичний супровід авторської думки. Ідіостиль Стівена Фрая відрізняється стилістичною однорідністю, переважанням лексики з актуалізованими особистісними смислами, вживанням оказіональної семантики, характеризується індивідуальною інтерпретацією тем і проблем, що існують у творі. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що ідіосинкратичні риси авторського стилю Стівена Фрая є унікальним і своєрідним завдяки використанню стилістичних прийомів та виразних засобів на рівні синтаксису та фонетики.

Ключові слова: ідіосинкратичні риси, іронія, сарказм, метонімія, уподібнення, паралельні конструкції, оксиморон.

Постановка проблеми. Ідея досліджувати індивідуальний стиль мови автора викликає інтерес лінгвістів і є однією з найбільш актуальних тем лінгвістичних досліджень. Вибір популярного роману британського письменника Стівена Фрая в якості об'єкта дослідження не випадковий, так як

це знакова фігура для сучасної літератури і представляє великий інтерес для лінгвіста. Сучасний етап розвитку мови характеризується збільшенням інтересу до вивчення ідіостилу письменників. Дослідження індивідуального стилю Стівена Фрая як сучасного класика літератури допомагає

виявити особливості його стилю, простежити зміни літературної норми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідіостиль автора досліджувався багатьма лінгвістами: Н. С. Болотнова присвятила роботу ідіостилу у сучасній комунікативній стилістиці [1], Є.Г.Фоменко досліджував типологічне в ідіостилі Джеймса Джойса [9], Д. Кристал і Д. Дейві написали статтю, яка присвячена стилістичному аналізу тексту [5, с.148-165], М. А. Федотова вивчала питання про розмежуванні понять ідіостилу та ідіолекту мовної особистості [8, с.220-225], Є. В. Старкова займалася проблемами розуміння феномену ідіостилу в лінгвістичних дослідженнях [7, с. 76-79], В. В. Леденцова уточнювала поняття ідіостилу [6, с. 41], В. П. Григор'єв вивчав граматику ідіостилу [6], та інші.

Постановка завдання. Виявити стилістичні прийоми та виразні засоби на рівні синтаксису та фонетики, використані автором при написанні роману «Байкар»; провести їх аналіз та визначити своєрідність ідіостилу Стівена Фрая, відобразити ідіосинкратичні риси авторського стилю у перекладі Різуненко Д. С.

Виклад основного матеріалу. Ідіосинкратичні риси авторського стилю розуміються у роботі як індивідуальна система використання мовних засобів, серед яких стилістичні прийоми, виразні засоби на рівні синтаксису, фонетики, графіки, які застосовуються письменником при створенні художніх творів.

Матеріалом дослідження слугував роман Стівена Фрая «Байкар» [9] та 117 сторінок перекладу Різуненко Д. С., в якому було використано 486 стилістичних прийомів та виразних засобів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Домінантні стилістичні прийоми та синтаксичні й фонетичні виразні засоби, використані Стівеном Фраєм у романі «Байкар»

№	Назва	К-ть	%
1	Стилістичні прийоми	329	67,7
2	Синтаксичні виразні засоби	125	25,72
3	Фонетичні виразні засоби	32	6,58
Усього		486	100

Таким чином, проаналізувавши авторський стиль Стівена Фрая, було виділено його ідіосинкратичні риси, які ґрунтуються на використанні іронії, сарказму, метонімії, уподібнення, okazіоналізму, парадоксу, алюзії, оксиморону (див. табл. 2).

Таблиця 2

Стилістичні прийоми, використані Стівеном Фраєм у романі «Байкар»

№	Назва	К-ть	%
1	Іронія	117	35,56
2	Сарказм	68	20,67
3	Метонімія	47	14,29
4	Уподібнення	32	9,73
5	Оказіоналізм	29	8,81
6	Парадокс	20	6,08
7	Алюзія	13	3,95
8	Оксиморон	3	0,91
Усього		329	100

Найяскравішою ідіосинкратичною рисою письменника є використання іронії, яку було виділено у 117 прикладах, що складає 35,56%. Друге місце посідає сарказм у 68 прикладах, що складає 20,67%. На третьому місці за продуктивністю знаходиться метонімія, яка була виділена у 47 прикладах, що складає 14,29%. Четверте місце займає група okazіоналізмів, яка налічує 29 прикладів, що складає 8,81%. Також було виділено 20 прикладів парадоксу, що складає 6,08%. Найменш продуктивними групами виявилися алюзія (13 прикладів, що складає 3,95 %) та оксиморон (3 приклади, що складає 0,91 %).

1.1. Як показують результати, найбільш продуктивною ідіосинкратичною рисою Стівена Фрая є використання іронії (117 прикладів, що складає 35,56%). Наприклад,

Dear Mother and Father, I'm so sorry I ran away without saying goodbye. Uncle David tells me that you have been worrying about me, not too much I hope. I'm living in a Bed and Breakfast place in 14 Endicott Gardens, Highgate, and I have a job in a theatrical agency called Leon Bright's, 59 Denmark Street, WC2. I'm a sort of messenger and office-boy, but it's a good job and I hope to rent a flat soon. I am well and happy and truly sorry if I have upset you. I will write soon and at length to explain why I felt I had to leave. Please try and forgive Your dotting son Adrian PS I met the new England Captain, Tony Greig, today.

‘Дорогі мамо і тато! Вибачте, що втік, не попрощавшись. Дядько Девід сказав, що ви турбувалися за мене, - сподіваюся, не дуже сильно. Я живу в Хайгейтском пансіоні, Ендікотт-Гарденз, працюю в театральній агенції «Леон Брайтс», ВС2, Денмарк-стріт, 59. Я у них щось на кшталт посильного, кур'єра, втім, робота хороша, і я сподіваюся скоро зняти квартиру. Я здоровий, щасливий і, правда ж, дуже шкоую, що засмутив

вас. Скоро напишу докладніше і поясню, чому я відчув, що повинен піти з коледжу. Будь ласка, постарайтеся пробачити шалено люблячого вас сина Адріана.

Р. С. Я зустрів сьогодні нового капітана команди Англії Тоні Грейга.’

Як показує приклад, іронія міститься у листі, який написав своїм батькам Адріан коли втік з дому. Цей лист Адріана змусив написати його дядя, якого він зустрів. Лист складається з одних лише кліше. Його написано загальним бездушним стилем. Іронія вбачається у наступному прикладі: *I am well and happy and truly sorry if I have upset you* – ‘я здоровий, щасливий і, правда ж, дуже шкодую, що засмутив вас’, але насправді Адріан не шкодує, що засмутив своїх батьків. Також іронія була виділена в таких реченнях: *I will write soon* - ‘скоро напишу’, але Адріан знає, що не буде більше ніколи писати своїм батькам. Остання фраза *your dotting son* - ‘шалено люблячий вас син’ також сприймається іронічно, тому що Адріан зовсім не любить своїх батьків.

1.2. На другому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка ґрунтується на використанні сарказму (68 прикладів, що складає 20,67%).

Сарказм – один з видів сатири, уїдлива насмішка, вищий ступінь іронії [7, с. 9].

Сарказм міститься у листі, який Адріан пише своєму колишньому коханцю, завдяки якому його засудили. Адріан налаштований саркастично, звертаючись до свого колишнього друга, що проявляється в наступному прикладі:

It may have been that you've been suffering from a guilty conscience about my innocent involvement in the whole affair, but if you have, I can now cheerfully relieve you of that burden. I was treated well and never put under pressure to reveal any names"

‘можливо, тебе мучить почуття провини за те, що ти мимоволі втягнув мене в цю історію, якщо так, радий позбавити тебе від цього тягара. Ставилися до мене добре, ніхто не тиснув на мене, вимагаючи назвати імена’.

Як показує приклад, Адріан розуміє, що його колишньому коханцю Гаю було все одно на те, що трапилося з ним, тому що Гай був винуватцем ситуації, що склалася, але не сприяв звільненню свого друга, й тому Адріан адресує своєму колишньому другу влучний саркастичний вираз *suffering from guilty conscience* і обіцяє ‘звільнити його від цього важкого тягара’.

Таким чином, використання іронії та сарказму характеризує Стівена Фрая як представника

англійської спільноти, яка з іронією та сарказмом ставиться до життя.

1.3. На третьому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка ґрунтується на використанні метонімії та відображенні її в авторському перекладі (47 прикладів, що складає 14,29%).

Метонімія - вид тропа, словосполучення, в якому одне слово замінюється іншим, що позначає предмет (явище), що знаходиться в тому чи іншому (просторової, тимчасової тощо) зв'язку з предметом, який позначається словом, яке замінюється. Слово, яким замінюється при цьому вживається в переносному значенні [1, с. 94]. Наприклад,

The Fame T-shirt smiled to himself and walked into the building. ‘Футболка «Слава» посміхнувся й увійшов до будівлі’.

Як показує приклад, Стівен Фрай замість людини називає елементи її одягу. Наприклад, *The Fame T-shirt* – ‘Футболка «Слава»’ автор має на увазі людину, тобто не футболку «Слава», а чоловіка у футболці з написом «Слава».

Таким чином, завдяки використанню метонімії автор намагається показати неповажливе відношення головного герою до інших людей.

1.4. На четвертому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка ґрунтується на використанні уподібнення і його відображення в 32 прикладах авторського перекладу, що складає 9,73%.

Уподібнення - це стилістичний прийом, заснований на образному зіставленні двох предметів або станів [10, с.23]. Наприклад,

"...the car keys had shot out of me like a clay-pigeon from a trap, she thought I still had them in my mouth so she started to try and wrench it open, you know, like a vet trying to give a pill to a dog..."

‘...ключі вилетіли з мого рота, точно тарілочка для стрільби з металльної машини, вона думала, що ключі ще у мене в роті, і тому почала з силою розсовувати мені щелепи, знаєте, як ветеринар, що збирається згодувати собаці таблетку...’.

Як показує приклад, для досягнення більшого ефекту Адріан використовує прості уподібнення. Вони з'являються в мові оповідача в кульмінаційний момент оповідання і покликані сказати слухачам про «схвильованість» Адріана.

1.5. На п'ятому місці стоїть група оказіоналізмів (29 прикладів, що складає 8,81%), до яких автор також вдається. Оказіоналізми - індивідуально-авторські мовні новоутворення для одного використання [13, с.11].

Однією з характерних рис Стівена Фрая, який отримав класичну освіту і володіє кількома мовами є використання іншомовних суфіксів. У наступному прикладі ми можемо спостерігати цілий ряд дериватів, утворених від основи іменника *problem*:

'Now,' said Tom, 'we face the problemette of distribution.'

'More of a problemola than a problemette,' said Bullock.

'A problerama, even,' said Sampson.

'I'd go so far as to call it a problemellaroni,' said Bullock.

‘Гаразд,’ - сказав Том, - ‘тепер перед нами стоїть проблеметка поширення.’

‘Швидше за все проблемола, ніж проблеметка,’ - зауважив Буллок.

‘Або навіть проblerама,’ - зауважив Семпсон.

‘Я б взагалі назвав її проблемеллароніей,’ - зауважив Буллок.

Учні приватної школи-інтернату, які підготували випуск самовидавної газети, обговорюють проблему її поширення, яка представляється їм важкою: зберегти таємницю авторства дуже складно, але якщо вона буде розкрита, всім хлопчикам загрожує виключення. Стилистичний прийом наростання створюється в даному випадку за рахунок поєднання кореневого повтору з рядом суфіксів, які послідовно вводяться в структуру оказіональних дериватів. Перші два оказіоналізми утворені за допомогою французьких та італійських суфіксів *-ette* і *-ola*; суфікс *-ola* також може свідчити про зневажливе ставлення мовця до предмету обговорення. Таким чином, на початку розмови за невимушеною грою іншомовних суфіксів і зовнішньою словесною бравадою хлопчики намагаються приховати зростаюче хвилювання. Суфікс *-(o)gama* (від грец. *ὄραμα* 'вид'), присутній в таких словах, як *rapogama*, *diogama*, вже вказує на усвідомлення масштабу можливих неприємностей, так як зазвичай асоціюється з великим розміром. І нарешті, заключний елемент ланцюжка за рахунок абсурдного нагромадження двох італійських суфіксів створює відчуття повної безвихідної ситуації.

1.6. На шостому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка ґрунтується на використанні парадоксу. Романи Фрая рясніють парадоксальними висловлюваннями, що обумовлено не тільки національною традицією, але і відображає світовідчуття самого автора. Було виділено 20 прикладів, що складає 6,08%. Наприклад,

The puzzle that besets me is best expressed by the following statements: None of what follows ever happened. All of what follows is entirely true.

‘Загадка, яка мене дошкуляє, найкраще формулюється за допомогою наступних тверджень. Нічого з нижче наведеного ніколи не відбувалося. Все наступне - чистої води правда’. В даному прикладі автор протиставляє свої думки.

1.7. Сьоме місце займає одна з найменш продуктивних груп – алюзія (3 прикладів, що складає 3,95%). Під цим терміном розуміється посилання на Біблію, міфологію, загальновідомий історичний, літературний чи побутовий факт з розрахунком на обізнаність і кмітливість читача, який має витлумачити цей натяк. Наприклад,

Cartwright of the sapphire eyes and golden hair; Cartwright of the Limbs and Lips; he was Petrarch's Laura, Milton's Lycidas, Catullus's Lesbia, Tennyson's Hallam, Shakespeare's fair boy and dark lady, the moon's Endymion.

‘Картрайт з його сапфірових очима і золотистим волоссям, з його губами і гладенькими кінцівками: він був Лаурою Петрарки, Люсидас Мільтона, Лесбією Катулла, Халамом Теннісона, світлим хлопчиком і смаглявою леді Шекспіра, місячним Ендіміоном’.

Як показує приклад, автор використовує алюзію для кращої характеристики Адріана, який має відмінне знання літератури, який є освіченим оповідачем; також таким чином показано, що автор дуже кохає свою другу половинку.

1.8. На восьмому місці стоїть найменш продуктивна група оксиморон (3 приклади, що складає 0,91%). Оксиморон — це літературно-поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, які спільно дають нове уявлення [9, с.33].

У романі головний герой Адріан використовує оксиморон *'tender trap'* - *'ласкова пастка'*. Він з'єднує у своїй розповіді несумісні поняття і таким чином Стівен Фрай досягає свого завдання - в даному випадку Адріан демонструє своє несерйозне ставлення до важливих речей у житті.

2. Ідіосинкратичні риси Стівена Фрая, які гуртуються на рівні синтаксису (див. табл. 3).

Таблиця 3

Домінантні синтаксичні виразні засоби, використані Стівеном Фрасем у романі «Байкар»

№	Назва	К-ть	%
1	Повтори	78	62.4
2	Паралельні конструкції	47	37.6
	Усього	125	100

2.1. Найбільш продуктивною ідіосинкратичною рисою Стівена Фрая на рівні синтаксису є використання повторів (78 прикладів, що складає 62,4%). Повтори – це стилістична фігура, яка полягає в навмисному повторенні в певній частині тексту одного і того ж слова або мовної конструкції [8, с. 113]. Наприклад,

He was walking into a trap. It has always been a trap.

‘Він йшов прямо в пастку. Так вона й завжди була пасткою.’

It was an illusion. Of course it was an illusion.

‘Все було ілюзією. Звичайно, все було ілюзією.’

В цих двох випадках йде повторення однакових слів в кінці речень. Це свідчить про емоційне напруження оповідача. Тип лексичного повторення: епіфора.

2.2. На другому місці за продуктивністю знаходиться ідіосинкратична риса, яка ґрунтується на використанні паралельних конструкцій (47 прикладів, що складає 37,6%). Паралельними називаються синтаксичні конструкції, які, розрізняючись структурою і функцією, передають один й той же самий зміст і тому можуть в мові замінити один одного. До таких конструкцій відносяться просте і складне речення, якщо в їх складі є частини, які виражають одні й ті ж самі граматичні значення, прислівникові і дієприслівникові обороти, віддієслівні іменники і просте речення тощо [1, с. 215].

Наприклад, проаналізуємо епізод, коли Адріан проводить деякий час в кімнаті свого коханого наодинці з самим собою і боїться бути застигнутим там. На лексичному рівні в уривку присутні семантичні повтори, переважно займенники «they» (вони), і структур паралельних синтаксичних конструкцій, що свідчить про схвилюваності оповідача в даний момент, так як в інші хвилини Адріан, людина освічена і яка добре володіє мовою, не допускає цього. Тип лексичного повтору – анафора.

They knew he liked to creep about the House alone. They were watching, he was convinced of it. (...) They signed him off games and let him think that he had the House to himself. But they knew, they had always known. (...) They watched and they waited. They all knew and they all bided their time until the moment they had chosen for his exposure and disgrace. (...) Let them watch, let them know.

‘Всі знали, що він здатний поодиноці крастися по всьому пансіону. І всі стежили за ним, він в цьому не сумнівався. Його і від спортивних занять звільнили тільки тому, щоб він думав, що весь пансіон в його розпорядженні. Вони все знали, знали завжди. Вони стежили і чекали. Знали й лише чекали зазда-

легідь обраної миті, щоб викрити його і зганьбити. Ну і нехай стежать, нехай знають.’

Всі вищеперераховані засоби підвищують експресивність висловлювання, яке веде до градації.

3. Фонетичні виразні засоби, використані Стівеном Фрасм у романі «Байкар». Було виокремлено прийом алітерації (32 приклади). Алітерація – стилістичний прийом благозвучного повторення одного або подібних звуків в одному висловлюванні, роблячи його мелодійним. Це гарний музичний супровід авторської думки, властивий поезії і піднесеній прозі [4, с. 85].

У даному прикладі алітерація на “s”, “p”, “b”, “g”, яка використовується для передачі настрою головного героя.

He stood quite still, gazing upwards and glowing with adoration as a party of Bleached Denims and Fluorescent Bermuda Shorts pushed past him and went in.

‘Він стояв нерухомо, дивлячись вгору і сявав обожнюванням, поки групка Відбілених джинсів і Флуоресцентних бермудів рухалась повз нього і заходила у будинок.’

У наступному прикладі жарт базується на алітерації на звуку “d”.

'You're right,' said Adrian, 'I am stupid today. And every day. Stupid, stupid, stupid. Horrid, horrid, horrid. Morbid, morbid, morbid. Torrid, torpid, turbid. Everything in my life ends in id. Get it?'

– ‘Ти маєш рацію, - сказав Ейдриан. - Сьогодні я дурний. І щодня. Дурний, дурний, дурний. Огидний, огидний, огидний. Пристрасний, апатичний, баламутний. Все в моєму житті закінчується на «ий». Ти зрозумів?’

Таким чином, використання алітерації веде до створення специфічної атмосфери висловлювання.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що авторський стиль Стівена Фрая є унікальним і своєрідним завдяки використанню стилістичних прийомів та виразних засобів на рівні синтаксису і фонетики. Найпродуктивнішою була група стилістичних прийомів. Ця група містить 329 прикладів, що складає 67,7% від усіх прикладів. На другому місці стоїть група домінуючих синтаксичних виразних засобів, в якій було виділено 125 прикладів, що складає 25,72%. Ідіосинкратичною рисою на рівні фонетики виступає алітерація, яка складає 32 приклади, що у відсотковому співвідношенні складає 6,58%.

Перспектива дослідження вбачається у подальшому перекладі твору «Байкар» Стівена Фрая та відтворенні ідіосинкратичних рис авторського стилю.

Список літератури:

1. Болотнова Н. С. Изучение идиостиля в современной коммуникативной стилистике художественного средства. М., 2004. 237 с.
2. Григорьев, В. П. Грамматика идиостиля. В.П. Хлебников / В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1983. – 234 с.
3. Кристалл Д., Дейви Д. Стилистический анализ // Новое в зарубежной лингвистике. Вып.9. М., 1980. 202 с.
4. Леденева В. В. Идиостиль (к уточнению понятия)// Филологические науки. №5. М., 2001. 102 с.
5. Старкова Е. В. Проблемы понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях. Киров, 2015. 103 с.
6. Федотова М. А. К вопросу о разграничении понятий идиостиль и идиолект языковой личности. Записки романо-германской филологии. Вып.1. М.,2013. 243 с.
7. Фоменко О. Г. Типологичне в ідіостилі Джеймса Джойса: Монографія. Запоріжжя, 2006.
8. Stephen Fry. *The Liar*. Random House, 1991. 388 p.

Peftiieva O. F.; Romaniuk S. G., Rizunenko D. S. THE IDIOSYNCRATIC FEATURES PECULIAR TO STEPHEN FRY'S STYLE IN THE NOVEL "LIAR" AND THEIR REPRESENTATION IN TRANSLATION

The article deals with the idiosyncratic features of the author's style of Stephen Fry in the novel "Liar" and their reflection in the translation made by Rizunenko D. S. The study of the individual style of Stephen Fry as a contemporary classic of literature helps to identify features of his style, to trace changes in the literary norm. The most productive idiosyncratic features of the author are the following: irony, sarcasm, metonymy, simile, occasionalisms, paradox, allusion and oxymoron. The results show that Stephen Fry's most productive idiosyncratic trait is the use of irony, followed by sarcasm, which characterize Stephen Fry as representative of the English community, who ironically and through sarcasm perceive the life. The third most productive feature is metonymy and its representation in the author's translation. The function of metonymic transference is seen in the disrespectful attitude of the protagonist towards other people, assimilation takes the fourth place by the productivity, a group of occasionalisms takes the fifth place. Steven Fry resorts to foreign suffixes that characterize the protagonist as the knowledgeable person. The use of paradox is placed sixth. Stephen Fry's novel "Liar" is full of paradoxical statements that not only reflect the national tradition, but also reflect the worldview of the author, the seventh place is occupied by one of the least productive groups - allusion, in eighth place - the oxymoron that Stephen Fry uses to show that the main character demonstrates his unconventional attitude to life. At the syntax level, Stephen Fry's most productive idiosyncratic feature is the use of repetition, followed by the idiosyncratic feature in the second place, which is based on the use of parallel constructions that lead to tension. Alliteration is an idiosyncratic feature at the phonetic level. In this thesis, alliteration refers to the stylistic device of the repetition of one or similar consonants in a single utterance, making it melodic. It is a beautiful musical accompaniment of the author's thought. Stephen Fry's idiostyle is characterized by stylistic homogeneity, predominance of vocabulary with actualized personal meanings, use of occasional semantics, characterized by individual interpretation of themes and problems that exist in the paper. The analysis made it possible to conclude that the idiosyncratic features of the author's style of Stephen Fry are unique and peculiar due to the use of stylistic techniques and expressive means at the level of syntax and phonetics.

Key words: *Idiosyncratic features, irony, sarcasm, metonymy, simile, parallel constructions, oxymoron.*

П'ятничка Т. В.

Тернопільський національний економічний університет

СЕМАНТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ТЕПЕРІШНОСТІ ДІЄСЛІВНИМИ СТРУКТУРАМИ

*Стаття присвячена детальному аналізу окремих мовних засобів реалізації об'єктивної теперішності та особливостям їх функціонування у художньому дискурсі. Дієслівні структури моделюються та диференціюються відповідно їх здатності передавати різноманітні семантичні аспекти презентності. Доведено, що модальні дієслова, дієслова умовного способу та мовні зразки презентно-футурального значення, що охоплюються у даному дослідженні, можуть виражати широкий спектр властивостей та характеристик об'єктивної теперішності у художніх контекстах та передавати темпоральні кореляції теперішнього-майбутнього чи теперішнього-минулого. Граматичні структури *to be going to*, *to be about to* не передають реалізації дії, а лише її потенційну можливість, лише назву дії, яку суб'єкт у своєму "тепер" планує, – чи буде ця дія виконана, залишається невідомим. Часову характеристику модальних дієслів слід розглядати у межах категорії часової віднесеності. За допомогою модальних дієслів мовець висловлює своє теперішнє (на період комунікації) ставлення до дії, вираженої інфінітивом, що слідує за модальним дієсловом: її можливість / неможливість, обов'язковість / необов'язковість, ймовірність чи неправдоподібність. Час в умовному способі осмислюється по-іншому, ніж у дійсному способі. У індикативі він впливає з реальності дії, що була, є чи буде. В умовному способі йдеться не про час, а часову орієнтацію, оскільки дія вважається ще можливою чи бажаною, або уже неможливою, так як її реалізація припускалася чи була бажана у попередній до моменту мовлення період часу. Результати засвідчують, що не завжди зберігається пряма відповідність між смисловими та граматичними значеннями часових форм. Виокремлені у статті мовні засоби відтворення теперішності класифікуються відповідно зон функціонально-семантичного поля.*

Ключові слова: теперішність, модальні дієслова, дієслова умовного способу, дієслівні структури, функціонально-семантичне поле теперішності.

Постановка проблеми. Значний доробок науковців у вивченні англійських дієслівних видо-часових форм і особливостей їх функціонування не означає недоцільності розвитку лінгвістичних досліджень у цьому аспекті, а, навпаки, наголошує на потребі системного аналізу усієї сукупності засобів вираження реальної презентної темпоральної ситуації. Цілісне вивчення повного інструментарію передачі об'єктивної теперішності, системний аналіз усієї сукупності засобів вираження реальної презентної темпоральної ситуації дадуть можливість виокремити різноманітні семантичні елементи значень, відповідно до яких різноманітні мовні засоби інтегруються у функціонально-семантичне поле теперішності (ФССТ).

Стаття актуальна у плані опису окремих граматичних структур як засобів мови, об'єднаних на основі спільності їх семантичних функцій, які здатні у тих чи інших комунікативних ситуаціях виражати певні значення теперішності. Саме

цей аспект у його різноманітній морфологічній, семантичній, лінгвостилістичній репрезентації дає підстави для теоретичних узагальнень. Описуючи систему мовних засобів реалізації теперішності, ми виходимо з того, що мова як явище соціальне і як продукт людської діяльності має цільове спрямування. Вивчення фактичного матеріалу доводить, що кожен окремий мовний засіб відтворення теперішності, наскільки б вдало і влучно він не був підібраний автором, виражає лише частину того різноманіття властивостей, станів і зв'язків предметів та явищ об'єктивної дійсності, які відображає свідомість автора, і яку він прагне передати через персонажів та створені ним комунікативні ситуації.

Широта і багатосторонність суті та властивостей теперішності, її емоційна насиченість передбачають різноманітний інструментарій мовного вираження презентності, який включає систему морфологічних, синтаксичних, словотворчих, а також комбінованих засобів, що взаємодіють на

основі спільності функцій. Лише комплексний розгляд цих, зведених до певної системи, засобів і їх функціонування у мовному середовищі дає повніше уявлення про механізм відтворення у мові об'єктивної теперішності. Таке групування найдоцільніше здійснювати у межах функціонально-семантичного поля, яке організовує мовні засоби у їх взаємодії, взаємопроникненні та переплетенні значень, підпорядкованих одній меті, підкреслює семантико-категоріальний аспект предмету дослідження і передбачає двонаправлений підхід до його аналізу від форми/структури до значення/змісту і від значення до форми.

У віднесенні певного мовного засобу, вжитого у художньому дискурсі, до тієї чи іншої зони ФСПТ, ми керуємося, перш за все, критерієм його базовості/небазовості (терміни за О.В. Бондарко) для вираження конкретного значення теперішності відповідно до задуму автора, оскільки якраз рівень концентрації у даному засобі базових темпорально-дейктичних ознак теперішності визначає його якісну специфіку. По-друге, до уваги береться спеціалізованість засобу для вираження часових відношень теперішності у складі семантичних комплексів, що виражаються за участю елементів контексту. По-третє, враховується концентрація у даному засобі семантичних опозицій іншим часовим значенням, і по-четверте, – регулярність функціонування засобу. Кожен мовний засіб може бути віднесений до центру ФСПТ в одному випадку чи його периферії – в іншому, залежно від того, яка ознака/ознаки у певному контексті набуває/набувають домінуючого значення.

Вищевказані аспекти підходу до структуризації ФСПТ та дослідження фактичного матеріалу дозволяють виділити ядрову, навколядрову та близьку, віддалену і найвіддаленішу периферійні зони функціонування різнорівневих мовних засобів реалізації теперішності у художньому дискурсі.

Формулювання цілі. Щоб розглянути семантичну реалізацію теперішності певними граматичними структурами у художньому дискурсі, ми вдаємося до їх аналізу на основі принципу поля як сфери взаємодії граматичних структур з оточуючими елементами контексту. Це дає можливість виокремити найтипівіші моделі, які зосереджуються у ФСПТ, згрупувати їх у зонах поля відповідно до: а) концентрації базових ознак теперішності; б) семантичного потенціалу, що реалізується у конкретних висловлюваннях залежно від різноманітності варіантів взаємодії

системних елементів і середовища; в) опозиції претеритним і футуральним формам; г) регулярності їх функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Серед мовних засобів, які функціонують на ближній та віддаленій периферії ФСПТ, виділяємо мовні зразки, що мають здатність реалізувати теперішність шляхом наголосу на семантичний компонент теперішності у структурах презентно-футурального значення. Зокрема, англійські тексти багаті на структури, котрі виражають теперішність наміру або планування. До них належать:

am/is/are going + Inf ↔ Future

1. “*I’m going to lie up for a while and rest*” [10, с. 46].

am/is/are about + Inf ↔ Future

2. “*Whatever you are doing, leave it. Do nothing else until you have completed, with the utmost speed, what I am about to tell you*” [9, с. 402].

3. “*The way you say sergeant puts me in mind of a general who’s about to start issuing orders*” [6, с. 18].

am/is/are + V_{ing} ↔ Future

4. “*I’m moving in tomorrow*” [17, с. 331].

5. “*From now on we’re calling her Frieda. It’s the perfect name for a baby*” [11, с. 515].

V₁ ↔ Future

6. “*I have a small party this evening and we plan to go on to a fiesta in town*” [4, с. 60].

Виражаючи абсолютну презентно-футуральну віднесеність, вищеподані структури містять елементи граматичних ознак теперішності *am/is/are/ V₁*, що виражають опозицію претеритним і футуральним формам. Однак їх спеціалізація значно звужена властивою цим формам семантикою наміру/планування майбутньої дії. Регулярність функціонування визначають місце цих структур у ближній та віддаленій периферійних зонах ФСПТ.

Приклади 1 – 6 ілюструють, як у процесі виділення окремих значень понятійних категорій здійснюється інтеграція мовних функцій. Це закономірність мови, але реально вона має місце в актах комунікації. У наших прикладах введення форм PrS і PrC у контекст навіть з чітким окресленням футуральності (у прикладі 4 – *tomorrow*) відтворює функцію теперішнього часу (відносно мовця) запланованої або потенційної дії. Слід наголосити, що така інтеграція функцій – не просте їх злиття, а саме *взаємодія* окремих елементів, завдяки якій передається значення майбутньої дії при *намірі в теперішньому*, або потенційного майбутнього як можливий наслідок реалізації *теперішнього наміру* чи *планування*. В обох випадках мається на увазі, що дія уже на шляху до її здійснення.

Вищеподані структури виражають абсолютну теперішність. Актуалізація типу мовлення, який передають ці форми, досягається перенесенням семантичного акценту з самої дії, на намір/план її виконання. Таке трактування змісту не випадкове чи довільне, воно зумовлене тим, що дана структура не передає реалізації дії, а лише її потенційну можливість, лише назву дії, яку суб'єкт у своєму "тепер" планує, – чи буде ця дія виконана, залишається невідомим. Отже, у даному випадку пересякаються поля темпоральності (теперішності) і модальності, що й визначає специфіку значень даних структур.

У прикладах 1 – 3 форми *be going to lie up*, *be about to tell*, *be about to start* вживаються для вираження безпосередньої близькості запланованої дії у часі до моменту мовлення; у реченнях 4, 6 форми *am moving*, *have*, *plan* роблять наголос на теперішній намір реалізації можливої майбутньої дії; у п'ятому випадку граматична форма *are calling* виражає дію, що буде виконана на основі існуючої зараз домовленості.

Модальні дієслова, що також функціонують на ближній периферії ФСПТ, відносяться до засобів семантичної реалізації теперішності.

V_{modal} + Inf (приклади 7 – 13)

Важливим моментом тут є те, що поняття часу закладено не у модальному дієслові, а виражено функціонуванням цієї форми у реченні. О.В. Тарасова відносить модальні дієслова до непрямих лексичних індикаторів теперішнього часу, які безпосередньо не виражають часового значення, але за певних граматичного і лексичного оформлень набувають здатності брати участь у створенні темпоральної перспективи висловлювання, що зумовлено наявністю в їх семантичній структурі певної темпоральної семи [1, с. 54]. Зазначимо, що модальні дієслова є важливим за своєю комунікативною значущістю засобом віднесення дії до часового поля теперішності. Вони передають часову референцію дії разом з модальністю, так як одночасно з обов'язковими семами потенційності у значення модальних дієслів входить і компонент, який характеризує стан суб'єкта, його здатність і готовність до виконання дії. У таких випадках можна погодитись з Г. Кресом та Р. Годжем у тому, що модальні дієслова є чуттєво діагностичними показниками щодо відношення мовця стосовно висловлювання [2, с. 115].

Функціонування модальних дієслів у ближній периферійній зоні ФСПТ зумовлено меншій, ніж в особових часових дієслівних формах, концентрації у них базових ознак теперішності,

зменшення семантичного потенціалу вираження теперішності через роздвоєння семантики і водночас поєднання в одне ціле модального значення можливості/обов'язковості/припущення/ потреби тощо і конкретної дії. Модальним дієсловам властива здатність виражати опозицію претериту і футуральності, якщо не власними формами, то еквівалентами: *could*; *was/were – will be able*; *might*; *was/were – will be allowed*; *had to – will have to*. Однак форми *can*, *must*, *may*, *ought to*, особливо *will* також передають можливість/обов'язковість майбутньої дії, що послаблює вищезазначену опозицію. Отже, часове значення модальних дієслів позбавлене конкретності. Причиною цього залишається подвійний зміст вказівки на потенційну дію, передумови котрої відносяться до теперішнього, а можлива реалізація до майбутнього.

7. "Dear me, it's quite dark now, isn't it? **Can** you see your way to the farm?" [17, с. 331].

8. "You **may** have your head full of fine ideas, you **may** be able to live on air and big talk, but the rest of us have to pay our way – and pay it with money" [18, с. 48].

9. "I'm looking around. I'm having a marvelous... You **must** see the faces of many people you've heard about" [7, с. 106].

10. "You **oughtn't** to be standing. Let's sit down here" [7, с. 129].

11. "What you **need** is a change" [18, с. 72].

12. "This time the president is sending something more personal. We're **to deliver** a horse called Three Bars Red" [13, с. 16].

13. "I can pay you back bit by bit as soon as I get a new short hand pupil – you **will remember** that Miss Bennett was evacuated to Southport last week – but I have been advised for someone else" [8, с. 165].

Співвідношення двох аспектів потенційної дії у модальних дієслів може бути різним у різних контекстах, залежно від чого вони розглядатимуться відповідно як компоненти реалізації презентної чи футуральної віднесеності. Наприклад, фізична чи інтелектуальна здатність до виконання дії, що виражається модальним дієсловом *can*, ґрунтується, як правило, на стані суб'єкта в теперішньому – його здоров'ї, розумі, спроможності виконання дії (приклад 7). Семантичний компонент презентності, підсилений контекстом, міститься у структурах з *may* і *must* (приклади 8, 9), які набувають значення повторюваної теперішності, і з *ought to*, що у даному мовному оточенні має значення актуальної теперішності (приклад 10). У реченнях 11 і 12 вжиті у модальному значенні слова *need* та *to be* з інфінітивом утворю-

ють структури, які у даних контекстах виражають теперішність даного періоду. Структура *will + V₁* також може реалізувати теперішність у випадках, коли *will* як повнозначна лексема виражає бажання, волю мовця, припущення, спонукання до дії. У прикладі 13 дієслово *will* вжито у своїй етимологічно первинній функції, тому граматичне сполучення *will remember* передає сформоване на період комунікації (теперішнє по відношенню до мовця і реципієнта) розуміння необхідності, обов'язковості дії.

Реалізація теперішності модальними дієсловами відрізняється від її вираження видо-часовими формами. Часову характеристику модальних дієслів слід розглядати у межах категорії часової віднесеності. Модальні дієслова не виражають часові значення теперішнього, минулого чи майбутнього так, як це властиво особовим формам дієслова. Вони лише передають кореляцію з певною темпоральною сферою, адже модальні дієслова виражають не дії, а лише відношення до них з боку мовця. *За допомогою модальних дієслів мовець висловлює своє теперішнє (на період комунікації) ставлення до дії, вираженої інфінітивом, що слідує за модальним дієсловом: її можливість / неможливість, обов'язковість / не обов'язковість, ймовірність чи неправдоподібність.*

Еквіваленти модальних дієслів і модальні фрази передають наголос на теперішнє висловлення думки мовця щодо потенційної майбутньої дії так само, як і модальні дієслова, різниця в окремих випадках полягає лише у семантиці модальних дієслів і відповідних еквівалентів чи близьких за значенням модальних фраз, наприклад, *can* – можливість, уміння, притаманні постійно (приклад 7); *to be able* – здатність до виконання дії у певний момент (приклад 14); *must* – обов'язковість, моральне зобов'язання, необхідність, бажаність, впевненість, сильна ймовірність (приклад 9); *due to* – очікування чи зобов'язання з попередньою домовленістю, графіком, призначенням (приклад 15) тощо.

14. “*I'm able to do it now*” [14, с. 43].

15. “*He is due to arrive soon*” [16, с. 133].

Ще одним засобом семантичної (змістової) реалізації теперішності, на нашу думку, можна вважати умовний спосіб дієслів.

$V_{SubjI} / V_{PrSubjII} / V_{Sup}$
... if + $V_{PrSubjII} (V_2/was + V_{ing}; were + V_{ing})$

Час в умовному способі осмислюється по-іншому, ніж у дійсному способі. У індикативі він впливає з реальності дії, що була, є чи буде. В умовному способі йдеться не про час, а часову

орієнтацію, оскільки дія вважається ще можливою чи бажаною, або уже неможливою, так як її реалізація припускалася чи була бажана у попередній до моменту мовлення період часу. Тому в умовному способі розмежовуються лише поле попередності і поле, спільне для теперішнього і майбутнього, диференціювати які недоцільно з двох причин:

– з точністю зробити це можливо тільки у випадках конкретизації часу гіпотетичної дії обставиною типу: через два дні, наступного тижня тощо;

– це дія можлива чи бажана, немає жодних підстав вважати, що вона таки відбудеться: з впевненістю можна констатувати лише теперішнє відносно моменту мовлення усвідомлення її допустимості чи необхідності та умови, за якої дія може реалізуватися. Це створює передумови функціонування структур моделей на віддаленій периферії ФСПТ.

16. “*Allah be praised!*” [5, с. 21].

17. “*If he prefers that the other be a woman, that is because he believes that a woman will be gentle*” [3, с. 110].

18. “*If she was more interesting, he wouldn't neglect her so much. If she was taller, shapelier, more exciting, better skilled, more imaginative or any of a hundred other things, he wouldn't have affairs with other women*” [15, с. 127].

19. “*Stop him! If you were not such an ass you wouldn't let him go*” [16, с. 58].

20. “*So dark and thick clouds above us and only some drops of rain. It would be raining heavily but for the wind*” [17, с. 34].

Приклади 16 – 20 ілюструють, як у мовленнєвих актах відбувається зміна та збагачення часових відтінків, або як ті ж самі категорії забезпечують реалізацію ідей у складній системі варіантів. Так, орієнтація на постійну позачасову теперішність, має місце у прикладі 16 – *хвала Аллахові* (є, була і буде). Якщо структура V_{SubjI} у реченні 17 виражає абстрактне теперішнє, то умовний спосіб у прикладі 18 відносить умову і бажану реалізацію дії до понятійно-якісної теперішності та теперішності періоду дії – тривання знайомства і спілкування молодих людей. Речення 19, 20 засвідчують теперішність, що збігається з моментом мовлення. Однак, якщо для ілюстрації відображення реальної теперішності, що обмежена періодом комунікації, у прикладі 19 достатньо одного речення (*Stop him!* – отже, це відбувається на наших очах, його зараз ще можна зупинити), то для усвідомлення ситуації,

переданої у прикладі 20, потрібен дещо ширший контекст (*So dark and thick clouds above us and only some drops of rain* – у період комунікації вітер розганяє ці густі хмари і тому замість сильного дощу – лише його краплини).

В аналізі та диференціації повного інструментарію функціонально-семантичного поля теперішності враховано органічну єдність субстант-

ного, структурного та функціонального підходів до вивчення мовних явищ. Семантична реалізація теперішності здійснюється завдяки взаємодії дієслівних форм з іншими елементами мовного оточення. Її репрезентують морфологічні та синтаксичні структури, модальні дієслова з інфінітивом та умовний спосіб, що функціонують на периферії ФСПТ.

Список літератури:

1. *Tarasova E.B.* Время и темпоральность. – Харьков, 1992. – 136 с.
2. *Kress G.R., Hodge R.* Language as Ideology. – London: Routledge and Kegan Paul, 1979. – 256 p.
3. *Anderson S.* Selected Short Stories. – Moscow, Progress Publishers, 1981. – 352p.
4. *Britt K.* Hotel Jacarandas. – Great Britain: Chaucer Press Ltd., 1980. – 192 p.
5. *Cook R.* Sphinx // Reader's Digest Condensed Books. – Canada: The Reader's Digest Association Ltd, 1980. – P. 7 – 130.
6. *Dair Ch.* Hesitant Hero. – USA: Silhouette Books, 1994. – 256 p.
7. *Fitzgerald E.* The Great Gatsby. – Kiev: Dnipro Publishers, 1973. – 181p.
8. *Forrester H.* By the Waters of Liverpool. – London: Fontana, 1981. – 280 p.
9. *Heiley A.* Hotel. – USA: Bantam Books, 1972. – 410 p.
10. *Kipling R.* The Light that Failed. – Moscow: Progress Publishers, 1975. – 286 p.
11. *Lewis S.* Elmer Gantry. – Kiev: Dnipro Publishers, 1982. – 407 p.
12. *Lott B.* Jewel. – New York: Washington Square Press, 1992. – 358 p.
13. *Lovelace M.* The Cowboy and the Cossack. – New York: Silhouette Books, 1995. – 256 p.
14. *Nolen W. A.* Surgeon Under the Knife. – New York: Dell Publishing Co., 1977. – 221 p.
15. *Pappano M.* Regarding Remy. – New York: Silhouette Books, 1994. – 256 p.
16. *Sandford J.* Certain Prey. – USA: Penguin Putnam Inc., 1999. – 339 p.
17. *Stewart M.* Touch Not the Cat // Reader's Digest Condensed Books. – Canada: The Reader's Digest Association Ltd, 1976. – P. 305 – 446.
18. *Wain J.* Hurry on Down. – Great Britain: Penguin Books, 1961. – 253 p.

P'yatnychka T. V. SEMANTIC REALIZATION OF PRESENCE WITH VERB STRUCTURES

The article focuses on the profound analysis of some specific linguistic means for the objective presence realization and the peculiarities of their functioning in fiction discourse. The research deals with the analysis as well as with the description of temporal logic and time correlations. Distinctions between speech time, event time and reference time are taken into consideration. The syntactical, grammatical and morphological means of expressing the objective presence in the text are investigated in this paper. The patterns of the language means for representing the presence are modeled and differentiated according to their value in denoting semantic aspects of the presence. It is proved that modal verbs, verbs in Conditional Moods and some verb structures considered in the scientific work can denote various semantic properties of the presence in different context and can correlate with the future or past time. Thus "to be going to" is used to make a prediction about the future. But predictions are based on the present evidences. It is stated in the article that modal verbs have a range of meanings but they can express strong probability with present time reference. Different types of the conditional sentences are analyzed as to the ability to express time correlations and orientation. The ways of their expressing are compared. We can confidently admit only the present awareness of one or another action regarding the moment of speaking, its admissibility or necessity and the condition under which the action can be realized. It is also stressed that there is no direct correspondence between semantic meanings and grammar forms. The stock of the language means for reproducing the presence is classified according to the zones of the functional-semantic field of the presence with respect to the commonness and interaction of their semantic functions.

Key words: *presence, modal verbs, verbs in conditional moods, verb structures, functional-semantic field of the presence.*

Ріба-Гринишин О. М.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Кривда С. Р.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКОМУ ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено функціонально-семантичні аспекти фразеології в англійському діловому дискурсі. Бізнес-дискурс – це вербалізація бізнес-ментальності, що реалізується у вигляді безлічі текстів, об'єднаних діловою тематикою, в поєднанні з екстралінгвальними факторами.

*На сучасному етапі бурхливого розвитку міжнародних відносин та процесу глобалізації знання ділової англійської мови необхідні не тільки для людини-фахівця в цій галузі, а й для звичайної пересічної людини, яка вивчає іноземну мову. Дослідження проводилося на матеріалі фразеологізмів, відібраних із автентичних видань *Intelligent Business by T. Treppe & G. Tullis* та періодичного видання *Financial Times*.*

Наукова розвідка свідчить, що фразеологічний фонд англійської ділової мови постійно поповнюється різноманітними виразами та ідіомами, які за сферою та джерелом уживання можна поділити на дві групи: фразеологізми, запозичені із загально розмовної англійської мови та вирази, властиві лише мові бізнесу і зрозумілі вузькому колу фахівців. Фразеологічні одиниці виступають активним засобом людського мислення, передусім в усному діловому спілкуванні, а саме: в бесіді, публічній промові, лекції, дискусії. Вони використовуються, щоб наголосити на певному факті, підкреслити його, а найчастіше – як засіб образного мислення й вираження відповідного значення, що надає мові емоційного забарвлення, а діловому публічному виступу – переконливості.

Семантичну структуру фразеологізму у діловому дискурсі утворює сукупність його семантичних елементів, що знаходяться між собою в різних відношеннях. Опрацьований теоретичний та проаналізований практичний матеріал дозволив дослідити формально-семантичну структуру фразеологічних одиниць. Також фразеологізми англійського бізнес-мовлення за семантичною ознакою поділено на фразетематичні групи на позначення відповідних понять. Кожна з груп по-своєму характеризує особу у відношенні до бізнес-світу.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна одиниця, бізнес-дискурс, ділове мовлення

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Фразеологія вивчає фразеологічну систему мови і є невід'ємним складником процесу спілкування, що наділений своєрідністю та різноманітними особливостями, які додають мові комунікантів образності та насиченості. Ділове мовлення виробило власну фразеологію. Загальноприйнята ідея про неемоційне англійське бізнес-мовлення насправді є помилковою, адже в ньому активно використовується багато унікальних фразеологічних одиниць, пов'язаних саме з людиною в бізнесі, з різноманітними видами її діяльності в діловому світі, які додають експресивності та виконують роль колоритного універсального засобу мовлення, хоча й у своєрідній манері. Результати аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури свідчать про неабиякий інтерес до

цієї проблематики. Значний внесок у вивчення фразеології ділового спілкування зробили: А. В. Кунін (фразеологічний фонд мови: системний підхід), А. Н. Баранова, В. Д. Берловська, Т. Н. Федулєнкова, В. Поварова, Т. С. Соловійова (фразеологічні дисципліни та бізнес-фразеологія англійської мови) Дж. Мандей та С. Беснет (функціонування ідіоматичної фразеології в усному діловому дискурсі), А. М. Бабкіна, Е. В. Кузнєцова, Ф. П. Філіна (структура семантичного поля бізнес-мовлення). Тому дослідження уживання фразеологічних одиниць в англійському діловому мовленні надзвичайно важливе і актуальне.

Сфера бізнесу зазнає стрімкого розвитку, що вимагає від її представників глибшого розуміння англійської мови, використання нетривіальних засобів, таких як фразеологічні одиниці. Завдяки

ідіомам бізнес-мовлення насичується емоційністю та яскравістю і це категорично заперечує твердження, про те, що мова ділового спілкування є канцелярською й сухою.

Дослідження проводилося на матеріалі фразеологізмів, відібраних із автентичних видань *Intelligent Business* by T. Treppe & G. Tullis та періодичного видання *Financial Times*.

Мета даної статті полягає в дослідженні функціонально-семантичних аспектів фразеології в англійському діловому дискурсі.

Перш за все слід диференціювати терміни «дискурс» і «бізнес-дискурс». Згідно з Лінгвістичним енциклопедичним словником *дискурс* – «зв'язний текст у поєднанні з екстралінгвальними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, взятий в подієвому аспекті; мова, розглянута як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)» [4, с. 136].

Бізнес-дискурс – це вербалізація бізнес-ментальності, що реалізується у вигляді безлічі текстів, об'єднаних діловою тематикою, в поєднанні з екстралінгвальними факторами [1, с. 11].

Природа бізнес-дискурсу виявляється при його зіставленні з іншими дискурсами, особливо, з тими, з якими він найтісніше пов'язаний: з соціально-політичним та науковим. Специфіка ж бізнес-дискурсу полягає в компетентності його комунікантів і в їх кооперативності при усвідомленні необхідності налагодити співпрацю в інтересах загального комерційного успіху [1, с. 12]. Англійський бізнес-дискурс є різновидом економічного інституційного дискурсу, що формується в основному у чотирьох функціональних сферах бізнесу: торгівля, виробництво, обслуговування та фінанси. При цьому кожна сфера має свої особливості, які виявляються у прототипічних місцях та типових комунікативних ситуаціях, жанрових формах, ступені офіційності та ритуалізації мовної взаємодії учасників спілкування, її тематиці та прецедентних текстах [5, с. 278].

Група британських спеціалістів, серед яких були такі науковці як Дж. Мандей та Сьюзен Беснет, дослідила функціонування ідіоматичної фразеології в усному діловому дискурсі. Вони виокремили такі сфери функціонування фразеологічних одиниць в англійській мові ділового спілкування: техніка ведення бесіди (*Socializing*), телефонне спілкування з діловою метою (*Telephoning*), презентації (*Presentations*), ділова кореспонденція (*Business correspondence*), ділові зустрічі (*Business*

meetings), а також засоби масової інформації, орієнтовані на світ бізнесу (*The English of the business media*) [6, с. 35].

Англійський бізнес-дискурс виступає міжособистісною комунікацією, специфіка, структура та функції якої зумовлені діловими стосунками людини. Характерною ознакою такої бізнес-комунікації є чіткість побудови текстів, точність вживання термінів та термінологічних сполучень. Функціонування фразеологізмів відіграє роль смислових маркерів сучасних процесів суспільно-економічного та політично-ділового життя. Доцільно назвати чинники, що впливають на вибір фразеологізмів як мовних засобів для побудови ділової комунікації:

- бажання уникнути надмірної експресивності;
- прагнення запобігти непорозумінням в розмаїтті комунікативних ситуацій.

І. Мельчук наголошує, що «люди не говорять словами, вони говорять фраземами» [7, с. 169], які часто краще передають нюанси значення, ніж слово.

Проведені дослідження лексики бізнес-мовлення свідчать про те, що фразеологічний фонд англійського бізнес-мовлення постійно поповнюється:

- фразеологізмами, запозиченими з загально розмовної англійської мови (69%):

Наприклад: *Cast into sharp relief* – яскраво висвітлювати (*Зробити щось абсолютно очевидним, ясним*)

The events of the past 18 days have also cast into sharp relief other issues facing the world's small island developing States.

To drive a hard bargain – торгуватися (*Спринняти труднощі / робити збентеженням, змушуючи швидше прийняти важке рішення*)

Although we drove a hard bargain, our partners were quite content.

To put a spanner in the works – вставляти пальці в колеса (*Спринняти проблеми і запобігати чомусь відбутись за планом*)

We were hoping to get the project started in June but the funding was withdrawn so that rather threw a spanner in the works.

- виразами, властивими лише мові бізнесу і зрозумілими вузькому колу фахівців (31%):

Наприклад: *Fend off* – парувати (*Захистити себе від чогось*)

The tactics recently taken by the Board of Directors to fend off the hostile takeover were more self serving than in the interest of the shareholders.

Rogue trader – аферист (*Хтось, хто працює для фінансової установи і робить неузгоджені і безрозсудні операції на фінансовому ринку*)

A rogue trader will try to hide the independent trades that he or she authorizes, but eventually the trades are identified and criminal actions are brought against the individual.

Poison pill - таблетка з отрутою (фінансовий фактор, який перешкоджає одній компанії викупити іншу)

Time Warner's poison pill effectively bars an investor from owning more than 15 percent of the company's outstanding shares.

Семантичну структуру фразеологізму утворює сукупність його семантичних елементів, що знаходяться між собою в різних відношеннях. Слід підкреслити відношення прямого протиставлення, які виявляються в семантиці фразеологічних одиниць між їх основними семантичними компонентами, а саме:

а) різними окремими значеннями полісемічної фразеологічної одиниці;

б) різними аспектами кожного окремого значення, в тому числі й конотативно-прагматичного, що містить додаткові, комунікативно-значущі соціальні та індивідуальні характеристики;

в) різними планами протиставлення в семантиці основної маси фразеологічних одиниць – між фразеологічним значенням і структурно-компонентним значенням комплексу [3].

Названі складники фразеологічної семантики диференціюються семантичними компонентами, що виступають як конституенти основних семантичних складових фразеологізму.

Компонент фразеологізму, на думку В. Жукова, – це складова частина фразеологізму, що являє собою семантично трансформоване слово; це не просто формальний додаток фразеологізму, а така одиниця, що виконує певні семантичні функції [2, с. 145]

Наприклад: *credit crunch* - позичати гроші стає важко, оскільки банки змушені знижувати суму, яку вони кредитують.

The current Fed chairman Ben Bernanke, a scholar on the Great Depression, has in 2008 tried to alleviate the credit crunch by providing unlimited dollar amounts not only in the USA, but via swaplines with the European Central Bank (ECB), the Bank of England (BoE) and the Swiss National Bank (SNB).

Особливу проблему аналізу фразеологічних систем складає розгляд формально-семантичної структури фразеологічних одиниць. Для упоряд-

кування значної кількості різноманітного матеріалу можна обрати тематичну класифікацію, що дає змогу системно класифікувати фразеологізми та визначити їх місце у бізнес-спілкуванні. Такий спосіб упорядкування відображає все багатство семантики досліджуваних одиниць.

Наприклад, виділяємо наступні фразеотематичні групи:

• «Людина і бізнес» (*villain of the piece, rogue trader, boomerangs, blue collar, white collar, diamond in the rough, pink slip, trustbuster, be in the red, to drive a hard bargain, break-even point, carbon credit, wildcat strike*);

• «Людина і бізнес-спілкування» (*backroom deal, take something lying down, ahead of the pack, keep track of, cover one's track, put someone on the spot, fight a losing battle, smoking gun, shop around, take back, ace up your sleeve, from the ground up*).

Фразеологізми можна групувати також за структурно-семантичними особливостями, в основу яких покладено спільний для ряду фразеологізмів структурний компонент на фіксованому місці, визначений з урахуванням його семантики. Чинниками групування є, наприклад, компоненти, що реалізують підсилювальне значення: *ahead of the curve, ahead of the pack, villain of the piece, power of the purse, get/be on the good side of someone*.

We're investing a lot of money in research and development so we can stay ahead of the curve;

The supposed villain of the piece was Steel Partners, an American investment fund that since 2000 has invested more than \$3 billion in some 30 Japanese companies.

Фразеологічний фонд ділового мовлення зазнає постійних змін. Сфера бізнесу займає важливе місце в світовому інформаційному просторі та набирає все більших обертів. Глобалізація та прагнення до новизни сприяє утворенню різноманітних інновацій, зокрема й фразеологічних. Варто зазначити, що способи утворення фразеологічних інновацій в діловому дискурсі практично не відрізняються від тих, що притаманні звичайним фразеологічним одиницям: переосмислення стійких словосполучень нефразеологічного характеру, утворення нових сталих виразів на основі потенційних фразеологізмів, калькування та аналогія, запозичення.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок: ділове мовлення виробило власну фразеологію. Загальновідоме твердження про неемоційне англійське бізнес-мов-

лення, насправді є помилковим, оскільки все більше використовується багато фразеологічних одиниць, пов'язаних саме з людиною в бізнесі, з різноманітними видами її діяльності в діловому світі, котрі додають експресивності та виконують роль колоритного універсального засобу мовлення. Вивчення мови бізнесу спрощує процес входження в суть професійно-ділової сфери

мови та сприяє більш комплексному розумінню англійської мови.

Результати теоретичних розвідок відкривають перспективи подальших ґрунтовних досліджень фразеології бізнес-мовлення, зокрема особливостей перекладу фразеологізмів ділового спілкування, що є особливо актуальним серед мовознавців.

Список літератури:

1. Данюшина Ю. В. Многоуровневый анализ англоязычного сетевого бизнес-дискурса, автореф. дис. ... доктора фил. наук, Москва. 2011. 79с.
2. Жуков В. П. Русская фразеология / В. П. Жуков, А. В. Жуков. М.: Высшая школа, 2006. 408 с.
3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: Учебник для студентов ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высш.шк., 1986. 336с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М.: Советская энциклопедия, 1990. 685 с.
5. Науменко Л. Сучасний англomовний бізнес-дискурс. Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. № 26. С. 274-279
6. Bani, Sara. An Analysis of Press Translation Process: Conway, Kyle and Bassnett, Susan (ed.), Translation in Global News. Coventry. The Centre for Translation and Comparative Cultural Studies, University of Warwick. 2006. P. 35 – 45.
7. Mel'čuk I. Phrasemes in language and phraseology in linguistics / Everaert M., Van der Linden E.J. , Schenk A. , and Schreuder R. (eds.) Idioms: Structural and Psychological Perspectives. New Jersey: Lawrence Erlbaum. P. 167–232

Riba-Hrynyshyn O. M., Kryvda S. R. FUNCTIONAL AND SEMANTIC ASPECT OF PHRASEOLOGY RESEARCH IN THE ENGLISH BUSINESS DISCOURSE

This article investigates functional and semantic aspects of phraseology in the English business discourse. Business discourse is a verbalization of business mentality, which is realized in the form of many texts combined with business topics and extralinguistic factors.

At the current stage of the rapid international relations development and the process of globalization, business English skills are required not only for a specialist in this field, but also for the average person learning a foreign language. The material covers 200 phraseologisms selected from the Intelligent Business edition by T. Treppa & G. Tullis and periodicals Financial Times.

Scientific studies show that phraseological foundation of English business language is constantly replenished with various expressions and idioms. According to scope and source, they can be divided into two groups – phraseologisms, borrowed from common spoken English and expressions, specific to the business language and understandable to a narrow range of experts. Phraseological units are active means of human thinking, primarily in oral business communication, namely conversation, public speaking, lectures and discussions. They are used to emphasize a particular fact and are means of imaginative thinking and expression of appropriate meaning. It gives the language emotional color, and business public speaking – cogency.

The semantic structure of phraseological unit in business discourse is formed by a set of its semantic elements that are connected in different ways. The developed theoretical and analyzed practical material allowed us to create samples of our own semantic fields of studied phraseological units.

Phraseologisms of the English business language are semantically divided into phraseological units which denote relevant concepts. Each group characterizes personality in relation to the business world in a special way.

Key words: *phraseology, phraseological unit, semantic field, business discourse, business language.*

Романенко Н. В.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Юрків А. П.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АНГЛІЙСЬКІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ МЕТАФОРИ НАФТОГАЗОВОЇ СФЕРИ: СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ, КОГНІТИВНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

У статті досліджено англійські термінологічні метафори нафтогазової терміносистеми з позиції загального мовознавства, когнітивної та типологічної термінології, а також перекладознавства. Зокрема, нафтогазові метафоричні терміни розглянуті за будовою та морфологічною композицією. Визначено, що переважна більшість нафтогазових термінологічних метафор представлена двокомпонентними термінами-словосполученнями, утвореними за структурою «іменник + іменник» (рідше «прикметник + іменник»). Окрему увагу було приділено вивченню англійських термінологічних метафор як засобу мислення та пізнання. Були виділені шість ключових джерел метафоризації «Людина», «Природа», «Побут», «Властивості», «Діяльність», «Архітектура», у межах яких було виокремлено вужчі підгрупи. Вказано найпродуктивніші з них. Визначено типові механізми метафоричного переносу значення у нафтогазових термінах (аналогії за принципом подібності зовнішнього вигляду, подібності просторового розташування, подібності функцій, подібності рухів, поведінки та інше) та вказано на взаємозв'язок між джерелом метафоризації та механізмом виникнення асоціативного ланцюга, що ініціює появу термінологічної метафори. Було також здійснене зіставлення донорських доменів двох цілком відмінних терміносистем у різних мовах, що дало змогу виділити окремі універсалиї розумової діяльності людини. Перекладознавчий аналіз виявив основні методи відтворення метафоричних термінів та дав змогу констатувати тенденцію до мовної економії в українському нафтогазовому перекладі. Найчастіше метафорична складова значення англійських термінів у цільовій мові зникає. Найуживанішим є комбінований метод перекладу англійських термінологічних метафор (мова йде про словосполучення та композити), коли загальний елемент терміну відтворюється еквівалентно, а метафоричний – шляхом добору неметафоричного варіантного відповідника. Особливістю українського нафтогазового перекладу є паралельне існування в українській терміносистемі метафоричного та неметафоричного відповідників англійської термінологічної метафори.

Ключові слова: термінологічна метафора, концептуальна метафора, нафтогазова сфера, метафоризація, домен-джерело, когнітивний механізм, переклад.

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиліть термінологічна метафора з незмінною стабільністю стає об'єктом дослідження різних галузей філологічної науки: загального термінознавства, когнітивного термінознавства, перекладознавства. Причини такого безперервного наукового інтересу криються у подвійній природі метафоричного терміну, який об'єднав точність та емоційну нейтральність, притаманну термінам, з образністю та асоціативністю, які є типовими для метафори, оскільки її суть полягає «у вживанні слова, яке позначає певний клас предметів, дій, явищ, ознак для характеристики чи номінації іншого об'єкта, схожого з даним в будь-якому відношенні» [6, с. 67].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний науковий дискурс характеризується активізацією когнітивних досліджень термінологічних метафор (зокрема і нафтогазової терміносистеми) (Гошовська І. В. [2], Кринець О. М. [5], Підгорна А. Б. [8]). Доволі часто когнітивні дослідження термінологічних метафор поєднуються із паралельним вивченням їх структурно-семантичних особливостей (Гриш О. Д. [3], Єфремов О. О. [4]), а також із з'ясуванням способів перекладу таких термінів (Ліу Х. [11], Мішанкіна Н. О. та Деева А. І [7], О. М. Голікова та І. І. Ляшкова [6]).

Постановка завдання. Мета цього дослідження полягає у поліаспектному вивченні англійських термінологічних метафор нафтогазової

вої галузі, зокрема у вивченні їх структурно-морфологічних особливостей, з'ясуванні джерел та механізмів метафоризації, а також у встановленні специфіки їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Структурно-морфологічний аналіз термінологічних метафор нафтогазової терміносистеми доводить, що найчисельнішу групу становлять метафоричні терміни-словосполучення, що складаються з двох компонентів (*baffle collar, bit leg, balance beam, fishing basket, knuckle bearing, fishing string*). Домінуючими структурними моделями метафоричних термінів-словосполучень є структури: іменник + іменник (*attic hand, gas bag, acid bath, petal basket*), прикметник + іменник (*weak acid, dull bit, blind drilling, wild cat*). Другою за чисельністю є група простих термінів-слів (*bag, basket, beam hole, horse, kicking*), які представлені, головним чином, іменниками, хоча і не обмежуються лише цією частиною мови, наприклад: *to cannibalize, to kill* – дієслова.

Найменш чисельною є група метафоричних термінів-комполітів (*jumpjack, horsecock, horsehead, deadeye, deadline*). Їх структура збігається зі структурою метафоричних термінів-словосполучень: іменник + іменник (*leapfrog*), прикметник + іменник (*barefoot*). Трикомпонентні метафоричні терміни-словосполучення теж не відзначаються великою чисельністю (*diamond point bit, bull wheel box*). Однак за морфологічними характеристиками їх моделі можуть бути різноманітними, переважно це: іменник + іменник + іменник (*fish tail bit*), іменник + дієприкметник + іменник (*rotary balanced jack*), прикметник + дієприкметник + іменник (*long toothed bit, hard faced bit*), інші конструкції.

Когнітивне вивчення термінологічних метафор нафтогазової сфери передбачає з'ясування основних джерел метафоризації або доменів-джерел, донорських доменів («source domains» – за термінологією Дж. Лакоффа та М. Джонсона [10]), які ставали базою термінотворення. На сьогодні вже існують спроби класифікувати нафтогазові когнітивні метафори за джерелом метафоризації, здійснені Гошовською І. В. [2] та Єфремовим О. О. [4]. У ході цього аналізу англійських когнітивних метафор домену-джерела було об'єднано в інший спосіб і запропоновано класифікацію, яка містить меншу кількість класів, але виділяє в окремому класі кілька підгалузей. Так, на наш погляд, існує шість великих донорських джерел – «Людина», «Побут», «Природа», «Архітектура», «Властивості», «Діяльність». Однак великі групи

«Людина», «Побут», «Природа», «Діяльність» містять вужчі підгрупи.

Найпродуктивніший домен-джерело термінологічних метафор нафтогазової терміносистеми, а саме домен «Людина», містить менші підгрупи: «Частини тіла» (*bit body, bearing face*), «Сімейні стосунки» (*mother oil, parent hole, twin anticline, bastard box*), «Суспільні стосунки», (*back guy, boot jack, miser, oil thief*), «Власні назви» (*one armed Johnny, Big Bertha*).

До вкрай чисельних термінологічних метафор належать ті, що виникли шляхом асоціації з різноманітними побутовими предметами, тому домен-джерело метафоризації «Побут» складається з кількох вужчих підгруп: «Одяг» (*button bit, burn shoe*), «Посуд» (*bowl*), «Меблі» (*bed*), «Побутові предмети» (*gas bag, fishing basket, pump bucket, bath box, knock-out box*).

Джерельним доменом у нафтогазовій терміносистемі можуть служити якісні ознаки предметів чи явищ, які представлені прикметниками, вжитими метафорично, приміром *weak acid, dull bit, blind drilling, clean ship, green drilling bit*. Це дало підставу виділити окремий донорський домен вторинної номінації – «Властивості». Стилестично терміни, що входять до цієї групи являють собою термінологічні епітети, які є різновидом термінологічної метафори.

Серед найпродуктивніших доменів-джерел слід виділити домен «Природа», що складається із донорських доменів: «Фауна», до якої належать терміни, які утворилися шляхом асоціацій з тваринами, птахами, комахами та рибами (*butterfly, spider deck, fish tail bit*); «Флора» (*block tree, bush, root of tooth*) та «Природні явища» (*wind bore, spider beam, balance beam, under-saturated sand*).

Джерело метафоризації «Діяльність» охоплює багато груп термінологічних метафор, появу яких викликали асоціації з різними видами діяльності чи пов'язані з ними предмети. В межах цього джерельного домену виділяємо підгрупи: «Життєдіяльність» (*life of well, feed bin, acid bath*); «Військова справа» (*bear gun, casing spear*), «Туризм» (*holiday, trip*), «Кулінарія» (*spaghetti string*) та інші сфери.

Джерело вторинної номінації «Архітектура» охоплює термінологічні метафори, що виникли шляхом асоціацій зі спорудами, частинами споруд, інтер'єром і архітектурним ландшафтом (*breather roof*).

Вивчення метафоричних термінів нафтогазової терміносистеми за джерелами метафоризації виявляє кілька обмежень та труднощів, що

потребують наукового вирішення. Перша з них пов'язана із кількістю метафоричних компонентів у терміні-словосполученні та терміні-комполіті. Хоча переважна більшість термінологічних метафор містять один асоціативний компонент, що у словосполученні може становити як ядро, так і залежний елемент, існує ряд дво- та трикомпонентних термінів, де всі елементи (чи два з трьох) утворені шляхом асоціацій. Наприклад, у термінологічному словосполученні «*attic hand*» – «*верховий робітник*» обидва компонента за своєю природою є метафоричними і належать до різних доменів «Архітектури» та «Людини». У зв'язку з цим постає питання класифікації терміну. Якщо класифікувати такі терміни за головним компонентом (ядром словосполучення), то метафорична основа залежного елемента не буде відміченою.

Другою трудностю визначення доменів є неоднозначність процесів термінотворення. Так, термін *Big Bertha* містить антропонім, що зумовлює його приналежність до домену «Людина». Проте з більшою імовірністю можна стверджувати, що термін увійшов до нафтогазової терміносистеми не шляхом метафоризації, а шляхом запозичення готової метафори із загальної мови чи терміносистеми зброярства. Адже ця метафора позначала і величезну товсту жінку, «гренадера у спідниці», і величезну гармату часів Першої світової війни. Тобто як частина нафтогазової мови цей термін може також належати як до домену «Людина» підгрупи «Власні імена», так і до домену «Діяльність» підгрупи «Військова справа».

Всупереч цим труднощам вивчення донорських доменів когнітивних метафор є перспективним напрямком дослідження, який демонструє зв'язок мислення і мовлення. Таке вивчення, на нашу думку, повинно завершуватися зіставленням доменів-джерел з різних галузей з метою виявлення загальних принципів концептуалізації наукових понять. «Вивчення метафор в порівняльно-типологічному плані дає величезний лінгвістичний матеріал. Воно дозволяє проникнути в загальні закономірності людського мислення, виявити типові асоціації і разом з тим визначити специфіку кожної мови» [3, с. 105]. Керуючись переконанням, що ментальні процеси є універсальними, у рамках когнітивного вивчення було проведено зіставлення виявлених нами доменів-джерел англійських нафтогазових і французьких анатомічних термінологічних метафор (донорські домени французьких анатомічних метафор узагальнені О. Е. Буженіновим [1]). Хоча домени належали до терміносистем цілком відмінних наукових галузей, до різних мов та були визна-

чені науковцями з різних країн, зіставлення виявило збіги. В обох сферах найпродуктивнішими виявилися домени Архітектура, Одяг, Дерево (за О. Е. Буженіновим), яке відповідає у цьому дослідженні домену Флора. Це свідчить про те, що у процесі концептуалізації наукових понять думка людини звертається, передусім, до зорових образів. Ментальні асоціативні ланцюжки виникають на базі добре знаних, тривіальних, візуально добре окреслених матеріальних предметів, що повсякчас оточують людину у процесі її життєдіяльності.

Вивчення термінологічної метафори як когнітивного механізму передбачає встановлення «внутрішнього зв'язку між вихідним явищем і утвореним на його основі науковим поняттям» [1, с. 125]. Таким чином, окрім з'ясування домену-джерела, необхідно виявити механізм метафоричного переносу значення (за принципом подібності зовнішнього вигляду, подібності просторового розташування, подібності функцій, подібності рухів тощо). Хоча механізм асоціативних паралелей вражає своєю різноманітністю, класифікація термінологічних метафор за джерельними доменами дозволяє виділити певні закономірності щодо принципів побудови метафор. Так, значна кількість термінів-метафор, джерельним доменом яких є флора, утворені за принципом подібності зовнішнього вигляду чи розташування (*root of tooth* – основа (зубчастого колеса), *товщина основи зуба*, *block tree* – модульна фонтанна арматура, *petal basket* – пелюстковий кошук). Принцип подібності зовнішнього вигляду (форми) чи розташування у просторі лежить в основі появи багатьох термінологічних метафор, утворених за аналогією до одягу (*baffle collar* – цементувальна муфта, *stop-кольце*, *bearing sleeve* – опорна муфта, *bonnet* – ковпак, кришка, покривка, *belt detector* – стрічковий детектор сірководню, *casing shoe* – башмак обсадної колони). Цей самий принцип подібності зовнішнього вигляду (форми) чи розташування у просторі домінує у категорії «Людина», однак лише щодо термінів на базі частин тіла (*long toothed bit* – долото з довгими зубами, *horsehead* – головка-балансир (верстата-гойдалки), *bit leg* – лапа долота, *опора кулястика долота*, *elbow bend* – кутник, *згин під прямим кутом*, *пряме коліно*, *knuckle bearing* – шарнірна опора). Водночас для метафоричних термінів, доменом-джерелом яких є життєдіяльність, провідним механізмом метафоризації стають аналогії функціонування, зрідка рухова подібність (*to kill* – заглушати свердловину, *life of well* – середній строк служби свердловини *acid*

bath – кислотна ванна (кислотна обробка свердловин), *round trip* – спуско-піднімальна операція, *bearing race* – обойма підшипника, бігова доріжка підшипника).

Слід, однак, зауважити, що не в усіх донорських групах термінологічних метафор можна простежити домінуючий принцип метафоризації. Приміром для термінів, донорським доменом яких є фауна, асоціація може відбуватися за формою (*bull-point drilling bit* – пірамідальне бурове долото, *gooseneck* – заокруглене коліно трубопроводу), за аналогією рухів (*dog* – затискні кліщі, *alligator grab* – ловильні кліщі), за аналогією поведінки (*monkey strap* – страховий пояс верхолаза), а також на основі подібності одночасно і функцій і зовнішнього вигляду (*pig* – скребачка для очищення труб).

Важливим аспектом вивчення англійських термінологічних метафор є проблема їх відтворення українською мовою. Перекладацькій аналіз англійських термінологічних метафор виявив кілька тенденцій щодо відтворення їх українською мовою. По-перше, метафорична складова значення термінів вихідної мови, головним чином, зникає у цільовій мові. Відбувається стилістична трансформація, коли образний термін-слово чи термін-словосполучення перекладається неметафорично, передаючи лише денотативний зміст, приміром, *bed* – пласт, фундамент, *boomcat* – трубоукладач, трактор зі стрілою, *pockets of hydrocarbons* – поклади вуглеводнів. Стилістична трансформація, що має місце у процесі перекодування англійських термінологічних метафор українською мовою, не призводить до стилістичних втрат, оскільки термінологічні метафори нафтогазової терміносистеми у вихідній мові є стертими. Вона свідчить про відмінність мовних картин у різних народів та відмінність способів номінації процесів, явищ та об'єктів. Водночас зникнення метафоричної складової може (хоча і не завжди) супроводжуватися декомпресією і призвести до втрат мовного лаконізму, типового для вторинної номінації (метафоризації), приміром *nozzle boss* – приплив під промивне сопло, *roarer* – фонтанна газова свердловина, *monkey strap* – страховий пояс верхолаза, *beat well* – свердловина, що експлуатується глибинним штанговим насосом, *насосно-штангова свердловина*, *wind bore* – всмоктувальна труба насоса, *deadline* – нерухомий кінець талевого каната.

Перекладознавчий аналіз стилістично-нейтральних українських відповідників англійських термінологічних метафор нафтогазової сфери

виявив другу типову рису українського нафтогазового перекладу, а саме: тенденцію до лаконізму та мовної економії. Описовий переклад, приклади якого наведені вище і який, зрозуміло, збільшує кількість компонентів у цільовій мові, використовується не часто. Зазвичай, англійському метафоричному терміну відповідає українській неметафоричний термін, у якому загальний елемент терміну відтворюється еквівалентно, а метафоричний – шляхом добору неметафоричного варіантного відповідника (*bearing body* – корпус підшипника, де метафоричне ядро *body* перекладене варіантним відповідником *корпус*, а залежний компонент *bearing* еквівалентним відповідником *підшипник*). У випадку, якщо і ядерний, і залежний компоненти англійського терміна-словосполучення були метафорично переосмислені, обидва передаються за допомогою стилістично нейтральних варіантних відповідників, приміром *attic hand* – верховий робітник; *bottom bull-nose* – нижня насадка (перфоратора).

Щодо описового перекладу англійських нафтогазових термінологічних метафор українською мовою варто зазначити, що в цільовій мові кількість компонентів часто збільшується лише на одну мовну одиницю: *block tree* – модульна фонтанна арматура, *to kill* – заглушати свердловину, *buffalo* – трактор-амфібія, *wind bore* – всмоктувальна труба насоса, *walking beam* – балансир насосної установки. Ця особливість теж свідчить на користь тенденції до мовної економії в англо-українському перекладі метафоричних нафтогазових термінів.

До третьої особливості перекладу нафтогазових метафоричних термінів українською мовою можна віднести паралельне існування в українській терміносистемі як метафоричного, так і не метафоричного відповідника одній англійської термінологічної метафори, зокрема *journal bearing* – корінний підшипник, фікційний підшипник, *basket bit* – зубчаста коронка-павук, долото з вирвою у верхній частині; *feed bin* – живильний бункер, завантажувальний бункер; *bearing race* – бігова доріжка підшипника, обойма підшипника; *fish tail bit* – «риб'ячий хвіст», *долопатеве долото*; *butterfly* – метелик, кутник, випускний клапан, *basket* – павук, пастка для підняття з вибою, ловильний інструмент; *beam* – коромисло, балансир.

Переклад англійських термінологічних метафор українським метафоричним відповідником, що має подібний (*horsehead* – головка балансира) чи інший характер образності (*breathing*

tank – резервуар з *плаваючим дахом*), був зафіксований для перекладу метафоричних термінів, що належать до різних доменів. Однак найчастіше метафорично перекладалися терміни, що представляють донорські домени «людина», «одяг», «побутові предмети». Варто зазначити, що для термінів саме цих груп притаманний переклад метафоричним словом, що має подібний характер образності *elbow bend* – *пряме коліно*, *bit leg* – *лана долота*, *baffle collar* – *цементувальна муфта*, *bonnet* – *ковпак*, *bearing sleeve* – *опорна муфта*, *rim bucket* – *манжета*, *fishing basket* – *ловильний павук*, *saddle bend* – *флексурне сідло*. Це свідчить про універсальність образного мислення людини. Незважаючи на різні мовні картини світу та відмінності культури, асоціативне мислення, першочергово, звертається до аналогій за формою, створюючи візуальні образи на базі простих, відомих з дитинства об'єктів, що супроводжують людину усе життя.

Висновки і пропозиції. Таким чином, термінологічна метафора нафтогазової терміносистеми – це, переважно, двокомпонентне словосполучення, утворене за структурою «іменник + іменник» (рідше «прикметник + іменник»), джерелом мета-

форизації яких слугували явища, що належать до сфер «Людина», «Природа», «Побут», «Властивості», «Діяльність», «Архітектура». Найпродуктивнішими із підгруп джерельних доменів метафоризації виявилися підгрупи «Частини тіла», «Побутові предмети», «Одяг». Механізм метафоричного переносу значення у нафтогазових термінах може бути різний (асоціації за принципом подібності зовнішнього вигляду, розташування, функцій, рухів, поведінки та інше). Переважно він зумовлений доменом-джерелом метафоризації. Зіставлення донорських доменів метафоризації цілком відмінних терміносистем довів універсальність розумової діяльності людини, незважаючи на різницю мовних картин світу та культурних стереотипів. Перекладознавчий аналіз дав змогу виявити основні методи відтворення метафоричних термінів та констатувати тенденцію до мовної економії в українському нафтогазовому перекладі. Перспективними у плані вивчення видається дослідження ономазіологічних термінологічних метафор, розгляд запозичень метафоричних термінів, зіставлення різноманітних терміносистем, аналіз процесу компресії при перекладі нафтогазових метафоричних термінів.

Список літератури:

- 1 Буженинов А. Э. Термины-метафоры в анатомической терминологии французского языка. *Педагогическое образование в России*. 2015. № 10 С. 124-129.
- 2 Гошовська І. В. Метафора в нафтогазовій термінології англійської та української мов. *Термінологічний вісник*. 2015. вип. 3(2) 163. С. 157-163.
- 3 Гриш О. Д. Метафора як засіб термінологічної номінації. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки. Випуск 22. Том 1. 2010. С. 104-107.
- 4 Ефремов А. А. Когнитивные и структурно-семантические особенности метафорических терминов: на материале терминологии американской нефтегазовой отрасли : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.19. Майкоп, 2013. 20 с.
- 5 Кринець О. М. Метафора і метонімія як чинники творення та розвитку української технічної термінології: автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2010. 19 с.
- 6 Ляшкова І. І., Голікова О. М. Метафора як засіб втілення наукового знання в англійській мові та проблема еквівалентності перекладу на українську. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. 2016. № 13. С. 67-70.
- 7 Мишанкіна Н. А., Деева А. И. Нефтегазовая метафорическая терминология: асимметричность и эквивалентность перевода (на материале русского и английского языков). *Вестник Томского государственного университета*. Филология. 2013. № 6 (26). С. 29–31.
- 8 Підгорна А. Б. Метафоричні терміни в англійських науково-технічних текстах. *Нова філологія*. 2013. № 57. С. 67-70.
- 9 Яремійчук Р. С., Середницький Л. М., Осінчук З. П. Англо-український нафтогазовий словник. Київ : Українська книга, 1998. 544 с.
- 10 Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press. 1980. 242 p.
- 11 Liu H. A Probe into Translation Strategies of Tech English Neologism in Petroleum Engineering Field. *Studies in Literature and Language*. 2014. № 9 (1). P. 33–37.

Romanenko N. V., Yurkiv A. P. ENGLISH TERMINOLOGICAL METAPHORS OF THE OIL-AND-GAS SECTOR: STRUCTURAL, MORPHOLOGICAL, COGNITIVE AND TRANSLATION ASPECTS

The article studies English terminological metaphors of the oil-and-gas term system as the problem of general linguistics, cognitive terminology, typological terminology and translation. In particular, the structure and morphological composition of oil and gas metaphorical terms are analyzed. It is determined that the vast majority of oil and gas terminological metaphors are represented by two-component terms-phrases formed according to Noun + Noun or Adjective + Noun structures. Attention was also focused on the analysis of English terminological metaphors as a means of thought and cognition. Six key source domains of metaphORIZATION were identified: "Man", "Nature", "Daily Life", "Qualities", "Activity", "Architecture", within which narrower subgroups were singled out. The most productive ones are named. The authors study the typical mechanisms of metaphorical transfer of meaning in oil-and-gas terms. They are the analogies based on appearance similarity, spatial arrangement similarity, function similarity, movement similarity, behavior similarity, etc.). The authors discover the relations between the source of metaphORIZATION and the mechanism of metaphORIZATION. The donor domains of two different terminological systems have been compared. The comparison singles out the universals of human mental activity. The translation analysis has revealed the main methods of rendering metaphorical terms. It has also demonstrated the tendency for linguistic economy (brevity) in the Ukrainian oil-and-gas translation. In most cases, the figurative component of the semantics of English terms in the target language disappears. The most commonly used method of translating metaphoric two-component terms and terms-composites is the combined method. According to this method the common element of the term is translated using the equivalent while the metaphoric element is translated by selecting a non-metaphorical variant. The peculiarity of the Ukrainian oil-and-gas translation is the existence of metaphoric and non-metaphoric Ukrainian equivalents of one English terminological metaphor.

Key words: *terminological metaphor; cognitive metaphor; oil-and-gas sphere, metaphORIZATION, source domain, cognitive mechanism, translation.*

Смаглій В. М.

Одеський національний морський університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ЯДЕРНОГО КОНЦЕПТУ WORD У НАУКОВІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті аналізується реалізація ядерного концепту WORD, що є складовою комплексного концепту WORD/LANGUAGE/SPEECH, та порівнюються його відмінності у порівнянні з наївною картиною світу. Проведений компонентний аналіз іменника word виокремлює певний пучок сем, що експлікують його дефініційні ознаки. Ядерна зона поля складається із тлумачних статей word, сформованих із матеріалів аналізованих у виборці лексикографічних джерел. Відповідні статті отримують статус ядерних. Дефінуючи наукове поняття word, фахові словники виокремлюють певні складники змісту його термінологічного позначення (ми позначаємо їх як семи номінативної одиниці word). Проаналізуємо ці семи, які експлікуються дефініційними ознаками – словами і словосполученнями, що входять до тлумачення номінативної одиниці word. Розбіжності між науковою і наївною англомовною картиною світу вражаючі. Ядро вербального поля концепту WORD, яке в наївному сприйнятті є сукупністю більше десяти різних, хоча і взаємопов'язаних, смислових згустків, в науковому сприйнятті виявляється «глухим» до абсолютної більшості цих смислових згустків, залишаючи їх поза межами рефлексії як феноменів, що споріднені із лінгвістичним поняттям слово/word. Таким чином наукове і наївне трактування поняття word співпадають менше ніж на одну десяту, спільним виявляється лише: слово є мовна одиниця у єдності форми і значення. Повертаючись до загальної характеристики ядерної зони поля WORD, нагадаємо, що ця зона конституюється статтями чотирьох фахових джерел. А дивлячись на межу ядерної зони, бачимо, що вона є різною у кожного із конститuentів. В половині випадків ця межа є чіткою і непроникною, такою, що відокремлює відповідну словникову статтю у самостійний і самодостатній комунікативний продукт.

Ключові слова: морфема, лексема, мовна одиниця, дефініція, семема, ядерна зона, концепт.

Постановка проблеми. Аналізований далі сектор WORD номінативного поля комплексного концепту WORD / LANGUAGE / SPEECH містить передусім статті, в яких наведено тлумачення номінативної одиниці word, вони формують ядро відповідного поля, а також статті, до яких відсилають посилання і які утворюють периферію і маргінальну зону такого поля. Посиланням є слово/словосполучення в дефініційній статті словника, яке виділене певним шрифтом. Згідно регламенту словника (що експлікується в передмові до нього) такий шрифтовий акцент інформує користувача про те, що у вокабулярі даного джерела є окрема словникова стаття із відповідним заголовним словом. Посилання частіше за все є внутрішніми, тобто такими, що відсилають до статей цього ж словника. Іноді реєструємо і зовнішні посилання, які згадують публікації науковців у інших виданнях, із наданням відповідних бібліографічних даних або без них.

Аналіз останніх дослідження. Розпочинаючи дослідження вербалізованого комплексного кон-

цепту WORD / LANGUAGE / SPEECH із аналізу ядерної зони номінативного поля субконцепту WORD, одного із трьох конститuentів зазначеного комплексного концепту. Починаючи цю наукову розвідку, звернімося до витоків лексичної семантики одного із трьох ядерних компонентів поля, а саме до лексеми word. Спираючись на тезу, висловлену Ю.О.Карпенком: «Кожне мовне явище має свою історію (діахронія) і своє місце в системі мови (синхронія)» [1, 77], розглянемо передусім діахронічну площину досліджуваної одиниці. Для цього мусимо заглибитись у доісторичні шари функціонування мови як засобу спілкування. М.П.Кочерган пише: «Можна припустити, що 2-3 тисячі років до н.е. існувала спільна мова-основа (індоєвропейська прामова)» [2, 61]. Англійська мова є одним із багатьох нащадків цієї прамови. Її лексикон являє собою складне мереживо мовних одиниць, що потрапили в сучасну англійську довгими і звивистими шляхами.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз вербалізованого концепту WORD та його реалізація у науковій картині світу.

Виклад основного матеріалу. Різні фахові словники пропонують тлумачні статті номінативної одиниці *word* різного ступеню деталізації, а відповідно і текстового обсягу (граничні показники довжини відрізняються у десятки разів: від 36 слововживань в ODLT до 798 в Crystal). Ці статті сукупно утворюють **ядро** номінативного поля **WORD**.

Цікаво, що короткі статті ODLT і EL&L (із обсягом у 36 і 182 слова, відповідно) є чітко структурованими, кожна членує дефініцію на 2 складові, про що свідчить нумерація 1 і 2. Щоправда зміст цих дефініцій у двох словниках не є ідентичним.

The Online Dictionary of Language Terminology (ODLT) стверджує, що *слово/word* є: 1. *значеннєвою звуковою одиницею* [a sound or a combination of sounds that form a meaningful element of speech] і 2. його *графічною презентацією* [one of the above when written or printed]. Тобто в трактовці ODLT *слово* – це звукова чи графічна значеннєва одиниця мовлення.

Encyclopedia of Language and Linguistics (EL&L) натомість стверджує, що *слово/word* в будь-якому прояві є або *лексичним словом* або *граматичним словом* [a word constitutes in any given instance either a lexical word or a grammatical word]. Його стаття виокремлює 2 значення *word*: 1. *слово* – це *одиниця граматики* [one of the fundamental units of grammar] і 2. *слово* – це *усна чи письмова одиниця значення* [the realization in terms of sound or writing of the elements of meaning]. Вочевидь трактування фаховим словником EL&L номінативної одиниці *word* є більшим за обсягом, по суті, «поглинаючи» обидва значення, зафіксовані в ODLT, об'єднавши їх, і виокремлюючи ще одне значення: *слово* – це *граматична одиниця*.

Згадані статті традиційно містять ілюстрації [a meaningful element of speech, e.g. *dog*]; [*dreamed, dreamt...* as the past tense of the verb *dream*]. Один із словників (ODLT) до статті додає етимологічну довідку стосовно прото-германського походження терміну *word* [the term derives from the Proto-Germanic *wurdan, *word* and, ultimately, from Proto-Indo-European **were-*, to speak or say]. Цим статті ядерної зони номінативного поля концепту **WORD** в словниках ODLT і EL&L обмежуються.

Інакшу картину представляють собою статті фахових довідників, що більш розлого викладають інформацію. Це словник Д.Кристалла (Crystal) та словник Routledge (обсяг їх статей *word*, відповідно, 798 і 248 слів). Роблять це вони у специфічний спосіб, а саме: не пропонуючи одного чіткого дефініційного визначення, щό є *слово*

(*word*). Натомість ці спеціалізовані словники спочатку розмірковують стосовно традиційного, *не наукового* вживання терміну *word* (яке, згідно їх твердження, є інтуїтивно зрозумілим): див., наприклад, [the term used intuitively in everyday language...; a unit of expression which has intuitive recognition by native-speakers], після чого переходять до *наукового* тлумачення терміну, одразу ж акцентуючи численність і негомогенність таких тлумачень: див.: [numerous linguistic attempts at defining the concept (*word*) are not uniform, remain controversial...; several difficulties in arriving at consistent use of the term...; terminology varies]. Протиставлення не наукового (традиційного) тлумачення [regular definitions] та наукового розуміння терміну *word*, експлікує дискусійність останнього через такі дефініційні ознаки як [difficulties, problems, differentiations, discussion], Девід Кристалл зазначає, що певні науковці взагалі відмовляються від терміну *word* на користь термінів *morpheme*, *lexeme*, *formative*.

Дефінуючи наукове поняття **word**, фахові словники виокремлюють певні *складники* змісту його термінологічного позначення (ми позначаємо їх як *семи* номінативної одиниці *word*). Проаналізуємо ці *семи*, які експлікуються *дефініційними ознаками* – словами і словосполученнями, що входять до тлумачення номінативної одиниці *word*.

Це передусім базовий смисловий складник – *одиниця*, вербалізаторами цієї семи виступають дефініційні ознаки [unit], [element], [segment], які використані в словникових статтях у сполученнях [basic element of language; fundamental unit; linguistic unit; smallest segment]. Атрибутивні компоненти цих словосполучень визначають статус *одиниці* і її розмір: це *основна, фундаментальна мовна одиниця*. В залежності від ракурсу розгляду *слово* визначається як *найменша* виокремлювана одиниця звукового/графічного ряду, як *найменша* граматична одиниця, як *найменша* складова речення: [smallest segment of sound that can be isolated], [grammatical unit], [the smallest possible sentence unit].

Білатеральність *слова*, тобто *єдність* матеріальної *форми* і ідеального *значення* в наукових тлумаченнях номінативної одиниці *word* відбита, хоча і не повсюдно і з переважною увагою до *формального* боку слова. Порівняймо, щό саме відзначається в лексикографічних тлумаченнях стосовно *форми* слова. *Сема фонетична форма*: *слово* – це *звуковий* сегмент, виокремлений *наголосом* і маркований власними *межами* у вигляді *пауз* або *кликів*: [segment of sound that can be isolated by

boundary markers...; a sound or a combination of sounds that can be isolated by word accent, pauses, clicks]. Графічна форма слова, згідно дефініціям, також передусім експлікована її межами – пробілами з обох боків відповідного сегменту графічного ряду: [on the graphemic level (isolated) by blank spaces...; when written or printed usually shown with a space on either side of it].

Водночас сема значеннєва складова слова як лінгвальної одиниці експлікується побіжно: *word* [the smallest independent carrier of meaning; meaningful element of speech]. Лише через поглиблений дефініційний аналіз можна також виокремити сему значення в наступному ланцюжку: *word* [a unit of expression] → *expression* (у загально-мовному тлумаченні) [the process of making known one's thoughts or feelings] → *thoughts* = *ideas* < → *meaning* [*ideas* that is conveyed by a word]. Кінцева ланка у наведеному дефініційному ланцюжку – *meaning*. Отже маємо право висновувати: *word* [a unit of expression] = [a unit of meaning].

Цікаво, що наукове тлумачення, відбите в спеціальних словниках, іноді взагалі спростовує валідність визначення слова як одиниці значення. Так, Девід Кристал в своєму *Словнику лінгвістики і фонетики* пише: «Regular definitions of words as 'units of meaning', or 'ideas' are of no help, because of the vagueness of such notions as 'ideas'». Відверто кажучи, аргументація Д.Кристала стосовно того, що «традиційному визначенню слова як 'одиниці значення або думки' перешкоджає неясність самого поняття 'думка' (*idea*)» не звучить занадто переконливо, адже пояснюючи, що таке *idea*, загально-мовний словник Oxford пише, що це є [mental impression, concept, notion, thought]. Словник American Heritage також показує нерозривний зв'язок *idea* і *meaning* [the denotation, referent, or *idea* associated with a word or phrase: How many meanings does the word "dog" have?]. Варто згадати вступну фразу із статті *word* словника Routledge про те, що слово інтуїтивно сприймається в повсякденній мові як базовий елемент мови, проте численні лінгвістичні спроби визначення терміну *word* не є універсальними і залишаються суперечливими [are not uniform and remain controversial].

Така ситуація наочно демонструє можливі розбіжності у розумінні певних понять з одного боку вузькими фахівцями і з іншого боку широким загалом мовців, що не входять у фаховий соціум і послуговуються загально-мовною, наївною картиною світу. А в ній побуває загально відоме трактування слова: *word* [series of speech sounds

or its representation in writing that communicates a meaning]. Отже, *слово* – це одиниця значення, думки, поняття, ментальне відбиття певних сутностей, яке фіксоване графічно або фонетично.

Як вже зазначалось, фахові словники зазвичай диференціюють статус *лексичної* і *граматичної* одиниці мови, про що свідчать згадувані раніше відповідні дефініції, зокрема: [a word constitutes in any given instance either a *lexical word* or a *grammatical word*]. Проте побіжно зауважимо, що у виборці є також стаття, яка взагалі нехтує другим, граматичним статусом слова, це зокрема словник OLDТ, який веде мову виключно про фонетичне і орфографічне слово як значеннєву одиницю [a sound or a combination of sounds that form a meaningful element of speech; one of the above when written or printed, usually shown with a space on either side of it]. Водночас в цьому словнику (без спеціальних відсилок) фіксуємо окрему словникову статтю *word class* [one of the set of *grammatical* categories to which words can be assigned, e.g. The *black* in *black cat* is a member of the word class adjective]. Тобто розуміння того, що *слово* – це одиниця певного *граматичного* класу (із прикладу: *black* є прикметником, отже словом) відбито в загальному вокабулярі цього словника, але без яких-небудь перехресних посилань між відповідними статтями.

Решта словників містять розмежування лексичного і граматичного статусів слова, відсилаючи до статусу *граматичний* або через дефініційну ознаку [grammar], [grammatical], або опосередковано через ознаку [syntactically], [sentence]. Так, «Енциклопедія мови і лінгвістики» (EL&L) першою із двох семем лексеми *word* визначає [one of the two fundamental units of grammar (the other being sentence), that combines to form phrases, clauses, and sentences]. Словник Routledge інформує: [words can be defined syntactically as the smallest permutable and substitutable units of a sentence], а словник Д.Кристала містить дефініцію [a word is a grammatical unit, of the same theoretical kind as morpheme and sentence]. Отже ті словники, що розглядають слово не тільки як фонетичну/графічну значеннєву одиницю, але і як одну із двох базових граматичних одиниць мови (другою одиницею є речення), підкреслюють, що у різних комбінаціях *слово* утворює *фрази, клаузи і речення*. Стосовно речення слово трактується як найменша змінна і заміна (permutable and substitutable) одиниця речення. Граматична трактовка слова ставить це поняття в один ряд із *морфемою і реченням*. Девід Кристал чітко визначає ієрархічну позицію слова

в структурі мовних одиниць: [in a hierarchical model of analysis, sentences consist of words, and words consist of morphemes], «речення складається із слів, слова складаються із морфем».

Прискіплива увага до різних аспектів слова як мовної одиниці результується у фахових словниках великою наявністю більш специфікованих номінацій цієї одиниці: *orthographic word, phonological word, prosodic word, minimal word, full word, empty word, word form*. Звернімо увагу, що йдеться саме про цілісні номінативні одиниці, а не про описові словосполучення.

Порівнюючи *наївну* і *наукову* картини світу (КС), в тій їх частині, що стосується осмислення вербального, зокрема англomовного, означення феномену WORD/LANGUAGE/SPEECH, бачимо досить значну розбіжність. Принаймні наразі це можна стверджувати стосовно феномену *слово/word*.

Не фахове осмислення цього феномену відбито в *наївній* КС, чію вербальну репрезентацію було досліджено на матеріалі номінативного поля концепту **WORD**, укладеного із статей *загально-мовних* словників англійської мови. Детальний і всебічний аналіз представлений у першому дослідницькому розділі роботи.

Звертаючись до вже отриманих і проаналізованих даних і порівнюючи їх із новими даними, вилученими із *фахових* словників, констатуємо неспівпадіння *семантичного* обсягу лексеми *word* в загально-мовних і фахових словниках. Якщо лінгвістичні довідники обмежуються згадками про те, що слово є *найменший носій значення, значеннєвий елемент мовлення* [the smallest, relatively independent carrier of meaning; a meaningful element of speech], то загально-мовні словники, фіксують багату палітру відтінків такого значення, реєструючи до 12 семем (лексико-семантичних варіантів) полісемантичної іменної лексеми *word*. Дозволимо собі їх нагадати: 1. *слово як мовна одиниця у єдності форми і значення* [distinct meaningful element of speech or writing]; 2. *зміст того, що сказано* [smth said, utterance, remark, statement]; 3. *пліткі* [rumour]; 4. *новина* [news, information]; 5. *наказ* [order, command]; 6. *обіцянка* [promise, assurance]; 7. *пароль* [password, watchword]; 8. *розмова* [act of speaking]; 9. *сварка* [quarrelsome conversation, angry talk]; 10. *Слово Боже* [the Word of God]; 11. *лібрето, сценарій* [text of a play, opera; script]; 12. *приказка* [saying, proverb].

Розбіжності між науковою і наївною англomовною картиною світу вражаючі. Ядро вербального поля концепту **WORD**, яке в наївному сприй-

нятті є сукупністю більше десяти різних, хоча і взаємопов'язаних, смислових згустків, в науковому сприйнятті виявляється «глухим» до абсолютної більшості цих смислових згустків, залишаючи їх поза межами рефлексії як феноменів, що споріднені із лінгвістичним поняттям *слово/word*. Таким чином наукове і наївне трактування поняття *word* співпадають менше ніж на одну десятю, спільним виявляється лише: *слово є мовна одиниця у єдності форми і значення*.

Звертає на себе увагу ще одна різниця між *наївною* і *науковою* КС у їх відбитті у відповідних номінативних полях концепту **WORD**. Перш за все це значна *гомогенність* у трактуванні одиниці *word* різними загальними словниками, співпадіння переліку *семем* і схожість їх *дефінування*, а отже схожість *семного набору* цих номінативних одиниць. Розбіжності позицій, на яких стоять укладачі цих джерел, якщо такі існують, не експлікуються у межах словникових дописів.

Зовсім інша картина вимальовується у *науковій* картині світу як вона відбита у відповідних довідниках. Фахові словники і енциклопедії функціонують у межах фахового наукового дискурсу, в даному разі лінгвістичного наукового дискурсу. *Аргументативність* і *полемічність* такого дискурсу є однією із його засадничих рис, і вона часом знаходить свій відбиток навіть у таких «усталених» форматах, як фахові словники. Про це свідчать окремі риси наукової полеміки, що згадувались вище: *дефініційні ознаки* [difficulties, problems, differentiations, discussion], поліфонія голосів і неспівпадіння точок зору фахівців на поняття, що дефінується, ніяким чином не приховується. Слово визначається тим чи тим фахівцем в залежності від його (фахівця) наукової «афіліації»: [A word is characterizes by often contradictory traits depending on the theoretical background and descriptive context], пише словник Routledge. Дійсно, фахові словники, дефінуючи номінацію мовного феномену *word* (а, як потім показує аналіз, і інші мовні феномени), можуть у різний спосіб використовувати більш чи менш широке тло загальнонаукових лінгвістичних розвідок із аспектів, дотичних до дефінованої одиниці, в тому числі за рахунок різних зовнішніх посилань, які виводять користувача за межі ядра поля *word* у маргінальну зону.

Попередньо робимо спостереження, що ядро номінативного поля концепту **WORD** в його *науковому* варіанті представляє собою складне сплетіння трактувань феномену *слово* різними науковцями, які полемізують один із одним. Про

це свідчить строкатість дефініцій, не ідентичність переліку дефініційних ознак *слова* у різних джерелах, нерідко експлікація полеміки як такої і апеляція до інших точок зору і теорій інших науковців.

Повертаючись до загальної характеристики **ядерної зони** поля **WORD**, нагадаємо, що ця зона конститується статтями чотирьох фахових джерел. А дивлячись на *межу* ядерної зони, бачимо, що вона є різною у кожного із конституентів.

В половині випадків ця *межа* є чіткою і *непроникною*, такою, що відокремлює відповідну словникову статтю у самостійній і самодостатній комунікативний продукт. Це словники EL&L та ODLT. У них взагалі відсутня експлікація можливої поліфонії трактувань і згадки про інші позиції науковців. Теоретично розмірковуючи, користувач такого словника отримує тлумачення поняття *word* і на цьому завершує комунікацію, його не інформують про наявність інших точок зору на дефіноване поняття і не переадресовують до якихось інших джерел інформації.

Друга половина ядерної зони поля **WORD** має *межу прозору*, тобто таку, що маркує словникові статті як *відкриті* комунікативні продукти. Словникові статті *word* в Routledge і Crystal через мережу посилань простягають чисельні смислові «ниточки» від себе до інших дефінітивних статей цього ж джерела (це *внутрішні* посилання) або інших джерел (це *зовнішні* посилання), такими джерелами виявляються певні наукові публікації, що висвітлюють інакше бачення дотичної проблеми. Дискусійність і поліфонія наукових тлумачень експлікується у різний спосіб.

Стаття наукового словника, *від якої* тягнеться «ниточка» посилання, визначається нами як *материнська*; а статтю, *до якої* тягнеться «ниточка», визначаємо як *посилочну*, адже на неї спрямоване посилання, що скеровує користувача до цього джерела інформації.

Посилання в тексті фахових статей обов'язково марковані. *Зовнішні* посилання маркуються у два можливі способи: або у вигляді **References** в кінці статті (перелік джерел із зазначенням вихідних бібліографічних даних), наприклад, (References: Di Sciullo, A.M. and E.Williams. 1987. On the definition of word. Cambridge, MA.), або через ука-

зання прізвища науковця і в дужках року видання відповідної публікації, наприклад, [See Matthews (1974) for summary and critical views...].

Внутрішні посилання маркуються *шрифтовим акцентом*: це означає, що певне слово/словосполучення друкується таким чином, що воно виділяється на тлі графічного масиву цілісного тексту дефінітивної статті. Тип шрифтового акценту і його функціонал регламентується і окремо обговорюється у вступній частині у кожному довідниковому виданні, це може бути жирний шрифт, підкреслення, збільшення кеглю. Таке графічне виділення сигналізує користувачеві про можливість/бажаність звернутись в межах цього ж видання до *окремої* статті (*посилочної*), що має заголовне слово ідентичне тому, яке виділене шрифтовим акцентом в *материнській* статті. У тому випадку, коли користувач послуговується запропонованою можливістю, його тезаурус розширюється, адже *материнська* і *посилочна* статті у сукупності більш різнобічно висвітлюють обговорюваний феномен.

Висновки.

Інакше кажучи, у поліфонію тлумачень, що містяться у статтях, свій внесок також роблять і численні посилання, які спрямовують користувача до *іншого* комунікативного продукту як джерела наукових знань. Половина словників пропонує читачеві розширити його теоретичну складову лінгвістичного знання за рахунок або використання інших статей цього ж джерела (*внутрішні* посилання), або якогось іншого фахового видання (*зовнішні* посилання).

Кількість внутрішніх і зовнішніх посилань дуже варіативна (від 9 до 48) і певним чином корелює із обсягом статті, нагадаємо, короткі словникові статті (36 і 182 сл.) не містять посилань зовсім. Стаття довжиною 248 слів (Routledge) вже включає 9 посилань, а найдовша стаття Crystal (798 сл.) 48 разів відсилає користувача до інших джерел інформації.

Ці посилання разом із змістом відповідних повідомлень (*посилочних* статей) і пучком їхніх власних відсилок (до *посилочних* статей II ступеня) складають *периферійну*, а потім і *маргінальну зони* концепту в науковій картині світу. До їх аналізу переходимо у наступному параграфі.

Список літератури:

1. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2009. 334 с.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2000. 368 с.
3. Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. *Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира*. Москва : Наука, 1991. С.141-172.
4. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки

зрения. Роль языка в познании мира Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

5. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ: Восток-Запад, 2007. 314 с.
  6. Теркулов В.И. Части речи и тождество номинатемы. *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В.И.Карасика: в 2-х частях.* Изд-е 2-е испр. Часть 1. Киев: Издат. дом Д. Бураго, 2013. С.25-31.
  7. Швачко С.А. Диахроническая память слов. *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В.И. Карасика: в 2-х частях.* Изд-е 2-е испр. Часть 1. Киев: Издат. дом Д. Бураго, 2013. С.166–173.
  8. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English Forword by K. Quirk. Lnd.: Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.
  9. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago, Lnd: University of Chicago Press, 1994. 327 p.
  10. Langacker R.W. Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin. 1991. 300p.
- Матеріал дослідження
11. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
  12. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
  13. Online Macmillan dictionary URL: <http://www.macmillandictionary.com/>
  14. Online Oxford dictionary URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>
  15. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html>

Smaglii V. M. THE REALISATION OF THE WORD NUCLEAR CONCEPT IN THE SCIENTIFIC WORLDVIEW

The article analyzes the implementation of the WORD nuclear concept, which is the part of the integrated concept of WORD / LANGUAGE / SPEECH, and compares its differences with the naive world picture. The component analysis of the noun word distinguishes a certain bundle of semes explaining its definitive features. The nuclear area of the field consists of interpretative word articles formed from materials analyzed in a sample of lexicographic sources. Relevant articles receive nuclear status. Defining the scientific term word, vocabularies distinguish certain components of the meaning of its terminological designation (we refer to them as seme nominative units of word). Analyzing these seme explicable attributes - words and phrases makes up the nominative word unit. The differences between the scientific and naive English-speaking picture of the world are striking. The core of the verbal field of the WORD concept, which in naive perception is a collection of more than ten different, though interconnected, semantic clots, in scientific perception is "deaf" to the vast majority of these semantic clots, leaving them beyond reflection as phenomena, linguistic concept of word. Thus the scientific and naive interpretation of the word concept are less than one-tenth, the only thing that is common: the word is a linguistic unit in the unity of form and meaning. Returning to the general characterization of the nuclear zone of the WORD field, we recall that this zone is constituted by the articles of four professional sources. And looking at the border of the nuclear zone, we see that it is different for each constituent. In half the cases, this boundary is clear and impenetrable, separating the corresponding vocabulary article into an independent and self-sufficient communicative product.

Key words: *morpheme, lexeme, speech unit, definition, sememe, nuclear zone, concept.*

Стерлікова М. С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОПОЗИЦІЯ БУДИНОК / ШЛЯХ В КОНТРАКУЛЬТУРНИЙ РОК-ЛІРИЦІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ 1990-Х РР.

Статтю присвячено дослідженню опозиції двох концептів – БУДИНКУ та ШЛЯХУ в текстах пісень контракультурної рок-лірики, що належать до пісенного дискурсу як одного з центральних понять у сучасній лінгвістиці. Ліричний дискурс як жанр відображає особисте «почуття» світу, спрямоване на більш інтимне внутрішнє життя. Тексти пісень передають інформацію про якесь одне емоційне переживання чи «почуття». Британська незалежна сцена року – це всесвіт, що існує у відмінному суспільно-політичному середовищі, зі своєю системою традицій, цінностей, пріоритетів музичної творчості. Рок-лірика є прекрасним джерелом для вивчення метафоричних переносів, де можуть міститися авторські і стерті метафори, еволюціонувати і бути підданими експансії конвенціональні метафори та ідіоми, або цілий текст може прочитуватися як одна метафора. Методологією вивчення семантики концептів дім і шлях слугує когнітивний напрям досліджень метафори, що склався у світовій лінгвістиці. Одним з ключових понять когнітивної лінгвістики є концептуальна система. Метафора відіграє в концептуальній системі величезну роль, дозволяючи конструювати комплексні зв'язки між концептами, визначаючи модули розуміння, пізнання, осмислення. Метафори будинок і шлях у контракультурній рок-ліриці рефлектують основні конфлікти своєї культури-пова. Це метафори основних проблем особистості, пов'язаних з такими етичними категоріями, як добро-зло, естетичними: прекрасне і потворне, гносеологічними: раціональне й ірраціональне. У статті розглянуто метафори шлях і будинок як одну з центральних антиномій. Системний підхід до аналізу концептуальної метафори передбачає, що вона має узуальну структурну організацію. Область уявлень, пов'язаних з цими концептами, ділиться на фрейми і слоти.

Ключові слова: пісенний дискурс, контракультурна рок-лірика, концепт, концептуальна метафора, фрейм.

Постановка проблеми. Пісенний дискурс Британської незалежної сцени – це своєрідна форма зберігання культурних знань, це відображення контракультурного життя Великобританії – його основних цінностей, етичних поглядів, соціальних уявлень, стереотипів, моделей поведінки, культурних норм, що передаються з покоління в покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насьогодні існує велика кількість праць, присвячених теорії дискурсу. На противагу цьому, дослідження пісенного дискурсу як одного з його різновидів представлені лише у низці робіт (Ю. Є. Плотницький, М. А. Бонфельд, А. А. Ігнат'єв, Л. П. Кучукова, О. А. Мельникова, Г. В. Позднишева, Т. Н. Астафурова, О. В. Шевченко, Н. В. Козлова, Н. С. Найдьонова, А. А. Мурадян та інші). Проте пісенний дискурс в цілому і рок-лірика зокрема є прекрасним джерелом для вивчення метафоричних переносів. На думку М. Ноулс і Р. Мун, у ній можуть міститися авторські і стерті метафори, еволюціону-

вати і бути підданими експансії конвенціональні метафори та ідіоми, або цілий текст може прочитуватися як одна метафора, наприклад, 'Life is happiness' ('життя – це щастя'), 'love is innocent' ('любов невинна') в класичних текстах Oasis і Pulp [14, с. 40]. У спільному посібнику з когнітивної поезії дослідники Дж. Гевінс і Дж. Стін наводять приклади аналізу концептуальної метафори 'passion is natural force' ('пристрасть – це природна сила') в текстах груп The Garbage і у деяких виконавців, таких як Ніл Янг, Брайан Феррі, а також 'happiness is up' ('щастя – це верх') в композиціях U2, Blur, Oasis [11, с. 70-72].

Британська незалежна сцена року – це всесвіт, що існує у відмінному суспільно-політичному середовищі, зі своєю системою традицій, цінностей, пріоритетів музичної творчості. Вона пережила контракультурний період, який супроводжував його перехід від субкультури в культуру комерційну, масову. Дослідження особливостей пісенного дискурсу саме цього періоду є **актуальним**, що зумовлено значним інтересом до лірики

сучасних пісень і відсутністю досліджень текстів пісень контркультурної рок-лірики з погляду концептології.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – проаналізувати концептуальні метафори *будинок* та *дорога* у пісенному тексті Британської незалежної 1990-х рр. та виявити фрейми, які найчастіше трапилися у текстах чотирьох відомих гуртів того часу.

Виклад основного матеріалу. Рок народився не тільки в епоху контркультури 1960-х рр. у західних країнах, але й з культури бунтівних “*enfants terribles*”, які не бажали слідувати жодному з правил дорослого упорядкованого світу. Більшість ключових тем, які назавжди позначили своє місце в рок-ліриці, були сформульовані саме в той час, а в наслідку ретранслювалися в масову рок-культуру, успішно ставши її частиною.

Матеріалом дослідження слугували тексти композицій, виявлені методом суцільної вибірки, які належать періоду 90-х рр. у Великобританії, а саме тексти пісень чотирьох найбільш вагомих гуртів того часу – Oasis, The Verve, Blur та Pulp. Ми дотримуємося максимально широкого визначення терміну „рок-лірика”: це тексти музичних композицій, розрахованих на підліткову аудиторію або масову естрадну музику в Великобританії, які не є комерційною поп-музикою. Ми обмежуємо дослідження такими хронологічними рамками, щоб найбільш чітко охарактеризувати ключові концепти року, а саме бритпопу як більш вузького поняття, які рельєфно себе проявляють в його протестному варіанті.

Методологією вивчення семантики концептів *дім* і *шлях* слугує когнітивний напрям досліджень метафори, що склався у світовій лінгвістиці. Одним з ключових понять когнітивної лінгвістики є концептуальна система, яка визначається нами як „весь обсяг моделей осмислення і опису світу і його фрагментів” [4, с. 5]. Концепти як складові частини концептуальної системи „об’єктивуються у вигляді слів або сполучень слів”, в яких прочитуються „ознаки фрагментів мовної картини світу” [4, с. 9-10]. Метафора, виконуючи роль призми, відіграє в концептуальній системі величезну роль, дозволяючи конструювати комплексні зв’язки між концептами, визначаючи модуси розуміння, пізнання, осмислення. Філософ М. Блек порівняв метафору з закопченим склом з написаними на ньому лініями, крізь яке можна спостерігати за зоряним небом. У результаті такого експерименту людина бачить тільки ті зірки, які не приховані від очей кіптявою [1, с. 45]. Подібним чином, завдяки

такій же системності в організації концептуальної системи, певний аспект одного концепту, представлений в термінах іншого, з неминучістю затемнює інші сторони концепту [2, с. 20].

На нашу думку, метафори *будинок* і *шлях* в контркультурній рок-ліриці рефлексують основні конфлікти своєї культури-пова і культури офіційної, культури батьків. Це метафори основних проблем особистості, пов’язаних з такими етичними категоріями, як *добро-зло*, естетичними: *прекрасне* і *потворне*, гносеологічними: *раціональне* й *ірраціональне*. Ми розглядаємо метафори *шлях* і *будинок* як одну з центральних антиномій, які, в свою чергу, підпорядковані гіперопозиції *своє-чуже*. Ці концепти тісно пов’язані із світовою культурою: гіперопозиція *своє-чуже* може відбуватися за їх допомогою. Все довколишнє, окультивоване, наведене в порядок вважається *своїм*, а дике, неосвоєне, нецивілізоване – *чужим*.

Системний підхід до аналізу концептуальної метафори передбачає, що вона має узуальну структурну організацію. Таким чином, велику і узагальнену область уявлень, пов’язаних з концептами *будинок* і *шлях*, можна поділити на фрейми – „структури даних для представлення стереотипної ситуації” і слоти, тобто елементи ситуації, які включають якусь частину фрейму, будь-який аспект його конкретизації [7, с. 46].

Будинок. У нашій мовній свідомості будинок насамперед пов’язаний з позитивними емоціями: домівкою, рідною домівкою, батьківщиною, місцем комфорту і затишку, притулком від небезпек навколишнього світу. Будинок має значення „свого кола”: це сакральне місце, в якому людина буде недосяжна для іншого світу, що знаходиться за його межами. Будинок в культурі безпосередньо стикається з поняттями національного індивідуалізму і недоторканості приватного життя.

Будинок у контркультурній рок-ліриці Британії – добре оформлений локус з глибоким концептуальним змістом. У рок-ліриці Британії ми частіше зустрічаємо образ замиського будинку, розташованого в тихому окрузі або індустріальних районах. Незважаючи на зовнішні особливості, будинок, в якому перебуває ліричний герой, несе загальну семантику ізоляції, відчаю, несвободи: “He lives in a house, a very big house in the country / Watching afternoon repeats / And the food he eats / In the country” (Blur “Country house”).

Фрейм 1. Конструкція будинку. На наш погляд, домашня метафора в рок-культурі, насамперед, актуалізує уявлення про дорослішання, відхід з рідної домівки. Молода людина,

яка залишає будинок, проходить обряд ініціації, що полягає в набутті нового статусу і знання [3, с. 66]. У рок-ліриці в репрезентації будинку найчастіше задіяний саме цей міфопоетичний сценарій. Таким чином, двері і вікна реалізують семантично подібні смисли, які означають можливість виходу в інший пласт буття. Одним з центральних мотивів творчості рок-поетів стає їх пошук і подолання. Вихід за межі будинку може бути пов'язаний з уявленнями про просвітління, пізнання: "I put my trousers on, have a cup of tea and I think about leaving the house / Parklife" (Blur "Parklife"). Він може означати шлях до звільнення: "Times are hard when things have got no meaning / I've found a key upon the floor / Maybe you and I will not believe in the things we find behind the door" (Oasis "Stand by me"), "Now I'm sure / You've boarded up every door // I'll paint you the picture / 'Cause I don't think you live round here no more / I've never even seen / The key to the door / We only get what we will settle for" (Oasis "Fade away"). За допомогою цієї ж метафори ми бачимо людину, для якої важко спілкуватись з людьми, вона побачила вже багато речей в житті та яка не може знайти вихід із сірої рутини: "Your ears are full of the language / There's wisdom there you're sure / 'Til the words start slurring / And you can't find the door" (Blur "Coffee & TV"). Вихід з дому також пов'язаний з проявом контркультурного анархізму, бажання втекти від реальності: "The first thing I saw / As I walked through the door / Was a sign on the wall that read / It said you might never know / That I want you to know / What is written inside of your head" (Oasis "Hey now").

У світовій культурі при проходженні обряду ініціації адепт піддається численним випробуванням, які вимагають великих фізичних і духовних витрат, тому вихід за простір будинку в році практично завжди пов'язаний з муками і стражданнями. У текстах рок-композицій ми бачимо героя, що страждає від першого кохання в період пубертатії та очікує на взаємність: "So, here we go / No knock on my door / Believe it 'till you see what living has done to me / And I'm sure that I need holding // Oh, can you see me knocking down your door?// Sure, I've been here before / No knock on my door / No love in the jar baby please be my star" (The verve "No Knock On My Door").

Семантичний антонімічний зв'язок з дверима і вікнами відображає слот *стіна*. "I said maybe / You're gonna be the one that saves me / And after all / You're my wonderwall" (Oasis "Wonderwall") – Слово "wonderwall" означає

людину, про яку постійно думаємо. Ця пісня стосується почуттів людей, які переживають початкові етапи кохання та зближення. Вона описує залп між ейфорією та агонією. Іншими словами, пісня "Wonderwall" – це в основному про метеликів у животі, коли об'єкт закоханості заходить у кімнату, та думки, що випливають із тих почуттів. В іншому випадку ми бачимо, що стіна слугує індикатором чогось важливого: "The first thing I saw / As I walked through the door / Was a sign on the wall that read / It said you might never know / That I want you to know / What is written inside of your head" (Oasis "Hey now!"). При виході за межі немає відповідей, а є лише запитання. Все має сенс, але важко точно пояснити, чому, або нести його при собі після того, як сходимо вниз: "Look into the wall of my mind's eye / I think I know, but I don't know why / The questions are the answers you might need" (Oasis "D'you know what I mean").

Підлогу частіше трактують як частину будинку, що дає поштовх до нових ідей: "Get up off the floor and believe in life" (Oasis "D'you know what I mean").

Фрейм 2. Внутрішній устрій. Кухня є місцем, що зберігає зв'язок з позитивними концептами в британському контркультурному метафоричному будинку, яку асоціюють з душею, щедрістю, людським теплом. Кухня готова прийняти стражденого гостя в будь-який час доби, проте, в уривку: "The sink is full of fishes / She's got dirty dishes on the brain / And my dog's been itching / Itching in the kitchen once again" (Oasis "Some might say") «раковина, повна риби» означає, що ніхто не зможе її вимити, очистити. Це про матір виконавців пісні, яка залишилась сама з трьома дітьми. Вона працювала на кухні в кафе і вдома повинна була розриватись між «брудним посудом» на кухні та вихованням дітей.

ШЛЯХ / ДОРОГА. Шлях пов'язаний відразу з декількома концептами: пізнання, муки, хаос, світ мертвих, майбутнє та інше. Відправлення в дорогу в рок-ліриці також за своєю суттю пов'язане з ініціацією, як і вихід за межі будинку. Воно протиставлено перебуванню в будинку в якості найбільш значимого концептуального контрасту: „From the crossroads of my doorstep / My eyes start to fade / As I turn my head back to the room / Where my love and I have laid / An 'I gaze back to the street / The sidewalk and the sign / And I'm one too many mornings / An 'a thousand miles behind" (B. Dylan). На думку М. Попової, характерний для американської культури сюжет „одисея” представляє метафору проблем особистості.

Він зображує індивідуальні пошуки бунтівної душі, яка намагається знайти спокій, а дика природа стає символом внутрішньої невдоволеності і асоціальності героя [5, с. 105]. Поширеність метафор *шляху* в контркультурному році Британії тісно пов'язана з рухом бітників в післявоєнних США: починаючи з середини 1950-х рр. молодіжний рух американських інтелектуалів був охрещений „рюкзачною революцією”. Одним з постулатів, що розкриває мету і сенс буття, для бітників була дорога. У неї відправляються за пошуками сенсу, враженнями, розвагами, з антагонізму. Ідеолог руху, письменник Дж. Керуак у „Бродягах дхарми” писав: „Потрібно, щоб світ заповнили мандрівники з рюкзаками, що відмовляються підкорятися загальній вимозі споживання продукції, за якою люди повинні працювати заради привілею споживати все це барахло, яке їм насправді зовсім ні до чого” [13]. На думку О. Черепанової, невлаштованість, конфліктність, безпритульність життя актуалізувала в підсвідомості громадян концептуальний архетип, згідно з яким дорога і шлях представлені як простір хаосу, що протистоять стабільності будинку, освоєного культурою простору [6]. Всупереч традиційним змістам концептів *шлях / дорога* в 1980-90-ті рр. у молодіжному середовищі формується культ траси; *дорога* за своїм символічним значенням виходить на перше місце [9]. Представники різних субкультур ототожнюють шлях з втечею від цивілізації, поверненням в лоно природного, вітального. Дорожні сюжети є і улюбленими темами в британському році. Завдяки постійній об'єктивізації концептів з цієї сфери вони набули безліч метафоричних значень.

Фрейм 1. Мета здійснення подорожі. **Шлях / Дорога** в контркультурній рок-ліриці можуть мати за мету порятунк. У цьому випадку *шлях* представлений як хресний шлях Христа, що символізує страждання і випробування в ім'я досягнення вищої мети. Ліричний герой вирушає в повний небезпек шлях заради порятунку світобудови: “I hitched a ride with my soul / By the side of the road / Just as the sky turned black / I took a walk with my fame / Down memory lane / I never did find my way back” (Oasis “Hey now!”).

Метафора *шляху* часто використовується для пояснення мотиву контркультурного ескапізму, втечі з небажання підкорятися безглуздим суспільним правилам, традицій до свободи, нового суспільства. *Шлях* у британському контркультурному році досить часто асоціюється з пізнанням, набуттям необхідного життєвого досвіду: “Now

that you're mine / We'll find a way / Of chasing the sun / Let me be the one who shines with you / In the morning we don't know what to do” (Oasis “Slide away”). Дорога в міфопоетичній традиції може бути нескінченним неблагодатним шляхом, символом вічних страждань – шляхом Агасфера [20]. У цей шлях, сповнений блукань, невлаштованості, вирушає ліричний герой контркультурної рок-лірики. У такому шляху у нього немає певної мети, проте панує переконання, що інакше жити неможливо, а його місія полягає у вічній безпритульній і невтішній мандрівці. Шлях здалека додому досить часто трапляється і в рок-ліриці Британії: “This is a tale of a Northern Soul / Looking to find his way back home / He's coming from that same old road / You know the one your folds don't know” (The verve “A Northern Soul”); “Sailing down a river alone / I've been trying to find / My way back home” (Oasis “Listen up!”); I must be feeling low / I talked to god in a phonebox on my way home (The verve “Come on”).

Нарешті, дорога і шлях допомагають моделювати семантику змін, які несе контркультура. В такий шлях можуть вирушити тільки обрані (молоді, відчайдушні і безстрашні, здатні до творення): “Cause all of the stars / Are fading away / Just try not to worry / You'll see them some day / Take what you need / And be on your way / And stop crying your heart out” (Oasis “Stop crying your heart out”).

Фрейм 2. Транспортні засоби. **Корабель / човен / пліт.** Дорога – це медіатор двох сфер, життя і смерті, цього світу і „того”, свого і чужого. Опозиція *життя-смерть*, представлена через терміни подорожі по воді, слугує для контрасту фізичної та ідеальної реальностей, тому такий шлях означає звільнення від тягара реального світу, яке можливе завдяки символічній смерті.

Концепт *смерть* зв'язується з водною подорожжю в британський рок. Практично будь-яке судно у рок-піснях нагадує човен Харона, який везе людей в підземне царство, а подорож по воді має на меті смерть: “Sinking fast within a boat without a hull / My lord / Dreaming about the day when I can see you there / My side / By my side” (The verve “Sonnet”); “My life is a boat, being blown by you / With nothing ahead, just the deepest blue...” (The verve “Gravty grave”).

Жовта субмарина – це алюзія відомої пісні 60-х років групи The Beatles, що означає талант або здатність писати, але також статус та успіх. Багатство, успіх, першість у чомусь може збити людину більш бажаною: “Can I ride with

you in your BMW ? / You can sail with me in my yellow submarine // She done it with a doctor on a helicopter / She's sniffin' in her tissue / Sellin' the Big Issue" (Oasis "Supersonic"). Літак символізує, що час вже вийшов: "And as the day was dawning / My plane flew away / With all the things caught in my mind" (Oasis "Don't go away"). Наркотики дозволяють жити наповну і тимчасово насолоджуватись життям, в якому час плине швидко, ніби в надшвидкісному літаку: "I'm on a big jet plane / With my baby's crime in my veins / I'll be the first to toast / To my rotten soul" (The verve "The Rolling People").

Наземний транспорт (поїзд / електричка / автобус). Громадський транспорт також об'єднує реальність і фантазмагорію. No-one's ever gonna ever ask you twice / Get on the bus and bring it on home to me" (Oasis "D'you know what I mean"). "I know a girl called Elsa / She's into Alka Seltzer / She sniffs it through a cane on a supersonic train" (Oasis "Supersonic"). Потяги, електрички, автобуси везуть в потойбічний світ, царство мертвих або виникають порівняння: What was that sound ringing around your brain? / Today was just a blur, you gotta head like a ghost train (Oasis "Bring it down"). Перон, станція, зупинка і т.д. – перехідний пункт, місце зустрічі світів, межа, завдяки якій можливо подолати реальність і опинитися в трансцендентному світі: "Cause I've been standing at the station / In need of education in the rain / You made no preparation for my reputation once again (Oasis "Some might say") "Step off the train all alone at dawn / Back into the hole where I was born" (Oasis "D'you know what I mean"). Образи приватного транспорту (тобто автомобілі / фургони / мотоцикли) в британській контркультурній рок-ліриці можна виявити часто. Швидкість і небезпека, які властиві цим видам транспорту, актуалізують уявлення про зживання життєвих потенцій, свободу і ескапізм: "I'll take my car and drive real far / You're not concerned about the way we are / In my mind my dreams are real / Now you're concerned about the way I feel / Tonight, I'm a rock 'n' roll star" (Oasis "Rock 'n' roll star"). Мати так дорогу машину, як BMW, означає багатство та достаток: "Can I ride with you in your BMW ? / You can sail with me in my yellow submarine" (Oasis "Supersonic"). "Mister, we just want your car 'cos we're taking a girl to the reservoir. / Oh, all the papers say it's a tragedy but don't you want to come and see? / Mister we want your car..." (Pulp "Joyriders").

Фрейм 3. Умови здійснення подорожі. Зазвичай шлях у рок-піснях складний, довгий і позбавлений комфорту. У подорожуючого не вистачає ні

сил, ні запасів, щоб перенести таку дорогу: Шлях у контркультурній рок-ліриці часто концептуалізується за допомогою абіотичного коду культури. Для моделювання семантики його непрохідності, труднощів і небезпеки залучаються метафори природних явищ (ніч, вітер, дощ, гроза, заметіль, снігопад, і ін.): "And all the roads that lead you there were winding / And all the lights that light the way are blinding" (Oasis "Wonderwall"). Наведений уривок з пісні Oasis "Be here now" відображає бажання направитись до чогось недосяжного, де передбачається найкраще: "Be my magic carpet ride / Fly me down to capital city in the sun". Повертаючись до концепта машини, можна побачити, що нічне катання на машині по темних вулицях є дещо бунтівним, що приносить задоволення молоді, шанс розігнатись на повну: "We like driving on a Saturday night / Past the Leisure Centre, left at the lights." (Pulp "Joyriders"). "Don't even know which way I'm going to / The lights are on and I am feeling blue / I hope you know which way I'm going to fly" (The verve "The Rolling People") – при яскравому світлі, в наркотичному сп'янінні подорож виглядає надзвичайною.

Фрейм 4. Дорожній ландшафт. Перехрестя і роздоріжжя традиційно вважаються небезпечними місцями: людина, що перебуває на перехресті, уразлива для сил, що рухаються з декількох напрямків дороги. Знак на дорозі привертає нашу увагу: "A road and a sign I know which one catches my eyes" (The verve "Beautiful mind"). У своєму дослідженні Н. Ренвік вказує, що ідея фронтира в британській культурі є чи не головним просторовим символом [16]. Кордон виявляється одним з характерних описів дорожнього ландшафту, землі по обидві її сторони виступають номінаціями контрасту освоєного, знайомого / нескореного, позамежного світів.

Вторинними номінаціями ідеї кордону є також межа лісу, річка і її протилежний берег, екватор, міст, обрив, горизонт, і будь-що інше, що знаходиться на вертикальній або горизонтальній площині перешкоди. У британському контркультурному році межа таїть невідомість. Нескорені, нецивілізовані землі уособлюють небезпеку. У стародавніх міфах простір-мета, приховуване за кордоном, асимілюється з ідеєю смерті, яка також незрозуміла і не піддається поясненню. Подорож до краю, межі є неминучою, і землі, які ховаються за нею, можуть стати землею обітованою або тартаром.

Висновки і пропозиції. Ми розглянули деякі аспекти фрейм-слотної структури метафор шляху

і будинку. Отримані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки: ключові для світової культури концепти в британській контркультурній рок-ліриці піддаються трансформації. Розмежування простору на свій і чужий, традиційно представляє контраст територій освоєного (благодатного) світу ойкумени і диких нецивілізованих земель (хаосу). При осмисленні базової когнітивної опозиції *своє-чуже* будинок частіше виступає як чужий простір, в той час як шлях тяжіє до моделювання свого. Така переорієнтація концептів, на нашу думку, є характерною рисою року як культури протесту. Інверсія, на наш погляд, забезпечується за допомогою сценарію залишення батьківського дому, який, в свою чергу, спровокований архаїчної моделлю ініціації. Метафори *будинок*

і *шлях* характерні для британської рок-лірики, тим не менш, крім варіювання деяких елементів в їх структурній організації, можуть істотно розрізнятися в значеннях, які моделюються за їх допомогою. Вони часто зберігають ті смисли, які не суперечать контркультурній ідеології, і інвертують ті, що вступають з нею в конфлікт. Отож, контркультурна рок-пісня це не тільки засіб розваги, а й інструмент просування певних ідей і способу життя, іншими словами, засіб культурної експансії.

Перспективним вважаємо аналіз пісень інших десятиліть, що належать Британській незалежній сцені: 1970-ті рр., 1980-ті рр., 2000-ні рр. та 2010-ті рр., а також визначення й опис домінуючих концептів у кожному десятилітті з використанням статистичного аналізу.

Список літератури:

1. Блэк М. Метафора. Теория метафоры: Сб. статей. М. 1990. С. 165.
2. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. М., 2004. С. 31.
3. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. М., 1995. С. 226.
4. Пименова М.В. Концептосфера внутреннего мира человека. Попова З.Д., Стернин И.А., Карасик В.И., Кретов А.А., Пименов Е.А., Пименова М.В. Введение в когнитивную лингвистику. Кемерово. С. 118.
5. Попова М.К. Национальная идентичность и ее отражение в художественном сознании. Воронеж, 2004. С. 148.
6. Черепанова О.А. Путь и дорога в русской ментальности и в древних текстах. Мастер и художественная традиция русского севера (доклады III научной конференции "Рябининские чтения 99"). Петрозаводск, 2000. http://kizhi.karelia.ru/specialist/pub/library/rjabinin1999/01_35.htm.
7. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000). Екатеринбург, 2001. С. 46
8. Шинкаренкова М.Б. Доместическая метафора в русской рок-поэзии // Мир в языке. Кемерово, 2005. С. 258.
9. Щепанская Т.Б. Молодежные сообщества. Современный городской фольклор. М.: 2003. С. 42.
10. An Outline of American History. Ed. Howard Cincotta and others. Washington, D.C.: United States Informational Agency, 1994. P. 283.
11. Gavins J. Steen G. Cognitive poetics in Practice. London, 2003. P. 70-72.
12. Gillis J.R. Home: электронный ресурс. American Foreign Relations. Online Encyclopedia. <http://www.americanforeignrelations.com/Hi-Im/Home.html>.
13. Kerouac J. The Dharma Bums. N.Y. 1976. P. 97.
14. Knowles M., Moon R. Introducing Metaphor. NY: 2006. P. 162.
15. Mitchell S.P. You Say You Want a Revolution?: Popular Music and Revolt in France, the United States and Britain During the Late 1960s. Actual History. 2005. No 8 P. 7.
16. Renwick N. America's World Identity: The Politics of Exclusion. London, N.Y., 2000.

Sterlikova M. S. OPPOSITION HOUSE / WAY IN THE COUNTER-CULTURAL BRITISH ROCK LYRICS OF THE 1990's

The article is devoted to exploring the opposition of two concepts – HOUSE and WAY in the counter-cultural rock lyrics of the 1990s, which belong to lyrical discourse as one of the central concepts in modern linguistics. Language is one of the most important elements of human activity and at the same time one of its most valuable products, which has become the subject of many disciplines, namely discourse-analysis. Lyrical discourse, as a genre, conveys a personal "sense" of the world, aimed at a more intimate inner life. The lyrics conveys information about a single emotional experience or "feeling". The British Rock Independent Scene is a universe that exists in an excellent socio-political environment, with its system of traditions, values, and priorities for musical creativity. Rock lyrics is a great source for exploring metaphorical transferences where genuine and trite metaphors may be evolved, conventional metaphors and idioms may evolve and

be expanded, or the whole text can be read as one metaphor. Methodology for the study of the semantics of the concepts of HOUSE and WAY is the cognitive direction of research of the metaphor that has developed in world linguistics. One of the key concepts of cognitive linguistics is the conceptual system. Metaphor plays a huge role in the conceptual system, allowing to construct complex relationships between concepts, defining modes of understanding, cognition and comprehension. The metaphors of HOUSE and WAY in the counter-cultural rock lyrics reflect the main conflicts of their culture-nova. These are metaphors of the main problems of the personality, connected with such ethical categories as good–evil; aesthetic: beautiful–ugly; gnosiological: rational and irrational. The metaphors of HOUSE and WAY will be considered as one of the central antinomies. The systematic approach to the analysis of the conceptual metaphor assumes that it has a structural organization. The concept area associated with these concepts is divided into frames and slots.

Key words: *song discourse, counter-cultural rock lyrics, concept, conceptual metaphor, frame.*

УДК 811.112.2'373

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/27>**Ступіна С. П.**

Сумський державний університет

Єгорова О. І.

Сумський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО РІЗНОВИДУ KIEZDEUTSCH В РАМКАХ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ДИСКУРСУ

У поданій статті розглянуто сутність поняття «Kiezdeutsch» як нового явища в сучасній німецькій мові та можливі шляхи його генезису, проаналізовано його видову приналежність до статусно-функціональних мовних різновидів, серед яких діалект, соціолект та етнолект. Таким чином, диференційовано терміни діалекту, соціолекту та етнолекту в рамках їхніх існуючих дефініцій та розглянуто основні характеристики кожного з цих понять. Крім того, було проаналізовано інші мови на наявність схожого феномену серед молодіжної мови.

У рамках поданої статті було проаналізовано лінгвістичну сутність Kiezdeutsch як новоствореного етнолекту, у тому числі було виокремлено його основні фонетичні та граматики-морфологічні характеристики, досліджено його лексичний склад на наявність запозичень із турецької та арабської мов, двомовних дублетів та прагматику використання, розглянуто варіації його мовного симбіозу чи асиміляції в межах мультикультурного суспільства Німеччини, основні відмінні риси такого етнолекту від німецької розмовної мови й мови молоді. Було визначено канали та методи впливу турецької та арабської мов на його видові характеристики на базі сучасних досліджень вітчизняних та іноземних лінгвістів. Досліджуються автентичні особливості феномену Kiezdeutsch, його мовні інновації, які дозволяють виокремити даний мовний різновид в окремії і незалежній.

У результаті постулюється ідея про необхідність подальшого дослідження такого мовного різновиду та його вивчення в рамках інтралінгвальних досліджень та лексико-семантичних аналізів сучасного складу німецької мови, наголошується про наявну лінгвістичну неоднозначність даного явища в силу його недостатньої дослідженості та новизни, його термінологічну непостійність.

Ключові слова: Kiezdeutsch, етнолект, молодіжна мова, мовний різновид, мовна асиміляція, запозичення, діалект, мультикультурне середовище.

Активізація іміграційних потоків до Європи, а особливо до Німеччини, а також тісне співіснування гетерогенних мов у її сучасному мультикультурному суспільстві протягом останніх тридцяти років досить помітно модернізує не тільки тезаурус німецької мови, а й деякі її граматичні характеристики через різні механізми впливу. Такі процеси видозміни сучасної німецької мови плавно переросли з абстрактних метаморфоз у чітко виражені явища, одним із яких є Kiezdeutsch. Цей новий мовний феномен, зародившись у статусі мови гетто, вуличного мовного різновиду й мови мігрантів, проник до різних сфер суспільного життя й став важливим складником загальнонаціональної німецької мови.

Дане мовне явище ще часто називають Türkdeutsch (турецька німецька), Kanakisch, Kanak Sprak (канак шпрак) або Ghettosprache (мова гетто) [8]. Задля уникнення неоднозначності тут і надалі

я послуговуюся терміном Kiezdeutsch, так як він є нейтральним, не передбачає жодного акту пригнічення тих чи інших верств населення, вказує на мовний різновид німецької та його місце походження (Kiez – один із районів Берліна з великою частиною мігрантів).

Лінгвістична природа Kiezdeutsch не є чітко сформованою, а його дефініції різняться між собою. Так, серед сучасних вчених та лінгвістів даний феномен вивчають дослідниці з Потсдаму Г. Візе, мовознавці О. Текін та П. Колліандер, К. Біербах, П. Ауер, М. Долеманн, Ю. Екснер, І. Кайм, граматичними аспектами мови Kiezdeutsch займаються Ф. Керн та М. Селтінг, аспектами запозичень до німецької мови займається П. Айзенберг, європейські етнолекти вивчає М. Клайн, а питанням мультилінгвальності та вивченням схожого мовного явища в шведській мові займається Е. Бійвот.

Так, *метою статті* є дослідження особливостей та характеристик мовного феномену Kiezdeutsch у сучасному німецькомовному дискурсі.

Даний різновид мови найчастіше використовують молоді люди турецького походження, які належать до другого або третього покоління мігрантів, але народилися й вирости в Німеччині [14, с. 49]. Так, багато вчених стверджують, що явище Kiezdeutsch є варіантом діалекту або етнолекту [17] в той час, як інші розглядають варіант гібридної мови, яка була створена шляхом злиття німецької з турецькою. Мовознавці О. Текін та П. Колліандер стверджують, що в її основі лежить розмовний варіант німецької мови з елементами мови молоді [14, с. 51].

Одна з мовознавців та дослідників цього мовного феномену із Потсдаму Г. Візе виділяє те, що Kiezdeutsch має свої лінгвістичні подібності в багатьох регіонах Німеччини. Вона описує Kiezdeutsch як один із елементів мовного репертуару молоді, проте не єдиний [18, с. 12]. Дослідниця спростовує розповсюджене стереотипне сприйняття цього мовного різновиду в якості агресивної мови неосвічених людей чоловічої статі й вважає Kiezdeutsch не варіантом мовного занепаду, а успішною лінгвістичною копродукцією. Kiezdeutsch, на її думку, є різновидом німецької мови, німецьким діалектом, проте, на відміну від інших, соціально знеціненим.

Оскільки мовний різновид Kiezdeutsch сублімувався в мультимовному середовищі в умовах багатонаціонального суспільства, в основі його лінгвістичної сутності лежить симбіоз декількох мов, які залишили свій вплив на лінгвістичному базисі цього концепту. За твердженням Г. Візе, в основі Kiezdeutsch лежать варіанти турецької, арабської та німецької розмовної мови, типової для функціонування серед молоді [9, с. 251].

Якщо ж казати про диференціацію термінів «діалект», «соціолект» та «етнолект», а також про приналежність Kiezdeutsch до одного з цих явищ, можна вважати дефініцію «діалект» помилковою. Якщо звернутися до української діалектології, вчений Б. Кобилянський наголошує, що місцеві діалекти підпорядковуються загальнонародній мові, обслуговують народні маси, можуть лягти в основу національної мови й іноді дати початок утворенню окремих самостійних мов [1, с. 15]. Таким чином, Kiezdeutsch не підпорядковується даним ознакам діалекту: він не може існувати окремо, не обслуговує чітко визначені народні маси, у його основу не покладено літературний варіант однієї загальнонаціональної мови.

Поняття «соціолект» можна знайти в рамках діалекту як один із його різновидів, а саме «соціальний діалект». Л. Ставицька зазначає, що: «Соціальні діалекти – це різновид мови, вживаний як засіб спілкування між людьми, пов'язаними тісною соціальною або професійною спільністю, тобто це мова певної соціальної групи» [2, с. 20].

Дефініція етнолекту не є чітко сформульована на теренах українського мовознавства, проте, між явищами соціолекту та етнолекту простежується лінгвістична ідентичність. А так, як лінгвістичний аналіз доводить, що в формуванні Kiezdeutsch взяли участь не лише східні мови, як-от турецька, а й курдська, російська, англійська тощо, то можна говорити про явище мультиетнолекту [6, с. 84].

І хоч певний молодіжний сленг існував завжди й у різних мовах, особливістю Kiezdeutsch є його виникнення в рамках контактів декількох мов та мультикультурного суспільства. Подібні молодіжні різновиди мови існують і в інших європейських країнах, таких як Нідерланди, Данія та Швеція [10, с. 789-791]. Отже, Kiezdeutsch не є унікально німецьким явищем. У Нідерландах такий мовний феномен називається *Straattaal*, буквально «вулична мова», у Швеції це *Rinkebysvenska*, що означає шведська *Rinkeby* (Рінкебі) [5, с. 307], передмістя Стокгольма з високою часткою мігрантів, у Данії ж така молодіжна мова відома як *Kopenhagener Multiethnolekt* (мультиетнолект у Копенгагені) [16, с. 145].

Компетентність багатомовності сприяє, на думку Г. Візе, мовним інноваціям. Так, у досліджуваному варіанті німецької мови значний вплив багатомовності яскраво відобразився в його лексичному складі. Деякі слова турецького та арабського походження були перейняті й частково германізовані, наприклад *moruk* – те ж саме що й *Alter* (розм.), *lan* – *Mann*, *Typ*, *wallah* – *Ich schwör'!*, *yallah* – *Los!*, *hadi* – *Los!* *Los geht's!* Дослідниця Г. Візе пояснює, що ці слова використовуються як вигук, утвердження, звернення та, оскільки це молодіжна мова, у якості лайки чи прокльонів [18, с. 14].

Як і будь-який варіант молодіжної мови, Kiezdeutsch також використовується для позначення приналежності, у даному випадку до однолітків, які застосовують цей мовний варіант у спілкуванні між собою та їхньої мовної ідентифікації [7, с. 186; 18, с. 112].

Так як етнолект Kiezdeutsch зародився в мультиетнічному суспільстві на базі двосторонньої взаємодії з одного боку розмовної німецької мови, а з іншого – турецької та арабської, він увібрав у

себе лінгвістичні характеристики кожної зі складових, втілюючи це в одному з мовних рівнів.

Особливий вплив із боку турецької мови чітко прослідковується в рамках фонетичної структури досліджуваного етнолекту Kiezdeutsch. Яскравим прикладом видозміни стандартної фонетичної структури німецької мови слугує дзвінкий звук [r], нехарактерна для німецької фонеми, проте присутня в турецькій, арабській та курдській мовах. Так, у словах, де, відповідно до фонетичних норм німецької мови, має стояти язичковий фрикативний звук [ʁ]: *rot* [ʁo:t], *starre* [ˈʃtaʁe] використовується язичковий дрижачий [ro:t], *starre* [ˈʃtaɾə]. Видозміни вимови /r/ спостерігаємо й у словах із ненаголошеним закінченням -er, де, за правилами німецької фонетики, має відбуватися вокалізація /r/ до звуку [ɐ] або [ʁ], наприклад: *sehr* [ze:ɐ], *besser* [ˈbɛsɐ]. Так, у Kiezdeutsch дана вокалізація не відбувається [14, с. 49], а графема /er/, яка знаходиться в ненаголошеному складі закінчення слова, на фонетичному рівні відтворюється як [ər] або [ɛr]: *sehr* [ze:r], *besser* [ˈbɛsɛr].

Найбільш вживаним та найпопулярнішим прикладом фонетичної видозміни Kiezdeutsch є заміна глухого твердопіднебінного фрикативного звука [ç] глухим заясеним фрикативним [ʃ] [14, с. 117]. Так, у реченні *Ich freue mich* можна спостерігати одразу три видозміни фонетичного складу. Перша й та, яку не можна зобразити видозміненою графемою на письмі, це заміна [ʁ] у слові *freue* [ˈfʁɔɪə] на [r]. А в лексемах *Ich* та *mich* фонема [ç] заміщується на [ʃ]. Найцікавішим є те, що інша вимова призводить і до зміни графеми /ch/ аналогічною /sch/, так, ця фонетична видозміна на письмі виглядає як: *Isch freue mich*. Відповідно до такої парадигматики, можна навести й інші приклади Kiezdeutsch лексем: *nischt* замість *nicht*, *vielleischt* замість стандартного *vielleicht*, *rischtig* замість *richtig*, *disch* – *dich* тощо.

Завдяки сильно ритуалізованому статусу привітання та прощання в молодіжних мовах, існує ціла низка лексем, які застосовуються лише мовцями певних соціальних груп один до одного в рамках етнолекту Kiezdeutsch. Так, арабські та турецькі лексеми використовуються в таких зверненнях, повністю поєднуючись із іншими нарративними компонентами німецькою мовою [18, с. 34-43; 3, с. 258]. Найрозповсюдженіші з них такі:

1) *vay* – виразний оклик здивування, схожий з *eu* та *oh*;

2) *salam aleikum*: із турецької «доброго дня», аналог німецького привітання *guten Tag*;

3) *hadi*: запозичене слово з турецької, що означає «давай», «ходімо», німецький аналог *los jetzt*, часто використовується як типова форма прощання, іноді зустрічається *hadi çüſ* або *hadi Tschüss*;

4) *kib*: (лише на письмі), скорочення від *kendine iyi bak*, із турецької аналог німецького виразу *pass gut auf dich auf*;

5) *çüſ*: турецьке запозичення, аналогічне німецькому *los jetzt*, також часто вживана форма прощання;

6) *yallah*: запозичення з турецької, арабської для виразу *los jetzt*.

Варіанти звертання можуть передаватися також і мультимовними дублюваннями: *mein baby habibi*, *aşkm baby*. Лексема *habibi* з арабської та турецької мови перекладається як «дорога», звернення до особи жіночої статі, аналогічне до німецького *Liebe* [4, с. 54]. Може використовуватися з англіцизмом *baby* у формі мультимовного дублету для підсилення експресивної функції [11, с. 156].

Багатозначність запозичених лексем – ще одна особливість сучасного мовного різновиду Kiezdeutsch [12, с. 161]. Так, запозичені слова повсякденного вжитку з турецької мови: *Lan*, *wallah* та *jallah* можуть вживатися в різних контекстах. Слово *Lan* відповідає німецькому *Eu*, *Mann*, що можна перекласти як *Гей*, *ти*, *хлопче*, *Агов*, *друже* або просто *друже*, *хлопче*.

Примітним є те, що запозичення лексичних одиниць із турецької та арабської мов у мовну систему Kiezdeutsch починають граматизуватися відповідно до правил літературної німецької мови, поряд із тим це сприяє семантичній асиміляції запозичених елементів, у результаті якої турецьке слово *Lan* вживається в тому ж значенні, що й німецьке слово *Alter*, а арабське слово *wallah* у німецькій мові має свого відповідника *echt*.

Мовний різновид Kiezdeutsch у свою чергу має частково автономну граматику, що пояснюється його прагматичними функціями в мові. Граматична неправильна побудова речень створює мовну декомпозицію, але саме так і створює власну структурність.

Відсутність прийменників слугує однією з лексико-граматичних ознак мови Kiezdeutsch. Наприклад, у реченні *Lassma Viktoriapark gehen*, *Lan* назва парку *Viktoriapark* не має ні прийменника перед собою, ні артикля [18, с. 98]. У стандартній німецькій мові речення має бути поданим так: *Lass uns mal in den Viktoriapark gehen*, *Alter*. Інше речення *Ich bin Alex/Ich bin Alexanderplatz*

також показує відсутність будь-яких артиклів чи прийменників, а крім того, контекстуальне скорочення *Alex* не завжди зрозуміле пересічному реципієнтові. У стандартному ж варіанті таке речення виглядає так: *Ich bin auf dem Alexander-Platz*. Із цього речення витікає наступна особливість цього мовного феномену – повна відсутність артиклів та присвійних займенників або їх часткове спрощення чи скорочення [13, с. 245; 18, с. 113]. Наприклад, у реченні *Das ist mein Schule* присвійний займенник *mein* не відповідає стандартним правилам кореляції та відмінювання, а за всіма граматичними правилами ця конструкція має виглядати як: *Das ist meine Schule* (die Schule – іменник, однина, жін. рід). У питанні *Hast du Handy?* артикль чи присвійний займенник відсутні повністю (*Hast du ein/dein Handy?*). У таких випадках ми спостерігаємо, що флекційні закінчення скорочуються або ж усуваються повністю.

Така тенденція до скорочень чи повної відсутності артиклів спостерігається й у розмовній німецькій мові, наприклад, скорочення й усунення закінчень дієслів, що мають відмінюватися за граматичним зразком першої особи однини, як-от *ich sag`* замість *ich sage* або *ich mach`es* у противагу стандартному *ich mache es* [12, с. 221]. Іншими прикладами мовної видозміни в розмовній мові служать процеси редукування артикль, особливо неозначеного, наприклад скорочений варіант неозначеного артикль *ein* у питанні *hast du'n Handy?*. Проте, такі мовні тенденції вже внесені в граматичну систему німецької мови та активно вживаються на рівні розмовної мови, тому Kiezdeutsch таким чином перебирає вже існуючу граматичну парадигму.

Крім граматичних спрощень та скорочень, на цьому етапі в Kiezdeutsch виникають принципово нові мовні форми та конструкційні побудови, серед них конструкції *lassma* та *musstu* як одні з концептів принципово нової мовної трансформації. Такі конструкції виникли від *lass uns mal* та *musst du* й обидві моделюють певні імперативні звертання чи заклик до дії, іноді запрошення чи пропозицію [9, с. 260]. Наступні приклади ілюструють це безпосередньо в реченні: *Lassma Viktoriapark gehen!* / *Musstu hier anhalten!* [17]. Ще однією особливістю лексеми *musstu* є те, що, якщо в стандартній німецькій мові аналогічна конструкція *musst du* слугує лише для звернення до другої особи в однині, то *musstu* може використовуватися як заклик чи імперативне звертання й до групи людей, тобто заміняє іншу конструкцію

musst ihr [18, с. 96]. Цікаво, що таким чином у Kiezdeutsch вже формується нова граматична підсистема, у якій дві службові лексеми виконують різні, взаємодоповнюючі функції: *lassma* ініціює заклики, у яких бере участь сам оратор (Ми-заклики), *musstu*, із іншого боку, ініціює заклики, які стосуються лише слухача чи групи слухачів (ти / ви-заклики). *Musstu* та *lassma* поєднуються з іншими дієсловами-членами речення за схемою інфінітивних конструкцій, тобто по парадигмі стандартних модальних *müssen* та *lassen*.

Інша характерна особливість Kiezdeutsch – використання *so* у місцях, неприйнятних у стандартній мові, як-от у реченні *Ich höre Alpa Gun, weil der so aus Schöneberg kommt* [15]. У звичайній німецькій мові частинка *so* має кілька функцій, зокрема вона може виражати співвідношення порівняння: *So schnell wie Anja* та інтенсивності *so schnell, so hoch, so schön*. У розмовній мові *so* використовується також як так званий кількісний маркер коефіцієнта для цитатного вступу або слово-паразит: *Ich dann so: „Was ist denn hier los?“*. При цьому *so* буде відповідати на питання «як?» і може трактуватися «таким чином». Часто *so* передує фокусу речення, найінформативнішій його частині, наприклад, у реченні *Ich höre Alpa Gun, weil der so aus Schöneberg kommt* фокусом виступає *aus Schöneberg*: ця частина речення надає найбільш яскраву інформацію, вказує на причину, через яку мовець полюбляє слухати репера *Alpa Gun*.

Отже, явище Kiezdeutsch можна вважати відносно новим та недостатньо дослідженим на теренах як вітчизняної, так і зарубіжної лінгвістики. Закріплення за даним мовним різновидом дефініції етнолекту вказує на його самостійність і автентичність у межах німецькомовного дискурсу. Мовний різновид Kiezdeutsch створює нові автономні граматичні правила, послуговуючись спрощенням та скороченням артиклів та прийменників, а також утворенням нових елементів, як-от *musstu* або *lassma*. Крім того, завдяки багатомовному симбіозу, він запозичує лексичні елементи не тільки з англійської, як звичайна розмовна німецька, а й з турецької та арабської мов. Такі запозичення, не дивлячись на збереження їх фонетичного та часто графічного вигляду, мають тенденцію пристосовуватися до німецьких граматико-морфологічних правил, тим самим перебираючи її семантику. Така мовна асиміляція однозначно не може вважатися деградацією літературної мови, а лиш окремим явищем її збагачення в рамках міжкультурного симбіозу німецькомовного суспільства.

Список літератури:

1. Кобилянський, Б. В. Діалект і літературна мова : (східнокарпат. і покут. діалекти, їх походження і відношення до укр. літ. мови). Київ: Рад. шк., 1960. 274 с.
2. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
3. Auer, Peter. "Türkenslang": Ein jugendsprachlicher Ethnolekt des Deutschen und seine Transformationen. In: Häcki-Buhofer, Annelies (Hg.): Spracherwerb und Lebensalter. Tübingen. Narr, 2003. S. 255–264.
4. Bierbach, Christine/Birken-Silverman, Gabriele. Zwischen siciliano und Kiezdeutsch. In: Neuland, Eva (Hg.): Sprache - Kommunikation - Kultur. Soziolinguistische Beiträge Band 13; Frankfurt am Main 2014. S.54-55.
5. Bijvoet, Ellen. Attitudes towards "Rinkeby Swedish", a group variety among adolescents in multilingual suburbs. In: Fraurud, Kari / Hyltenstam, Kenneth (Hg.): Multilingualism in Global and Local Perspectives. Papers from the 8th Nordic Conference on Bilingualism, November 1–3, 2001, Stockholm-Rinkeby. Stockholm. Centre for Research on Bilingualism, 2001. S. 307–316.
6. Clyne, Michael. Lingua franca and ethnolects in Europe and beyond. In: Sociolinguistica 14, 2000. S. 83–89.
7. Eisenberg, Peter. Die grammatische Integration von Fremdwörtern. Was fängt das Deutsche mit seinen Latinismen und Anglizismen an? In: Stichel, Gerhard (Hg.): Neues und Fremdes im deutschen Wortschatz. Aktueller lexikalischer Wandel. Berlin / New York: de Gruyter, 2001. S. 183–209.
8. Eksner, H. Julia. Ghetto Ideologies, Youth Identities and Stylized Turkish German among German Turks in Berlin-Kreuzberg. Berlin. Lit Verlag, 2001. 217 s.
9. Heike Wiese. "Ich mach dich Messer": Grammatische Produktivität in Kiez-Sprache, in: Linguistische Berichte, 207, 2006, S. 245 – 273.
10. Heike Wiese. Grammatical innovation in multiethnic urban Europe: New linguistic practices among adolescents, in: Lingua, 119, 2009, S. 782 – 806.
11. Keim, I. Social-cultural identity, communicative style, and their change over time. In: A case study of a group of German-Turkish girls in Mannheim. Germany, 2007, S. 155–186.
12. Keim, Inken. Kommunikative Praktiken in türkischstämmigen Kinder- und Jugendgruppen in Mannheim. In: Deutsche Sprache 32/3, 2004, S. 198–226.
13. Kern, Friederike / Selting, Margret. Einheitenkonstruktion im Türkendeutschen. Grammatische und prosodische Aspekte. In: Zeitschrift für Sprachwissenschaft 25, 2006, S. 239–272.
14. Özlem Tekin/Peter Colliander. Das „Türkendeutsch“. Phonetische Charakteristika und die Auswirkungen auf das Deutsche. In: Zeitschrift für interkulturelle Germanistik 1, 2010, 246 s.
15. Paul, Kerstin. Grammatische Entwicklungen in multiethnischer Jugendsprache. Untersuchung zu Verwendungen und Funktionen von "so" in Kiezdeutsch. Examensarbeit. Universität Potsdam, 2008, 52 s.
16. Quist, Pia. Ny københavnsk "multietnolekt". Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer. In: Danske Talesprog 1, 2000, S. 143–211.
17. Wiese H. Kiezdeutsch – ein neuer Dialekt. Aus Politik und Zeitgeschichte [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bpb.de/apuz/32957/kiezdeutsch> (03. 12. 2019).
18. Wiese, Heike. Kiezdeutsch. Ein neuer Dialekt entsteht; München, 2012, 235 s.

Stupina S.P. FEATURES OF KIEZDEUTSCH LANGUAGE IN GERMAN-SPEAKING DISCOURSE

The article examines the essence of the concept of "Kiezdeutsch" as a new phenomenon in modern German language and possible ways of its genesis, analyzes its specific affiliation to status-functional linguistic varieties, including dialect, sociolect and ethnolect. Thus, the terms of dialect, social intellect and ethnolect are differentiated within their definitions and the basic characteristics of each of these concepts. In addition, other languages were analyzed by the author for the presence of a similar phenomenon among the other youth languages.

The main areas of application of the Kiezdeutsch linguistic variety have been identified and the author has outlined some prejudices about its relevance, taking into account the problems of its usage within the German-speaking discourse. In the framework of this article, the linguistic essence of Kiezdeutsch as a newly formed ethnolect has been analyzed, including its main phonetical, grammatical and morphological characteristics, as well as its lexical composition and pragmatics, considering the variations of its linguistic symbiosis. Channels and methods of influence of Turkish and Arabic on its species characteristics were determined on the basis of modern researches of domestic and foreign linguists. The author investigates some authentic features of the Kiezdeutsch phenomenon, its linguistic innovations, which make it possible to distinguish this linguistic variant into a separate and independent one. There are the examples of application of this status-functional type of language in the article.

As a result, the idea of the necessity of further study of such linguistic variety and its study in the framework of intercultural communication, intralingual studies and lexico-semantic analyzes of the modern composition of the German language are emphasized. It is also mentioned the lack of research and novelty, its terminological volatility within the modern German language as a problematic scientific question.

Key words: Kiezdeutsch, ethnolect, youth language, language variety, linguistic assimilation, borrowing, dialect, multicultural environment.

Черемисіна Г. О.

Запорізький національний університет

ШЛЯХИ, СПОСОБИ ТА ЗАСОБИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ WEALTH В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню шляхів, способів та засобів інноваційної актуалізації лінгвокультурного концепту WEALTH в американському публіцистичному дискурсі. Лінгвокультурні розвідки є актуальним напрямком сучасної лінгвістики, адже вони дозволяють виявити специфіку об'єктивної концепції, що є складовими системи цінностей нації. Аналіз інноваційних одиниць вербалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH дозволив виявити не тільки сучасні тенденції розвитку американського національного варіанту англійської мови, але й проаналізувати особливості концептуалізації нових квантів знання, які збагачують американську лінгвокультуру. Матеріалами дослідження стали контексти публіцистичного дискурсу, що були виділені методом суцільної вибірки із статей газет та журналів американського видавництва періодом з 2008 по 2019 роки. За підрахунками способів інноваційної актуалізації лінгвокультурного концепту WEALTH, найбільш продуктивними способами виявилися телескопія, словоскладання, афіксація, абревіація та скорочення. Створення телескопічних одиниць є не тільки достатньо "молодим" способом неологізації, але є одним із проявів закону мовної економії. У результаті дослідження механізмів творення телескопізмів актуалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH, вдалося виділити ряд моделей, серед яких найбільш продуктивними моделями є афоно-аферезний тип (повні), часткові та гаплогічні телескопізми. Певну частину інноваційних лексичних одиниць вербалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH складають неологізми створені за допомогою способу словоскладання (композиції), з найпродуктивнішою субстантивною схемою N+N. Аналіз афіксальних способів та засобів словотвору, дав змогу зробити висновок, що найбільш продуктивними є такі афікси як -ism, -er, -ing, mini-, micro-, multi. Певну кількість вибірки становлять абревіатури та скорочення, що в основному відбивають соціальний статус людини.

Ключові слова: лінгвокультурологія, американська лінгвокультура, концепт, неологізм, телескопія, словоскладання, афіксація, скорочення, абревіація.

Постановка проблеми. Лінгвокультурний концепт WEALTH відноситься до категорії матеріальних цінностей, що мають велике значення для американської мовної картини світу. Рушійною силою розвитку мови є мисленева діяльність носіїв, суспільна свідомість, що виявляє та встановлює нові зв'язки у об'єктивному світі, тим самим переосмислюючи реалії оточуючого буття [3, с. 32]. Отже, у даному контексті, дослідження інноваційних одиниць вербалізуючих ключові концепти американської лінгвокультури дозволить виявити не тільки сучасні тенденції розвитку американського національного варіанту англійської мови, але й проаналізувати особливості концептуалізації нових квантів знання, які збагачують американську лінгвокультуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідженням цінностей американської лінгвокультури займалися такі вітчизняні

та іноземні науковці як Зацний Ю.А., Приходько Г.І., Campbell N., Kean A., Crunden R.M., однак аналіз шляхів, способів та засобів актуалізації лінгвокультурного концепту WEALTH у сучасному публіцистичному дискурсі залишилася поза увагою дослідників, що й зумовлює актуальність даної наукової розвідки.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження є сукупність інноваційних лексико-фразеологічних одиниць, що об'єктивують лінгвокультурний концепт WEALTH у сучасному американському публіцистичному дискурсі. **Метою статті** є аналіз інноваційних одиниць вербалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH в американській мовній картині світу. **Матеріалом дослідження** стали контексти публіцистичного дискурсу, що були виділені методом суцільної вибірки зі статей газет та журналів американського видавництва періодом з 2008 по 2019 роки.

Виклад основного матеріалу. Створення інноваційних одиниць здійснюється, перш за все, на основі потреб суспільства у вербалізації нових понять, що формуються у результаті розвитку науки, культури, суспільних відносин та інших факторів, що безпосередньо впливають на мову [2; 4]. Основні способи формування нової лексики та фразеології англійської мови – телескопія, афіксація, словоскладання, скорочення та аббревіація мають високу продуктивність, про що свідчать численні неологізми, які виникли для номінації лінгвокультурного концепту WEALTH. Варто також зазначити, що проаналізовані лексико-фразеологічні інноваційні одиниці американського варіанту англійської мови, що актуалізують лінгвокультурний концепт WEALTH, були створені виключно за рахунок власних мовних ресурсів.

Одним із самих продуктивних способів формування нових слів в американському варіанті англійської мови є компресійний спосіб словотвору, тобто телескопія. Створення телескопічних одиниць можна вважати одним із проявів закону мовної економії, адже серед неологізмів останніх десятиліть існує тенденція до збільшення контамінацій, що формуються на основі злиття двох або більше скорочених основ слів, які повністю або частково зберігають значення вихідних словотвірних елементів [1, с. 25]. За результатами аналізу телескопізмів об'єктивуючих лінгвокультурний концепт WEALTH, нами було встановлено, що тип повної телескопії є найбільш продуктивним. Повні телескопізми це інноваційні одиниці утворенні на основі злиття двох усічених основ: акопопи (схематично позначаються *ab*), тобто початкового фрагмента слова та афези (схематично позначаються *cd*), кінцевого фрагмента лексичної одиниці. У результаті дослідження механізмів творення телескопізмів актуалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH у американському публіцистичному дискурсі вдалося виділити ряд найбільш продуктивних моделей.

Модель 1.1. Акопопно-афезний тип ($ab+cd = ad$). За цією моделлю була створена найбільша кількість лексичних інновацій, наприклад неологізми *affluenza* (*affluent + influenza*), що позначає “надмірну матеріальну зацікавленість сучасних американців, яка тим не менш, призводить до перевтоми та стресів”; *mirdle* (*man + girdle*) “спеціальний пояс для чоловіків або спідня білизна покликана візуально зменшити недоліки тіла”; *protirement* (*profession + retirement*) “звільнення з роботи у наслідок стресу з метою відпочинку, або на користь заняття більш креативними видами

діяльності”; *weisure* (*work + leisure*) “вільний час, який, тим не менш, присвячується виконанню певних робочих питань”; *fassage* (*face + massage*) “масаж обличчя”.

Affluenza (*af-loo-en-zuh*) *affluence + influenza is a growing phenomenon that affects more than children of over-indulgent parents* (Forbes, Aug 16, 2019); *Thus, we've witnessed the growth of shapewear for men, including the mirdle (a girdle for men), over the past decade* (The Georgia Straight, August 15, 2014); *“Protirement Not Retirement,” Katsof explores protirement through the eyes of 100 baby boomers and pre-boomers, from all walks of life; men and women who've reached the next chapter of their lives and were left wondering, “What's next?”* (Niagara This Week, May 23, 2019); *Weisure time is fitting fun around work, rather than fitting work around fun. It's kind of like eating lunch at your desk. We used to call people who embraced this sort of behavior workaholics. Now we call them crackberries* (Valley News, May 30, 2009).

Серед інноваційних одиниць, що актуалізують лінгвокультурний концепт WEALTH, достатньо представленими є часткові телескопізми, тобто похідні неологізми, що утворилися у результаті злиття одного повного компонента і фрагмента іншого компонента. Модель 2.1. $ab+cd=abd$. Злиття повної форми першого слова з афезою другого, наприклад *womenomics* (*women + economics*) “теорія, що жінки відіграють ключову роль у рості економіки”; *lucrepath* (*lucre + psychopath*) “людина, переконана в тому, що головне у житті це гроші та матеріальні цінності”; *boyzilian* (*boy + Brazilian*) “віск, що використовується чоловіками у зоні бікіні”; *manscaping* (*man + landscaping*) “послуги по майстерному голінню та підстриганню чоловічого волосся на тілі”; *facekini* (*face + bikini*) “маска для обличчя щоб попередити засмагу”.

Mayyada Abu Jaber is an analyst of “womenomics”, looking at how women's advancement in the labour market benefits economy (Euronews, 13 September, 2019); *Universities are a fruitful source of neologisms – I once had a couple of philosopher colleagues who coined the word “lucrepath” for an individual consumed by the desire for money – so I decided to look up “disinvestment.”* (Inside Story, March 18, 2010); *Body grooming rules are inconsistent. The manscaping technique that works best on your chest hair is less ideal for your back, or even your junk. You'll also prepare and treat your skin differently with waxing* (Men's Journal, 24 May, 2018).

Модель 2.2. $ab + cd = acd$, злиття акопопа першого компонента та повної форми слова дру-

гого компонента, наприклад *eracism* (*erasing* + *racism*) “суспільний рух за викорінення будь-яких проявів расизму в Америці”; *femachism* (*female* + *machismo*) “переконавання в тому, що жінки здатні досягнути кращих успіхів ніж чоловіки”; *nutricosmetics* (*nutritional* + *cosmetics*) “певні речовини, що мають косметологічний ефект та покращують зовнішній вигляд”; *misogynoir* (*misogyny* + *noir*) “відкрита зневага по відношенню до чорношкірих жінок”; *permayouth* (*permanent* + *youth*) “особа, яка підтримує молодий зовнішній вигляд користуючись послугами пластичної хірургії”. *Recalling the social media whirlpool of anguish after Michelle Obama’s jubilant, self-affirming speech of black womanhood at BET’s Black Girls Rock event last month – cries of reverse racism and even a #metoo hashtag that proclaimed #whitegirlsrock – it’s obvious that America is past-due for getting over its centuries of misogynoir* (Time, May 13, 2015); *The movie “The Age of Adaline” seems less interested in the scientific possibility of her perma-youth than in the endless parade of era-specific gowns and sweaters the twist of fate allows* (The Georgia Straight, 24 April, 2015).

Певну частину вибірки неологізмів актуалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH становлять гаплогічні телескопізми. Гаплогічні телескопізми це похідні слова, отримані в результаті часткового накладення фрагмента одного компонента слова на фрагмент іншого. Телескопічні похідні утворені накладанням деяких спільних букв в місці з’єднання, при цьому один з фрагментів є усіченим. Тут можна виділити Модель 3.1 $ab + cd = abod$, де *o* – спільний елемент, наприклад *nillionaire* (*nill* + *millionaire*) “людина, що не має грошей”; *manny* (*man* + *nanny*) “чоловік - нянька”; *beditate* (*bed* + *meditate*) “думати про щось, знаходячись у ліжку, роздумувати перед сном” та Модель 3.2. $ab + cd = aocd$, наприклад *econnoisseur* (*economic* + *connoisseur*) “бережлива людина, що скрупульозно ставиться до витрат та прагне отримувати гарну якість товарів та послуг за низькою ціною”. *When Patrick lost all his money in the stock market, he became a nillionaire* (Rollingout, 10 April, 2016); *Being an econnoisseur I bought the ten dollar chilean wine instead of the fifty dollar french* (Inside Story, February 12, 2014); *A “manny” is a male version of a female nanny. Mannies perform the same child care duties and expectations as their female nanny counterparts, with the only difference being gender* (Verywell Family, July 25, 2019).

За розглянутими нами моделями утворюється найбільша кількість телескопізмів, що вербалізують лінгвокультурний концепт WEALTH в аме-

риканському публіцистичному дискурсі. Проте, можна виділити й інші, менш продуктивні моделі, наприклад: $ab + cd = ac - bobu$ (*bohemian* + *businessman*) “бізнесмен, що веде богемний спосіб життя”; $ab + cd = bd - netpreneur$ (*Internet* + *entrepreneur*) “підприємець, який веде свій бізнес у мережі Інтернет”; *tooty* (*hoity-toity* + *snooty*) “такий, що є зарозумілим та хвалиться своїми досягненнями чи статками”; $ab + cd = abc - dadbod$ (*dad* + *body*) “чоловік з небездоганною фігурою, часто з ожирінням в області живота”; $ab + cd = acb - cewebrity$ (*celebrity* + *web*) “людина, що користується популярністю у мережі Інтернет”.

Welcome to the world of the Bobu – bohemian businessman – the new breed of freedom-seeking creative entrepreneur. He either rejects the world of conventional employment or has been rejected by it (Time, September 25, 2016); *We established the eFounders Fellowship, in partnership with UNCTAD, to cultivate young digital entrepreneurs and the Netpreneur programme, in partnership with RDB, to train SMEs who aspire to digitize their businesses* (World Economic Forum, September 03, 2019); *“In case you haven’t noticed lately, girls are all about that dadbod,” wrote Clemson University sophomore Mackenzie Pearson a few weeks ago. A dadbod, as she defines it, “is a nice balance between a beer gut and working out”* (The Washington Post, May 11, 2015).

Серед інноваційних одиниць вербалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH певна кількість неологізмів створена за допомогою словоскладання (композиції). Найпродуктивнішою моделлю процесу словоскладання виявилася субстантивна схема N+N. Так, за цією моделлю були створені такі неологізми як *funemployment* “період життя людини, що займається пошуком нової роботи та може собі дозволити витратити певний час на розваги”, *dress correctness* “стиль жіночого одягу який вважається відповідним для ділової жінки, що прагне зробити кар’єру”, *nap nook* “спеціальні кімната для відпочинку де робітники можуть подрімати протягом робочого дня”, *doorbuster* “товар з низькою ціною, що виставляється ближче до входу чи вітрин з метою заманювання покупців”.

A growing group of jobless across the nation are joining a self-proclaimed movement: ‘funemployment.’ It’s a group of jovial unemployed who say they’re finally doing what they’ve always wanted to do – whether it is blogging or starting a nonprofit (Fox News, July 18, 2010); *You can now book a nap nook in New York City. New York might*

be the city that never sleeps, but its residents need to catch some Zs every now and then—even at times when it's least convenient (Mental Floss, July 17, 2018); *“We know Black Friday shopping is a tradition for so many of our customers, and we’re thrilled to announce an amazing lineup of Black Friday deals and doorbusters as families begin preparing for the holiday season.”* (USA Today, Nov. 1, 2019).

Менш представленими є композити створені за моделями, що включають в себе різні частини мови. До прикладу, Prep + N: *downshift* “практика залишати стресову роботу на користь більш спокійного життя”, *upshift* “практика після звільнення з легшої і спокійнішої роботи, найматися на більш стресову й виснажливу, яка, тим не менш, приносить більший прибуток”, *undertime* “використання певної частини свого робочого часу для відпочинку, прогулянок чи інших способів релаксації”; Num + N: *zero-tasking* “певний тип релаксації коли людина взагалі нічого не робить”; Adj + N: *perma-youth* “людина, що часто вдається до пластичних операцій”, *red-lining* “практика відмови представникам певних етнічних меншин у кредитах”.

But when you reverse direction and want to take a step downwards, employers tend to react with skepticism. They worry that downshifting is code for “tired and checked out.” (It doesn't help that a Gallup survey last year found that workers in their 50s and 60s are America's least engaged.) (Forbes, Jun 30, 2014); *This is further complicated when considering employee overtime and undertime. It is for this reason that we'd introduced overtime/undertime handling as part of our conflict notifications* (Humanity, Aug 1, 2011); *What is zero-tasking? It means being, not doing. It means taking those 60 minutes and just doing nothing. Simply rest, relax, de-stress and de-load (the opposite of overload)*(Make a Change Blog, November 3, 2013).

Аналізуючи афіксальні способи словотвору варто зазначити, що серед неологізмів вербалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH, найбільшу активність проявляють такі словотворчі елементи як *-ism*, *-er*, *-ing*, *mini-*, *micro-*, *multi*. До прикладу, *presenteeism* “прагнення більше часу проводити на роботі розраховуючи таким чином на підвищення або кар’єрний ріст”, *mini-job* (*mini-jobber*) “робота, що не приносить значного прибутку та не вимагає значних зусиль чи навичок”, *sunlighting* “виконувати додатково оплачувану роботу в неробочий час”, *rocketing* “витрачати велику суму грошей на неважливі речі”, *microaggression* “необдуманий вчинок, що може бути розцінений як прояв дискримінації”,

microcredit “невелика позика, що дається на короткий проміжок часу”; *multi-dadding* “мати дітей від різних чоловіків”; *multi-skilling* “мати професійні навички у декількох сферах”.

The CIPD said more than four-fifths (83%) of its respondents had observed presenteeism in their organisation, and a quarter (25%) said the problem had got worse since the previous year (BBC News, 14 April, 2019); *If you have other opportunities, steer clear of sunlighting. Extremely unprofessional/management creates uncomfortable work environment* (Glass Door, 18 Aug, 2019); *What is a microaggression? It is an unconscious expressions of racism or sexism. That unconscious bias is everywhere – especially in the workplace* (Business Insider, Sep 10, 2018); *Career stagnation, layoffs pushing IT professionals to go in for multi-skilling. The recent IT layoffs have spurred software professionals with three-eight years of experience towards having multiple skills in their kitty* (The Economic Times, May 30, 2017).

Певна кількість інновацій актуалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH представлена абрєвіатурами та скороченнями. Дослідження показало, що проаналізовані абрєвіатури в основному відбивають соціальний статус людини, до прикладу: *HENRY* (*high earner, not rich yet*) “людина, що має гарний дохід але ще не є заможною”, *NINJA* (*no income, no job or assets*) “безробітний без будь-яких видів прибутку”, *SMUM* (*smart, middle-class, uninvolved mother*) “безробітна жінка середнього класу з освітою та дітьми”, *SCAMs* (*smart, child-centered, active moms*) “освічена активна жінка сконцентрована на дітях”, *Sindie* (*single income now divorced*) “розлучена жінка, яка сама заробляє”, *TWAG* (*tech wife and girlfriend*) “жінка або дівчина підприємця у сфері інформаційних технологій”, *NEET* (*not in employment, education, or training*) “людина, що не має постійного місця роботи, не навчається та не проходить професійні курси”, *DINS* (*double income no sex*) “стан коли обидва партнери втомлюються на роботі та вже не мають часу на романтичні стосунки”.

“My bonus is ‘shameful’ – but I worked hard to get it,” said John Konstantinidis, a wholesale insurance broker, lurching Friday at Harry’s at Hanover Square. “I’m a HENRY,” Mr. Konstantinidis added. “High Earner but Not Rich Yet.” (The New York Times, January 31, 2009); *So now it’s on between the SMUMs and the SCAMs (Smart, Child-Centered, Active Moms -- my coinage). SCAMs are the superachieving moms who hand-letter birthday invitations, spend their days in imaginative play with their toddlers, bake from scratch and joyfully embrace*

each moment spent with their supergifted offspring (Los Angeles Times, Aug 6, 2006); *Currently, DINS (Double Income/No Sex) is getting interest from the press and is surely the topic of many conversations between friends. When we have a sexual problem, we gratefully grab any explanation of what might be the cause of our distress* (Smart Sex Talk, Dec 2, 2011).

Серед скорочень, можна насамперед виокремити інноваційні одиниці, які представлені скороченням двох або одного компонента у словосполученні, наприклад *tech bro (technology brother)* “людина, що працює у сфері технологій”, *pass-agg (passive and aggressive)* “явище, коли людина дивиться у агресивній манері і не вживає ніяких заходів”, *sigother (significant other)* “коханка або коханець, партнер романтичних відношень”. *This new era ushered in a wave of Millennial “tech bro” creators, such as Elon Musk, Mark Zuckerberg and Jack Dorsey. Silicon valley types. White collar programmers, coders and engineers- the architects*

of Internet 2.0. Channers, Shitposters, Spammers, Hackers and Memelords (Medium, Mar 23, 2019); *But does this pass agg approach to enforcement actually work? The short answer is no. The long answer is also no, but some context might help explain a few imperfections* (City Metric, June 21, 2018).

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз шляхів, способів та засобів актуалізації лінгвокультурного концепту WEALTH в американському публіцистичному дискурсі дозволив дійти висновку, що найбільша кількість неологізмів була створена морфологічним шляхом. Продуктивними способами вербалізації інноваційних одиниць вербалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH є телескопія, словоскладання, афіксація, скорочення та аббревіація. Дослідження механізмів формування фразеологізмів актуалізуючих лінгвокультурний концепт WEALTH в американському публіцистичному дискурсі може стати **перспективною** подальших студій.

Список літератури:

1. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю.А. Зацний. – Львів : ПАІС, 2008. – 228 с.
2. Приходько Г.І. Оцінка і комунікація / Г.І. Приходько. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 168 с.
3. Campbell, N., & Kean, A. American cultural studies: an introduction to American culture. New York, NY: Routledge, 2016.
4. Crunden, R. M. A brief history of American culture. New York, NY: Routledge, 2015

Cheremysina G. O. WAYS, TYPES AND MEANS OF INNOVATIVE ACTUALIZATION OF THE CONCEPT OF WEALTH IN AMERICAN JOURNALISTIC DISCOURSE

The article focuses on the ways, types and means of innovative actualization of the concept of WEALTH in American journalistic discourse. Linguistic and cultural researches devoted to the study of concepts that are the constituents of the American linguistic worldview are based on the interest of modern linguistics directed to the specifics of verbalization of culture and mentality. The analysis of innovative lexical units and phraseology verbalizing the lingua-cultural concept of WEALTH in American journalistic discourse will reveal not only current tendencies of development of the American national variant of English language, but also determine the peculiarities of conceptualization of new quanta of knowledge that enrich American lingua-culture. The materials of the study were the contexts of journalistic discourse, which were selected by the method of continuous sampling from articles of American newspapers and magazines ranging from 2008 to 2019. The most productive ways of innovative actualization of the lingua-cultural concept of WEALTH are telescoping (blending), compounding, affixation, shortening and abbreviation. The creation of telescopic units is not only a sufficiently “young” type of word formation, but it also represents the law of linguistic economy. The article asserts, that there are three main types of blending verbalizing the lingua-cultural concept of WEALTH, that are complete, partial and haplogenic blends. Some of the innovative lexical units verbalizing the lingua-cultural concept of WEALTH were represented by the neologisms created by means of compounding, with the most productive substantive N + N model. The analysis of affixation revealed that such affixes as -ism, -er, -ing, mini-, micro-, multi are the most productive when it concerns the lingua-cultural concept of WEALTH. A number of neologisms were formed by means of shortening and abbreviations, which mainly reflected a person's social status.

Key words: *lingua-cultural studies, American lingua-culture, concept, neologism, telescoping (blending), compounding, affixation, shortening, abbreviation.*

Шугаєв А. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізовано історичні передумови виникнення феномену інформаційної війни. Особливу увагу приділено тлумаченню інформаційної війни з різних наукових позицій. Окремий фокус дослідження спрямовано на аналіз причин інформаційного протистояння і окреслення евристично-дуальної структура когнітивної теорії, яка постулює, що людина послуговується двома системами когнітивної обробки інформації. Окрім цього, простежено роль PR служб у веденні інформаційної війни. ЗМІ стали рушійною силою політики, змінюючи комунікативну динаміку між політичними діячами, працівниками PR служб і громадськістю. Діалектичний зв'язок інтернет-дискурсу та політики забезпечує концентрацію політичних практик у віртуальному середовищі за посередництва комп'ютерної мережі. Інтернет-простору властива полідискурсивність або симбіоз дискурсів. Відповідно у межах одного комунікативного середовища гіперпосилання може відіслати користувача до іншого типу дискурсу, що сприяє більш ефективному впливу на реципієнта зі сторони ініціатора висловлювання. Цей вплив нерозривно пов'язаний з веденням інформаційних війн між політичними опонентами за умов, коли відпала необхідність організації прямих воєнних зіткнень між конфліктуючими суб'єктами. Глобалізація займає ключову позицію у розвитку концепцій інформаційної війни. Як правило, глобалізацію сприймають як незавершений процес, що постійно розгортається за умов існування суверенних держав і міграційних змін. Економічна і політична сфери найбільш активно дебатують питання глобалізації. Неприйнятним є нехтування культурними особливостями націй, коли на передній план виходять економічні та політичні виміри глобалізації. Культура – це комплексна зона продукування, передачі та тлумачення значень. Глобалізація впливає на швидкість розвитку культурних проявів. Притримуючись такого стану речей, у світовому масштабі помітною є глобалізація ЗМІ, особливо телебачення і мережі інтернет. Медіа все частіше постають як носії культури. У висновках проілюстровано, що інформаційна війна не має чітко встановлених часових рамок її початку, розгортання і завершення. Засоби інформаційного протистояння інтегрується у цифрові медіа, коли існує необхідність швидкого впливу на масову свідомість з ворожої сторони.

Ключові слова: інформаційна війна, PR, медіа, глобалізація, вплив.

Постановка проблеми. Питання інформаційних війн залишається відкритим в епоху інформатизації і політизації суспільства. Це не викликає здивування, оскільки інноваційні технології випереджають онтологічну сутність життя. Традиційні форми і засоби комунікації відходять у минуле. Тому, виникає потреба в структуруванні теоретико-практичної бази, яка б значно розширила розуміння особливостей політичної PR комунікації. Аналітико-критичний розгляд поняття інформаційної війни не є винятком у зазначеній необхідності. У другій половині 20 століття американський футуролог Елвін Тоффлер запропонував теорію "трьох хвиль" в історії людської цивілізації:

Згадана схема уможливорює розуміння глибини досліджуваного явища, адже перехід до інформаційної ери передбачає зміну ментальних і ціннісних прерогатив суспільства, які у подальшому

впливають на еволюцію людства. Аналізуючи викладене вважаємо, що саме "третьа хвиля" породила феномен інформаційної війни, який став загальноновживаним у просторі мас-медіа й серед побутових бесід громадян на відміну від індустріального суспільства, коли поняття інформаційної війни ще не набуло масштабної ваги.

Аналіз останніх досліджень. Вперше термін "інформаційна війна" було вжито давньокитайським армійським діячем Сунь-цзи у "Трактаті про воєнне мистецтво" (V ст. до н.е.), який наголосив на важливості підкорення супротивника без застосування бою і визначив такий підхід як найвищий прояв військової майстерності [2, с. 94]. Саме цей принцип покладений в основу технологій сучасного інформаційного протистояння. Питання інформаційної війни є багатограним і визначається відповідно до об'єкту дослідження. Теорію інформаційних війн розвинули зарубіжні

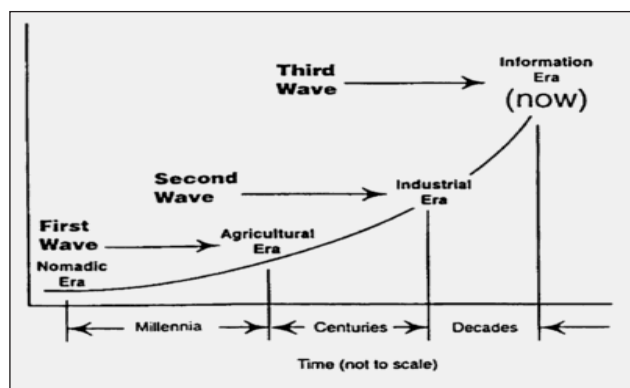

Рис. 1. Теорія «трьох хвиль» Елвіна Тоффлера

науковці – Р. Шафранські і Дж. Стейн. Вітчизняні і російські вчені Г. Г. Почепцов, Д. А. Швець, Д. А. Богуш і С. П. Расторгуєв розширили теоретичні аспекти інформаційного протиборства. Г. Г. Почепцов надає наступне визначення поняттю "інформаційна війна" – це комунікативна технологія впливу на масову свідомість з короткочасними і довготривалими цілями [3, с. 20]. На нашу думку, це визначення є найбільш релевантним тому, що інформаційна війна сприймається як окрема стратегія впливу на масову свідомість. Це актуально для сучасного світу, де інформація слугує інструментом зброї.

Виклад основного матеріалу. У 1976 році про інформаційну війну почав говорити Томас Рон (радник з питань науки міністерства оборони США). Він приділяє увагу важливості інформаційних потоків для активності противника, аналізуючи, таким чином, інтернальні та екстернальні інформаційні потоки. В основі його розгляду були питання фальшивої інформації, доступу до правдивих даних.

Піонерські дослідження інформаційних війн відбувалися на базі американського Авіаційного університету, в якому розроблялися футуристичні погляди стосовно нових форм проведення війни. Полковник ВПС Сполучених Штатів Америки Роберт Шафранські зазначав вже наприкінці минулого століття, що першочерговою ціллю інформаційної війни є епістемологія противника [18]. Ядром інтересу виступають знання, які противник сприймає як реальні та істинні. На стратегічному рівні мета кампанії інформаційного протистояння полягає у впливі на поведінку і вибір ворожої сторони, що представляє битву систем прийняття рішень. Відповідно до уявлень Р. Шафранські, інформаційна війна – це діяльність ворожого характеру, яка направлена проти частини знань і системи уявлень опонента [18]. Непри-

ятель репрезентує будь-кого, хто не знаходиться у кооперації з очільником вищевказаної кампанії.

У статті 1995 року "Інформаційна війна" Дж. Стейн тлумачить інформаційну війну як досягнення національних інтересів за допомогою інформації. Він наголошує на ментальній діяльності людини, а саме механізмах впливу на розум особливо тих, хто приймає ключові рішення.

Розвиток теорії інформаційних війн охоплює наступні етапи:

перший етап (початок 90-х років, розробки науковців ВПС США); другий етап (кінець 90-х років, окреслення Дж. Аркіллою фундаментальних принципів інформаційної війни); третій етап (2000 р., активне впровадження інформаційних операцій військовими-практиками під час ведення війн [4]; четвертий етап (наш час, коли за допомогою інноваційних технологій, штучного інтелекту ведуться інформаційні війни).

Дж. Аркілла та Д. Ронфельдт у роботі "The Advent of Netwar" виходять з наступної системи координат: "кібернетична війна – психологічна війна – мережева війна". Мережева війна комбінує організаційні, технічні та соціально-комунікативні складники. Актанти мережі використовують найновітніші інформаційні технології, знаходячись на великій відстані один від одного [1, с. 138].

Компонентами інформаційної війни є психологічні операції, електронна боротьба, воєнний обман, операційна безпека, забезпечення доступності, цілісності та безпеки інформації, атаки через комп'ютерну мережу. Важливість психологічного аспекту під час ведення інформаційної війни важко переоцінити. У цьому розумінні комунікація постає як процес, за допомогою якого індивід впливає на іншу особу, залучаючи спектр дій, як на приклад, говоріння, письмо, аудіо-візуальні матеріали. Комунікація включає наступні складники:

- контроль ЗМІ з метою фільтрування отриманої інформації, продукування і ретрансляції фальшивих новин;
- маніпуляція думками через інформацію;
- розповсюдження пропаганди через різноманітні канали комунікації.

Психологічні операції мають на меті зміну переконань, емоцій реципієнта для того, щоб вплинути на поведінку цільової аудиторії. Впровадження психологічних технологій вимагає глибоких знань з теорії комунікації і інформації, психології особистості і культурних особливостей певної нації. У свою чергу, метою електро-

ної боротьби є контроль над електромагнітним простором опонента, а саме ураження обладнання противника за допомогою електромагнітної зброї. Особливим видом електронного нападу є обман. Вводячи в оману ворога шляхом маніпулювання, змінюється сприйняття опонента [19, с. 17].

Ціллю воєнного обману є фальсифікація дійсності для того, щоб спричинити реакцію, яка розходиться з інтересами ворога. Операційна безпека – це методологія, яка направлена на вірну оцінку можливостей і намірів цілі. Застосовується ідентифікація критичної інформації і її захист.

Забезпечення доступності, цілісності та безпеки інформації репрезентує низку заходів, які захищають власне інформацію та інформаційні системи, гарантуючи їх конфіденційність і автентичність. Атаки через комп'ютерну мережу фокусуються на знищенні або крадіжці інформації шляхом розповсюдження шкідливого програмного забезпечення.

Під час ведення інформаційної війни важливим є інформаційний простір, який визначають як конструкт, базований на думці, що існування і розповсюдження інформації, інформаційних систем створює чітко виражене операційне середовище [5, с. 7–10]. Необхідно наголосити на тому, що інформаційне середовище складається з інформації, інформаційних структур, індивідів, організацій, які збирають, обробляють, зберігають і розповсюджують дані [9, с. 71–80], охоплює три виміри: фізичний, інформаційний, а також когнітивний. Інформаційне середовище має субпростір, який називають кіберпростором.

Вінн Швартау виокремлює три класи інформаційної війни – персональну, корпоративну і глобальну. На його переконання, інформаційна війна – це електронний конфлікт у якому інформація представляє собою стратегічний інструмент, який вартий підкорення чи знищення. Комп'ютери та інші комунікаційні системи стають привабливими цілями для першого удару [15]. Існують декілька форм інформаційної війни, кожна з яких апелює до більш масштабного концепту: захист, маніпуляція, знищення і заперечення інформації. Класифікують командно-контрольну війну (ураження інтелектуального центру противника), розвідницьку війну (захист і ліквідація систем, які збирають дані для домінування на полі протистояння), електронну війну (радіо-електронні чи криптографічні технології), психологічну війну (використання інформації з метою зміни установок адресата), хакерську війну (атака на комп'ютерні системи), війну економічної інфор-

мації (блокування каналів комунікації з метою отримання економічної переваги), кібер війну [13].

Інформаційна війна націлена на перевагу в полі мас-медіа, коли відбувається вплив на інформацію ворога, інформаційно обумовлені процеси і системи. Інформаційні системи – це інфраструктура, персонал і компоненти, які збирають, оброблюють, зберігають, передають, зображують, розповсюджують інформацію і проводять з нею маніпуляції різного характеру.

У воєнному сенсі аналізована форма війни використовує наявні інформаційні технології і системи для підризу впевненості ворога та запобігання шкоди власній інфраструктурі. Це наводить на думку, що адресант маніпулює інформацією з метою уникнення на неї впливу опонентів [10]. Компоненти інформаційного простору (інформація і інформаційні системи) впроваджують задля захисту суверенітету та національних інтересів країни.

Сучасне розуміння інформаційної війни включає такі аспекти, як напад на інформаційну інфраструктуру, кібер тероризм, кібер злочин, атаки на комерційні та воєнні веб-сайти, виведення з ладу веб-сайтів, кібер-війна, мережева війна [20]. У цьому плані інформаційну війну розглядають як вплив на свідомість широких мас, що є частиною боротьби між різними цивілізаційними системами, які взяли на озброєння країни, інтегруючи їх в інформаційний простір для контролю за медіа ресурсами [6].

Інформаційна війна – це використання інформації та управління нею з метою отримання конкурентної переваги над ворогом, яка включає: збір тактичної інформації; захист інформаційних ресурсів; розповсюдження пропаганди або дезінформації для деморалізації населення/армії; підризу якості інформації опонента [16].

З плином історичного процесу інформаційна війна замінює промислову. Людство спостерігає неймовірні технологічні досягнення, які стають яскраво помітними у різних сферах суспільного життя. За умов інноваційного прориву, інформація завжди виступала головним елементом у війні під час прийняття ключових рішень. Такі рішення, зазвичай, стосуються питань глобальної політики, знаходження компромісних способів виходу з міжнародних кризових станів, конфліктів між країнами та відстоювання національних інтересів. Це говорить про те, що війна в інформаційну епоху набуває нових характеристик, коли, на перший погляд, не можна зрозуміти хто висту-

пає агресором і хто стає об'єктом маніпулятивного впливу. До того ж, засоби подібного протистояння іноді різняться, що пояснюється специфічними цілями вороже налаштованого актанта.

Враховуючи мету та завдання сучасної форми протистояння, виокремлюємо наступні причини інформаційної війни:

- технологічні досягнення засобів збору, обробки і передачі інформації;
- розвиток нових каналів комунікації;
- прогрес маніпулятивних інструментів впливу на аудиторію;
- відбиття масової культури на щоденному житті людей;
- процеси глобалізації, інформатизації і політизації суспільства;
- прагнення країн зайняти лідируючі позиції на світовій арені;
- конкурентна боротьба за інформаційний простір опонента;
- підтримка "гарячого" конфлікту;
- необхідність створення і закріплення позитивного/негативного іміджу суб'єкта в масовій свідомості суспільства.

Поняття глобалізації займає одне з ключових позицій у розвитку концепцій інформаційної війни. Як правило, глобалізацію сприймають як незавершений процес, що постійно розгортається за умов існування суверенних держав і міграційних тенденцій. Економічна і політична сфери найбільш активно дебатують питання глобалізації. Міжнародний капітал набув такої ваги, що національні уряди вже не в змозі проконтролювати всі фінансові стимули [7]. Водночас, не можна нехтувати культурними особливостями націй, коли на передній план виходять економічні та політичні виміри глобалізації. Культура – це комплексна зона продукування, передачі та тлумачення значень. У цьому контексті видається очевидним, що глобалізація впливає на швидкість розвитку культурних проявів. Притримуючись такого стану речей, у світовому масштабі помітною є глобалізація ЗМІ, особливо телебачення і мережі інтернет. Тож, медіа все частіше постають як носії культури. Глобалізація – першочергово західний проект [17]. Це пояснюється поширенням американських цінностей і трендів у світі, технологічною перевагою європейських країн. Такі глобалізаційні тенденції досягають периферійних частин земної кулі. Сплеск популярності медіа відбувся за останні десятиліття і призвів до появи великих масивів інформації. Цілодобово користувачам стали доступними новинні інтернет-портали та

розважальні програми. Всі згадані аспекти створюють сприятливі умови для реалізації планів агресивного характеру.

Основною ціллю інформаційної війни є отримання інформаційної переваги над опозиційною стороною. Полем протистояння слугує інфопростір, який вбирає елементи, що пов'язані з продукуванням, збором, обробкою, зберіганням і передачею інформації. У деяких країнах, наприклад США, інформаційні технології знаходяться у центрі воєнної доктрини під час розробки стратегічних планів боротьби з можливим ворогом. У цих межах інформаційні прийоми впливу мають, вочевидь, більшу вагу ніж зброя у прямому розумінні цього слова. Наукові дослідження у галузі захисту інформації, інформаційних систем виробили стратифікацію інформаційної війни на класи:

Клас 1. Персональна інформаційна війна. Передбачає напади на електронну конфіденційність індивіда.

Клас 2. Корпоративна інформаційна війна. Змагання між організаціями/корпораціями в світі.

Клас 3. Глобальна інформаційна війна. Описує особливості боротьби зі світовими економічними силами чи, власне, країнами [11, с. 14].

Враховуючи комплексний характер інформаційної війни, в результаті впливу відбувається зміна світогляду цільової аудиторії на важливі суспільні питання. Ворожа сторона намагається змістити акценти таким чином, щоб адресат повірив і природньо сприйняв нав'язану думку. Вразивши політичну "мішень", інформаційна війна призводить до економічних проблем держави. Це той випадок, коли фальшива інформація і пропаганда вводять в оману потенційних репрезентантів економічної галузі (інвесторів, експертів з економіки).

Пропаганда і опора на неперевірені дані формують можливість фальсифікації новинних повідомлень, які через певний час закарбовуються у масовій свідомості людей. Слід зазначити, що "фейкові" новини – це не лише неперевірена інформація, а переважно форма пропаганди, коли неправдивий матеріал маскується під реальний. У такий спосіб, актант зі злими намірами може швидко розповсюджувати пропаганду, надаючи їй привабливого забарвлення.

Евристично-дуальна структура когнітивної теорії постулює, що людина послуговується двома системами когнітивної обробки. Перша репрезентує світобачення, яке обумовлюється інтуїтивним, рефлексивним і емоційним сприйняттям. Друга

система характеризується більш аналітичним способом мислення індивіда [12, с. 83–109].

Система 1 схильна до швидкої обробки інформації і не завжди може врахувати всі її особливості. Це іноді призводить до помилки. Притаманною рисою Системи 2 є повільність, тому ймовірність помилки мінімальна. Люди, які належать до першої групи обробки інформації мають більш емоційні та менш критичні реакції на відміну від представників другої системи. Важливо зазначити, що у першому випадку реципієнт використовує недостатню кількість когнітивних ресурсів особливо, коли перебуває у стані стресу. Лише друга система є цінною під час ситуацій, які вимагають складних інференційних операцій для розуміння специфічних подій. Її використання запобігає введенню в оману адресата. Більшість індивідів володіє двома системами, однак питання полягає в обставинах вибору конкретного типу сприйняття [14, с. 187–196]. Фахівці з психології дають відповіді на низку щойно окреслених питань.

Людина менш критично ставиться до інформації, яка прийнятна для неї ніж до тієї, що не узгоджується з її індивідуальною картиною світу. Цілком очевидно, читач мережевих ЗМІ переважно зосереджується на новинах, які відповідають його переконанням і піддає сумнівам інформацію, яка суперечить його життєвим установам. Індивід керується двома мотивами під час вибору повідомлення, а саме бажанням пізнати точність розуміння навколишньої дійсності та прагненням якимось чином підтвердити власні переконання. Обидва мотиви впливають на поведінку адресата в процесі пошуку інформації. Люди також схильні до когнітивного упередження, коли вони не верифікують персональну думку [8].

Мережеві медіа та інтернет ресурси PR служб зайняли монополістичну позицію порівняно з тра-

диційними ЗМІ, які висвітлюють інформацію про терористичні напади, порушення прав людини, революційні заворушення у світі. Сучасні засоби масової комунікації змінили уявлення про способи репрезентації новин в інтернет дискурсі. Наприклад, дві ворогуючі сторони Ізраїль і Палестина постійно транслюють у віртуальний простір вигідні для них акценти, які є частиною інформаційної війни. Зрозуміло, що обидві конфліктуючі країни усвідомлюють політичні переваги такої діяльності. Терористичні організації як "Аль-Каїда" та "Ісламська держава Іраку та Леванту" мають власні онлайн журнали. За допомогою них терористи розповсюджують будь-які ідеї з метою навернення на свою сторону якомога більшої кількості adeptів та сіяння страху серед цивільного населення.

Висновки і пропозиції. У світлі викладеного не можна констатувати однобічність трактування феномену інформаційної війни. Беззаперечними видаються міркування, що інформаційна війна – це комплекс заходів, направлених на отримання конкурентної переваги над опонентом за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій, застосування маніпулятивних прийомів. Така форма війни не має чітко встановлених часових рамок її початку, розгортання і завершення. Крім цього, дуже важко оцінити руйнівні наслідки інформаційної війни, коли не відомі всі джерела загрози. Найчастіше під час активної фази інформаційного протистояння, засоби інформаційної війни інтегрується у цифрові медіа та різного роду новинні інтернет-портали, коли існує необхідність швидкого впливу на масову свідомість з ворожої сторони. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні інформаційної війни в межах виділених нами когнітивних моделей, концептуальних метафор і концептів.

Список літератури:

1. Болгов Р. В. Взгляды американских ученых на организационные изменения в военно-политических конфликтах информационной эпохи. Актуальные проблемы международных отношений. Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер.6. Выпуск 4, 2009. С. 138-142.
2. Конрад Н. И. Сунь-цзы: Трактаты о военном искусстве. 2011. 404 с.
3. Почепцов Г. Г. Информационный войны. Москва, 2000. 576 с.
4. Почепцов Г. Г. Информационная война: определения и базовые понятия https://ms.detector.media/ethics/manipulation/informatsionnaya_voyna_opredeleniya_i_bazovye_ponyatiya.
5. Cordray Robert, Marc J. Romanych, "Mapping the Information Environment, IO Sphere", URL: http://www.au.af.mil/info-ops/iosphere/iosphere_summer05_cordray.pdf, USA, pp. 7–10, 2005.
6. Darczewska Jolanta, "The anatomy of Russian information warfare. The Crimean operation, a case study", Point of View, Poland. URL: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/the_anatomy_of_russian_information_warfare.pdf.
7. Friedman, Tom. The Lexus and the Olive Tree, London: HarperCollins, 2000. 518 p.
8. Hart, W., A. H. Dolores Albarracín, I. B. Eagly, M. J. Lindberg, and L. Merrill. "Feeling Validated versus Being Correct: A Meta-Analysis of Selective Exposure to Information." 2009. P. 555–588.

9. Hirvela Arto, "Discovering how information warfare distorts the information environment", Proceedings of the 5th European Conference on i-Warfare and Security. 2006. P. 71–80.
10. Hutchinson W., Warren M., "Principles of Information Warfare", Journal of Information Warfare, no. 1. 2001. P. 1–6.
11. Jones A. Information Security Technical Report, Vol. 4, No. 3. Information Warfare – What is it ?, 1999.
12. Kruglanski, A. W., and E. P. Thompson. 1999. "Persuasion by A Single Route: A View from the Unimodel." Psychological Inquiry 10 (2). P. 83–109.
13. Libicki Martin, What is Information Warfare?; Directorate of Advanced Concepts, Technologies, and Information Strategies (ACTIS), Washington, 1995. URL: www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA367662.
14. Lin Herbert (2019) The existential threat from cyber-enabled information warfare, Bulletin of the Atomic Scientists, URL: <https://doi.org/10.1080/00963402.2019.1629574>.
15. Schwartz Winn, Information Warfare, Chaos on the Electronic Superhighway, Thunder's Mouth Press, 1994.
16. Serskykh Nadiya, Information Wars in the Internet Marketing Context, p. 4, 2014, URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2014_2_7.pdf.
17. Schiller, Herbert I. Living in the Number One Country: Reflections from a Critic of American Empire, New York: Seven Stories Press, 2000.
18. Szafranski R. A theory of information warfare. Preparing for 2020. URL: www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj95/spr95_files/szfran.htm.
19. Ventre Daniel. Information warfare. London, 2016. P. 17.
20. Williams Patricia, "Information Warfare: Time for a redefinition", Edith Cowan University, Research Online, Australia, p. 10, 2010. URL: http://www.researchgate.net/profile/Patricia_Williams10/publication/49279651_Information_Warfare_Time_for_a_redefinition/links/09e415121830739c6b000000.pdf.

Shuhaiev A. V. A PHENOMENON OF INFORMATION WARFARE

The article analyzes some historical preconditions of information warfare. Special attention is dedicated to interpretation of the notion "information warfare from the standpoint of different scientific positions. A closer analysis is given to the reasons of such a war type. In addition, there are some views related to the heuristic and dual structure of cognitive theory emphasizing the importance of two cognitive systems when processing information. A dialectical connection of internet discourse and politics provides a concentration of political practices in digital reality via the international computer network. The Internet space is characterized by a combination of various discourses. It encourages intensification of influence on the target audience.

Globalization takes a key position in the development of information warfare framework. Generally, globalization is perceived as an incomplete process unveiling within migration changes and supervision of sovereign states. Globalization also has an influence on cultural trends. Taking into consideration this state of affairs let us state that globalization of media is typical of our modern world. It's vivid in the following fields such as TV and Internet media. Any information warfare doesn't have strictly determined time limitations of its beginning, conducting and finishing. Information warfare means integrate into digital media when it's necessary to have a rapid influence on mass consciousness from a hostile side.

Key words: *information warfare, PR, media, globalization, influence.*

Шундель Т. О.

Донецький національний медичний університет

**СИНКРЕТИЧНИЙ ХАРАКТЕР СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ
З ПІДРЯДНОЮ ЧАСТИНОЮ ПЕРЕХІДНОГО ХАРАКТЕРУ
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКУ**

Статтю присвячено дослідженню варіативності утворювань взаємовідношень та синкретичних зв'язків між структурними елементами складнопідрядних речень з відношеннями причини та наслідку, вивченню функціонально-семантичного потенціалу цієї складної конструкції. Особлива увага звертається на семантико-синтаксичну систему предикативних одиниць з урахуванням тонких семантичних відтінків, що є ідеальною умовою для виділення абстрактних, поєднаних синтаксичних функцій в руслі структурно-семантичного напрямку, цінність якого полягає в багатоаспектному вивченні характеру інтеграції граматичної й позиційної природи складнопідрядного речення, аналізуються умови розмежування ядра та синкретичної периферії. Особлива увага звертається на зв'язок між типовими та перехідними синтаксичними одиницями. Доводиться, що перетин перехідних зон складнопідрядних речень характеризується відсутністю або нечітко вираженою наявністю комплексу диференційних ознак польової структури складної одиниці, що є причиною виникнення різноманітних значень та функцій взаємодіючих синкретичних опозицій завдяки гібридності природи складнопідрядного речення та семантичного ядра. Встановлено, що синкретичні конструкції з інваріантним значенням причини та наслідку втрачають певний набір диференційних ознак в синкретичних периферійних структурах та за певних умов набувають додаткових значень інших польових конструкцій. При цьому семантичне ядро кожного сполучника в підрядному реченні причини або наслідку неоднорідне, а його комунікативна функція полягає у вираженні характеру стосунків між одиницями СПР, що утрудняє однозначне відношення складнопідрядної конструкції до того або іншого типу структурно-семантичної класифікації. Доведено, що заміна одних семантичних значень іншими підкреслює мінливий характер синкретичних складнопідрядних речень з підрядними частинами перехідного характеру. При цьому наголошується, що синкретизм є уніфікованим засобом передачі семантичних значень, що відкриті для реалізації в конкретній ситуації. Таке відображення ознаки дозволяє модифікувати семантичні значення синтаксичних функцій складнопідрядних речень з відношеннями причини та наслідку, тобто, відкриває можливості для синтезування елементів.

Ключові слова: синкретизм, складнопідрядні речення, перехідний характер, шкала перехідності, причина, наслідок, периферія, структурно-семантична класифікація, сема.

Постановка проблеми. У мові існує чимало наукових досліджень, що присвячені питанням вивчення синкретичної природи периферійних зон складнопідрядних речень (далі – СПР) з перехідним характером. Більша частина таких речень володіє абстрагованим характером з синтезованим значенням декількох семантичних полів. Хоча деякі типи синкретичних СПР вже потрапляли в коло зацікавленості окремих дослідників з синтаксису, однак синкретичні СПР з перехідним характером підрядної частини функціонально-семантичного поля причини та наслідку не були об'єктом окремих досліджень. На сьогодні вченими не висвітлені усі семантичні типи синкретичних СПР з інваріантними та комбінованими

значеннями, не з'ясовані усі структурні особливості вищезазначених складних конструкцій з детальним дослідженням специфіки зв'язку з'єднувальних елементів (сполучників та сполучних слів) та опорних слів, які впливають на функціонування в мові речень асиметричної природи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вагомий внесок у дослідження синкретичного характеру СПР зробили такі вчені-лінгвісти, як С.А. Алексанова [1], Ю.П. Бойко [3], П.М. Бокова [4], С.І. Дружиніна [6], В.Г. Зарицька [7], О.І. Хелліл [8], Т. Масицька [9], О.В. Новосілець [10], А.В. Онатій [1], М.О. Павлюковець [12], Р.О. Христіанінова [14], Л.В. Шитик [15], які наголошували на дослідженні та аналізі саме структурно-семан-

тичного аспекту СПР, значеннєвої площини підрядних частин та аналізу асиметричності взаємовідношень у плані будови та семантики.

Дослідники робили акцент на структурно-семантичному аналізі СПР, оскільки саме структурно-семантична класифікація свідчить про наявність складних конструкцій СПР абстрактного характеру, здатних до диференціації взаємовідношень між частинами СПР, враховуючи не лише типові структурні одиниці, але й синкретичні конструкції. Крім того, універсальність структурно-семантичного типу класифікації та її здатність репрезентувати найтонші семантичні й смислові відтінки свідчить про тенденцію до виникнення комбінаційних інтенсифікацій змісту.

Так, О.К. Федоров припускав широке розуміння безлічі моделей СПР, компоненти яких поєднували близькі за характером смислові стосунки за допомогою сполучників або сполучних слів особливої семантики [13, с. 73-77].

Модифіковані семантичні значення у рамках цієї конструкції виникають завдяки функціонуванню у мові такого явища як синкретизм. При цьому неважко помітити, що синкретизм є містким засобом передачі значень синтаксичних функцій, які виражають багатоаспектний процес відкритий для реалізації в конкретній ситуації. Таке відображення ознаки дозволяє модифікувати, формувати реалізацію семантичних значень синтаксичних функцій, тобто, відкриває великі можливості для поєднання елементів.

На думку Ю.П. Бойко, синкретичні СПР об'єднують у своїй основі структурно-семантичні компоненти різних польових структур, представляючи собою гіпотактичні синтаксичні одиниці із синтезом декількох граматичних значень з послабленням інваріативного значення внаслідок набуття диференційних ознак інших структурно-семантичних складнопідрядних одиниць [3].

Мовознавець О.В. Новоселець, аналізуючи СПР синкретичного характеру, зазначає, що такі речення мають перехідну, проміжну природу, і пропонує їх виокремлювати як самостійні одиниці, що посідають периферійну ланку в перехідній зоні. При цьому визначення обсягу синтезованих ознак залежить від їх несистемного характеру, асиметричної природи та місця розташування в зоні перехідності [10].

У зв'язку з цим, дослідник А.В. Онатій наголошує на вивченні СПР несиметричної природи з детальним аналізом прислівно-кореляційного зв'язку, формально-граматичних моделей речень з перехідним характером, виявленням критеріїв

семантичної нетотожності підрядних речень внаслідок чого можуть виникати синкретичні одиниці перехідного характеру з різною синтаксичною проекцією, що перебувають в перехідній зоні між симетричними та несиметричними конструкціями [11, с. 2-5].

Складнопідрядні конструкції характеризуються високим семантичним потенціалом, оскільки здатні одночасно реалізувати декілька сем, наприклад, причина та наслідок. Як вважає О.І. Кхелілі, саме СПР із зв'язками причини та наслідку здатні відобразити реальні та існуючі взаємовідношення речей або процесів. Причина завжди викликає наслідок, тому альтернативність зв'язку між головною та підрядною частиною визначається більшістю вченими не лише як реальна, але й як потенційна площина для модифікації семантики цих структурних одиниць. Таким чином, саме багатогранність відношень причини та наслідку становить гостру проблему трактуванні цих речень відношенні до певної семантичної класифікації, що й зумовлює актуальність наукового пошуку [8, с.16].

Поглиблений аналіз СПР сучасної англійської мови свідчить, що синкретичність підрядної частини обумовлюється певною співвіднесеною із словами в головних реченнях, характері індикаторів (з'єднувальних елементів), здатністю поєднання двох синтаксичних ядер і тенденцією підключення предикативної лінії до ускладненого семантичного ядра, що призводить до комбінації функціональних векторів, які органічно переплетені між собою. Тобто, створюється свого роду концентрація форм при економії мовних засобів, що призводить, у свою чергу, до розширення класифікаційних меж за допомогою виділення проміжних підрядних типів. Умови існування взаємозамінних засобів підпорядкування сприяють появі синкретичності форм, що призводить до зміни загального сенсу цілісного висловлювання. Нові синкретичні семантико-синтаксичні значення реалізуються на базі вираження стосунків між головною й підрядною частинами, які припиняють відбивати індивідуальні наповнення. Отже, відбувається свого роду відхід від подібних конкретизованих одиничних фактів дійсності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та аналіз синкретичних СПР з відношеннями причини та наслідку, визначення перехідного характеру цих структурних одиниць та вивчення польових або периферійних одиниць синкретичної природи. Досягнення поставленої мети можливо здійснити шляхом вирішення наступних

завдань: аналіз структурних особливостей ядерних, периферійних та перехідних одиниць СПР за допомогою шкали перехідності В.В. Бабайцевої; характеристика семантичної модифікації перехідних та периферійних зон СПР; розкриття суті взаємовпливу перехідних моделей підрядної частини СПР з відношеннями причини та наслідку; дослідження функціональних особливостей синтезованих форм СПР синкретичного характеру.

Виклад основного матеріалу. Наше розуміння дозволяє стверджувати, що синкретичні СПР розкриваються за допомогою потенційно-вільних структурно-семантичних підрядних. Це, очевидно, можна пояснити тим фактом, що незавершена предикативна лінія головного речення опиняється в перехідних зонах, створюючи додаткову комунікативну інформацію за рахунок синкретичності значень з'єднувальних елементів. Треба зазначити, що синкретичність з'єднувального елемента та структура СПР тісно взаємодіють, оформлюючи цю конструкцію як відкриту й характеризуючи її як перехідну ланка між декількома заданими одиницями (причини або наслідку) з певним функціональним навантаженням. Характерною ознакою є те, що структурна функція головного речення як основної зберігається, змінюється лише міра повідомлення в підрядному. Крім того, усі СПР із синкретичною підрядною частиною розглядаються як носії ускладненої моделі, де функціональні стосунки визначаються за рахунок входження залежного компонента в периферійну зону.

Є, далі, усі підстави врахувати і релевантну роль з'єднувальних елементів між головною та підрядною частинами, які використовуються не просто для передачі заданого обсягу інформації, а виражають багатогранне відношення до певного факту дійсності. Загально визнаним є факт, що сполучники мають подвійну природу: з одного боку, вони органічно влітаються до складу підрядного компонента, а, з іншого боку, тісно пов'язані з головною частиною. На думку Є.В. Гулиги, перетин граматичних функцій сполучників та їх лексичного значення варіюється, що є причиною утворення різних семантичних груп або полів однаковими сполучниками [5, с. 24-25].

Наше розуміння дозволяє стверджувати, що найбільш складними випадками виявляється розкриття СПР, де простежуються вияви вживання елементів, в характері яких закладено два синтаксичних ядра. Зв'язок між ядрами вільний та семантико-синтаксичні стосунки можуть стикатися з різноманітним змістом СПР, що, у свою

чергу, призводить до синкретичності форм підрядних частин.

Синкретичність значень будь-якого сполучника допомагає виявити шкала перехідності В.В. Бабайцевої, яка, до того ж, спрямована на визначення природи взаємодії зв'язки (сполучника або сполучуваного слова) в певних синтаксичних умовах з урахуванням периферійних зон [2, с. 32-34].

А. *She didn't finish the sentence as she helped Katherine to prise Milly away from Briony [16, с. 181]. Was it because he never listened to her [16, с. 44]? Since she moved in with Milly she hadn't had the curse [16, с. 107].*

Аб. *... they hadn't been very busy since the strike started [16, с. 133]. She didn't like it 'cos he showed her he loved me the best [16, с. 183]. Katherine shudered as poured out the thick dark liquid [16, с. 77]. Katherine was cross and hurt that he didn't seem to be very concerned at what Gerald had done to her [16, с. 51].*

АБ. *They've took her to the hospital as there's complications [16, с. 323]. I feel rather flattered that I've got two nice young men fancying me [16, с. 318].*

аб. *Joe ducked as Ted went to give him a clout [16, с. 123]. ... you don't want me to leave school so I'm going to try and get a job after school [16, с. 136]. I must have been somewhere near the right place because I found the lifebelt [16, с. 30].*

Б. *... and he didn't want to lose her so that he could strenthen her position in the future [16, с. 174]. He wasn't facing her direction so quickly spooned another dollop of pease pudding in the bowl [16, с. 85]. She pushed open the kitchen door with such force that it banged against the wall [16, с. 125].*

Досліджуючи проілюстрований матеріал, ми приходимо до висновку, що не кожна підрядна частина із сполучниками *as*, *because*, *so*, *so that*, *since* може висловлювати причинні відношення у чистому вигляді, оскільки саме сполучники володіють широкою семантикою та розглядаються переважною частиною вчених як гнучкі структури.

Нами відзначалося вище, що ядерні СПР із значенням причини й наслідку в центрах **А** та **Б** є конструкціями з прямим підпорядкуванням.

Так, на думку С.І. Дружиніної, серед численних прикладів СПР з відношеннями причини у зоні **А** можна виділити конструкції двох видів [6, с. 92]: в структурі підрядного речення першого типу повідомляється причина того явища, про яке ведеться мова в головному реченні, тобто, ситуація породжує причину. Наприклад,

She didn't want to say too much as all the memories of that deadlul morning came back [16, c. 296].

В структурі другого типу підрядні речення можуть вказувати не на причину, а обґрунтовувати явище, яке міститься в головному реченні. Наприклад,

She almost ran into the kitchen as she couldn't wait to tell Milly [16, c. 244].

Грамаітичні ідекси стосунків причини в СПР представлені цілим спектром сполучників та сполучних слів, але домінуюча роль належить сполучникам *as, because* завдяки семантичному потенціалу цих з'єднувальних елементів. При належному наповненні головної частини вони можуть виразити широкий спектр причинних стосунків. Порівняйте:

Kate hadn't told the family too much about them as Milly would tell her off for worrying about the waifs and strays she seemed to collect ... [16, c. 291] (вияв власно-причинних стосунків).

I won't shake your hand, me boy, as mine're a bit dirty [16, c. 282] (вияв причинно-наслідкових відношень).

He wouldn't ask his mother as she might laugh at him for taking an interest [16, c. 313] (вияв причинних відношень об'єктивної модальності із позначенням існуючої причини та її обґрунтування).

Suddenly she felt a stronger person because she began to put her plan into action [16, c. 48] (оцінювально-причинні відношення відбиваються за допомогою сполучення іменника та прикметника, що посилює причину виникнення дії).

The following morning Katherine felt a little apprehensive as she made her way to start work in Trent's shop [16, c. 75] (оцінювально-причинні відношення відбиваються за допомогою прикметника, що посилює причину виникнення дії)

Треба відмітити, що вживання СПР з власне-причинними стосунками простежується лише в ядерних реченнях, що мають чисту семантику без накладення другорядних відтінків. Тобто, простежується реалізація лише причинних стосунків дій, які надані в головному реченні.

Синкретичні структури СПР із стосунками причини - наслідку в проміжних зонах **Аб**, **АБ**, **аБ** функціонують в мові як структури із зворотнім підпорядкуванням. Семантичне ядро СПР із причинними відношеннями може перетинатися з СПР із відношеннями наслідку, оскільки зазначені структури володіють відношеннями обумовленості. Це, в свою чергу, призводить до появи складнопідрядних конструкцій синкретичного характеру у периферійній зоні. Так, структури

із синтезованим значенням причини та наслідку вказують на логічне співвідношення між компонентами СПР, де надаються причини виконання дії (головне речення) та наслідки їхньої реалізації (підрядне речення).

Трансформація компонентів СПР, тобто їх здатність заміщати позиції головного речення або підрядного, підкреслює логічність зв'язку між двома фактами дійсності. Тобто, ускладнені моделі синкретичних структур перехідних зон зі значенням причини - наслідку мають неповну предикативну лінію та є, за своєю суттю, відкритими структурами з синтезованими семантичними ядрами.

Цікавий той факт, що в реченнях опозиційної природи варіативність семантичного значення підрядної частини розкриває синкретичність цих синтаксичних конструкцій: семантичні ядра причини та наслідку переплітаються настільки тісно, що набувають дифузного характеру. Синкретичні конструкції в зоні **Аб** за своєю природою тяжіють до СПР зі значенням причини, оскільки логічно пояснюють причину дії надану в головному реченні. Більш виражені причинні відношення підкреслюються і позицією підрядного речення – його постпозицією. Відомо, що наслідок ніколи не передуває причини, але можливість використання зворотнього підпорядкування наштовхує нас на думку про самостійність компонентів, внаслідок чого в глибинній структурі СПР **Аб** окрім причинної семантики реалізується і елемент семантики наслідку. Тобто, залежна частина із сполучником може містити об'єктивний наслідок того факту, причини якого надані в головній частині, але в незначній мірі. Приклади СПР із синкретичним значенням причини та наслідку зони **АБ** володіють рівнозначним співвідношенням елементів семантики причини та наслідку, в результаті чого збіг грамаітичної функції сполучників *as, because, so, so that, since* призводить до спільності їхнього лексичного значення.

У синкретичній ланці **аБ** простежуються приклади СПР з потенційно-новим значення. Їхня особливість проявляється в тому, що вони виступають не лише у формі СПР із відношеннями причини, а є реченнями наслідку одночасно. У структурі цих речень можуть бути присутні модальні слова, за рахунок яких може реалізовуватися деякий ефект суб'єктивної думки мовця з нотками невпевненості. При цьому, мовця цікавить не стільки причина, скільки її логічне обґрунтування. Головна особливість таких синкретичних синтаксичних конструкцій полягає в тому, що вони не протиставляють значення, а синтезують

їх, хоча, більшою мірою тяготить до речень із значення наслідку.

Категоріальна семантика ядерних речень зони **Б** реалізує значення слідства в чистому вигляді. Конструктивні елементи цієї конструкції – сполучники *so that, that, so* не призводять до пересмислення основного, конкретного значення та зміни функціонального значення - наслідки.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши матеріал з поданої проблеми, ми прийшли до висновку, що поглиблений аналіз СПР з відношеннями причини та наслідку, численні приклади яких ми можемо зустріти у рамках структурно-семантичної класифікації, свідчить про те, що синкретичність слів-зв'язок з їх здатністю до неоднорідного прояву в семантичній структурі визначає здатність цих одиниць-маркерів прогнозувати варіант семантичної й синтаксичної структури

визначуваних одиниць. Синкретичність підрядних частин простежується і в тих випадках, коли постійне смислове значення однієї моделі СПР може бути замінено іншою схожою, однорідною моделлю СПР без істотної зміни структурно-семантичного вираження плану змісту.

Таким чином, синкретичний характер підрядної частини перехідного характеру виникає у разі синтезу двох семантичних ядер та обумовлений здатністю ускладненого семантичного ядра призводити до перехрещення семантичних значень та синтаксичних комбінацій підрядних одиниць асиметричної природи. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у детальному дослідженні структурно-семантичної організації синкретичних СПР з інваріантними значеннями проміжних одиниць польової природи та перехідного характеру речень з відношеннями причини та наслідку.

Список літератури:

1. Алексанова С. А. Феномен недискретности в сфере обстоятельственных детерминантов. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2008. № 10 (57). С. 138-143. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-nediskretnosti-v-sfere-obstoyatelstvennyh-determinantov> (дата звернення 20.11.2019).
2. Бабайцева В. В. Зона синкретизма в системе частей речи современного русского языка. *Филологические науки*. 1983. № 5. С. 35-42.
3. Бойко Ю. П. Синкретизм у системі складнопідрядних речень сучасної англійської мови. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6045/1/1.pdf> (дата звернення 22.11.2019).
4. Бокова П. М. Структурний та функціонально-семантичний аспекти складнопідрядних речень з підрядними часу в сучасній іспанській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2001. 21 с.
5. Гульга Е. В., Шендельс Е.И. Грамматико-лексическое поля в современном немецком языке. М. : Просвещение, 1969. 184 с.
6. Дружинина С. И. Синкретизм в системе сложноподчиненных предложений современного русского языка: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Орловский государственный университет. Орёл, 2009. 470 с.
7. Зарицька В. Г. Синкретичні типи підрядності в системі складного речення: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2005. 20 с.
8. Кхеліл О. І. Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Житомирський національний університет імені Івана Франка. Житомир, 2016. 211 с.
9. Масицька Т. Складнопідрядні речення як дериваційна база простих ускладнених конструкцій. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/7038/1/115-126.pdf> (дата звернення 26.11.2019).
10. Новосілець О. Синкретизм в англійській мові. URL: [http://text-intertext.in.ua/pdf/n01\(03\)2018/novosilets_olena_03_2018.pdf](http://text-intertext.in.ua/pdf/n01(03)2018/novosilets_olena_03_2018.pdf) (дата звернення 30.11.2019).
11. Онатій А. В. Синтаксична організація складнопідрядних займенниково-співвідносних речень несиметричної структури: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Національний університет «Києво-Могилянська академія», Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2018. 231 с.
12. Павлюковец М. А. Синкретизм на морфологическом и синтаксическом уровнях английского языка как проявление языковой экономии: функциональный аспект: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / ФГОУ ВПО «Южный федеральный университет». Ростов-на-Дону. 2009. 194 с.
13. Федоров А. К. Семантико-структурная классификация сложноподчиненных и придаточных предложений. *Русский язык в школе*. 2002. № 5. С. 72-77
14. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення з ознаками різних типів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна*. 2014. Вип. 50. С. 37-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2014_50_8 (дата звернення 30.11.2019).

15. Шитик Л. В. Явища синхронної перехідності в синтаксичній системі української літературної мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Національна академія наук України, Інститут української мови. Київ. 2014. 40 с.

16. Williams Dee. *Katie's kitchen*. London: Headline Book Publishing. 1998. 375 p.

Shundel T. O. SYNCRETIC CHARACTER OF COMPLEX SENTENCES WITH A SUBORDINATE PART OF CAUSES AND RESULT OF THE TRANSITIONAL CHARACTER

The article is devoted to the study of variability of the formation of relationships and syncretic relations between the structural elements of compound sentences with the relationships of cause and result, the study of the functional and semantic potential of this complex structure. Particular attention is paid to the semantic and syntactic system of predicative units taking into account nice semantic shades of meaning that is an ideal condition for the separation of abstract, combined syntactic functions in the course of structural and semantic direction, the value of which lies in the multidimensional study of the integration character of grammar and position of a complex sentence, the conditions of the position of the nucleus and syncretic periphery delimitation are analyzed. Particular attention is paid to the relationship between typical and transient syntax units. It has been proved that the intersection of transition zones of complex subordinate clauses is characterized by the absence or clearly expressed presence of a complex of differential features of the field structure of a complex unit, which is the cause of the development of various meanings and functions of interacting syncretic oppositions due to the hybrid nature of the complex subordinate clause and the subordination clause nature. It has been established that syncretic constructions with invariant meaning of cause and result lose a certain set of differential features in syncretic peripheral structures and under certain conditions acquire additional meanings of other field constructions. In this case the semantic nucleus of each conjunction in the subordinate clause of cause or result is mixed and its communicative function is to express the nature of the relations between the units of the complex sentence that complicates unique relation of complex construction to one or another type of structural and semantic classification. It has been proved that the replacement of one semantic meaning with another one emphasizes the changing nature of syncretic compound sentences with subordinate parts of a transitional character. It has been emphasized that syncretism is a unified means of transmitting semantic meanings that are open to realization in a particular situation. Such representation of a feature allows to modify the semantic meanings of syntactic functions of complex sentences with the relationships of cause and result and it opens possibilities for synthesizing elements.

Key words: *syncretism, complex sentences, transitional character, transitivity scale, cause, result, periphery, structural and semantic classification, seme.*

УДК [81.111/161.2'37:52] 82-9
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/31>

Янишин О. К.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Зуєва Х. О.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АСТРОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Дослідження має на меті виявити особливості вживання астрономічних термінів у літературі для різних вікових груп. Вирішення поставлених завдань вимагає комплексного використання загальнонаукових та лінгвістичних методів наукового дослідження: укладання суцільної вибірки, комплексний кількісний та якісний аналіз відібраних одиниць, узагальнення, систематизація та інтерпретація даних тощо. Для реалізації завдань дослідження застосовано поетапну методику. Насамперед уточнено значення засадничих категорій дослідження «астрономічний термін», «науково-популярне видання» та «література для різних вікових груп». Астрономічним терміном вважаємо лексичну одиницю астрономічної мови, яка служить для означення загальних, конкретних та абстрактних понять астрономії як науки про Всесвіт, що вивчає розміщення, рух, будову, походження і розвиток небесних тіл і створених ними систем. Авторами науково-популярної літератури не обов'язково є вчені. Вона написана для широкого кола читачів і достатньою мірою пояснює складні наукові теми не обізнаним із певною сферою людям. Окрім поділу на літературу для дітей та дорослих в англійській класифікації літератури знаходимо ще й поняття «література для молоді» (YAL). Однак, за законами логіки, вікова типологія книжок заснована на поняттях про нечіткі множини та надає певну міру свободи у зарахуванні книг до тієї чи іншої вікової групи читачів. Встановлено критерії відповідності меті дослідження. Відібрані джерела мають бути: англійськими науково-популярними виданнями на тему астрономії; призначеними для різних вікових груп читачів; виданими в часовому діапазоні на довшому за 20 років за часом видання; перекладеними українською мовою. Із книг С. Хокінга «Коротка історія часу» та Б. Брайсона «Коротка історія майже всього на світі» укладено вибірку зі 150 астрономічних термінів. За результатами ранжування та встановленої частотності вживання термінів, які належать до групи частовживаних, виявлено, що в науково-популярній літературі, незалежно від її цільового призначення, астрономічні терміни, які належать до частовживаних, збігаються. Це зумовлено їх важливістю для розкриття теми. Проте термінологічне навантаження науково-популярних видань обернено пропорційне віку читацької аудиторії.

Ключові слова: астрономічний термін, науково-популярне видання, література для різних вікових груп, критерії відбору текстів, С. Хокінг, Б. Брайсон.

Постановка проблеми. Зростання обсягів науково-технічної інформації та розвитку галузевих термінологій викликає значний інтерес у лінгвістів-науковців, які надають великого значення пошуку джерел формування та вивченню закономірностей утворення термінів, їхньої структури, семантики тощо. В сучасних лінгвістичних розвідках доволі часто аналізують будову та функціонування певних термінів у різних функціональних стилях (художньому, публіцистичному, науковому), що дало можливість виявити низку особливостей вживання термінів у кожному з них. Попри це, термінології природничих наук у науково-популярній літературі, зокрема астроно-

мічна, потребують всебічного наукового опрацювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що на початок ХХІ ст. вітчизняне перекладне термінознавство має ряд напрацювань, узагальнених Н. Яценко за різними напрямками: герменевтичним, когнітивним, лексико-семантичним, перекладацьким) [15]. Увагу ряду науковців привертає вивчення семантико-морфологічних і функціональних властивостей термінів та перекладу у наукових, науково-технічних, художніх і суспільно-політичних текстах (Л. Козак [6], Н. Місник [8], І. Процик [10, 11]), О. Чуєшкова [14]).

Лінгвістичні ж дослідження астрономічної термінології нечисленні. Серед них – здійснений аналіз метадискурсу астрофізики, прикладної лінгвістики, маркетингу і мікробіології К. Гайланда [22] та дослідження заголовків англomовних журналів у царині астрофізики Д. Мендеза та ін. [23]. Дослідивши англomовні статті і астрофізичних журналів (1998–2012 роки), іспанські науковці резюмують, що астрофізичні терміни залишаються недостатньо вивченими з погляду лінгвістики. У центрі уваги Дж. Голбрук і Н. Тібергера – походження назв космічних об'єктів у різних народів світу крізь призму національних легенд і міфів [21].

Щодо українських розвідок, привертає увагу аналіз астрономічних термінів з ономастичним компонентом, який виявив домінування однослівних термінів серед українських найменувань астрономічних об'єктів. Водночас поповнення астрономічної термінології відбувається, як правило, аналітично у вигляді двокомпонентних терміносполук із відантропонімним складником [11]. Т. Катиш проаналізувала вживання астрономічних термінів у мові сучасної української фантастики [5]. Однак особливості астрономічних термінів у науково-популярній літературі для різновікової читацької аудиторії ще не були предметом дослідження термінологів.

Мета дослідження – виявити особливості українських та англійських астрономічних термінів у науково-популярній літературі для різних вікових груп. Вирішення поставлених завдань вимагає комплексного використання загальнонаукових та лінгвістичних методів наукового дослідження: укладання суцільної вибірки, комплексний кількісний та якісний аналіз відібраних одиниць, узагальнення, систематизація та інтерпретація даних тощо.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації завдань дослідження застосовано поетапну методику. Насамперед уточнено значення засадничих категорій дослідження «астрономічний термін», «науково-популярне видання» та «література для різних вікових груп». На другому етапі на основі обраних критеріїв відібрано джерельну базу дослідження, укладено вибірку астрономічних термінів і встановлено частотність їх вживання. У підсумку визначено морфологічні характеристики англійських та українських астрономічних термінів у різновіковій науково-популярній літературі.

Усвідомлюючи неможливість надання всеохопного визначення терміна, у межах статті,

вслід за В. Лейчиком, терміном вважаємо лексичну одиницю певної мови для спеціальних цілей, яка означає загальне, конкретне або абстрактне поняття теорії певної спеціальної області знань або діяльності [7, с. 31–32]. Якщо ж йдеться про «астрономічний термін», то його визначення небагаточисленні та пов'язані з розумінням астрономії як певної області знань та діяльності [1, с. 40]. А. Соломахін диференціює астрономічну термінологію, під якою розуміє сукупність термінів зазначеної дисципліни, та астрономічну лексику, що є комплексом термінів, професіоналізмів, космонімів, терміносимволів та інших гібридних одиниць [12, с. 28]. Д. Мендез називає астрономічними термінами ті, якими послуговується астрономія як спостережна наука для опису та класифікації Всесвіту й основних властивостей небесних об'єктів [23, с. 2335]. О. Богуш трактує астрономічну термінологію загалом як природно сформовану й упорядковану сукупність фахових термінів, що забезпечують номінацію понять астрономії та пов'язані між собою певними лексико-семантичними відношеннями [2, с. 15]. Тож астрономічним терміном вважаємо лексичну одиницю астрономічної мови, яка служить для означення загальних, конкретних та абстрактних понять астрономії як науки про Всесвіт, що вивчає розміщення, рух, будову, походження та розвиток небесних тіл і створених ними систем.

Для забезпечення репрезентативності вибірки вироблено ряд критеріїв. Відібрані джерела мають бути: англomовними науково-популярними виданнями на тему астрономії; призначеними для різних вікових груп читачів; виданими в часовому діапазоні на довшому за 20 років за часом видання; перекладеними українською мовою.

Науково-популярні видання мають містити відомості про дослідження в сфері науки, техніки, виробництва, культури, освіти, мистецтва та популяризувати наукові знання в зрозумілій нефахівцям формі [5, с. 10].

Щодо відбору літератури для різних вікових груп, зауважимо, що зазвичай, науковці виділяють літературу для дітей та дорослих, проте широко визнаного визначення дитячої літератури не існує. Дитяча література – це створені для інформування або розваги дітей та молодих людей матеріали, що охоплюють всю нехудожню та художню літературу різних жанрів і фізичних форматів. В класифікацією Американської асоціації бібліотек та ряду науковців існує ще

й поняття «література для молоді» (young adult literature або YAL). Це література для читачів 12 до 19–20 років [18, с. 2–3]. Решту літератури зараховують до дорослої.

Для дослідження спочатку вибраємо видання, які підпадають під класифікацію літератури для дітей та дорослих. Потім, для проведення лінгвістичного пошуку, ґрунтуючись на темі дослідження, обмежуємо генеральну сукупність творів, які містять астрономічні терміни, науково-популярними виданнями, написаними англійською мовою для читачів різних вікових груп і перекладених українською мовою. Серед доступних українському читачеві перекладів англійських науково-популярних творів з астрономічними термінами нашу увагу привернули дві книги: С. Хокінга «Найкоротша історія часу» (1988 р.) [9; 20] та Б. Брайсона «Коротка історія майже всього на світі. Від динозаврів і до космосу» (2004 р.) [3; 17]. Обидві перекладені українською мовою.

Перша призначена для дорослої аудиторії та добре відома українському читачеві. Друга – переможець міжнародної книжкової премії *Aventis* Лондонського королівського товариства (2004 р.) у галузі науково-популярної літератури та є лауреатом Міжнародної премії Р. Декарта Європейського Союзу за популяризацію науки (2005 р.) [16]. Б. Брайсон, який практично не має наукової освіти, подорожує часом і простором та знайомить читачів із таємницями Всесвіту та становленням світу. Це вельми натхненна, інноваційна та розважальна спроба пояснити світ, у якому ми живемо: походження Всесвіту, історію відкриття розмірів і віку Землі; теорію відносності та квантову теорію тощо. Як цього вимагає науково-популярне видання, Б. Брайсон пише про складні наукові поняття відносно легкою мовою. На підставі аналізу рецензій та рекомендацій на веб-сайті інтернет-сервісу з продажу книг Amazon.com, які стверджують, що Б. Брайсон написав цю книгу для читачів із науковими поняттями учнів молодшої школи, можемо класифікувати її як дитячу або підліткову літературу.

Аналіз відібраних для дослідження книг за соціальною змінною та цільовим призначенням (відповідно до адресанта та адресата), підтверджує, що вони задовільняють вимоги чинного Державного стандарту щодо видів видань і належать до науково-популярних видань, оскільки викладають наукові знання про астрономію як галузь науки у зрозумілій для читачів-нефахівців

формі [5, с. 10]. Водночас, описуючи конкретні астрономічні поняття і процеси, ці твори містять значну кількість наукових, а власне вузькогалузевих астрономічних термінів.

Для термінологічного дослідження використано комплексну методику. Спочатку, з опорою на низку лексикографічних джерел, укладено вибірку із 150 українських та англійських термінологічних одиниць, ужитих у науково-популярних виданнях.

Виявлено 15 найуживаніших термінів, які збігаються в обох джерелах: *atom*, *big bang*, *black hole*, *dimension*, *earth*, *galaxy*, *gravity*, *matter*, *planet*, *quark*, *relativity*, *singularity*, *space*, *star* та *universe*. Зауважимо, що тільки 5 із них (*galaxy*, *hole*, *planet*, *star* та *universe*) до списку найтипівіших астрономічних термінологічних одиниць в аспекті термінологічної фразеологізації англійської фахової мови астрономії в англійськомовних фахових текстах [12].

У групі часто вживаних термінів, які співпали в обох книгах, за результатами ранжування виявлене повне співпадіння ранга (номер якого подаємо після терміна) тільки у одного терміна (*dimension*/9,5). Ранги п'ятих термінів різняться не більше як на 1–1,5 одиниці (*singularity* 13/14; *universe* 1/2, *star* 4/3, *gravity* 7/8 та *dimension* 9,5/11), а ще шістьох – на 2–4 (*matter* 5/7, *galaxy* 14/12, *big bang* 9,5/12, *relativity* 8/11, *quark* 9,5/13 та *space* 2/6). Рейтинги трьох термінів відрізняються на 5–12 показників (*earth* 6/1, *atom* 4/11, *planet* 5/15 та *black hole* 3/15), що, з огляду на 150 теоретично можливих показників рейтингу нашої вибірки, не є критичним.

Обраховано показники термінонасиченості та термінологічної частотності вживання астрономічних термінів для кожної з книг. Результати укладено в таблицю (див. табл. 1). У колонці A1 вміщено кідькість термінів, ужитих у книзі С. Хокінга [3092], а у A2 – у Б. Брайсона [1300]. Під *термінологічною частотністю* розуміємо частоту вживання термінологічних одиниць у тексті, тобто їх відсоткову частку відносно до загальної кількості усіх слововживань. *Абсолютна частотність* показує кількість вживання терміна або терміносполуки у відібраному тексті і прямо пов'язане із обсягом вибірки. На основі показника абсолютної частотності здійснюють розрахунок *відносної частотності* вживання терміна відносно до всієї сукупності досліджуваного тексту, застосувавши математичну операцію ділення показника абсолютної частотності на величину вибірки.

Таблиця 1

Частотність уживання астрономічних термінів у науково-популярних виданнях

Термін	A1	A2
Universe	456	202
Gravity	114	51
Matter	129	93
Atom	64	137
Space	285	123
Big Bang	63	31
Planet	38	129
Black hole	253	6
Singularity	61	7
Star	203	138
Quark	74	14
Dimension	74	31
Relativity	113	24
Galaxy	49	19
Earth	116	295
Разом	2092	1300

Проведені підрахунки встановили, що для A1 середня величина частотності вживання тер-

мінів складає 139,46 а для A2 – 86,66, що свідчить про значну різницю у частотності вживання термінів у науково-популярних текстах для різних вікових груп.

Висновки. На основі узагальнення теоретичних підходів, уточнено значення засадничих категорій дослідження «астрономічний термін» та «література для різних вікових груп». Аналіз результатів термінологічної вибірки виявив, що в науково-популярній літературі, незалежно від її цільового призначення, астрономічні терміни, які належать до частовживаних, збігаються. Це зумовлено їх важливістю для розкриття теми. Проте їх перелік різниться від частовживаних астрономічних термінів наукової літератури. Підтверджено гіпотезу про залежність частоти вживання наукової термінології від специфіки цільової аудиторії: що молодші читачі – то менша термінонасиченість творів. Термінологічне навантаження науково-популярних видань обернено пропорційне віку читацької аудиторії. Далі варто порівняти переклад термінів, запропонований перекладачами, із вимогами чинного стандарту з термінології.

Список літератури:

1. Астрономічний енциклопедичний словник / за заг. ред. І. А. Климишин та А. О. Корсунь. Львів : Голов. астрон. обсерваторія НАН України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2003. 547 с.
2. Богуш О. М. Українська астрономічна термінологія кінця XIX– першої третини XX століття: генеза, структура, системна організація : автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01. Луцьк, 2015. 20 с.
3. Брайсон Б. Коротка історія майже всього на світі. Від динозаврів і до космосу / пер. з англ. Олена Замоїська. 2-е вид. К. : Наш Формат, 2019. 472 с.
4. ДСТУ 3017: 2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. [На заміну ДСТУ 3017-95; чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 38 с. (Інформація та документація).
5. Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 18 с.
6. Козак Л. В. Українська електротехнічна термінологія (словотвірний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ : НАН України, Ін-т укр. мови, 2002. 19 с.
7. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. М. : Изд-во ЛКИ, 2007. 256 с.
8. Місник Н. Аналітичні терміни у складі термінології клінічної медицини. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. пр. Вип. 4 [відп. ред. Л. О. Симоненко]. К. : КНЕУ, 2001. С. 193–194.
9. Гокінг С., Млодінов Л. Найкоротша історія часу / пер. Ігоря Андрущенко. Харків : Видавництво «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 160 с.
10. Процик І. Р. Астрономічні терміни з ономастичним компонентом. *Вісн. Нац. ун-ту Львівська політехніка. Серія «Проблеми української термінології»*. 2009. № 648. С. 78–81.
11. Процик І. Аналітична деривація в українській фізичній термінології *Вісник Нац. ун-ту Львівська політехніка. Серія «Проблеми української термінології»*. 2000. № 402. С. 65–70.
12. Соломахін А. Ф. Структура, функціонування та розвиток астрономічної термінології української мови (друга половина XX - початок XXI століть) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2015. 317 с.
13. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) : монография. Львов : Изд-во при Львовском гос. ун-те издат. объединения «Вища школа», 1988. 157 с.
14. Чуєшкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2003. 18 с.
15. Яценко Н. Перекладне термінознавство в Україні кінця XX — початку XXI ст. *Українська мова*. 2012. № 3. С. 94–110.
16. Bill Bryson Wins Aventis Prizes for Science Books 2004. *Businesswire*. 2004. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20040614005741/en/Bill-Bryson-Wins-Aventis-Prizes-Science-Books> (дата звернення: 15.11.2019).

17. Bryson, B. *A short history of nearly everything. A journey through space and time.* London : Black Swan, 2016. 672 p.
18. Children's Literature. *Library of Congress Collections Policy Statement.* Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/acq/devpol/chi.pdf>. (дата звернення: 29.11.2019).
19. Crown, S. Bryson gives away Aventis winnings. *The Guardian.* 2004. June 22. URL: <https://www.theguardian.com/books/2004/jun/22/awardsandprizes.scienceandnature>. (дата звернення: 29.11.2019).
20. Hawking, St. *A Brief History of Time.* Bantam Books, 1988. URL: https://www.fisica.net/relatividade/stephen_hawking_a_brief_history_of_time.pdf. (дата звернення: 29.11.2019).
21. Holbrook, J., Medupe, Th. R., Urama, J. O.. *African Cultural Astronomy.* Netherlands : Springer, 2008. – 260 p.
22. Hyland K. (1998). Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse. *Journal of Pragmatics*, 30, 437–455.
23. Méndez D. I. Alcaraz Ariza, M. Á, & Salager-Meyer, F. (2014). Titles in English-medium Astrophysics research articles. *Scientometrics*, VI. 98 (3), P. 2331–2351. doi: 10.1007/s11192-013-1174-6. David I. Méndez, M. Ángeles Alcaraz, Françoise Salager-Meyer. – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/260528405_Erratum_to_Titles_in_English-medium_Astrophysics_research_articles.
24. Thieberger, N., Holbrook, J. *Cultural Astronomy for Linguists.* The Oxford Handbook of Linguistic Fieldwork. Oxford : Oxford University Press, 2011. P. 345–369.

Yanyshyn O. K., Zuiieva Kh. O. ASTRONOMY TERMS IN THE POPULAR SCIENCE BOOKS FOR READERS OF DIFFERENT AGE GROUPS

In this study we try we to specify differences in using astronomy terms in popular science books intended for readers of different age groups. To achieve the goal, a set of linguistic research methods was employed, such as sampling, quantitative and qualitative analyses, data systematization and interpretation. A phased methodology was applied to accomplish the research objectives.

First, based on generalized theoretical approaches, the key concepts and terms of the research were specified: 'astronomy term', 'science book' and 'literature intended for readers of different age groups'. An astronomy term is a lexical unit of astronomical language that serves to define general, specific, and abstract concepts of astronomy as a science of the Universe, studying the placement, movement, structure, origin, and development of celestial bodies and their systems. A science book or a popular science book is a work of nonfiction, written by a scientist or a non-scientist for a wide variety of the reading audience to sufficiently explain complicated scientific topics to the people who are either new to the subject or lack specific scientific training. According to the laws of logic, the age-based typology of books is based on the concepts of fuzzy sets and gives some degree of freedom in assigning books to one or another age group of readers. Usually, specialists assign books for children and adults, but in the American Library Classification, we also find the concept of 'literature for young people' ('young adult literature' or 'YAL').

Then according to the subject of the study, we elaborated some criteria for source book selecting. 1) The source books had to be English-language popular science books on astronomy. They had 2) to aim at different age groups of readers and 2) to have reliable Ukrainian translations for further contrasting studies. Besides, 4) the difference in the time of their publication should not exceed 20 years. Based on the described criteria, we select two popular science books on astronomy as a research base for sampling: 'A Brief History of Time' by S. Hawking and 'Brief History of Nearly Everything' by B. Bryson.

A list of 150 selected astronomy terms was compiled. The 15 terms within the category of the most frequently used terms were ranked, then the frequency of their use was computed. Our findings reveal that in popular science books, regardless of their intended reading audiences, most frequently used astronomy terms coincide due to their being relevant for the topic.

Key words: *astronomy term, popular science book, literature for different age groups, criteria for source book selecting, S. Hawking, B. Bryson.*

РОМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.133.1'25

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/32>

Бондар Л. В.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Школяр Л. В.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Шумченко Т. І.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ФРАНКОМОВНИХ ТЕКСТАХ ГАЛУЗІ ІНФОРМАТИКИ

У статті проаналізовано особливості функціонування словосполучень у франкомовних текстах галузі інформатики. Уточнено поняття «словосполучення» як непередикативної сполуки та «синтаксичної групи» як передикативного поєднання елементів у складі речення. Досліджено їхні структурні та семантичні особливості, визначено, що класифікація словосполучень базується на таких критеріях, як кількість компонентів, морфологічний аспект, тип синтаксичного зв'язку між елементами, характер їхніх функцій – первинних чи вторинних, що передбачає симетрію або асиметрію синтаксичного та семантичного рівнів. Визначено, що за кількістю компонентів словосполучення поділяються на прості, складні та ускладнені. Останні можуть утворюватися шляхом послідовної підрядності, «радіації» та комбінації. За морфологічною ознакою можна виділити субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні та змішані конструкції. Ядерним елементом у словосполученнях текстів галузі інформатики є іменник, оскільки саме він виражає родові поняття, а видовими поняттями, які уточнюють його значення, виступають залежні іменники, прикметники та прислівники. За характером синтаксичного зв'язку між компонентами виділяють сурядні та підрядні словосполучення. Сурядні словосполучення відображають семантико-граматичні комбінаторні потенційні можливості структурних компонентів, об'єднуючи слова однієї частини мови або елементи одного функціонального плану. Підрядний тип зв'язку передбачає поєднання головного та залежного елементів, таким чином, відповідно до валентності складових словосполучення існує низка структурних моделей. Найпоширенішою моделлю у текстах галузі інформатики є конструкція, що поєднує два іменника, розділених прийменником, які вживаються на позначення явищ та процесів, у цьому випадку другий іменник уточнює, конкретизує значення першого. Результати аналізу структурно-семантичних особливостей асиметричних словосполучень дозволили дійти висновку щодо домінування інтерверсивних сполук у текстах досліджуваної галузі, що пов'язано з необхідністю презентації точної інформації на позначення об'єктів, процесів та їхніх кількісних або якісних характеристик. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в компаративному аналізі франкомовних та україномовних словосполучень з метою подальшого дослідження перекладацьких прийомів і трансформацій у процесі їхнього перекладу.

Ключові слова: синтаксис, словосполучення, франкомовні тексти, галузь інформатики, структурно-семантичні особливості.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науково-технічних і технологічних знань, результати якого знаходять своє вербальне відображення у текстах як засобах наукової комунікації, зумовлює поглиблення лінгвістичних досліджень, спрямованих на аналіз мовних особливостей науково-технічного дискурсу. Інтеграція в європейський простір, розширення співпраці нашої держави в галузі науки й техніки з франкомовними країнами визначає необхідність проведення мовознавчих пошуків. Визначення граматичних характеристик морфологічного та синтаксичного рівнів іншомовних технічних текстів, зокрема аналіз структурних, семантичних і функціональних особливостей синтаксичних одиниць, є передумовою здійснення якісного перекладу франкомовної фахової документації українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження синтаксичних одиниць текстів різних стилів, визначення поняття «словосполучення» та виділення критеріїв їхньої класифікації, типології знаходились у центрі уваги низки науковців, зокрема таких, як: В.Г. Гак, О.С. Мельничук, М.Н. Петерсон, Г.М. Удовиченко та інші. Наприклад, А. Греймас, Л. Теньєр, постулюючи ідеї семантичного синтаксису, аналізували конвергентні та дивергентні ознаки семантичних і синтаксичних актантів; А. Сешее, досліджуючи види синтаксичних відношень, виділив три типи: сурядний і два різновиди підрядних, звертаючи особливу увагу на асиметрію у синтаксисі; М.В. Балко розглядає словосполучення через призму ідей динамічного підходу до вивчення лінгвістичних явищ; А.П. Загнітко запропонував класифікацію словосполучень за морфологічним вираженням головного слова, за ступенем злитості їхніх компонентів, за будовою та за семантико-синтаксичними відношеннями, виділяючи такі зв'язки між елементами, як: атрибутивні, об'єктні, суб'єктні, обставинні, коплетивні та апозитивні. У межах французького мовознавства словосполучення аналізуються у контексті понять «номінативна одиниця» та «синтагма».

Незважаючи на низку праць, присвячених зазначеному питанню, залишається актуальним проблема дослідження предикативних та непередикативних синтаксичних одиниць різних рівнів, зокрема лексичних, граматичних та формальних характеристик словосполучень у франкомовних науково-технічних текстах, що і визначає актуальність наших наукових розвідок.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення структурно-семантичних

особливостей словосполучень на матеріалі франкомовних текстів галузі інформатики шляхом вивчення формальних, змістових і функціональних характеристик їхніх елементів.

Виклад основного матеріалу. Словосполучення, як синтаксична одиниця, позбавлена предикативності, займаючи проміжне становище між словом та реченням, складається щонайменше з двох повнозначних слів, об'єднаних зв'язком згідно з правилами сполучення слів і форм, які функціонують у певній мові, і є носієм єдиного поняття. Для позначення сполучення слів у межах речення лінгвісти також використовують поняття «синтаксична група» або «синтагма» з метою розрізнення таких значень, як предикативні та непередикативні сполуки. Таким чином, словосполучення може розглядатися як номінативна одиниця, так і синтаксична структура у складі речення.

Виділяють низку критеріїв, відповідно до яких здійснюється аналіз елементів словосполучення та характер зв'язків різних рівнів між його компонентами. Зокрема, М.Я. Саламаха окреслює характеристики словосполучення з граматичної точки зору, розрізняючи сполуки за типом структури й граматичного зв'язку; за морфологічною ознакою; за видом сполучуваності компонентів [3].

В.Г. Гак виділяє три головні аспекти, за допомогою яких уможлиблюється комплексний аналіз зазначеної синтаксичної одиниці, а саме: структурний, функціональний і семантичний [1]. Таким чином, важливого значення набуває поняття «сполучуваність слова» – його здатність комбінуватися в мовленні з іншими словами, яка визначається граматичними, лексичними та семантичними факторами.

Граматична сполучуваність зумовлена можливістю певної частини мови поєднуватися зі словами інших частин мов. Наприклад, у межах французької мови валентність іменника не передбачає поєднання з прислівником. Семантична сполучуваність полягає в необхідності або можливості приєднання одного слова до іншого, виходячи з їхніх значень. Лексичний фактор сполучуваності виявляється в тому, що з ряду синонімів, одні можуть входити в певне поєднання, а інші – ні, тобто це явище знаходить своє відображення у підборі потрібної лексеми [1, с. 529].

Розглянемо типи словосполучень, особливості їхнього функціонування на матеріалі франкомовних текстів галузі інформатики, яка є теоретичною та прикладною дисципліною, що вивчає

методи, засоби, процеси, пов'язані з отриманням, обробкою, зберіганням, передачею та використанню інформації. Відповідно до виду синтаксичних зв'язків – підрядності та сурядності, спостерігаємо вживання таких комбінацій, як:

а) два самостійних слова, що утворюють: непередикативну сполуку з сурядним типом зв'язку: *les protocoles ou les procédures, l'audio et la vidéo, au fur et à mesure, analyser et déterminer*; з підрядним: *un serveur adapté, une bande passante, à haut débit*; передикативне сполучення слів: *l'appareil fonctionne, le réseau s'élargit*;

б) службове та самостійне слово: непередикативна комбінація: *dès le début, sur le réseau, à la hauteur*; передикативна структура: *il se produit*.

Сурядні словосполучення утворюються за певною структурною схемою, відображаючи семантико-граматичні комбінаторні потенційні можливості та, об'єднуючи слова однієї частини мови або елементи одного функціонального плану [1; 2; 4].

З семантичної точки зору зазначені сполуки містять слова, що позначають об'єкти, які належать до одного класу: *Pour des données temps réel de type audio et vidéo, le streaming est une technique de transfert. Un stream est un flux de données de son ou de vidéo transporté par le réseau, délivré et exécute au fur et à mesure par le micro-ordinateur relié. Cette technique nécessite un ou plusieurs serveurs adaptés, des protocoles spécifiques sur le réseau et un logiciel lecteur sur le client permettant de commencer à «jouer» les fichiers dès le début du téléchargement.*

Отже, сурядний тип зв'язку відображає відношення подібності, протиставлення, послідовності.

Підрядний тип зв'язку передбачає поєднання головного та залежного елементів. Відповідно до валентності складових словосполучення, можна виділити низку структурних моделей, наприклад: *nom + adjectif : f commandes différentes, m alphabet particulier, m signal analogique, m trames spécifiques*; *nom+prép+nom: m protocole de streaming, f procédure de codage, f composition d'appel*, *nom+nom: m code réponse*, *verbe+nom: configurer le modem*, *verbe+adjectif: rendre difficile*, *adjectif +verbe: impossible à transmettre, capable de produire*, *nom+adverbe: les procédures d'aujourd'hui*.

Найпоширенішою моделлю у текстах галузі інформатики є конструкція, що поєднує два іменника, розділених прийменником, які вживаються на позначення об'єктів та процесів, другий імен-

ник уточнює, конкретизує значення першого: *Les protocoles ou procédures utilisées pour les phases d'établissement, de transmission et de libération sont liés au type de réseau et de données échangées. La station secondaire émet des réponses aux commandes de la station primaire.*

Відповідно до кількості елементів у межах словосполучення можемо виділити двочленні [1, с. 534]: *un composant discret, un groupe fonctionnel* та багаточленні сполуки : *la transformation du signal analogique modulé, un terminal des fonctions du modem, la mémorisation dans les registres internes*. Останні утворюються шляхом послідовної підрядності – кожен новий член сполуки залежить від попереднього: *l'initialisation du modem avec les paramètres mémorisés, la mise en conformité avec les spécifications électriques* ; «радіації», що передбачає паралельну залежність другорядних членів від головного: *m appel par impulsion et pause, f structure de trames et de multiplexage*; «комбінації» – приєднання двох залежних, пов'язаних між собою елементів, до головного: *laisser ajuster le niveau*.

За морфологічною ознакою – належність головного елемента до певної частини мови – у межах нашого дослідження спостерігаємо вживання таких словосполучень, як:

- субстантивні: *f pl ressources téléinformatiques, m pl algorithmes de compression* ;

- дієслівні: *rejeter les trames, déterminer le débit minimum nécessaire, nécessiter des transferts, réduire les tailles des fichiers*;

- ад'єктивні: *difficile à résoudre ; capables de transmettre simultanément plusieurs communications tant en numérique qu'en analogique*;

- адвербіальні: *passer assez rapidement, très lentement*.

У межах текстів галузі інформатики поширеними є двокомпонентні атрибутивні словосполучення, що складаються з ядерного елемента, вираженого іменником, і другорядного елемента – прикметника, який надає певну характеристику об'єкту. У зазначеному випадку головний компонент вказує на родову ознаку поняття, на тематичну групу, до якої належить певне поняття: *Un réseau local est utilisé par les entreprises pour véhiculer des données informatiques, mais également la voix, et si possible des informations de type multimédia ou temps réel. Le délai d'acheminement peut admettre des variations relativement importantes sans remettre en question la validité de la transmission (les sons ou les images animées sont stockés et exécutés ultérieurement).*

Словосполучення складається щонайменше з двох елементів і його основною, первинною функцією є обмеження певного поняття, оскільки, як зазначалося вище, ядерний елемент виражає родове поняття, а залежний чи залежні – диференційну ознаку: *f pl classes de réseaux locaux informatiques, f pl informations numériques en bande de base*. Відтак, головним чином, синтаксичні відношення відповідають семантичним, тобто ці два рівні співпадають. У разі асиметрії зазначених двох аспектів словосполучення виконують вторинні функції, відповідно до яких можна виокремити інтерверсивні, аналітичні та фразеологізовані сполуки [1, с. 537].

Отже, виділяють інтерверсивні або зворотні словосполучення, у яких синтаксичний та семантичний рівні не співпадають, оскільки залежний компонент з синтаксичної точки зору є головним у семантичному аспекті. Наприклад, у випадку каузативних, інфінітивних конструкцій основне значення виражається зазначеними залежними дієслівними неособовими формами, а головне дієслово, з синтаксичної точки зору, виражає модальне, видове чи фазове значення: *pouvoir dégager des classes de réseaux locaux informatiques ; pouvoir aller des simples fichiers texte à des sons ou des images animés; voir permettre en outre la transmission de données informatiques avec des possibilités de mise en réseau avec d'autres équipements d'interconnexion. Les progrès de la technologie laissent prévoir la généralisation des équipements multimédias*.

До зазначеної групи належать також вирази на позначення кількості, цілого та частини: *Ces trames devront permettre d'établir et de libérer la liaison, de préciser l'adresse du ou des destinataires, d'acquitter ou de rejeter la moitié des trames émises, de contrôler le flux des trames d'information. Il s'agit de fichiers textes, de fichiers programmes, de fichiers graphiques, de sons e: d'images fixes ou animées dont le volume peut varier de quelques kilo-octets à quelques centaines de méga-octets*; сполучення, у яких головний член зазнав транспозиції, наприклад, номіналізації чи ад'єктивності: *Contrairement à la transmission asynchrone du son, la synchronisation au niveau bit et la synchronisation au niveau trame sont indépendantes et correspondent à deux niveaux distincts du modèle OSI (modèle d'architecture des systèmes interconnectés): respectivement le niveau physique et le niveau liaison de données. La transmission d'une page en une seconde. La complexité du phénomène*.

Іншим видом словосполучень, у яких спостерігається асиметрія семантичного та синтаксичного рівнів, є аналітичні сполуки, що містять десемантизований компонент, який виражає загальнокатегоріальне значення, утворюючи дієслівні, субстантивні, ад'єктивні, прийменниково-субстантивні сполуки: *Destinés initialement à la diffusion vidéo, ils permettent également le transport de la voix et des données informatiques. Pour ce type d'application, les industriels cherchent de plus en plus à utiliser les réseaux locaux informatiques. Certaines versions récentes de PABX permettent en outre la transmission de données informatiques avec des possibilités de mise en réseau avec d'autres équipements d'interconnexion. Les réseaux locaux d'entreprise (Local Area Networks) qui interconnectent les équipements informatiques au sein de l'entreprise* [4, с. 107].

У випадку семантичного «накладання» елементів утворюються сталі словосполучення: *pour reconstituer l'image des dessins animés à l'arrivée, il est nécessaire de...*, значення яких визначається їхньою дистрибуцією, тобто оточенням: *resynchroniser les signaux, ce qui implique un trafic isochrone pour des images animées diffusées en temps réel ou pour des applications de vidéoconférence*.

Отже, слід зазначити, що серед асиметричних словосполучень, тобто таких, у яких синтаксичний та семантичних аспекти не співпадають з точки зору ядерного елемента, у текстах галузі інформатики домінують саме інтерверсивні сполуки, виражені іменниковою, дієслівною групами та групами квантитативних детермінативів, що пов'язано з необхідністю презентації точної інформації на позначення об'єктів, процесів та їхніх кількісних характеристик.

Висновки і пропозиції. Унаслідок проведеного дослідження було уточнено поняття «словосполучення», яке може трактуватися як непередикативна сполука, так і предикативне поєднання елементів у складі речення. Визначено типологію словосполучень на матеріалі франкомовних текстів галузі інформатики відповідно до різних критеріїв, зокрема: виду синтаксичних зв'язків між елементами, кількістю компонентів, за морфологічною ознакою, тобто належністю ядерного елемента до певної частини мови, за характером функції – первинної чи вторинної. Окреслено їхні особливості на граматичному, структурному, семантичному та функціональному рівнях. Результати дослідження дозволили дійти висновку, що найпоширенішою моделлю у текстах галузі інформатики є конструкції, які поєднують два іменника, розділених при-

йменником, що пов'язано з необхідністю конкретизації конкретних і абстрактних явищ та понять, їхніх властивостей, які позначають процеси, методи та засоби аналізу, обробки, зберігання, перетворення, передачі та використання інформації.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в компаративному аналізі форми, значень і функцій словосполучень у французькій та українській мовах та визначенні засобів відтворення їхніх особливостей у процесі перекладу.

Список літератури:

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка. М.: Добросвет, 2000. 832 с.
2. Деркач Л.М. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу. Д.: Національний гірничий ун-т, 2007. 257 с.
3. Саламаха М. Я. Структурна класифікація англійських двокомпонентних термінологічних словосполучень сфери охорони довкілля / Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2012. С. 3–4.
4. Lerat P. Les langues spécialisées. Paris. PUF, 1995. 201 p.
5. Lohier S., Présent D. Transmissions et réseaux. Paris : Dunod, 2010. 304 p.

Bondar L. V., Shkolyar L. V., Shumchenko T. I. STRUCTURE, SEMANTICS AND FUNCTIONAL FEATURES OF WORD-COMBINATIONS IN FRENCH COMPUTER SCIENCE TEXTS

The article deals with the peculiarities of the functioning of phrases in French texts in the field of computer science. The notion of «phrase» as a non-predicative compound and «syntactic group» as a predicative combination of elements in a sentence have been clarified. Their structural and semantic features have been investigated, it has been determined that the classification of word combinations is based on such criteria as number of components, morphological aspect, character of syntactic relations between elements, character of their functions - primary or secondary, which implies symmetry or asymmetry of syntactic and semantic aspects. It has been determined that the word-combinations can be divided into simple, complex and complicated. The last group can be formed by sequential alignment, «radiation» and combination. Morphologically, we can distinguish substantive, verbal, adjective, adverbial and mixed structures. The noun is a nuclear element in the word combinations of texts in the field of computer science, because it expresses a generic concept, and the dependent concepts, that specify its meaning, are dependent nouns, adjectives and adverbs. By the nature of the syntax of the components, we can distinguish coordinating and subordinating phrases. Coordinating phrases reflect the semantic and grammatical combinatorial potentialities of structural components, combining words of one part of speech or elements of one functional plan. The subordinating type of connection involves the combination of the principal and the dependent elements, thus, in accordance with the valence of the components of the phrase, a number of structural models have been determined. The most common model in computer science texts is a construction that combines two nouns separated by a preposition used to refer to objects and processes, in which case the second noun specifies the meaning of the first. The results of the analysis of the structural and semantic features of asymmetric word combinations allow us to conclude that the dominance of the interverse compounds in the texts of the investigated area is connected with the need to present accurate information for the designation of objects, processes and their quantitative characteristics. The comparative analysis of French and Ukrainian phrases, in order to further investigate translation techniques and transformations in the process of their translation, require further development.

Key words: *syntax, word combinations, French texts, branch of informatics, structural and semantic features.*

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

УДК 007:[316.023.6:342.813+37.032:070.447]
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/33>

Джолос О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА ТА МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано принципи та компетенції з інформаційної та медіа грамотності запропоновані ЮНЕСКО в документах (Laws of Media and Information Literacy, MIL), як комбінації знань та навичок, необхідних для активної й усвідомленої участі людини в житті медійного суспільства

Сьогодні людство живе у величезному інформаційному потоці, щодня або щогодини на людину обрушується шквал інформації. Хочемо ми цього чи ні але інформація впливає на наш світогляд на нашу поведінку. Точно так само як ми з Вами вибірково ставимося до вибору продуктів харчування, одягу, побутової техніки не менше вибірково ми маємо ставитися до тих джерел інформації, які ми користуємося, тобто до свого медіаспоживання.

Мас-медіа, Інтернет, соціальні мережі – це головні джерела інформації для пересічних людей. При цьому треба визнати що громадяни, далеко не усіх країн, вміють користуватися ЗМІ. В сучасному світі відбувається бурхливий розвиток масових комунікацій, але водночас виникла проблема: «Чим більше ви знаєте, тим менше розумієте». Тому одним з головних завдань ЗМІ та журналістів є визначення у бурхливому потоці інформації справжніх орієнтирів розвитку цивілізації. Дуже важливим є моральний аспект в роботі працівників ЗМІ.

Інформація сьогодні є справжньою потужною силою в руках влади. Але інформація сама по собі є сировиною. Саме цьому уряди тоталітарних держав намагається контролювати ЗМІ з метою впливу на свідомість і дії людей. Це явища у сучасному світі називають пропагандою нового типу, яка використовує насамперед психологічний вплив. Незважаючи на це медіа повинні забезпечувати вільний неупереджений доступ розповсюдження інформації. Так само як у сучасному світі існують свободи пересування, вільна торгівля та досконала конкуренція.

Щоб у суспільства була реальна картина подій у світі, варто не тільки вимагати від медіа дотримуватись правил професійної етики та стандартів, не менш важливо навчити громадян критично споживати інформацію, тобто бути медіаграмотними. Громадянам важливо розуміти функції медіа та інших джерел інформації, критично оцінювати їх контент та приймати обґрунтовані рішення на підставі отриманої інформації.

Ключові слова: інформаційна грамотність, медійна грамотність, розуміння, використання, комунікація, стратегія, критичне мислення.

Постановка проблеми. Сьогодні людство живе у величезному інформаційному потоці. Громадські та комерційні телевізійні та радіо канали ведуть мовлення 24/7. Щоденно друкуються сотні тисяч газет. Незлічenna кількість книг щорічно береться з бібліотек. Цифри щодо отримання інформації в інтернеті – ще більш астрономічні. Соціальні мережі поглинули новинні формати, чим створили загрозу існування журналістики, що служить інтересам суспільства, – і тим самим започаткували епоху, коли у кожного своя правда і в кожного свої факти. Минулого року середній

користувач проводив у соцмережах принаймні 30 % від усього часу, що він перебував онлайн. При цьому підлітки можуть залишатися онлайн до 9 годин на день. Тепер немає сумнівів: соціальні мережі змогли завоювати дуже важливе місце в нашому щоденному житті.

Хочемо ми цього чи ні але інформація впливає на наш світогляд на нашу поведінку. Точно так само як ми з Вами вибірково ставимося до вибору продуктів харчування, одягу, побутової техніки, не менше вибірково ми повинні ставитися до тих джерел інформації, які ми користуємося, тобто до

свого медіаспоживання. На сьогодні, мас-медіа та соціальні мережі перетворилися на потужну силу, що здатна словесними та візуальними засобами створювати у значній кількості людей певне бачення подій у державі, формувати політичні симпатії. Медіа фактично є владою, тож журналістам варто усвідомлювати, до яких фатальних наслідків може призвести необ'єктивне висвітлення інформації.

Постановка завдання. Мас-медіа, Інтернет, соціальні мережі – це головні джерела інформації для сучасної людини. При цьому треба визнати що громадяни, далеко не усіх країн, вміють користуватися ЗМІ.

Майже 60 % українців не схильні до критичного мислення. Лише 11 % змогли відрізнити фейки. При цьому 65 % стверджують, що вміють відрізнити неправдиву інформацію в медіа. При цьому частка тих, хто звертає увагу на джерело новин зменшилася із 28 до 27 %, порівняно з минулим роком. Звертають увагу на те, чи представлені у новині різні точки зору 26 %, а на те, кому належить медіа – 13 %. Такими є результати дослідження від USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.», у якому взяли участь близько 4 тис. людей. Похибка вибірки з імовірністю 0,95 не перевищує 2,5 % [1].

Щоб у суспільства була реальна картина подій у світі, варто не тільки вимагати від медіа дотримуватись правил професійної етики та стандартів, не менш важливо навчити громадян критично споживати інформацію, бути медіа та інформаційно грамотними.

Виклад основного матеріалу. Медіаграмотність – це набір компетентностей, необхідних для активної й усвідомленої участі в житті медійного суспільства. Стосовно України то в концепції Нової української школи, і законі “Про освіту” одним з головних пріоритетів зазначено формування у учнів та водночас і у вчителів навичок та компетенцій критичного мислення, інформаційної та медіаграмотності [2].

«Для виживання нашої держави дуже важливо, щоб громадяни вміли критично мислити. Медіаграмотність – це необхідне вміння для сучасної особистості», - Лілія Гриневиц, экс-міністр освіти та науки України [3].

В контексті впровадження медіа грамотності слід орієнтуватись на рекомендації міжнародної організація ЮНЕСКО, яка в своїх офіційних документах запропонувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності [4].

В цих документах ЮНЕСКО намагається поєднати інформаційну та медійну грамотність (Laws of Media and Information Literacy, MIL), виділивши спільні для обох сфер поняття. Організація також позиціонує ці дві сфери як комбінацію знань та навичок, необхідних сучасному суспільству в усьому світі.

«Громадянам важливо розуміти функції медіа та інших джерел інформації, критично оцінювати їх контент, а також приймати обґрунтовані рішення - як користувачам, так і виробникам медіаконтенту та інформації», - пояснили в організації [5].

Правила MIL охоплюють всі види ЗМІ та інші джерела інформації - бібліотеки, архіви, музеї та інтернет, незалежно від використовуваних технологій.

Коротко про принципи MIL запропоновані ЮНЕСКО [6] :

Принцип 1. Інформація, комунікація, бібліотеки, медіа, технології, інтернет мають використовуватися суспільством критично. Вони рівні за статусом, і жодне з цих джерел не варто вважати більш значущим, ніж інші.

Принцип 2. Кожен громадянин є творцем інформації/знань. Кожен має право на доступ до інформації/знань та право на самовираження. Медійна та інформаційна грамотність має бути для всіх - і для чоловіків, і для жінок, - і тісно пов'язана з правами людини.

Принцип 3. Інформація, знання та повідомлення не завжди є нейтральними, незалежними чи неупередженими. Будь-яка концептуалізація, використання і застосування MIL повинна зробити це твердження прозорим і зрозумілим для всіх громадян.

Принцип 4. Кожен громадянин хоче отримувати і розуміти нову інформацію, знання і повідомлення та мати можливість на спілкування з іншими, навіть якщо він не висловлює це прагнення. Їх права на це ніколи не мають порушуватися.

Принцип 5. Медійна та інформаційна грамотність не набувається одномоментно. Це постійний та динамічний досвід і процес. Його можна вважати завершеним, якщо він включає в себе знання, вміння та установки щодо використання, створення та передачі інформації, щодо медіа та технологічного контенту.

На основі запропонованих принципів медіаграмотності ми формуємо набір відповідних компетентностей, необхідних для активної й усвідомленої участі в житті медійного суспільства.

Компетентності з медіаграмотності можна умовно поділити на чотири групи – розуміння медіа, використання медіа, комунікація за допомогою медіазасобів та вміння досягати власних цілей, застосовуючи медіа.

Розуміння медіа

Люди мають розуміти про вплив медіа на суспільство так само як і розумітися на тому як побудовані та за якими принципами функціонують ЗМІ.

Виробники ЗМІ націлюють свої повідомлення на цільові групи. Телеканали адаптують свої програми на основі отриманих рейтингів. Видавці журналів зосереджують увагу на конкретній тематичі, мові й дизайні, щоби привернути увагу обраних цільових аудиторій. Бути медіаграмотним означає розуміти, як вибір цільової групи впливає на медіаформати та зміст. З. Розуміння того, як медіа забарвлюють реальність. Засоби масової інформації завжди представляють реальність із певного погляду. Цей погляд часто залежить від редакційної політики, впливу власника, держави та інших факторів.

Використання медіа

Активна участь у житті медійного суспільства починається з технічних навичок використання медіа. Бути технічно майстерними також означає вміти обмежити користувацькі ризики. Медіаграмотні люди вибирають безпечні паролі, використовують безпечний перегляд і встановлюють додатки для захисту від крадіжки на свої планшети. Але це також стосується і ставлення до засобів масової інформації. Бути медіаграмотним означає бути відкритим для використання нових засобів масової інформації, але також і не стати їхнім рабом. Це означає активно вивчати нові програми та технології, але не піддаватися на будь-яку нову рекламу; це означає також бути в змозі вимкнути свій телефон час від часу.

Ми маємо добре орієнтуватись у світі медіа. Багато працівників проводять у середньому чотири години свого робочого дня в інтернеті. Спочатку ви намагаєтесь знайти свій шлях у визначених середовищах: пройти гру до кінця, знайти інформацію, яку ви шукаєте на сайті, а також переглядати меню свого мобільного телефону. Далі йдеться про розуміння залежностей медіадодатків. Наприклад, якщо у вас є комп'ютер із Windows, важливо знати, що ви можете вирізати таблицю, зроблену у Word, та вставити її у презентацію PowerPoint. І, нарешті, мова про вибір між медіадодатками. Коли використовувати свій мобільний телефон, а коли легше відкрити ноут-

бук? Коли стежити за розвитком новин по телевізору, а коли у Twitter? Коли використовувати Google, а коли краще піти в бібліотеку? Коли розмістити повідомлення на Facebook, а коли на LinkedIn? Медіаграмотні люди досліджують можливості та розвивають навички, щоб оптимально рухатися в медіасередовищах.

Комунікація та створення контенту

Бути медіаграмотним означає бути спроможним знайти те, що ви шукаєте, вибрати те, що вам потрібно, й визначити, наскільки надійною є ця інформація. А поряд із володінням ефективними стратегіями пошуку ви повинні вміти зберігати, повторно використовувати та поширювати інформацію. Бути медіаграмотним означає бути здатним оптимально використовувати відповідну інформацію, зберігаючи її розумно, й ділитися нею з іншими.

Громадяни еволюціонували від споживачів (consumers) до споживачів-виробників (prosumers). Ми не просто дивимось телевизор пасивно, але реагуємо на те, що ми бачимо, у Twitter. Ми не просто йдемо в кіно, а й виставляємо свої власні відео на YouTube. Ми дізнаємося про світ не тільки з книжок та енциклопедій, але й пишемо про нього у блогах та робимо свої внески у Вікіпедію.

Але і для людей, які активно не створюють контенту, життєво важливо вміти ефективно спілкуватися. Теперішнє медіасуспільство вимагає нових навичок комунікації та презентації від своїх громадян. Ви повинні знати, як донести інформацію до вашої цільової аудиторії і які медіа є найбільш придатними, щоби передати ваше повідомлення. Також важливо, щоб дизайн вашого повідомлення був привабливим, тому що наше медіасуспільство є візуальним суспільством, у якому картинка варта тисячі слів. Бути медіаграмотним означає бути спроможним створити функціональний і привабливий контент, щоб найкращим чином передати своє повідомлення цільовій аудиторії через соціальні мережі.

Соціальні медіа не тільки приносять зв'язки та співпрацю, а й неправомірне використання та зловживання. Медіаграмотні люди знають, коли інші люди поведуться невідповідним чином, і можуть ефективно покласти цьому край. Також дуже важливо розуміти, як працюють соціальні мережі: як поєднати людей для створення речей у співпраці? Як вивести дискусію з колії? Як зробити, щоб вас побачили й почули? Чим важливо поділитися? Як ви можете стежити за іншими людьми й підтримувати їх?

Стратегія

Розуміння, використання і комунікація в кінцевому рахунку, є лише умовами для останньої групи компетентностей: Стратегії. Як впливає зі значення слова, здебільшого «ЗМІ» завжди є засобом для реалізації особистих, соціальних, професійних або суспільних цілей. У сучасному медіасуспільстві практично неможливо досягнути особистих, соціальних, професійних або суспільних цілей без використання медіа хоча б у якийсь спосіб.

Висновки і пропозиції.

Щоб оптимально використовувати можливості, надані засобами масової інформації, ми повинні бути в змозі задуматися про всі аспекти власного використання засобів масової інформації. Перш за все, про вплив пасивного споживання ЗМІ: що ви дивитесь, читаете і слухаете? Що насправді впливає на вас? І як це вплине на ваш спосіб життя і, в кінцевому рахунку, на ваше щастя?

На важливості впровадження медіа грамотності серед громадян і особливо молодь наголошують і міжнародні партнери України. «Демократія потребує включених активних громадян, які здатні розрізняти правду й пропаганду. Медіаграмотність важлива для усіх країн, але особливо важливо для України, суверенітет якої перебуває зараз під загрозою», - Марі Йованович, экс-посол США в Україні [7]. Щоб у суспільства була реальна картина подій у світі, варто не тільки вимагати від медіа дотримуватись професійних

журналістських стандартів. Важливо навчити громадян критично споживати інформацію, тобто бути медіа грамотними – такою сьогодні є позиція українського уряду. У Міністерстві культури, молоді та спорту вважають, що частина зовнішнього незалежного оцінювання випускників шкіл або ж окремих шкільних іспит повинні стосуватися медіаграмотності.

ЗНО – дуже потужний інструмент по формуванню навичок медіаграмотності у школах, вважає міністр культури, молоді та спорту України. Про це повідомив міністр культури, молоді та спорту Володимир Бородянський під час публічної дискусії «Свобода слова, захист журналістів та інформаційного простору України від дезінформації (маніпуляції та фейків)».

«Ідея є. Її ще зарано вголос проговорювати. Але ми вважаємо, що країна, яка знаходиться в епіцентрі такої потужної інформації війни, як наша, повинна займатися медіа грамотністю починаючи зі школи. І озвучу не обговорену поки що з Міністерством освіти сентенцію, тому це дуже-дуже наперед, але я вважаю, що частиною ЗНО або такого тесту, який є фінальним у школі, повинне бути розуміння людиною, як залишатись безпечним в інформаційному просторі», – заявив Володимир Бородянський [8].

Громадяни мають розуміти функції медіа та інших джерел інформації, критично оцінювати їх контент та приймати обґрунтовані рішення на підставі отриманої інформації.

Список літератури:

1. Лише 11 % українців змогли відрізнити фейки – дослідження. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/research/lishe_11_ukraintsiv_zmogli_vidrizniti_feyki_doslidzhennya/ (дата звернення: 16.11.19).
2. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.11.19).
3. «Медіаграмотність – це необхідне вміння для сучасної особистості», - Лілія Гриневич. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/mediagramotnist-ce-neobhidne-vmynnya-dlya-suchasnoyi-osobystosti-liliya-grynevych>. (дата звернення: 16.11.19).
4. ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yunesko_opublikovala_pyat_printsiviv_mediynoi_ta_informatsiynoi_gramotnosti/l/. (дата звернення: 16.11.19).
5. «United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization». Офіційний сайт. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/Events/mil_five_laws_english.png (дата звернення: 16.11.19).
6. «United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization»: Офіційний сайт. URL: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/> (дата звернення: 16.11.19).
7. Вивчай та розрізняй (L2D): медіаграмотність для школярів, «Всеосвіта». URL: <https://vseosvita.ua/news/vivcay-ta-rozriznaj-l2d-mediagramotnist-dla-skolariv-46.html> (дата звернення: 16.11.19).
8. Бородянський запропонував додати до ЗНО тест на медіаграмотність. URL: https://ms.detector.media/media_law/government/borodyanskiy_zaproponuvav_dodati_do_zno_test_na_mediagramotnist/ (дата звернення: 16.11.19).

**Dzholos O. V. MEDIA AND INFORMATION LITERACY IS THE KEY
TO THE SUCCESS OF THE DEVELOPMENT OF UKRAINE**

This article analyzes principles of media and information literacy proposed by UNESCO (Laws of Media and Information Literacy, MIL), as the combination of knowledge and skills that we need in the whole contemporary world.

Today the mankind lives in enormous information flow, every day and every hour a veritable storm of information comes in the people's life. Like it or not, but the information influences our behavior and our world view. We need to take great care when choosing a source of information as well as we choose food, clothing, and home appliances.

Mass media, the Internet, social media are the main source of information for ordinary citizens. It must be acknowledged, however, that not all the citizens can use mass media. It depends upon a country they live. There is a boom in the development of mass media, but we have a problem: the more we know, the less we understand. That is why the author assumes that the most important task for mass media is to find the way how to develop our civilization. The moral aspect is very important for mass media workers.

Today, the information is a powerful force in the hands of any government. The information in itself is raw material. That is why totalitarian states try to control mass media. They want to alter public perceptions and the behavior of large groups in society. This phenomenon of today's world is called a new type of propaganda, it uses psychological impact on the people. Regardless, the mass media must guarantee free access to information, its free circulation. It must exist as freedom of movement, free commerce, and perfect competition do.

Our society must have the real picture of situation that is why we must demand from media to adhere to professional rules and a code of ethics. It is equally important to train people to consume information consciously, to be media literate. The people must understand the functions of mass media and other sources of information, to assess the content critically and to make an informed decision in accordance with obtained information.

Key words: *information literacy, media literacy, to assess critically, communication, comprehension, use.*

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК: 070:341.36:004.738.5:343.132(477)

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/34>

Бут К. О.

Запорізький національний університет

Любченко Ю. В.

Запорізький національний університет

ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОЇ РОЗСЛІДУВАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

На сучасному вітчизняному медійному ринку виріс попит, а відповідно, і пропозиція на якісні аналітичні матеріали, зокрема, на журналістські розслідування. Про це свідчить значна кількість програм цього жанру, що представлені в українських засобах масової інформації, та використання розслідувачами багатокомпонентного інструментарію для привернення уваги аудиторії. У деяких випадках, прагнення журналістів зробити матеріал цікавішим для споживачів може впливати на вибір інструментів, від чого може погіршуватися якість продуктивних матеріалів. Саме тому метою цієї статті є дослідження складових інструментарію сучасного журналістського розслідування, а також аналіз залучень інструментів з інших жанрів до його складу. За результатами дослідження авторками був запропонований підхід до класифікації інструментів журналістського розслідування за кількома принципами: універсальності застосування, способом впливу на аудиторію та за походженням (суто притаманні жанру та запозичені з інших жанрів). Для того, щоб перевірити отримані теоретичні висновки на практиці, авторки досліджували частоту використання тих або інших інструментів у контексті сучасних інвестигативних програм за допомогою методу моніторингу. Моніторинг базувався на кількісному методі, увагу було зосереджено на кількості екранного часу, що відводиться на кожен окремий інструмент. Таким чином було оцінено програми двох проектів журналістських розслідувань: Гроші (1+1), Наші Гроші (24 канал, UA:Перший). Для глибшого розуміння обґрунтування використання того або іншого інструмента до переліку кодів також були включені тематичні показники. У результаті проведеного моніторингу виокремлено ті інструменти, які найчастіше використовуються розслідувачами та проаналізовано тенденції щодо вибору тем, а також відзначено кілька позитивних і негативних характеристик, притаманних зазначеним програмам. Окрім цього, сформований короткий список рекомендацій журналістам-розслідувачам і редакторам інвестигативних програм, використання яких сприятиме покращенню якості цих інформаційних продуктів.

Ключові слова: інструмент, журналістське розслідування, інвестигатив, жанр, моніторинг.

Постановка проблеми. Наразі функції працівників засобів масової інформації значно розширюються, зазнаючи глибинних трансформацій у контексті глобалізації та участі України в інформаційній війні. Завдяки появі більшої кількості можливостей для професійного розвитку журналістів, змінюються акценти у тематиці та жанровому втіленні матеріалів: сьогодні на українському медіаринку можна побачити більше якісної публіцистики та глибинних аналітичних матеріалів, зокрема, журналістських розслідувань.

Утім значна кількість програм однакового жанру стає причиною посилення конкуренції за глядача та вимагає більшого рівня залучення аудиторії. Це, у свою чергу, впливає на якість контенту, на прагнення до пошуку оригінальних методів, жанрів, прийомів, запровадження елементів гри з глядачем тощо. Для того, щоб привертати увагу більшої аудиторії та розв'язувати певні суспільні завдання, не жертвуючи якістю, необхідно детально вивчати й аналізувати інструменти, які використовують у своїй роботі журна-

лісти-розслідувачі, пропонувати власне бачення балансу використання цих інструментів у сучасному телепросторі, спираючись на досвід теоретиків і практиків.

Оскільки у вітчизняному медіасередовищі зазначені процеси досить нові та швидко розвиваються, дуже часто теоретичні матеріали втрачають зв'язок із практикою. Показовим у цьому контексті є хоча б той факт, що кількісно розвідки з теорії журналістських розслідувань сьогодні не такі актуальні, як різноманітні тренінги й майстер-класи для практиків-розслідувачів. Це і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень. Питання застосування конкретних інструментів та/або жанрових запозичень у журналістському розслідуванні недостатньо висвітлене. У різних аспектах його досліджували Б. Кецмур, вивчаючи специфіку жанру у друкованих засобах масової інформації і, відповідно, звертаючи увагу на лексичні засоби впливу на аудиторію; Л. Василик, присвятивши своє дослідження сучасному інвестигативу та тяжіння його до інфотейнменту; О. Глушко, представивши загальне уявлення про інструменти журналістського розслідування. Частково їх досліджували у своїх роботах В. Здоровега, Ю. Притолук, А. Яковець та інші. Серед журналістів, медіаекспертів, які згадували про особливості жанру та звертали увагу на доречність і правомірність застосування деяких інструментів, варто згадати прізвища Н. Бабинської-Вірної, Д. Бігуса, О. Бурмагіна, Ф. Сидорука, М. Ткача, О. Хоменка. Утім, на нашу думку, у науковому дискурсі не вистачає уніфікованих визначень та систематизації засобів, якими користуються розслідувачі у своїх роботах, так само, як і не вистачає практичного аналізу застосування виокремлених інструментів у сучасних вітчизняних розслідувальних програм.

Формулювання цілей. Мета нашої розвідки – визначити інструменти, які застосовуються у сучасних журналістських розслідуваннях і виокремити серед них ті, які були запозичені із інших жанрів та шляхом проведення моніторингу програм визначити частоту їх використання.

Виклад основного матеріалу. Серед відомих сучасних антикорупційних програм в Україні можна назвати такі: «Схеми: корупція в деталях» (початок виходу в ефір – 2014; спільний проект РадіоСвобода та телеканалу «UA:Перший»; виходить на «UA:Перший» та на «24 Каналі»), «Наші гроші» (вихід в ефір – з 2013 року; виходить на «UA:Перший» та на «24 Каналі»; актуальна назва «Наші гроші з Денисом Бігусом» – прим.

авт.), «Слідство.інфо» (початок виходу – 2012; виходила на «UA:Перший», «Телеканал 24» та на інтернет-телеканалі «Громадське телебачення»; змінили концепцію та з 2018 року знімають повноформатні документальні розслідувальні фільми та текстові розслідування – прим. авт.). Існування великої кількості схожих за тематикою та жанровою специфікою програм призводить до посилення конкуренції між журналістами, а також викликає розгубленість глядача щодо вибору джерела інформації.

Саме тому для того, щоб показати глибину проробленої роботи, підкреслити серйозність і достовірність своїх матеріалів і викликати довіру у своєї аудиторії, журналісти-інвестигейтори використовують широкий спектр відповідних інструментів під час створення матеріалів. Завдяки ним, вважаємо, програми чи друковані матеріали викривального характеру набувають своєї ексклюзивності та становлять інформаційний інтерес для суспільства. Говорячи про винятковість і привабливість для аудиторії журналістських розслідувань, Н. Нікітіна підкреслює: «Цей жанр відрізняється від інших тим, що він використовує різні інструменти в пізнанні істини, в тому числі й найголовніший із них – дослідження фактів, документів, тенденцій, конфліктних ситуацій, вчинків людей тощо» [4].

Критичний аналіз фахової літератури [1; 2; 4; 6; 8] та синтез отриманих даних дав змогу отримати уявлення про засоби інвестигативу, а також зробити висновок, що інструментарій журналістського розслідування можна диференціювати за кількома групами. У першу чергу, інструменти інвестигативу можна розрізнити за способом впливу на аудиторію. Цю класифікацію складають кілька рівнів: візуальний (крупні плани для того, щоб підкреслити емоції героя чи героїні; наявність журналіста та робота ведучого у кадрі; стенд-апи (зокрема, «перемикач» [3]), а також експеримент як різновид демонстрації), вербальний (зменшено-пестливі форми слів, метафори, епітети, вульгаризми та жаргонна лексика, рефрени, фразеологізми, алюзії, тропи), аудіальний (використання музичного супроводу), графічний (використання в якості складової розслідування інфографік, інтерактивних карт, таймлайнів, схем, таблиць; упорядкованих великих масивів даних у вигляді графіків, діаграм, хронік і рейтингів), символічний (використання добре відомих символів для збільшення впливу на глядача, а також вкладання у текст розслідування додаткових прихованих смислів) [2], [5], [6].

Категоризувати інструментарій журналістського розслідувати можна ще за принципом універсальності застосування, а саме – базовий і додатковий (або допоміжний). Одним із найважливіших базових інструментів є генеральне інтерв'ю, без якого матеріал не матиме логічного завершення та достатнього обґрунтування. У підручнику «Пора расследовать!» подається таке визначення цього поняття: «Генеральне інтерв'ю – це відкрита і предметна розмова з головним фігурантом розслідування. Його мета полягає в тому, щоб, з одного боку, на підставі зібраних доказів поставити максимально предметні жорсткі питання фігурантові, з іншого боку – дати йому можливість представити і відстояти свою позицію за кожним пунктом гіпотези розслідування» [5]. У посібнику, підготовленому дослідченими практиками з екологічних розслідувань, щодо цього інструменту зазначається таке: «Генеральне інтерв'ю необхідне не тільки з точки зору дотримання етичних норм; можливо, вам доведеться зовсім інакше розставити акценти в матеріалі, тому що з'ясуються нюанси, про які ви навіть не здогадувалися. <...> Крім того, ви зможете позбутися зайвої роботи, якщо опинитеся на хибному шляху» [2, с. 24]. До того ж за допомогою проведення бесіди з героєм своєї публікації можна значно знизити правові (до прикладу, звинувачення у дифамації) та неправові ризики, отримати довіру аудиторії.

Іншим базовим інструментом є експеримент, визначення якого знаходимо у посібнику з журналістських розслідувань, підготовлених представниками Інституту розвитку регіональної преси та закордонними журналістами: «Експеримент – це штучно створена журналістом ситуація, мета якої перевірити гіпотезу розслідування. <...> Принципи експерименту так само, як і спостереження включають наявність суспільного інтересу, і легітимність мети проведеного експерименту» [6, с. 93]. Експеримент необхідний для того, щоб аргументувати позицію журналіста за допомогою демонстрації. Утім експеримент може створити авторові матеріалу певні проблеми – наприклад, неточність отриманого результату, що є результатом штучності ситуації. Окрім цього, експеримент межує з іншим досить суперечливим інструментом – провокацією.

Останню рекомендують застосовувати лише у тому випадку, якщо жоден інший спосіб документації явища чи процесу неможливий (додатковий інструмент). До того ж, на її використання журналіст має моральне право лише тоді, якщо він

певен у тому, що герой уже відтворював колись те, що збираються перевірити під час проведення провокації [6]. Важливо також пам'ятати, що цей інструмент може нести серйозні правові ризики.

Журналісти-розслідувачі активно використовують інструменти нових медіа у таких формах, як: пошук джерельної бази (пошукові системи, соціальні мережі героїв публікації, архівні сайти), платформи для опублікування своїх матеріалів (Інтернет-версії традиційних ЗМІ, власні блоги, канали обміну аудіовізуальною інформацією на зразок YouTube), спосіб промоції створених робіт (соціальні мережі).

До базових можна віднести інструменти мультимедійності, використання яких в інвестиативних матеріалах спостерігається у таких формах: інфографіки (до прикладу, у випадках, коли треба представити велику кількість статистичних даних у зрозумілішій для глядачів формі), інтерактивних карт (може допомогти глядачеві зрозуміти масштаби явища), відеозаписів (дуже часто використовуються записи з прихованої камери), аудіоматеріалів (може бути представлений телефонний коментар або запис розмови журналіста зі свідками чи учасниками явища, коли немає можливості зробити відеозапис), таймлайнів (цей інструмент допомагає відстежити розвиток події у часі та просторі), фотографій (цей додатковий елемент застосовується у випадках неможливості отримання відеоряду, допомагає глядачу краще зрозуміти сутність розслідування). Додатковою та дуже важливою функцією застосування цих інструментів є інтерактивність, яка забезпечує контакт із аудиторією [6], [2].

Окрему підгрупу додаткових інструментів становлять інструменти візуалізації, що можна вважати окремим специфічним виявом мультимедійності. Big data (структуровані дані великих масивів інформації – прим. авт.) у наш час набагато простіше і візуально привабливіше упорядковувати у вигляді графіків, діаграм, карт, хронік і рейтингів. Але варто пам'ятати, що хоча вищезазначені елементи зустрічаються у деяких виданнях як самостійний матеріал, скоріше за все, вони не зможуть замінити зміст глибинного розслідування.

Допоміжними інструментами можуть бути і такі, що застосовуються у соціологічній науці, серед яких американець Дж. Уллмен називає такі: невиключене спостереження, перепис, опитування [8]. В українській розслідувальній журналістиці найчастіше використовується метод невиключеного спостереження.

Окрім цього, можна стверджувати, що класифікувати інструменти журналістського розслідування можна як такі, що суто притаманні цьому жанру та запозичені з інших жанрів. Наприклад, репортажні деталі, елементи інфотейнменту, засоби новинних форматів – все це може бути складовою інструментарію журналістського розслідування.

Під час моніторингу ми досліджували застосування базового та запозиченого інструментарію журналістського розслідування; аналізували теми розслідувань у випусках програми «Наші гроші з Денисом Бігусом» (24 канал; UA: Перший) та «Гроші» (1+1). Моніторинг охоплює матеріали за квітень-липень 2019 року (перший та останній тижні місяця). Загалом було переглянуто 15 випусків програм. За позначений період у «Наших грошах» було представлено 9 матеріалів, у «Грошах» – 42 матеріали.

Цим моніторингом було передбачено використання кількісного аналізу, увагу було зосереджено на кількості часу, що відводиться на кожен окремий інструмент (серед них такі: засоби комічного, діалогізація, сторітелінг, музичне оформлення, преференційність, тропи, наукові стратегії, конфлікт, бекграунд, експресивний синтаксис, адресні плани, детальні плани, персоналізація, генеральне інтерв'ю, експеримент, провокація, спостереження, нові медіа, мультимедіа, візуалізація). Посекундно фіксувалась демонстрація використання кожного інструменту на екрані (у візуальному ряді або закадровому тексті). Результат кожного інструмента дорівнює сумі зазначеного хронометражу на інструмент у всіх випусках, що поділена на загальний хронометраж усіх випусків. Для отримання відсоткових даних підсумкове значення множили на 100%.

Аналіз частоти використання базових і запозичених інструментів дав змогу виокремити ті, що найчастіше застосовуються розслідувачами. Так, у випусках програми «Наші гроші з Денисом Бігусом» це персоналізація (31,24%), генеральне інтерв'ю (24,06%), мультимедіа (8,48%), візуалізація (7,44%) та спостереження (4,94%). У програмі «Гроші» (1+1) показники найчастіше застосованих журналістами інструментів дещо відрізняються – це генеральне інтерв'ю (18,35%), персоналізація (12,34%), мультимедіа (11,38%), сторітелінг (1,89%) та нові медіа (1,68%).

Тематичний аналіз проводився кількісно. Якщо випуск був повністю присвячений темі, значення дорівнювало 1 балу; якщо тема висвітлена частково, значення дорівнювало 0,5 і, відповідно, якщо

заявлена тема лише побіжно згадувалась, значення набувало показників від 0,1 до 0,4 (залежно від частоти згадувань). Відсоток вираховувався шляхом поділу суми показників кожної теми на кількість випусків обох програм (51) та множення результату на 100%. У процесі аналізу тематичної диференціації жанру виявлені такі показники: політика (20%); економіка (19%); інфраструктура, інше (обидва показники – по 15%); соціальна сфера (11%); окремі особи (10%); судова система, медицина (обидва показники – по 4%) та екологія (2%). Хоча до списку гіпотетичних тем авторка моніторингу включила тему «Культура», в переглянутих випусках вона не була представлена.

Під час моніторингу виявлено кілька позитивних факторів: журналісти обирають актуальні теми для розслідувань, завжди знаходять нові факти або нову подачу вже відомої інформації; з'являються розслідування на соціальні теми, деякі матеріали торкаються екологічної проблематики. Дослідження інструментарію у зазначених випусках вказало на те, що жанр журналістського розслідування наразі активно розвивається, трансформується й адаптується під потреби сучасного глядача.

Утім, незважаючи на позитивні фактори, моніторинг виявив приклади порушень стандартів журналістики та принципів етики, таких як: незбалансоване висвітлення, зразки «джинси», використання некоректної лексики та мови ворожнечі, що може бути фундаментом для подальших наукових розвідок.

Зважаючи на такі недоліки, журналістам варто активніше вивчати досвід своїх колег, підвищувати свій професійний рівень, а саме: зменшити обсяг продюгованих матеріалів з метою створення якіснішого контенту; брати участь у тренінгах щодо професійної етики та коректної термінології для недопущення таких помилок; приділяти більше уваги вивченню та дотриманню стандартів журналістики, завжди пам'ятаючи про баланс думок; продовжити розробляти тему соціальних розслідувань, звертати увагу на недосліджувані теми – спорт, культура, екологія; пам'ятати про особливості жанру і недоречність деяких інструментів.

Висновки. Ми запропонували кілька підходів до класифікації інструментів, що застосовуються в інвестигованих матеріалах: за способом впливу на аудиторію (візуальні, аудіальні, графічні, вербальні, символічні рівні); за універсальністю застосування (базові і додаткові). На основі проаналізованих розвідок ми виокремили базові

інструменти журналістського розслідування, до яких науковці та журналісти-практики відносять такі: генеральне інтерв'ю, експеримент, образний інструментарій, засоби нових медіа, інструменти мультимедійності та візуалізації. До допоміжних ми віднесли спостереження та провокацію.

Найчастіше в інвестигативних матеріалах застосовуються генеральне інтерв'ю, персоналізація, мультимедіа, візуалізація, спостереження, сторітелінг та нові медіа. Найпопулярнішими темами для розслідувань є політика, економіка,

інфраструктура, соціальна сфера, окремі особи, судова система, медицина, екологія й інше.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у можливості більш детального розгляду окремих аспектів застосування інструментів у контексті діяльності журналістів-розслідувачів, проведенні глибинних інтерв'ю з залученням великої кількості експертів, а також у проведенні експериментальних перевірок ефективності виокремлених інструментів за допомогою метода фокус-групи.

Список літератури:

1. Глушко О. Журналістське розслідування: історія, теорія, практика. Київ : Арістей, 2006. 144 с.
2. Журналістське розслідування на екологічну тему (практичний посібник). Автори-упорядники: Гопко Г., Листопад О., Малькова Т. Київ : ФОП Савченко М.І., 2008. 56 с.
3. Куляс І. Професійна якість українських теленовін. Моніторинг, частина 3. 2009. Детектор медіа. URL: <https://bit.ly/2VxulBI> (дата звернення 06.09.2019)
4. Нікітіна Н. Специфіка журналістського розслідування: основи жанру й методу. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <https://bit.ly/2kmmOyo> (дата звернення 06.09.2019)
5. Пора Расследовать! Пособие для начинающих журналистов-расследователей. 2016. URL: <http://www.roga.press/> (дата звернення 30.11.2019)
6. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика / Б.Бель, О. Бурмагін, Т. Патора, О. Хоменок. Київ : «Друкарня Бізнесполіграф», 2013. 190 с.
7. Смутко А. Журналісти-розслідувачі про свою роботу: після Майдану розслідування діють. URL: <https://bit.ly/2lVTWNA> (дата звернення: 06.09.2019)
8. Уллмен Дж. Журналистские расследования: современные методы и техника. Москва : Виоланта, 1998. 123 с.

But K. O., Lubchenko Yu. V., THE ELEMENTS OF INSTRUMENTATION OF MODERN INVESTIGATIVE JOURNALISM: CLASSIFICATION AND VIEWS OF EXPERTS

The demand and, accordingly, the supply for high-quality analytical materials, in particular, for investigative journalism, have grown in the Ukrainian media market nowadays. This is evidenced by the considerable number of programs of this genre presented in the Ukrainian media and the multi-component tools which are used by investigators to attract the attention of the audience. In some cases, the desire of journalists to make their materials more interesting to consumers may influence the choice of tools, which, in turn, may impair the quality of the produced material. That is why the purpose of this article is to investigate the components of a modern journalistic investigation toolkit, as well as to analyze process of involvement of tools from other genres in its composition. According to the results of the study, the authors proposed an approach to the classification of tools of journalistic investigation. The main groups were proposed according to several principles: universality of application, way of influence on the audience and by origin (purely genre-specific and borrowed from other genres). In order to test the theoretical findings obtained in practice, the authors investigated the frequency of the usage of certain instruments in the context of modern investigative programs using the monitoring method. The monitoring was based on a quantitative method, focusing on the amount of screen time dedicated to each individual tool. Thus, two popular programs of Ukrainian investigative journalism projects were evaluated: «Money» (1+1 channel), «Our Money» (Channel 24, UA: First). For a deeper understanding of the reason for using a particular tool, thematic indicators were also included in the list of codes. The monitoring highlighted the most commonly used tools by investigators and analyzed trends in topic selection, as well as noted some of the positive and negative characteristics in these programs. In addition, a short list of recommendations for investigative journalists and editors of investigative programs has been created to improve the quality of these information products.

Key words: instrument, journalistic investigations, investigative, genre, monitoring.

Ятчук О. М.

Університет митної справи та фінансів

Кодацька Н. О.

Університет митної справи та фінансів

АУДИТОРІЯ ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ ВІДНОСИН

У статті представлено періодизацію розвитку та становлення зарубіжного та вітчизняного телебачення та його впливу на суспільні процеси. Розглянуто модель телемовлення off-line як технологія формування екранного продукту, для якого момент створення контенту та його отримання не збігається в реальному часі, а також технології мовлення on-line, що характеризуються взаємодією телемовника з глядачем під час перегляду телеконтенту. Проведено аналіз переходу від традиційних технологій телевізійного мовлення до новітніх - як шлях від експериментів у сфері телекомунікацій до впровадження результатів і повного панування новітніх технологій. Констатовано, що темпи інтеграції, рівень державного впливу та розвиток тієї чи іншої моделі мовлення в кожній країні має специфічні національні характеристики. Визначено спільні риси сучасного телеконтенту, такі як залучення телеаудиторії до взаємодії; чітке уявлення про власну аудиторію, розуміння її потреб та розробка продуктів, що відповідали б досвіду і очікуванням аудиторії; забезпечення можливості для отримання глядачем позитивного досвіду в різноманітних точках дотику; мультимедійність контенту та використання Інтернет-комунікації для спрощення технології взаємодії з телевізійним продуктом. Проаналізовано вплив сервісів Інтернет-мережі, що допомагають утворювати спільноти користувачів, які не тільки спостерігають, але й безпосередньо діють у віртуальному і в реальному просторі. Автор звертає увагу, що сервіси on-line мають екстравертивну орієнтацію, високий рівень оперативності та близькість до інструментарію попередніх медіа - радіо і телебачення, телефонного зв'язку. Розглянуто феномен інтерактивних телепрограм, що сприяють інтеграції телевізійної та інтернет-комунікації та розширенню on-line-контенту. Визначено роль телебачення у формуванні соціально-комунікативних відносин та розглянуто вплив сучасного телеконтенту на аудиторію телебачення.

Ключові слова: журналістська діяльність, контент телепродукту, мережа Інтернет, модель мовлення, соціальні комунікації, цифрове телебачення.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується постійним збільшенням та глобалізацією комунікацій, кількість та якість яких безперервно зростає через залучення значної кількості людей до комунікаційного процесу, взаємозв'язок між окремими комунікаціями збільшується та досягає значних масштабів. Покращення якості комунікацій відкриває нові можливості, які звільняють людей від певних обмежень, систем соціального контролю та примусу, створюють нові засади самопрезентації. Отже, сьогодення характеризується становленням та розвитком відкритого, інформаційного суспільства, в якому з'являються принципово нові форми спілкування та комунікації, засновані на соціальному та особистому партнерстві, конкуренції, на правових та соціальних основах формальної рівності всіх учасників, на раціональному врегулюванні суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематиці розвитку та становленню телебачення та його впливу на суспільні процеси присвячені праці таких науковців як: М. Маклюен, Г. Почепцов, А. Князев, Р. Нейман. Серед наукових праць, присвячених дослідженню питань соціальної комунікації і соціальних мереж можна виділити роботи таких науковців, як Ч. Кулі, А. Урсул, М. Каган, Т. Шабутані, П. Сміт, К. Беррі, А. Пулфоро, Г. Лассуел, С. Чахотін, К. Шеннон, В. Різун, В. Конецька, О. Холод. Вивченням процесів інтеграції мобільного зв'язку та інтернет-комунікації займалися дослідники медіа-комунікації, серед яких Т. Адам'янц, Н. Голядкін, Л. Городенко, К. Карякіна, Б. Любимов, О. Поберезнікова, Т. Шальман. Проте, дослідження ролі телебачення у формуванні соціально-комунікативних відносин залишилося поза увагою науковців.

Постановка завдання. Метою даної статті є встановлення ролі телебачення у формуванні соціально-комунікативних відносин та вивчення впливу сучасного телеконтенту на аудиторію телебачення.

Виклад основного матеріалу. Історія українського електронного телебачення розпочинається з дати введення в експлуатацію телецентру на Хрещатику, 26. Як зазначає І.Г. Машенко в «Енциклопедії електронних мас-медіа» [2, с. 180], у день першого виходу в ефір демонстрували художній фільм «Велика заграва», а вже наступного дня працівники Київського телецентру викотили дві студійні камери на Хрещатик і провели трансляцію військового параду та демонстрації з нагоди Жовтневої революції. Цей історичний факт свідчить про те, що дві моделі мовлення – пряма трансляція та підготовлений екранний продукт – від самого початку співіснували в телепросторі українського телебачення. Проте з часом ситуація змінилася. Поштовхом для збільшення кількості програм попереднього запису дала розробка відеоплівки та відеомагнітофонів, розпочата в 50-х роках у США і на початку 60-х у СРСР. Це давало можливість, з одного боку, відтермінувати демонстрацію програми, а з іншого – використовувати можливість монтажу та зйомки – удосконалювати телемову. Тому поступово технології підготовки програм до ефіру, монтажу, відеозапису розвивалися, і в сучасному телепросторі традиційно пріоритетними залишаються програми, що проходять редагування та монтаж. Йдеться про заздалегідь підготовлені тексти, які відповідають вимогам глядачів, можуть поєднувати водночас декілька місць подій в одному ефірному часі, мають складні спецефекти та монтажні зчеплення, мова цих програм за використанням прийомів режисури та зйомки наближається до кіномови. Новий поштовх для збільшення кількості програм попереднього запису дала розробка відеоплівки та відеомагнітофонів (50-60 рр.). Дві моделі телемовлення співіснували від самого початку його появи, проте розрізнялися за можливостями і ефектами. Модель off-line як технологія формування екранного продукту, для якого момент створення контенту та його отримання не збігається в реальному часі, головною метою є одновекторна передача певних повідомлень, комунікаційний акт з глядачем при цьому не враховує зворотної реакції або вона не є домінантною. Головною відмінністю програм моделі off-line стає можливість редагування телетексту, що поширюється на сценарій, текстові стратегії, візуальний ряд і часову

хронологію дії. Монтаж стає способом існування цієї моделі та дозволяє виокремити такі функції монтажу як технічна, смислова, драматургічна, образотворча й стратегічна. Для аудиторії off-line-моделі існує певна концепція глядацьких очікувань від імовірного фіналу [4, с. 52].

Перехід від традиційних технологій телевізійного мовлення до новітніх можна визначити як шлях від експериментів у сфері телекомунікацій до впровадження результатів і повного панування новітніх технологій. Такий шлях подолав як мобільний зв'язок, так і Інтернет. Перший дзвінок з портативного мобільного телефону відбувся у квітні 1973 року, а з середини 80-х років ця технологія почала масове впровадження у США та Європі. Так само мережа Інтернет еволюціонувала від експериментальних спроб, що були зроблені наприкінці 60-х років у США, до загального розповсюдження у світі в 90-х роках. Знаковою для інтеграції мобільного зв'язку та Інтернет-комунікації стала поява нового пристрою – смартфона від Nokia в 1996 році [8]. Для подолання кризи традиційних технологій у медіа-комунікаціях виникла потреба в інтегруванні нових технологій до традиційного телеконтенту. Розвиток цифрового телебачення та широкопasmового Інтернету є технічним шляхом для розв'язання цієї проблеми, у той час як розширення можливостей взаємодії між глядачем і телевиробником можна розглядати як творчі пошуки в процесі подолання кризи традиційних технологій.

Впровадження актуальних технологій взаємодії пов'язано також із вивченням впливу телеконтенту на аудиторію. Стрімке зростання мобільних пристроїв відіграє вирішальну роль у переході до мультиплатформового споживання цифрових новин. Окрім того, щороку фіксується зростання щодо споживання новин через соціальні медіа-мережі. Британські дослідники аудиторії медіа зазначають, що нині важко відокремити Інтернет-контент від телевізійного або радіоконтенту – це свідчить про реформувальний вплив Інтернету на поведінку споживачів і промислових структур, при цьому насичення ринку такими мобільними пристроями, як смартфони, було ключовим чинником для розвитку саме мобільного Інтернету і, як наслідок, мобільного Інтернет-контенту. Зазначимо, що на території Великої Британії за підтримки уряду існує ряд ініціатив щодо підвищення доступності мобільного та широкопasmового зв'язку. Уже сьогодні принаймні 90% приміщень країни мають загальний доступ до Інтернету зі швидкістю не менше ніж 2 Мбіт / с. Навесні

2013-го британці почали розробки проекту «White Space», що використовує частоти, зарезервовані для цифрового наземного телевізійного мовлення. Йдеться про розбудову бездротової мережі, що збільшує відстань та якість передачі сигналу, цю мережу вже називають «5 G» [1].

Ще одна світова тенденція, а саме «соціальне телебачення», об'єднує перегляд телепередач з одночасним спілкуванням у соціальних мережах, активно набирає обертів у світі, а також активно сприяє формуванню соціально-комунікативних відносин. Побудова національних мереж частотного зв'язку при переході від аналогового мовлення до цифрового в більшості країн дозволить технологічно розширити можливості для подальшого розвитку широкопasmового Інтернету та сервісів цифрового телебачення. Уперше процес впровадження цифрового мовлення розпочався у США 1996 року і завершився 13 червня 2009 року. Цей перехід дозволив країні розвивати широкопasmовий доступ до мережі Інтернет, а разом з ним і різноманітні он-лайн сервіси (на зразок телебанкінгу або телешопінгу). Одним із провідних постачальників якісного Інтернету на території США є кабельні мережі, які не тільки постачають телевізійний контент, але й виступають як провайдери інтернет-доступу. Враховуючи досвід США, Велика Британія на початок 2013 року вже здійснила перехід до цифрового мовлення, а, згідно з даними Звіту Управління комунікацій (Ofcom) – «Communications Market Report 2012», глядачі напередодні демонстрували готовність до переходу на цифрове мовлення, майже 96% глядачів мали необхідне спеціальне обладнання ще до повного вимикання аналогових передавачів [2, с. 180].

Таким чином, для західної моделі *offline*-мовлення характерними ознаками стає:

- відкладеність взаємодії з глядачем, її тривалість розрахована на час після перегляду програми (частіше за все впродовж тижня);
- архівіст – наявність точок дотику в мережі (touchpoints) – різноманітні відеоархіви, фрагменти, інформація тощо;
- результат взаємодії через певний час впливає на подальший розвиток подій або на контент телепродукту.

Проте для України взаємодія з глядачем в моделі *off-line*, хоча і впливає на контент (рейтинги), відкладеність взаємодії та формування точок дотику в мережі (touchpoints) ще триває, що дозволяє зробити висновки про певне відставання від західних тенденцій. Це підтверджує

важливість нового підходу до розуміння взаємодії між журналістами та споживачами інформації, що його пропонує американська дослідниця Р.Д. Мерсі [8]. Вона говорить про концептуалізацію журналістики, засновану на конструкції ідентичності: журналісти розуміють свою аудиторію і, як члени цієї аудиторії, підключаються до своїх громад. Інтегрована журналістська діяльність, як відомо, складається з трьох етапів: збирання, редагування та поширення інформації. Проте вплив Інтернету дозволяє споживачеві відігравати свою роль на кожному з етапів і таким чином допомогти журналісту визначити ступінь «актуальності» даної історії для себе і для потенційної аудиторії.

Результати цієї взаємодії впливають і на традиційні, стиглі телевізійні форми. Так, в американських випусках новин з'явилися окремі рубрики, що формуються на основі «коментарів із соцмереж».

Технології *on-line* характеризуються такими ознаками:

- взаємодія розрахована саме на час перегляду програми;
- точки дотику в мережі (touchpoints) зосереджені на веб-представництві телепрограми в мережі, це різноманітні способи безпосередньої взаємодії (коментарі в соцмережах, голосування на сайті, можливість зателефонувати до студії за допомогою Skype);
- результат взаємодії впливає на подальший розвиток подій у реальному часі або дозволяє розширити аудиторію програми вже в *off-line*.

Результати останніх досліджень глядацької аудиторії у США і Великій Британії дозволяють виокремити спільні риси сучасного телеконтенту, де головними чинниками стають:

- залучення аудиторії шоу до взаємодії;
- чітке уявлення про власну аудиторію, розуміння її потреб та розробка продуктів, що відповідали б досвіду і очікуванням аудиторії;
- забезпечення можливості для отримання глядачем позитивного досвіду в різноманітних точках дотику (мається на увазі поєднання телевізійної та інтернет-комунікації);
- мультимедійність контенту та використання Інтернет-комунікації для спрощення технології взаємодії з телевізійним продуктом [9].

Порівнюючи тенденції розвитку інтерактивних телепрограм США, Великої Британії та України, можна зазначити спільні риси:

- інтеграція телевізійної та інтернет-комунікації;

- покращення якості відеозображення з переходом від аналогового на цифрове мовлення;
- розвиток ширококутового інтернет-доступу;
- розширення *online*-контенту.

Темпи інтеграції, рівень державного впливу та розвиток тієї чи іншої моделі мовлення в кожній країні має специфічні характеристики, проте всі дослідження засвідчують провідну роль таких чинників:

- прямого ефіру як однієї з економічно та комунікаційно обумовлених світових тенденцій розвитку телевізійного мовлення;
- технологій забезпечення взаємодії між глядачем і телекомунікатором як характерної ознаки сучасного світового телепростору.

Сервіси, що надає сьогодні користувачеві Інтернет, можна розділити за характером взаємодії з користувачем на *off-line* та *on-line*. Головна відмінність пов'язана з перебуванням у мережі: створення повідомлення-реакції від звичайного користувача (текстового або мультимедійного) та його прийом комунікатором (що розпочав взаємодію) збігаються в реальному часі, зв'язок наближений до природної міжособистісної комунікації. Слід зауважити, що цей зв'язок має продовження та не виключається розвиток цього комунікаційного акту в майбутньому. Так само в реальному часі комунікатор реагує на повідомлення користувача і користувач може продовжувати взаємодію за даним каналом, розвиваючи, ускладнюючи, інформаційно насичуючи власні повідомлення [10, с. 76].

Отже, ми бачимо, що сервіси *on-line* та *off-line* орієнтовані на різну аудиторію. Сервіси *off-line* використовують лише інструментарій мережі, не залежать від часу взаємодії між користувачем і контентом й більше орієнтовані на інтроверсію. Сервіси *on-line* мають екстравертивну орієнтацію, високий рівень оперативності та близькість до інструментарію попередніх медіа (радіо і телебачення, телефонного зв'язку) – різноманітних конференцій, відеочатів, веб-трансляцій тощо. Ці характеристики доводять близькість функціонування *online*-сервісів Інтернету з мовленням традиційних електронних ЗМК, свідчать про можливість інтеграції та взаємовпливу між ними.

Сервіси мережі допомагають утворювати спільноти користувачів, які не тільки спостерігають, але й безпосередньо діють як у віртуальному (різноманітні рольові ігри), так і в реальному просторі. Наприклад, глядачі програми «Сніданок з «1+1» надсилали фотографії з власних вікон, зроблені на прохання ведучого; глядачі телеканалу «Дощ» вийшли на мітинг, і кожен із них передав

спостереження за допомогою *online*-сервісів, відправляючи текстові повідомлення, відео та фото-матеріали в мережу

Компанія «GFK Ukraine» зафіксувала, що кількість українців-користувачів Інтернету збільшується, а популярність соцмереж не зменшується (частіше користуються поштою та сервісами соцмереж), вони охоплюють усе більш різновікові категорії населення (зростає кількість абонентів, старших за 40-50 років). Проте збільшується і зацікавленість у медіа-контенті: «зросла популярність телепрограм, відео та радіостанцій в Інтернеті. Частка інтернет-користувачів, які переглядали відео або слухали радіо он-лайн, у четвертому кварталі 2011 року становила 18%, що на 4 п.п. більше за показник 2010 року» [5, с.43].

Дослідники фіксують нові тенденції в медіа-комунікації під впливом розвитку інтернет-мережі: «zareєстровані на «Facebook», користувачі можуть розміщувати інформацію в будь-якому форматі й обсязі (текст, звук, фото, відео, у себе на сторінці або сторінках інших учасників, у режимі форуму або чату тощо) і шукати контакти з будь-якими іншими користувачами мережі. На відміну від блогерів, користувачам соціальних мереж уже не потрібно мати певний талант щодо написання текстів чи витратити багато часу на підтримання своєї активності постами; кожен учасник соціальної мережі знаходить свою аудиторію і розвиває комунікацію» [7, с.112].

Висновки і пропозиції. Отже, можна стверджувати, що розвиток технологій, а саме цифрового мовлення і впровадження ширококутового доступу до мережі Інтернет для створення мультимедійної платформи, яка б поєднувала сервіси інтернет-комунікації та телевізійний контент, сприяє вдосконаленню механізму взаємодії телемовника і глядача. Сучасний досвід технології взаємодії з глядачем у провідних країнах світу ми розглядаємо щодо тривалості взаємодії та зв'язку з реальним часом створення телевізійного контенту за двома типами мовлення – «off-line» та «on-line». Також необхідно відмітити, що наша країна успадкувала традиції західних теледержав, але поки що не в повному обсязі використовує технології *on-line*, що дозволяє зробити висновки про певне відставання вітчизняного телебачення від західних колег у взаємодії з глядачем. Таким чином, для формування продуктивних соціально-комунікативних відносин необхідно розширення та поглиблення інтеракції глядацької аудиторії та телемовників, що має сприяти ефективній соціальній поведінці індивідів, заснованої на комунікації.

Список літератури:

1. Любимов Б. Британская модель вещания в конце XX – начале XXI вв. Медиаскоп: электрон. науч. журн. фак-та журналистики МГУ им. Ломоносова. 2008. Вып. 1. URL:<http://www.mediascope.ru/node/47> (дата звернення: 19.11.2019).
2. Мащенко І. Г. Енциклопедія електронних мас-медіа. У 2 т. Т. 1. Всесвітній відеоаудіолітопис: дати, події, факти, цифри, деталі, коментарі, персоналії. Запоріжжя, 2006. 384 с.
3. Саппак В. С. Телевидение и мы: 4 беседы. 3-е изд. Москва, 1988. 167 с.
4. Фортунатов А. Н. Проблемы истории телевидения : философский и культурологический подход. Н. Новгород, 2006. 105 с.
5. Шальман Т. М. Специфіка й особливості ранкових телепрограм в українському медіапросторі. Наукові записки Ін-ту журналістики. Київ, 2012. Т. 47. С. 42–46.
6. Юровский А. Я. Об искусстве телевидения. Москва, 1965. 70 с.
7. Ятчук О.М. Інтерактивне телебачення: соціально-комунікаційні моделі та технології: монографія. Дніпро: УМСФ, 2018. 136 с.
8. Poltrack D. F. The Outlook for the Broadcast Networks. URL: [http://www.media.corporate-ir.net/media_files/irol/99/99462/UBS_2012_Poltrack\[1\].pdf](http://www.media.corporate-ir.net/media_files/irol/99/99462/UBS_2012_Poltrack[1].pdf)(дата звернення: 15.11.2019).
9. ITV's Got the X-Platform Factor. URL : <http://www.itvmedia.co.uk/202041/research/itvs-got-the-x-platform-factor> (дата звернення: 12.11.2019).
10. Mersey R. D. Can Journalism Be Saved? Rediscovering America's Appetite for News. New York, NY : Praeger, 2010. 167 p.

Yatchuk O. M., Kodatska N. O. THE AUDIENCE OF TELEVISION AS A FACTOR FOR THE FORMATION OF SOCIAL-COMMUNICATIVE RELATIONS

The article presents the periodization of the development and formation of foreign and domestic television and its influence on social processes. The model of off-line broadcasting is considered as a technology of formation of a screen product for which the moment of content creation and its receiving does not coincide in real time, as well as the technologies of on-line broadcasting, which are characterized by the interaction of the broadcaster with the viewer while watching TV content. The analysis of the transition from the traditional technologies of television broadcasting to the newest ones is carried out - as a way from experiments in the field of telecommunications to implementation of results and complete domination of the newest technologies. It is stated that the pace of integration, the level of state influence and the development of a particular broadcasting model in each country have specific national characteristics. Common features of modern telecontent are identified, such as attracting TV audience to interaction; a clear idea of their own audience, understanding of their needs and development of products that would meet the experience and expectations of the audience; providing opportunities for the viewer to gain a positive experience at various points of contact; multimedia content and use of Internet communication to simplify the technology of interaction with the television product. The impact of Internet network services that help create communities of users who not only watch but also directly act in virtual and real space is analyzed. The author draws attention to the fact that on-line services have an extroverted orientation, high level of efficiency and close proximity to the tools of the previous media - radio and television, telecommunication. The phenomenon of interactive TV programs contributing to the integration of television and Internet communication and the expansion of online content is considered. The role of television in the formation of social and communicative relationships is determined and the influence of modern telecontent on the television audience is considered.

Key words: journalism, TV content, Internet, social communications, digital television, model of speech.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ТА РЕДАГУВАННЯ

УДК 808.2:004.87

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/36>

Цимбал Н. А.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Савчук Н. М.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ ЗМІСТУ ЦИФРОВОГО НОСІЯ

У статті розглядаються базові особливості редагування змісту цифрового носія, тобто електронних документів. Виявлені базові засади процесу редагування тексту. Виокремлені вимоги до редагування композиційної побудови тексту, його заголовків та наявного фактичного матеріалу. Розглянуті види правок тексту документу. З'ясовано, що документи у сучасному світі представлені у формі не лише традиційних, але й цифрових ресурсів (фондів), якими зокрема є метадані. Доведено, що редагування електронних документів, які знаходяться на цифрових носіях, має багато спільних рис із роботою з традиційними видами документації. Проаналізовані правила, яких слід дотримуватися у ході редагування змісту цифрового носія. Зроблене припущення про розвиток європейської й американської шкіл редагування цифрових носіїв. Досліджені специфічні риси редагування ілюстративного матеріалу в електронних документах.

Зазначається, що без високого професіоналізму особи, яка здійснює редагування змісту цифрового носія, неможливим є підвищення кількісних і якісних показників електронних публікацій, які б відповідали критеріям науковості, системності викладу, цілісності, повноти та доступності. У цілому відзначається, що цифровізація документообігу, яка наразі досить динамічно здійснюється практично в усіх вітчизняних структурах, супроводжується оптимізацією праці редакторів текстів різного призначення і стилю. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють оперативно виявляти логічні й стилістичні неточності у тексті, автоматично редагувати орфографічні й граматичні помилки, усувати повтори тощо. Значні можливості мають програми зі знаходження та виправлення елементів плагіату в наукових і науково-популярних текстах. Стверджується, що разом із тим навіть найбільш сучасні програмні рішення не можуть замінити кваліфікованого фахівця у сфері редагування, який, володіючи технічним інструментарієм цифрової епохи і власним інтелектуальним багажем, а також професійним досвідом, може за стислий проміжок часу досконали опрацювати значні масиви електронних документів, виправивши їх недоліки.

Ключові слова: редагування, електронний документ, цифровий носій, текст, зміст, правка, матеріал, композиція, метадані, програмне забезпечення, диджиталізація, системність, цілісність, доступність, класифікація.

Постановка проблеми. Дослідження особливостей редагування змісту цифрового носія, тобто електронних документів у їх багаточисленних формах і різновидах представляє собою актуальне питання для наукового дослідження. Вказане, зокрема, пов'язано із динамічним розвитком інформаційного суспільства, фактичним проходженням на очах людства інформаційно-комунікаційної революції, за умов якої відбувається диджиталізація (оцифрування) багатьох сфер суспільних відносин, у т.ч. такої важливої галузі як документологія й діловодство.

З огляду на викладене, підвищується рівень вимог до експертів з редагування, котрі працюють із цифровими носіями й електронними документами. Наразі ці фахівці повинні не лише вміти здійснювати аналіз відомостей, які містяться у першоджерелах, синтезувати на їх основі вторинні документи, дотримуючись зрозумілості, точності, інформативності, стислості викладу, але й володіти знаннями у сфері інформаційних технологій та комунікацій. Для того, щоб істотно підвищити ефективність редагування цифрових носіїв, вони повинні знати яким чином створюється та моди-

фікується електронний документ, якими є його основні риси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним питанням редагування текстів різного стилю і спрямованості присвячені фахові джерела з видавничої справи та редагування, монографії й авторські статті, матеріали медіа тощо. Слід згадати наукові розвідки у цій площині таких учених як К. Билінський, Д. Відоменко, Ю. Ганжуров, С. Гузенко, Ю. Ейсмонт, Н. Зелінська, А. Капелюшний, О. Коновець, Е. Огар, О. Романчук, О. Степанюк, С. Терехова, М. Тимошик, О. Тріщук, В. Шевченко, Т. Яцків тощо. Водночас, віддаючи належне вже проведеному дослідженню, слід і надалі розширювати й вдосконалювати систему наукових знань про редагування документів, використовуючи при цьому останні практичні напрацювання у сфері роботи із цифровими носіями. При цьому редагування у контексті даної публікації розглядається у невідривному зв'язку із журналістикою і видавничою справою (підхід проф. М. Тимошика). Слід також враховувати, що програмне забезпечення з редагування документів знаходиться у стані постійного оновлення.

Мета статті. Метою статті є узагальнення і аналіз відомостей про особливості редагування змісту цифрового носія.

Методологічною основою статті є принципи об'єктивності, комплексного, системного і контекстного вивчення теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Процес редагування отримав досить широке висвітлення у фаховій літературі. Зокрема, проф. М. Тимошик (2006) виокремлює дві площини розуміння цього терміну:

– редагування розглядається як багатоаспектне поняття – з одного боку як різновид професійної діяльності й система професійних дій виконавця, залученого до цього процесу, а з іншого боку – як одночасно і творчість, і послідовне виконання рутинних операцій, спрямованих на удосконалення того чи іншого твору журналістики чи книговидавання;

– наповнення змістом терміну редагування видозмінювалося у залежності від цілей і завдань, які ставилися перед учасниками редакційно-видавничого процесу. Якщо раніше процес редагування розглядався як технічний, то наразі на Заході редагування часто порівнюється із мистецтвом (с. 236).

Виходячи із вказаного, М. Тимошик пропонує розуміти редагування у широкому контексті (як

вид професійної діяльності, пов'язаної з підготовкою до друку різних видів видавничої продукції) і у вузькому змісті (в якості складової редакційно-видавничого процесу, що передбачає послідовне виконання редактором ряду організаційних, творчих та технічних функцій, спрямованих на вдосконалення змісту й форми призначеного для друку твору). При цьому в ході редагування відбувається приведення зазначеного твору у відповідність із загальноприйнятими у суспільстві вимогами і правилами (с. 236-237).

Іншими вченими, зокрема О. Степанюком (2008) була сформульована низка вимог до редагування, яка стосувалася композиційної побудови тексту, його заголовків, а також наявного фактичного матеріалу. Ці вимоги можна класифікувати таким чином (табл. 1) (с. 108):

Таблиця 1

Вимоги до редагування тексту

Композиція	– струнка послідовність й взаємна підпорядкованість частин; – усунення повторів; – надання переваги у ході співставлення однакових чи схожих суджень, фактів, прикладів або висновків більш чітким і переконливим; – підвищення простоти сприйняття шляхом запровадження рубрикації.
Фактичний матеріал	– аналіз доцільності використання у тексті певних відомостей із урахуванням їх відповідності чи невідповідності таким вимогам як точність, достовірність, коректність і своєчасність; – періодичний аналіз відповідності використання фактів цілям і завданням джерела.
Вимоги до заголовків	– ретельне опрацювання заголовків, які мають вміщати коротке формулювання з теми для сприяння більш чіткому розумінню сутності проблеми; – надання заголовкам зрозумілості, ясності й лаконічності з одночасною передачею усього змісту (без викривлень).

В якості основної процедури / операції редагування слід вважати правку. К. Билінський та О. Степанюк (2008) виділяють 4 види правок:

- правка-вчитування;
- правка-скорочення;
- правка-обробка;
- правка-переробка (с. 109).

Надаючи стислу характеристику кожному із цих видів правок, слід, зокрема, вказати, що правка-

вичитування проводиться у ході завершального етапу підготовки документа. Вона передбачає мінімальне втручання у зміст, зводячись, насамперед, до позбавлення тексту технічних помилок. Правка-скорочення застосовується у разі, якщо обсяг тексту є завеликим для сприйняття через надмірне число повторень, складних і «важких» конструкцій, цитат, прикладів, які є однотипними. У такому разі метою застосування правки-скорочення є усунення «розтягнутості» тексту, зокрема шляхом відділення від нього матеріалу, який може вважатися другорядним (Ганжуров, 2010, с. 8).

Говорячи про правку-обробку й правку-переробку, слід вказати на їх спільні й відмінні риси. Як одна, так і друга правки можуть поєднувати і вичитування, і скорочення, а також забезпечувати уточнення фактів, виправлення недоліків композиції текстів, позбавлення їх алогізмів та поліпшення вживання мовно-стилістичних засобів. Обидві правки передбачають поліпшення якості літературної мови тексту. Водночас відмінності між правкою-обробкою й правкою-переробкою полягають у тому, що перший вид редагування не передбачає суттєвих змін тексту, а лише трансформацію манери подачі матеріалу тощо. Натомість правка-переробка містить такі елементи як докорінна зміна тексту (чи його значних за обсягом фрагментів), трансформація ходу авторських міркувань та видозміна аргументів.

Доцільно також зауважити, що для кожного стилю тексту (наукового, науково-популярного тощо) притаманний власний тип редагування, який відзначається набором специфічних рис (Степанюк, 2008, с. 109). Для дослідження характерних рис кожного стилю тексту як соціо-комунікативного явища слід повною мірою розуміти основні характеристики його базових категорій (Тришук, 2010, с. 13).

Документи у сучасному світі представлені у формі не лише традиційних, але й цифрових ресурсів (фондів), якими зокрема є метадані. Метадані, що класифікуються за трьома типами – системно-службові, структурні, семантичні, мають відповідати певним вимогам, зокрема повинні характеризуватися:

- повнотою представлення знань;
- можливістю використання мета описів інформаційних об'єктів в інших системах;
- залученням загальноприйнятого стандарту, сумісного з іншими системами (Тузовский, Ямпольский, 2005).

Метадані об'єднують у собі великі масиви електронних документів. Відповідно до одного

з визначень, електронний документ представляє собою документовану інформацію, надану в електронній формі, тобто у вигляді, придатному для сприйняття людиною з використанням електронних обчислювальних машин, а також для передачі інформаційно-телекомунікаційними мережами або обробки в інформаційних системах. При створенні електронного документу застосовується електронний підпис (Відоменко, 2014, с.104).

Що стосується технічних аспектів розвитку індустрії цифрових носіїв, то слід відзначити її постійне удосконалення у напрямі збільшення місткості зазначених носіїв, а також зростання обсягів інформаційних даних. Не можна виключати, що настає ера т.зв. «інформаційної сингулярності», за якої обсяг цифрової інформації у світі (виражений у гігабайтах, терабайтах та інших великих одиницях) буде постійно подвоюватися протягом певного періоду, тривалість якого у свою чергу буде скорочуватися. Таким чином, обсяг цифрових метаданих у світі потенційно може зростати у геометричній прогресії із важко передбачуваними наслідками для глобальної інформаційної сфери. Зазначене звичайно супроводжуватиметься ускладненнями для редакторів, на яких буде зростати навантаження.

На цифрових носіях та у структурі метаданих документи можуть накопичуватися в електронній формі у різних форматах (зокрема це DOC, DOCX, PDF, DjVu, TXT, TIFF, HTML, JPEG, XML, CHM, FB, SWF). Формат SWF характерний для FLASH-документів. Крім того, мова може йти про особливі формати для аудіо-, відео-, геоданих, результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт тощо. Загальновідомо, що перевагами електронних версій документів є зручність і оперативність доступу, а також можливість застосовувати пошукові індекси. Водночас за будь-якого формату важливо, щоби електронна версія документу максимально відтворювала оригінал.

2010-ті роки стали періодом стрімкого розвитку сфери метаданих у формі систем – універсальних або орієнтованих на окремі види цифрових масивів. Останніх нараховується близько 100, серед них найбільш розповсюдженим є стандарт Дублінського ядра метаданих (DCMI). У рамках Дублінського ядра існують різні версії, які відрізняються за наборами кваліфікаторів, різними методичними принципами тощо. Зрештою, інші системи метаданих можуть представляти собою ієрархічний розвиток Дублінського ядра, забезпечуючи конвертування метаданих. У міжна-

родному освітньому середовищі застосовується LOM-формат метаданих, в архівному – EAD, у музейному – СІМІ тощо (Лобузин, 2013).

Цифровий носій має певний життєвий цикл функціонування, складовими якого є такі ланки:

- концептуалізація, до якої відноситься планування відбору й створення цифрових матеріалів;
- опис і відбір, що передбачає запровадження метаданих, оцінку цифрових матеріалів та їх накопичення для зберігання (на довгостроковій основі) й можливого відтворення (за потреби);
- керування (оцінка цифрового матеріалу, можливе видалення його частин (що не були виокремлені для довгострокового зберігання й відновлення), направлення цифрових носіїв до центру обробки даних, архіву чи цифрового сховища);
- збереження (реалізація заходів із перевірки метаданих та їх запис у відповідності до певних стандартів);
- надання доступу користувачам до цифрового ресурсу (доступ може бути загальним, авторизованим або платним).

Власне саме така послідовність дій із цифровими носіями інформації вироблена й успішно застосовується у високорозвинених країнах і транснаціональних корпораціях (у рамках комплексних рішень управління цифровими архівами).

Редагування електронних документів, які знаходяться на цифрових носіях, має багато спільних рис з роботою із традиційними видами документації. Зокрема, як і у паперових документах, присутнє поняття «текстової категорії», що розглядається дослідниками як певна характеристика, концептуальна побудова тексту, а також окрема (обов'язкова або факультативна) ознака, що може набувати статусу категоріальної. З огляду на вказане, роботі зі змістовною та формованою складовою електронного документу мають передувати

заходи із врахування значимості та важливості цього документу загалом (Терехова, 2013, с. 25).

Важливими правилами у ході редагування змісту цифрового носія можуть вважатися такі:

- дотримання під час редакторської роботи певного стилю (у залежності від тематичної спрямованості самого електронного документу);
- трансформація речень в електронному документі у напрямі підвищення рівня їх простоти, завершеності, логічності та лаконічності;
- обов'язкове забезпечення оцінки граматичних і стилістичних засобів викладення інформаційного матеріалу;
- звернення увагу на відсутність дублювання змістом першого речення тексту його заголовку;
- уникнення зайвих стилістичних зворотів («на думку автора» тощо);
- обов'язкове звернення до термінологічних словників;
- недопущення вживання розмовного стилю й сленгу (Ейсмонт, 2013, с. 293).

Оскільки цифровізація документних потоків і масивів бере витоки із країн Заходу, відповідним чином можна стверджувати про європейську й американську школи редагування цифрових носіїв (табл. 2). Звичайно, що межі між цими школами є досить умовні.

Крім того, редактору слід враховувати, що для змісту цифрового носія у фінальному варіанті мають бути притаманні такі риси:

- суб'єктивно-об'єктивний характер викладу;
- образність;
- динамізм і конкретність;
- лексико-фразеологічна й морфолого-синтаксична своєрідність;
- різноманітність мовно-стилістичних засобів (Гузенко, 2013, с. 76).

Оскільки обсяг електронного документу на цифровому носії повинен мати певні обмеження, то завданням редактора є відстеження корек-

Таблиця 2

Основні характеристики європейської й американської шкіл редагування електронних документів (Ейсмонт, 2013, с. 288)

Європейська школа	Американська школа
– порівняно краший рівень розвитку нормативної бази; – більша опора на авторів-професіоналів; – більший рівень лояльності до авторів електронних документів, що передбачає звернення до редакторів у разі, якщо автор допустив відхилення від норми; – загалом може вважатися більш прийнятною в Україні.	– порівняно гірший рівень розвитку нормативної бази; – однакова опора і на авторів, які володіють основними засадами редагування, і на фахівців-редакторів; – менший рівень лояльності до авторів, що передбачає звернення до іншого автора у разі, якщо в електронному документі є значне число проблемних аспектів і відхилень від норми. Цим самим для авторів формується мотивація для удосконалення й конкурентні умови; – великі можливості для самоосвіти авторів електронних документів у контексті освоєння засад редагування.

тності подання і структури ілюстративного матеріалу. В особливій мірі вказане стосується одноманітних графіків й великих за об'ємом таблиць. Наповнення електронного документа ілюстративним матеріалом є без сумніву необхідним, проте авторів і редактору слід дотримуватися певного балансу, уникаючи зайвої деталізації. Важливо пам'ятати, що ілюстрації є обов'язковою вимогою при доповненні біографічним матеріалів. Не слід також забувати про підписи під кожним рисунком, які розкриватимуть сутність ілюстрацій. Що стосується статистичних (математичних, фінансових даних тощо), то їх підбір також повинен бути коректним, що передбачає уникнення банальних загальновідомих фактів (Гузенко, 2013, с. 77).

Зрештою важливо зупинитися на морально-етичному аспекті компетентностей редактора, котрий працює над змістом цифрового носія. В особливій мірі це стосується редакторів текстів наукового і науково-популярного стилів, для яких важливим є дотримання академічної доброчесності й етики відносин учасників наукового та видавничого співтовариства. Без цього неможливо є підвищення кількісних і якісних показників електронних публікацій, які б відповідали критеріям науковості, системності викладу, цілісності, повноти та доступності.

Висновки. У цілому слід визнати, що цифровізація документообігу, яка наразі досить динамічно здійснюється практично в усіх вітчизня-

них структурах, супроводжується оптимізацією праці редакторів текстів різного призначення і стилю. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють оперативно виявляти логічні й стилістичні неточності у тексті, автоматично редагувати орфографічні й граматичні помилки, усувати повтори тощо. Значні можливості мають програми зі знаходження та виправлення елементів плагіату в наукових і науково-популярних текстах.

Водночас навіть найбільш сучасні програмні рішення не можуть замінити кваліфікованого фахівця у сфері редагування, який, володіючи технічним інструментарієм цифрової епохи і власним інтелектуальним багажем, а також професійним досвідом, може за стислий проміжок часу досконало опрацювати значні масиви електронних документів, виправивши їх недоліки

Перспективи подальших досліджень. Означена тема безсумнівно має значні перспективи для подальших досліджень, серед яких, зокрема, такі:

- дослідження іноземного досвіду (у т.ч. країн ЄС) в сфері редагування цифрових носіїв;
- виявлення перспективних розробок із редагування цифрових носіїв, які можуть оптимізувати зазначений процес у середньо- й довгостроковій перспективі (у 2020-ті роки);
- оцінка можливостей використання технологій штучного інтелекту для удосконалення систем редагування текстів на цифрових носіях.

Список літератури:

1. Відоменко Д. Д. Сутність професійної компетентності майбутніх фахівців з видавничої справи та редагування. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. № 34. С. 100–106.
2. Ганжуров Ю. Основні етапи композиційного редагування. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 2. С. 8–9.
3. Гузенко С. В. Літературне редагування : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв : ЛПОН, 2013. 132 с.
4. Ейсмонт Ю. Актуальні проблеми редагування реферативних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у контексті підвищення якості обслуговування. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. 37. 286–295.
5. Зелінська Н. В. Едиторика – теорія і практика редагування у реаліях нового тисячоліття. *Друкарство*. 2006. № 5. С. 19–24.
6. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Львів: ПАІС, 2009. 432 с.
7. Літературне редагування : навч.-метод. посіб. / упоряд. К. С. Серажим. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2012. 142 с.
8. Лобузін І. В. Створення бази даних цифрового фонду бібліотеки: основні проблеми та технологічні рішення. *Науково-технічна інформація*. 2013. № 1. С. 62–67.
9. Степанюк, О. В. Редагування як напрям діяльності референта. *Поліграфія і видавнича справа*. 2008. №2. С. 106–110.
10. Терехова В.С. Литературное редактирование. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1975. С. 3-18.
11. Тимошик М. С. Видавнича справа та редагування : Курс лекцій для студ. вищ. навч. закл., які навч. за спец. «Журналістика»: У 2 ч. Ч. 1 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т журналістики. Київ, 2002. 98 с.

12. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця, видавця : практичний посібник. 2-ге вид., стереотипне. Київ : Наша культура і наука, 2006. 560 с.
13. Тріщук О. В. Категорії науково-інформаційного дискурсу. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2010. №21. С. 11–20.
14. Тріщук О. В. Редагування науково-інформаційного тексту: підручник / НТУУ «КПІ» ; відп. ред. Н. М. Фіголь. Київ : НТУУ «КПІ», 2013. 252 с.
15. Тріщук О. В. Робота редактора над образністю науково-інформаційного тексту. *Наукові записки Української академії друкарства. Серія : Соціальні комунікації*. 2015. № 1. С. 114-124.
16. Тузовский А.Ф. Системы управления знаниями (методы и технологии) / под общ. ред. В.З. Ямпольского ; Ин-т "Кибернет. центр" ТПУ, Отд. проблем информатизации ТНЦ СО РАН. Томск : Изд-во науч.-техн. лит., 2005 (Тип. ЗАО М-Принт). 258 с.
17. Шевченко В. Е. Художньо-технічне редагування. Київ: Видавництво Паливода А.В., 2010. 516 с.
18. DCMI (Dublin Core Metadata Initiative). URL: <http://dublincore.org>. (Last accessed: 17.03.2019).

Tsymbal N. A., Savchuk N. M. DIGITAL MEDIA CONTENT EDITING FEATURES

The article addresses the basic features of editing the content of digital media, that is electronic documents. The basic principles of the text editing process are identified. The requirements for editing the compositional structure of the text, its headings and the available factual material are pinpointed. The types of document text corrections are considered. It is determined that currently the documents are presented not only in the form of traditional but also digital resources (corpora), metadata in particular. It is shown that editing electronic documents on digital media has many common features with working with traditional types of documentation. The rules to be followed when editing digital content are analyzed. The assumption is made about the development of European and American schools for the digital media editing. The specific features of editing illustrative material in electronic documents are considered.

It is noted that without the high professionalism of the digital media content editor, it is impossible to improve the quantitative and qualitative indicators of electronic publications that would meet the criteria of scientific, consistent presentation, integrity, completeness and accessibility. Overall, it is noted that digitalization of document circulation, which has been currently quite dynamic in almost all national structures, is accompanied by the optimization of the editors' work with texts of various purpose and style. Modern information and communication technologies make it possible to quickly identify logical and stylistic inaccuracies in the text, to edit spelling and grammar mistakes automatically, to eliminate repetitions, etc. It is argued that programs aimed at detecting and correcting plagiarism elements in scholarly and general audience texts have a considerable potential. However, it is argued that even the most advanced software solutions cannot replace efficient editing specialists who, having at their disposal the digital age technical tools and own intellectual background, as well as professional experience, can perfectly handle large arrays of electronic documents in a short period of time, having fixed their deficiencies.

Key words: *editing, electronic document, digital medium, text, content, correction, material, composition, metadata, software, digitalization, consistency, integrity, accessibility, classification.*

РЕЦЕНЗІЇ

DOI DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/37>

Мазур О. В.

Херсонський національний технічний університет

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЕТНОГЕНЕЗ УКРАЇНЦІВ У ДІАЛОЗІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ. РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ШМІГЕРА ТАРАСА ВОЛОДИМИРОВИЧА «ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ – ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ: ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА СУЧАСНИМИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ»

“Сучасний український словник сягає яких завгодно часових глибин: це наукове положення є бездоганно коректним,” – стверджує Костянтин Тищенко у книзі “Мовні контакти: свідки формування українців”. Подібно до того, як слова є давніми й об’єктивними свідками історії мови, літературні тексти є свідками формування етносу у всьому розмаїтті його складових: культури, самосвідомості, вчень та вірувань.

Матеріал, який покладено у підвалини монографії Тараса Шмігера “Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами” – “Слово про закон і благодать” Іларіона Київського, “Слово певного калугера про користь читання книг”, “Повчання батька синові” з “Ізборника” 1076 р., “Рік 6463” (Повість про хрещення княгині Ольги) з “Повісті врем’яних літ”, “Сказання, страждання й похвала святым мученикам Борису й Глібу”, “Слово 32: Про Марка-гробокоча, що мертвими повелівав” із “Києво-Печерського патерика”, “Тренос” Мелетія Смотрицького, “Православне сповідання віри” св. Петра Могили, “Розмова п’яти подорожніх про щастя” Григорія Сковороди, “Іржавець” Тараса Шевченка, який “перегукується з українською народною історичною піснею початку XVIII ст. “Ой, полети, галко...”” – то своєрідний літопис етногенезу українців, поданий крізь перекладознавчу призму.

Слід зауважити, що дослідник спирається на два наріжні принципи, які дозволяють, з одного

боку, повно охопити наявний матеріал, відділивши його від плевелів пізніших стилізацій, а з іншого – не менш повно розглянути його з позицій сучасної науки. Йдеться, по-перше, про принцип різножанровості літературних пам’яток, до яких долучено не тільки власне твори красного письменства, а й історіографічні й юридичні тексти, “беручи до уваги синкретичність давнього мистецтва й традицію”, по-друге – про мовно-культурний симбіоз, “мовокультуру” як об’єкт перекладознавчого дослідження.

Вражає розмаїття самих методів перекладознавчого дослідження “як розгалуженої системи методів філологічного аналізу текстів”, що ними послуговується автор для випрацювання “епістемічних принципів для розуміння можливостей та особливостей (сфери) застосування”, від методу історичної реконструкції, обумовленого обраним матеріалом, до постколоніального аналізу, який розкриває властивості міжцивілізаційного діалогу через посередництво давньої української літератури, долучення до традиційної перекладознавчої методології новітніх філологічних й культурологічних теорій релевантності, соціокультурного аналізу емоцій.

Особливої уваги заслуговують вперше досліджені автором т. з. “донаукове перекладознавство” – порівняльно-критичні студії перекладів українськими мислителями починаючи з X сторіччя, що стверджує тисячолітню тяглість не тільки перекладної, а й перекладознавчої традиції на українських теренах, а також розроблені схеми перекладознавчого аналізу для оцінки відтворення поетики кондаків, полемічного красномовства та історичної свідомості в перекладі.

¹ Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами : монографія / Тарас Шмігер. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 510 с.

Засадничий аналіз історико-культурного інтерпретаційного потенціалу вищезгаданих пам'яток від рівня лексеми до рівня тексту як цілості (Розділи 2–4) уможлиблює низку вірогідних висновків щодо втілення різних методик перекладознавчого аналізу давніх літературних пам'яток. Так, Т. Шмігер відводить когнітивним методам роль збереження суті повідомлення шляхом реконструкції “семантичного пласту буття людини й нації (або їхнього сприйняття), який ховається за лексикою у певний період розвитку мови”, радить під час аналізу перекладу зосереджуватися в оригіналі на комунікативній вартості формальних ознак (стилістичних засобів), на системі інформативності оригіналу, радше ніж зважати потреби й можливості реципієнта, адже “у динаміці рецепції твору його адаптувати легше під конкретну ціль, якщо існує його «академічний» переклад із випрацьованою системою пояснень усіх мовних, текстотвірних і культурних особливостей оригіналу”, стверджує, що аксіологічний аналіз тексту допомагає з'ясувати вкоріненість тексту в джерельній культурі, а також можливість його пересотворення як феномену інонаціонального світогляду.

Зазначмо також, що структура роботи полегшує науковий перекладознавчий пошук через наявність іменного та тематичного покажчиків. Окрім того, монографія побудована в такий спосіб, що робить її цілісною історико-культурною перекладознавчою розвідкою. Так, ціль роботи сформульовано у передньому слові – статті проф. Роксоляни Зорівчак, яка має назву «Заради примноження національної свідомості».

У першому розділі роботи «Історіографія та методологія» п. Т. Шмігер робить екскурс до історії перекладознавчого аналізу в Україні, обґрунтовує принципи оцінки перекладів, каталогізує наявні переклади давньої української літератури

сучасною українською та англійською мовами, розглядає особливості внутрішньомовного та релігійного перекладу.

Другий розділ присвячено когнітивним підходам до оцінювання перекладів творів «Слово про закон і благодать», «Слово певного калугера про користь читання книг» та «Повчання батька синові» з «Ізборніка» 1076 р.

У третьому розділі «Комунікативні аспекти аналізу перекладів» автор розглядає питання перекладу літописної оповіді, відтворення кондакарної поезії життійної літератури, принципу теорії релевантності, відтворення риторичних категорій тексту в полемічній літературі.

Четвертий розділ дає приклад оцінки перекладів крізь призму культури й аксіології. У ньому наводяться приклади аксіологічного моделювання та застосування в перекладознавчому аналізі культурної матриці, перекладознавчого аналізу у світлі постколоніальної теорії перекладу, етнографічного підходу до текстологічного аналізу перекладу.

Окрім беззаперечної наукової ваги, праця львівського дослідника популяризує українську культуру в світі, стверджує її окремішність та невід'ємність від культури світової. Знаменно, що саме зараз, коли світ наново відкрив для себе Україну сучасну, виходить ґрунтовна праця, яка осмислює рецепцію давньої української культури світовою, вписує до неї цілий пласт українського літературного слова та перекладу. Монографія Тараса Шмігера “Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами” – то цеглина до осягнення національної ідентичності українців з чистого джерела давньої української літератури, яка, втілена в сучасному українському та англійському слові, потужно несе свої води до океану світової культури.

Відомості про авторів

Авдєєнко І. М. – доцент кафедри англійської мови факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Андріяш О. Г. – магістр кафедри германської філології Сумського державного університету

Аносова А. В. – студентка спеціальності 035. Філологія кафедри зарубіжної філології Інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Бехта І. А. – доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка

Бехта Т. О. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка

Бондар Л. В. – доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Буренко Т. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Бут К. О. – студентка II курсу магістратури Запорізького національного університету

Гречухіна І. Д. – доцент кафедри міжнародного туризму, отельно-ресторанного бізнесу та мовної підготовки Університету імені Альфреда Нобеля

Гуменюк Н. Г. – кандидат філологічних наук, доцент доцент кафедри англійської філології та перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка

Девіцька А. І. – кандидат філологічних наук доцент кафедри теорії та практики перекладу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Джолос О. В. – асистент кафедри телебачення і радіомовлення Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Дудок А. Р. – аспірантка кафедри іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка

Дудок Х. Р. – аспірантка кафедри іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка

Єгорова О. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри Германської філології Сумського державного університету

Зуєва Х. О. – магістрант Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Карпова Д. М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри «Англійська мова № 2» Національного університету «Одеська морська академія»

Кобякова І. К. – завідувач кафедри германської філології Сумського державного університету

Кодацька Н. О. – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри психології та журналістики Університету митної справи та фінансів

Кривда С. Р. – магістр II курсу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Лесінська О. М. – доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Лесняк Ю. В. – аспірант кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Львівського національного університету імені Івана Франка

Любимова С. А. – кандидат філологічних наук, доцент докторант Київського лінгвістичного університету

Любченко Ю. В. – доцент кафедри журналістики Запорізького національного університету

Мазур О. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу Херсонського національного технічного університету

Матковська М. В. – доцент кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Медвідь О. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Сумського державного університету

Мельник Н. І. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету

Микитюк І. М. – доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Михайленко В. В. – доктор філологічних наук, професор кафедр перекладу та філології Університету Короля Данила

Молгамова Л. О. – викладач кафедри германської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Несторенко Д. В. – студентка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету

П'ятничка Т. В. – доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій Тернопільського економічного національного університету

Панченко В. Б. – студентка II курсу магістратури кафедри Германської філології факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету

Пефтієва О. Ф. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Маріупольського державного університету

Ріба-Гринишин О. М. – доцент кафедри філології та перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Різуненко Д. С. – студентка ОС «Магістр» спеціальності «Філологія. Переклад (англійська)» Маріупольського державного університету

Романенко Н. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Романюк С. Г. – старший викладач кафедри теорії та практики перекладу Маріупольського державного університету

Савчук Н. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практичного мовознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Сахно І. П. – доцент кафедри германської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Смаглій В. М. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри «Філологія» Одеського національного морського університету

Стерлікова М. С. – асистент кафедри англійської мови факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Ступіна С. П. – магістрантка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету

Цимбал Н. А. – кандидат філологічних наук, професор кафедри практичного мовознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Черемісіна Г. О. – аспірант кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету

Школяр Л. В. – доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Шугаєв А. В. – викладач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка

Шумченко Т. І. – старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Шундель Т. О. – викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету

Юрків А. П. – магістрант II року навчання спеціальності «Філологія» Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Янишин О. К. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології та перекладу Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Ятчук О. М. – кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри психології та журналістики Університету митної справи та фінансів

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 30 (69) № 4 2019

Частина 2

Коректура • *Н. Пирог*

Комп'ютерна верстка • *Н. Кузнецова*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33

Електронна пошта: editor@philol.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 21,82. Ум.-друк. арк. 23,02. Зам. № 0120/16

Підписано до друку 24.12.2019. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а

Телефон +38 (0552) 39 95 80,

+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.